

MNB

Az tevékenységének átalakulása

1995–2000

Kiadja:
a Magyar Nemzeti Bank Titkársága
1850 Budapest V., Szabadság tér 8–9.

Tipográfiai tervezés:
Presscon Kft.

Tördelte és az internetre előkészítette:
a Magyar Nemzeti Bank Tájékoztatási osztályának Kiadványi csoportja

Internet: <http://www.mnb.hu>

A borítón Vagyóczky Károly grafikus művész által tervezett tízezer forintos bankjegy részlete látható.

Tartalomjegyzék

	ELŐSZÓ	5
I. FEJEZET	A modern jegybank kialakulása	7
	1. A LETISZTULÁSTÓL A FELZÁRKÓZÁSIG	7
	2. A NEM JEGYBANKI TEVÉKENYSÉGEK FELADÁSA	8
	3. A MONETÁRIS POLITIKA ESZKÖZ- ÉS ELEMZŐRENDSZERÉNEK MEGÚJÍTÁSA	9
	4. A MONETÁRIS ÉS FISKÁLIS POLITIKA SZÉTVÁLASZTÁSÁNAK TÁMOGATÁSA	11
	5. AZ EGYSÉGES TARTALÉKKEZELÉSI ÉS BANKÁRI SZERVEZET LÉTREHOZÁSA	12
	6. A PÉNZÜGYI KÖZVETÍTŐ RENDSZER STABILITÁSÁÉRT VISELT FELELŐSSÉG	13
	7. A PÉNZFORGALMI RENDSZER FEJLESZTÉSE	14
	8. AZ INFORMÁCIÓS RENDSZER KORSZERŰSÍTÉSE	16
	9. ÚJ KOMMUNIKÁCIÓS GYAKORLAT A DÖNTÉSEK HÁTTERÉNEK MEGVILÁGÍTÁSÁRA, A KÖZGAZDASÁGI, A KUTATÁSI ÉS A STATISZTIKAI MUNKA BEMUTATÁSÁRA	17
	10. FELKÉSZÜLÉS AZ EU-TAGSÁGRA	18
	Függelék (Főbb gazdasági mutatók)	21
II. FEJEZET	A változások jogi és szervezeti kerete	27
	1. AZ ALAPVETŐ FELADATOK ÉS A JEGYBANKTÖRVÉNY	27
	2. A JEGYBANKI PROFILTISZTÍTÁS	28
	3. A SZERVEZET ÁTALAKÍTÁSA	30
	4. A BELSŐ MŰKÖDÉS HATÉKONYSÁGÁNAK ÉS BIZTONSÁGÁNAK NÖVELÉSE	38
	5. KAPCSOLATOK MÁS SZERVEKSEL	42
III. FEJEZET	Az egyes jegybanki tevékenységek változása	43
	1. A KÖZGAZDASÁGI ÉS KUTATÁSI TEVÉKENYSÉG	43
	2. A MONETÁRIS POLITIKA ALAKÍTÁSA	50
	3. ÜGYNÖKI SZEREP ÉS TARTALÉKKEZELÉS	53
	4. AZ MNB ÉS A PÉNZÜGYI KÖZVETÍTŐ RENDSZER	57
	5. DEVIZASZABÁLYOZÁS	66
	6. A FIZETÉSI RENDSZEREK FEJLŐDÉSE	71
	7. A JEGYBANK STATISZTIKAI INFORMÁCIÓS RENDSZERE	80
	8. NEMZETKÖZI TEVÉKENYSÉG	83
	9. SZÁMVITELI FUNKCIÓK, PÉNZÜGYI TERVEZÉS ÉS GAZDÁLKODÁS	85
	10. INFORMÁCIÓTECHNOLÓGIA ALKALMAZÁSA	92
	11. HUMÁNPOLITIKA	98
	12. BANKBIZTONSÁG	101
	13. INFRASTRUKTURÁLIS FELTÉTELEK	102

4	Az MNB belföldi és külföldi tulajdonosi érdekeltségei	105	IV. FEJEZET
	1. ELŐZMÉNY	105	
	2. AZ MNB TULAJDONOSI RÉSZESÉDÉSEINEK HELYZETE 1995–2000 KÖZÖTT	106	
	A Magyar Nemzeti Bank kiadványai	115	
	1. RENDSZERESEN MEGJELENŐ KIADVÁNYOK (MAGYAR NYELVEN)	115	
	2. NEM RENDSZERESEN MEGJELENŐ KIADVÁNYOK (MAGYAR NYELVEN)	115	
	3. RENDSZERESEN MEGJELENŐ KIADVÁNYOK (ANGOL NYELVEN)	117	
	4. NEM RENDSZERESEN MEGJELENŐ KIADVÁNYOK (ANGOL NYELVEN)	117	

Ez a kiadvány a Magyar Nemzeti Bank elmúlt hat évét mutatja be. Azokat az átfogó változásokat tekinti át, amelyek ehhez az elnöki ciklushoz kötődnek. Hat évvel ezelőtt, 1995 márciusában – az első két szabadon választott kormány strukturális, piaci, intézményi, jogi és tulajdoni reformjai ellenére – a magyar gazdaság még súlyos külső és belső egyensúlyhiánnyal küszködött, a forint iránti bizalom a mélypontra süllyedt. Igaz, a gazdasági szerkezetváltás még javában tartott. A kedvezőtlen folyamatok megfékezésére bevezetett, szükségképpen fájdalmas megszorító intézkedéseken alapuló gazdasági program és a korábbi reformok gyümölcseinek beérése már 1996 második felétől fenntartható növekedési pályára állította a magyar gazdaságot, amely 1997 végétől a régió kiugróan jó teljesítményt nyújtott. A stabilizáció miatt is felpörgő infláció üteme fokozatosan csökkent, s 1998 végére tíz százalék körüli szintre esett vissza. Visszatért az elemzők, a befektetők és a nemzetközi intézmények bizalma is. Csaknem hét évtized után, 1996. január elején ismét konvertibilis, azaz más valutákra szabadon átváltható fizetőeszközé lett az országnak.

A gazdasági fellendülés kibontakoztatásából kivette részét a Magyar Nemzeti Bank, amely nem csupán gazdaság- és pénzügypolitikai intézmény, hanem az ellensúlyok egyensúlyára épülő demokratikus berendezkedés fontos pillére is. Az infláció látványos mérséklését, a külső és a belső stabilizációt azonban csak olyan MNB támogathatta, amely e körülmények között maga is megújult, s felzárkózott a fejlett világ jegybankjaihoz.

A modern jegybank létrehozásának folyamata természetesen sok részelemből tevődik össze. Íme közülük néhány, jellemző példaként. Átalakult a szervezet, miközben ötven százalékkal csökkent a létszám, s reálértéken több mint negyven százalékkal a működési költség. Az MNB-ről leválasztottuk csaknem az összes, nem jegybanki tevékenységet, ideértve a kereskedelmi banki jellegűeket is. A jegybank meghatározó szerepet vállalt a kincstár, az adósságkezelő központ létrejöttében, az adósságcsere sikeres levezénylésében. Világosan elváltak egymástól a fiskális és monetáris funkciók. Egységessé vált a jegybank forint- és devizapiaci szervezete, a kockázatkezelés és -elemzés rendszere korszerű és szigorúan ellenőrzött formát öltött. Kialakult a modern monetáris politika eszköz- és elemzőrendszere. A pénzügyi stabilitásért viselt felelőssége okán mindinkább a pénzügyi rendszer egészét vizsgálja, különös tekintettel az esetleges kockázatokra. Az elszámolási, valamint a belső információs rendszer csúcsszínvonalra fejlődött, s ezzel az MNB több évtizedes lemaradást pótolta. Átlátható lett a bank, mert belső és külső ellenőrzése gyökeresen megújult. Az új kiadványok, amelyek jó ideje már az internetes honlapon széles körűen hozzáférhetőek, a közvélemény számára is betekintést engednek a jegybank közgazdasági, kutatási és statisztikai tevékenységébe, amelynek fejlődését külső szakértők nagyra értékelik. Bár a döntés korábban megszületett, részben erre az időszakra esett az érme- és bankjegycsere, valamint sor került az emissziós politika felülvizsgálatára. S e változások eredményeképpen is az MNB lényegében felkészült az EU-csatlakozásra.

Ezt a fejlődést veszi górcső alá ez a kiadvány, amely különböző szempontok alapján rendszerezi a változásokat. Az első fejezet összefoglalja e hat esztendő legfontosabb eseményeit. A második fejezet a jogi, szervezeti, működési feltételeket taglalja. A harmadik fejezet a jegybanki alapfeladatok ellátását ismerteti, s részletesen bemutatja a közgazdasági és kutatási műhelyt, a monetáris politika végrehajtását, a pénzügyi közvetítő rendszerrel

⁶ kapcsolatos szerepet, a bankári tevékenységet, a statisztikai szolgálatot, az informatikai rendszert, a számvitelt, a humánpolitikát, az ellenőrzést, valamint az infrastruktúrát megteremtő, karbantartó területet és a bankbiztonságot. A negyedik a külföldi és belföldi érdekeltségek sorsát, helyzetét vázolja fel.

Az MNB kordokumentumként teszi az Olvasó asztalára ezt a kiadványt, amely az Országgyűlés és a szélesebb közvélemény tájékoztatását szolgálja, de remélhető, hogy a gazdaságtörténések vagy az úgynevezett gazdasági átmenet iránt érdeklődő szakemberek számára is megőrzi a kilencvenes évek második felére tehető jegybanki korszakváltás minden érdemi tényezőjét.

Végül, szeretnék köszönetet mondani mindazoknak, akik hozzájárultak ahhoz, hogy a Magyar Nemzeti Bank modern jegybankká alakuljon át. Elsősorban munkatársaimnak, akik nemzetközi mércével mérve is magas szakmai színvonalú és áldozatos munkát végeztek az utóbbi hat évben. De köszönet illeti a jegybanktanács és a felügyelőbizottság tagjait, az auditort, valamint az Országgyűlést és illetékes bizottságait, a kormányzati partnereket, a szakmai szövetségeket, a magyar pénzügyi rendszer szereplőit és az MNB fejlődésének fontos állomásairól hűen beszámoló újságírókat.

Dr. Surányi György

I. FEJEZET A modern jegybank kialakulása

A LETISZTULÁSTÓL A FELZÁRKÓZÁSIG [7] · A NEM JEGYBANKI TEVÉKENYSÉGEK FELADÁSA [8] · A MONETÁRIS POLITIKA ESZKÖZ- ÉS ELEMZŐRENDSZERÉNEK MEGÚJÍTÁSA [9] · A MONETÁRIS ÉS FISKÁLIS POLITIKA SZÉTVÁLASZTÁSÁNAK TÁMOGATÁSA [11] · AZ EGYSÉGES TARTALÉKKEZELÉSI ÉS BANKÁRI SZERVEZET LÉTREHOZÁSA [12] · A PÉNZÜGYI KÖZVETÍTŐ RENDSZER STABILITÁSÁÉRT VISELT FELELŐSSÉG [13] · A PÉNZFORGALMI RENDSZER FEJLESZTÉSE [14] · AZ INFORMÁCIÓS RENDSZER KORSZERŰSÍTÉSE [16] · ÚJ KOMMUNIKÁCIÓS GYAKORLAT A DÖNTÉSEK HÁTTERÉNEK MEGVILÁGÍTÁSÁRA, A KÖZGAZDASÁGI, A KUTATÁSI ÉS A STATISZTIKAI MUNKA BEMUTATÁSÁRA [17] · FELKÉSZÜLÉS AZ EU-TAGSÁGRA [18]

1. **A LETISZTULÁSTÓL A FELZÁRKÓZÁSIG** Az átalakulás, a letisztulás, a felzárkózás és a megnyugvás időszakaként jellemezhető az utóbbi hat esztendő a Magyar Nemzeti Bank életében.

Az átalakulása, mert a kétszintű bankrendszer létrehozásával, majd a jegybanktörvény elfogadásával megalapozott folyamat a kilencvenes évek második felében újabb lendületet vett, s a piaczgazdasági reformok keretében mind hazai és nemzetközi feladatait, mind banküzemi feltételeit illetően megújult az MNB.

A letisztulása, mert megszabadult az egyszintű bankrendszertől örökölt, majd a kereskedelmi bankok megerősödéséig kényszerűen vállalt terheitől, a belső és a külső államadósság kezelésétől, az új szerepben már fölösleges belföldi és külföldi – kereskedelmi banki – érdekeltségektől, bezárta képviselőit (a tokióit kivéve), négy területi igazgatóságba tömörítette megyei hálózatát, s klasszikus jegybankká vált.

A felzárkózása, mert sikerült elméleti és már-már ijesztő méretű technológiai lemaradását behoznia, miközben reálértéken számolva több mint 40%-kal mérsékelte működési költségeit. *(Lásd az ábrát a függelék 26. oldalán.)* Döntéseit a piacok ma már úgy értelmezik, mint ahogy tennék ezt nyugat-európai vagy észak-amerikai központi banki intézkedések esetében. Működik továbbá az az új elszámolási rendszer, amely az átutalásokat azonnal teljesíti, és az ügyfelek számára is világosan nyomon követi.

A megnyugvás is az 1995-től 2000-ig tartó korszak, mert az új célok kijelölését, a korszerű szervezet létrehozását és a hozzá igazított nagyarányú létszámcsökkentést (2700-ról 1300 főre) szükségképpen higgadt és körültekintő alkotómunkának kellett követnie. *(Lásd az ábrát a függelék 26. oldalán.)*

A korszakváltások értékelésénél csínján kell bánni a jelzőkkel, hiszen e munka hasznát csak a jövő ítélni meg. Tény azonban, hogy mára az MNB messze meghaladta öt vagy tíz évvel korábbi állapotát, kiállja az összehasonlítás próbáját a fejlett piaczgazdaságok jegybankjaival, *európai* intézménnyé vált.

A bizalomvesztés, az áldozatokkal járó stabilizáció, a lassuló infláció és gyorsuló növekedés időszaka volt ez a hat év a magyar gazdaságban.

A bizalomvesztése, hiszen az adatok 1995 tavaszán egyértelműen az egyensúly megbomlását jelezték. Egy évvel korábban a fogyasztói árak emelkedése gyorsulni kezdett, az inflációs várakozások beépültek az üzleti számításokba, a lakossági megtakarítások külföldi valutákba menekültek, kincstárjegyeket csak három-hat hónapos lejáratra lehetett kibocsátani, egymilliárd dol-

⁸ lár tőke hagyta el az országot, a fizetési mérleg hiánya pedig már 1994-ban négy milliárd dollárra rúgott. A nemzeti össztermék zsugorodása miatt szűk keretek közé szorított költségvetés feszültségeit nem enyhítette, az egyensúlyhiány mérséklését nem támogatta monetáris politikai szigor. A gazdaság teljesítményével nem indokolható arányban értékelődött fel a forint, miközben a kamatok az inflációs szint alá süllyedtek. A nemzetközi hitelminősítők mind alacsonyabb kategóriába sorolták a magyar gazdaságot, amely a bizalom elvesztése miatt egyre nehezebben és drágábban jutott külföldi forrásokhoz.

A fájdalmas, de végül eredményes stabilizációé, mert az életszínvonalat is érintő intézkedéscsomag keretében e folyamatokat meg kellett állítani. A lassuló inflációé és gyorsuló növekedése, mert a magyar gazdaság az elmúlt hat évben fokozatosan olyan növekedési pályára állt rá, melyen hosszabb távon előretékelve is gyors ütemben haladhat tovább anélkül, hogy az egyensúly megbomlása fenyegetné. A tárgyalt időszakban a gazdaság 22–23%-kal növekedett, de ezen belül 1997-től kezdődően évente 4–4,5%-ot meghaladó ütemben. Az 1994 elejétől gyorsuló, majd a stabilizáció kezdetén átmenetileg 30%-ra növekedett infláció 10% alá csökkent. Az ország devizában számon tartott nettó külföldi adóssága 21 milliárd dollárról 6 milliárd dollárra esett vissza. A folyó fizetési mérleg hiánya a GDP több mint 9%-áról a 4% körüli szintre apadt. A nagy nemzetközi hitelminősítő intézetek pedig a spekulációs kategóriából a befektetői, majd azon belül az elitcsoportba, az A osztályba helyezték az országot. *(Lásd az ábrákat a függelék 21–25. oldalán.)*

A törvényalkotásé is az eltelt hat esztendő, sőt egy évtized. A törvény betűje e változások hű tükörképe. A jegybanktörvény 1991 decemberében megteremtette e központi pénzügyi intézmény függetlenségét, vagyis kodifikálta, hogy a kormány nem utasíthatja a jegybankot, amely az Országgyűlésnek számol be. Lehetőséget adott az önálló monetáris politika kialakítására és végrehajtására, s szabályozta a központi költségvetés jegybanki finanszírozását. Meghatározta a jegybanki vezetők kinevezési rendjét. Ám feltétlenül említést érdemel az a tény, hogy már a törvény megalkotását megelőzően az euro-atlanti elkötelezettségű, első szabadon választott magyar kormány is független jegybankként kezelte az MNB-t.

A jegybankról szóló törvény az MNB alapvető feladatának tekinti a nemzeti fizetőeszköz (a forint) belső és külső vásárlóerejének védelmét. Ennek eszköze a monetáris politika. Az MNB az általa kibocsátott pénz, a jegybankpénz mennyiségén és árán (az irányadó kamaton) keresztül befolyásolja a gazdaságban a pénzkínálatot, valamint a megtakarítási és hitelfelvételi döntéseket megalapozó piaci hozamokat és banki kamatokat. Mindezt az MNB elsődlegesen a bankoknak nyújtott hitelek és a tőlük gyűjtött betétek kamatának alakításával (kamatpolitikával), a hitelintézetek kötelező jegybanki tartalékainak szabályozásával és a forint külföldi devizákkal szembeni árfolyamának befolyásolásával valósítja meg.

A pénzügyi rendszer fejlődését követve és előmozdítva, a jegybanktörvény minden évben több-kevesebb módosuláson esett át, lényegében azért, hogy az MNB mindinkább a klasszikus jegybanki feladatokra összpontosíthassa figyelmét, a központi költségvetés finanszírozása a jegybanktól fokozatosan a pénzpiacra terelődjék át, s a két intézmény elszámolási kapcsolata áttekinthetővé váljék. Két ízben, 1994-ben és 1996-ban az Országgyűlés átfogóan módosította a jegybanktörvényt, fokozatosan korszerűsítve a költségvetéssel fennálló finanszírozási kapcsola-

2.

A NEM JEGYBANKI TEVÉKENYSÉGEK
FELADÁSA

tot, lementszén az MNB-ről a nem jegybanki tevékenységeket, és ezáltal új követelményeket támasztva a vezetőkre és alkalmazottakra egyaránt. A tervezett további módosítások az Európai Unió követelményeit tartalmazzák majd, a törvény lényegében a ma is érvényesülő gyakorlat-hoz igazodik. (A jegybank például évek óta nem hitelezi a költségvetést, e lehetőséget szövetség-szerűen tiltani is kellett. A nemzeti valuta vásárlóerejének védelme megfogalmazás helyébe az ár-stabilitás elsődlegessége kerül.)

A gazdaság stabilizálásában az MNB-nek tehát hat évvel ezelőtt a jegybanktörvény által reá kiosztott szerep jutott. A maga kamat- és árfolyampolitikai eszközeivel részt kellett vennie a makrogazdasági keretek kijelölésében, a fenntartható, egyensúlyi, de gyors ütemű növekedés alapjainak lerakásában, valamint a nemzetközi bizalom visszaszerzésében, a nemzetközi pénzügyi intézményekkel kialakult kapcsolatok javításában, az OECD-tagság és az EU-csatlakozás előkészítésében is. Ám sikeres monetáris politikát, mérséklődő inflációt, kiszámítható árfolyamrendszert, külső és belső pénzügyi megszilárdulást csak olyan jegybank támogathatott megfelelően, amely minden elemében megújult, s igyekezett megfelelni a piacgazdasági átala kulás és az EU-csatlakozás kettős kihívásának.

Az MNB-nek – a törvény előírásaival és szellemével egyezően – meg kellett szabadulnia a nem jegybanki tevékenységektől, s eközben korszerűsíthette szervezetét, fordíthatta figyelmét alapvető feladatainak megvalósítására. Elsősorban az infláció csökkentését szolgáló monetáris politikára, a pénzügyi közvetítő rendszer stabilitásának megteremtésére, a kamat- és árfolyampolitikát szolgáló pénz- és devizapiaci műveletekre, az adósságkezeléshez kapcsolódó teendőkre és a nemzetközi tartalékok kezelésére. Ebben a közegben az MNB vezetése 1995 elejétől kezdve – a belső és a külső kihívásokat értékelve – az ár- és pénzügyi stabilitás követelményé-nek rendelte alá a jegybank átszervezését és fejlesztését. Át kellett hangolni a jegybanki területek munkáját. Meg kellett teremteni az összhangot a kamat- és árfolyampolitika stratégiai céljait elméletileg megalapozó és a gyakorlatban végrehajtó, a bankrendszer működését elemző és szabályozó, a pénzpiaci műveleteket végző, a tartalékokat kezelő és a nemzetközi kapcsolatokat ápoló főosztályok tevékenysége között. A pénzügyi munkamegosztásban új helyet foglalhatott el az MNB, mert megalakult a bankközi zsrórendszer, a kincstár, az adósságkezelő központ, bővült és fejlődött a bankfelügyelet. A liberalizációs nemzetközi kötelezettségek teljesítésének köszönhetően a jegybank a folyó fizetési műveletek körében feladta devizahatósági engedélyezési teendőit, csupán a tőkeműveletek körében, a pénzpiaci és értékpapír-befektetések esetében léteznek még belátható időn belül megszüntethető és megszüntetendő korlátozások.

3. A gazdasági stabilizációval párhuzamosan 1995-től a jegybank az alapvető feladatát, az infláció fokozatos, de fenntartható – tehát folyamatos – mérséklését tarthatta szem előtt. Az MNB – a kormánnyal egyetértésben – 1995 márciusában vezette be a csúszó leértékeléses, szűksávós ár-folyamrendszert. A leértékelési ütem változtatásának előre bejelentésével a jegybank egyrészt megteremtette annak feltételét, hogy visszaszerezze hitelességét, másrészt kiszámíthatóvá tette a gazdasági döntések hatásának megítélését. A kiszámíthatóság követelménye csak viszonylag szűk árfolyamsávban érvényesülhetett, ám a $\pm 2,25\%$ szélességű sáv így is előmozdította a devizapiac fejlődését, és megdrágította a rövid lejáratú spekulatív tőkebeáramlást. Az új rendszer mindezek következtében úgy segítette az árfolyam kiszámítható alakulását és az infláció mér-

séklődését, hogy közben a gazdasági növekedés – külső és belső – egyensúlyi pályán gyorsult, az export jövedelmezősége javult, a kivitel bővülése meghaladta a GDP-ét, az ország kikerült az adósságcsapda veszélyéből, és a tőkepiacok is bővíthettek.

A kamatpolitika mozgásterét azonban a csúszó leértékeléses árfolyamrendszerben viszonylag korlátozott. A kamatok mozgásterét az árfolyam sávon belüli esetleges elmozdulása, illetve a leértékelési ütem csökkentésének ütemezését, valamint a csökkentés mértékét megjelölő döntések szabták meg. A jegybank mindvégig igyekezett a szűk mozgásteret kihasználni, így megpróbált olyan kamatszintet fenntartani, amely sikeresen alátámasztja az inflációellenes politikát elfogadható mértékű devizapiaci intervenció mellett.

A jegybank átszervezésekor, 1995 májusában fontos szempont volt, hogy a monetáris politikai döntéshozatalt sokoldalú – a gazdasági folyamatok alakulását elemző és előrejelző, a gazdaságpolitikai összefüggéseket feltáró, valamint a monetáris politika elméleti kérdéseit és hatásmechanizmusának empirikus vizsgálatát felölelő – közgazdasági és kutatási tevékenység alapozza meg. A hitelesség és a monetáris politika előretételező jellegének erősítése érdekében főszerepet kapott a makrogazdasági előrejelzés, amely egyre nagyobb mértékben alapul empirikus modellek felhasználásán. A kutatások középpontjába a monetáris politikához, valamint az árfolyamrendszer választásához és működtetéséhez kapcsolódó témák kerültek (elsősorban a csúszóárfolyam-rendszerek menedzselésének nemzetközi tapasztalatai és a zökkenőmentes kilépés elképzelhető változatai), egyszersmind a kiegyensúlyozott makrogazdasági fejlődés és a külső, világgazdasági feltételek vizsgálata is a kutatási program része lett.

Számos tanulmány foglalkozott – a jegybank fő felelősségi körének megfelelően – az infláció-dezinfláció kérdéskörével annak érdekében, hogy a folyamatos és fenntartható infláció-mérséklés a lehető legkisebb növekedési veszteséggel, kiegyensúlyozott fejlődési pálya mentén valósuljon meg. A monetáris elemzések keretének kialakítására, a hozamgörbe becslésére és elemzésére, valamint a monetáris politika transzmissziós mechanizmusának feltárására irányuló elméleti és empirikus kutatások a jegybanki hitelesség és a piaccal való kommunikáció hatékonyságának növelését szolgálták.

A döntéshozó testületek – jegybanktanács, monetáris bizottság – munkáját az említett közgazdasági elemzések és előrejelzések mellett napi, heti és negyedéves rendszerességgel készülő, szerteágazó adatokra épülő, a pénz- és tőkepiaci folyamatokat, a bankrendszer likviditásának alakulását, a tőkeáramlást és az azt befolyásoló tényezőket, valamint a hozamgörbe elmozdulását, a monetáris politika keretfeltételeit bemutató anyagok is támogatják. A negyedévente összeállított monetáris program a három jövedelemtulajdonosi szektor (a vállalat, a háztartás, az államháztartás) és a külföld pénz-, jövedelemfolyamatainak, finanszírozási képességének főbb tendenciáit írja le, valamint a főbb pénzügyi aggregátumokról, a jegybank mérlegéről és a bankrendszer összevont mérlegéről ad előrejelzést.

Ezen elemzések természetesen hozzájárultak a monetáris politika eszköztárának fejlesztéséhez az elmúlt hat évben. 1995 után sürgetővé vált az eszköztár racionalizálása és normatívvá tétele. A jegybanknak alkalmazkodnia kellett a fejlődő piaci viszonyokhoz. A nemzetközi bizalom gyors visszaszerzését követően a külföldi tőke korábban nem tapasztalt mértékben áramlott be az országba, s e többletlikviditás semlegesítése (sterilizált intervenció) a jegybankot rövid idő leforgása alatt abba a helyzetbe hozta, hogy a hitel helyett betétjellegű eszközöket alkalmazzon a monetáris politikában, így át kellett alakítania az eszköztárat is.

A jelenlegi eszköztár szerves fejlődés eredményeként alakult ki. A pénzpiac fejlődésével párhuzamosan a jegybank fokozatosan kivonult a hosszabb lejáratokból: sterilizációs eszközként először az 1 éves, majd a 3 hónapos MNB-kötvényt alkalmazta, és irányadó kamatának futamidejét 1 hónapról két hétre csökkentette. Sor került néhány további változtatásra is, amelyek finomították az eszköztárat. Ilyen volt a kötelezőtartalék-rendszer átlagolási periódusának 2 hétről 1 hónapra növelése, valamint a szimmetrikus kamatfolyosó kialakítása az egynapos futamidőn az irányadó kamat körül. Hatékonyági és versenysemlegességi szempontok miatt a jegybank meghirdette a kötelező tartalékráta fokozatos csökkentését. Ez hozzájárulhat a betéti és hitelkamatok közötti különbség mérsékléséhez. A kötelező tartalékráta az 1995. évi 17%-os szintről 2001 közepére 6% körüli értékre mérséklődik.

Az ország nemzetközi kötelezettségvállalásaival összefüggően, a tőkekorlátozások fokozatos feloldása nyomán méretében és változatosságában gyorsan fejlődött a belső pénz- és tőkepiac, kibontakoztak a határidős piacok. A leglátványosabb fejlődést az állampapírpiac mutatta, amely átláthatóvá vált, a sorozatnagyságok megnöttek, a másodpiac likviditása folyamatosan bővült, és az egyre hosszabb lejáratú állampapírok kibocsátása révén mára már 10 éves futamidőig terjed ki a hozamgörbe. A jegybank kamatpolitikájának mindinkább figyelembe kellett vennie a viszonylag szabad tőkeáramlást kihasználó spekulatív jellegű devizaügyleteket. A monetáris politika ezekhez az új követelményekhez is sikeresen igazodott.

4. Hatékony makrogazdasági irányítás elképzelhetetlen a monetáris és fiskális politika világos, átlátható szétválasztása nélkül. Ebben a folyamatban mérföldkőnek tekinthető a Magyar Államkincstár és az Államadósság Kezelő Központ létrehozása 1996 elején.

A MONETÁRIS ÉS FISKÁLIS POLITIKA
SZÉTVÁLASZTÁSÁNAK TÁMOGATÁSA

Törvényi felhatalmazás alapján 1997 elején a központi költségvetés az MNB-vel szemben forintban fennálló tartozásaiból egy jelentős részt devizahitel-tartozássá alakított át. Így teljes mértékben megszűnt a jegybanknál korábban felhalmozódott, nem kamatozó, lejárat nélküli államadósság. A költségvetés ezt követően közvetlenül érzékelhette a magyar állam adósságainak terhét, s nem pedig az MNB nyereségén vagy veszteségén keresztül, amely több tényező együttes hatását tükrözi. A monetáris és fiskális politika elkülönítése során létrejött a kincstári egységes számla, megszűntek az MNB-nél a költségvetési szervek és állami pénzalapok részére vezetett számlák. Az állampapírok kibocsátását – megalakulásától kezdve – a kincstár, illetve az Államadósság Kezelő Központ végezte. Az állam külföldi hiteleinek felvétele és külföldi kötvénykibocsátása szintén átkerült a kincstárhoz és az adósságkezelőhöz. A kincstár területi hálózatának megalakulása után az MNB a 18 megyei igazgatóságát négy regionális igazgatóságba tömörítette, ésszerűsítette működését, és költségmegtakarítást ért el.

A kutatások, jegybanki elemzések megalapozták az államadósság-kezelés fejlett piaci normáknak megfelelő átfarmálását. A monetáris és fiskális politika összehangolását szolgálta ezt követően a makrogazdasági és idősoros elemzést lehetővé tevő államháztartási mutatószámok kialakítására és az eladósodottságot befolyásoló tényezők vizsgálatára irányuló kiterjedt kutatás.

Az MNB technikai segítséget is nyújtott: létrehozta és huzamosabb ideig működtette a kincstár műveleti infrastruktúráját. Az „állampapírok kibocsátása és forgalmazása” funkcióval együtt üzemképes állapotban átadta a feladat ellátását támogató informatikai rendszereket és a

12 munkafolyamatok szabályzatait. Közreműködött a kincstári fiókhálózat kialakításában, s ön-
nön hálózatának említett átszervezése nyomán új pénztári és készpénzműveleti rendszert veze-
tett be.

A fiskális és monetáris politika szétválasztásának folyamatában új, egységes bankári szervezet
jött létre a jegybankban. Feloldván a korábbi elhatárolásokat, a bankvezetés összekapcsolta a fo-
rintban és devizában piaci műveleteket végző szervezeti egységeket. Az újonnan létrehozott
szervezet elsősorban a monetáris politika megvalósítását szolgálja. Az árfolyam-politika által
meghatározott módon, a bankközi devizapiacra beavatkozik (interveniál) a forint árfolyamá-
nak védelmében, valamint a jegybanki kamatpolitika érvényesítése érdekében forintpiaci mű-
veleteket végez. Ugyanez a szervezeti egység kezeli a nemzetközi tartalékokat is. Az MNB – mint
általában a modern jegybankok – bankokkal és egyéb pénzügyi szolgáltatókkal áll üzleti kapcso-
latban, s amikor betétet fogad el, hitelt nyújt vagy vesz fel, külföldi valutát vált forintra és fordít-
va, akkor a kamat, az árfolyam befolyásolására törekszik, hogy alapvető feladatának, az infláció
fenntartható csökkentésének és a nemzeti fizetőeszköz vásárlóereje megőrzésének eleget tehes-
sen. A jegybank a kilencvenes évek elején hozott először stratégiai döntést arról, hogy a deviza-
tartalékok kezelését a nemzetközi követelményeknek megfelelően képzett belső portfólió-
kezelőkre bízta. Az első évek az alapvető feltételek megteremtésének jegyében teltek el. Míg
1991 végén a 700 millió dollár nagyságú értékpapírtárcára egy tartalékkezelő jutott, addig
1995-ben már öt szakember kezelte a tartalékok időközben 7,9 milliárd dollárra növekedett át-
lagos állományát. Ez a növekedés megkövetelte, hogy a tevékenységet a modern portfólió-
kezelés szakmai követelményeinek megfelelően egy jól szabályozott, magasan képzett szakem-
berekből álló egység végezze. A technikai és személyi feltételek kialakítása mellett a döntéshoza-
tal is szabályozottá, átláthatóvá vált. A tartalékkezelési politikát az igazgatóság évente egy
alkalommal hagyja jóvá, az eszköz-forrás bizottság pedig ezek gyakorlati megvalósításáért felel,
s rendszeresen beszámol a bankvezetésnek a tartalékokon elért hozamokról, a piaci helyzet vál-
tozásairól.

Az árfolyamrendszer működtetéséből és a devizatartalék-kezelési tevékenységből fakadóan
az MNB számos pénzügyi kockázati tényezőnek van kitéve. A pénzügyi kockázatok elemzésére,
kezelésére, az eszközökkel és forrásokkal való gazdálkodás teljesítményének mérésére a nem-
zetközi gyakorlatban mindenütt egy független, közvetlenül a felső vezetés alá rendelt szervezetet
hoztak létre. Az MNB-ben korábban ilyen független szervezeti egység nem működött. Az
1995-ben megkezdett szervezeti változások és a jegybanki szerepkör tisztulása egyéves előkészít-
és után 1998-ban lehetővé tették e szervezeti egység nemzetközi mércéhez igazodó felállítását.
Az új önálló osztály feladatköre 2000 nyarán kiegészült a hitelkockázatok kezelésének felelőssé-
gével, ezáltal az MNB-ben a pénzügyi kockázatok elemzése és kezelése egységes szervezetbe és
irányítás alá tartozik. Tevékenységét az igazgatóság által elfogadott önálló kockázatkezelési po-
litika alapján végzi.

A feladatok átcsoportosításának megfelelően az állam nemzetközi hitelfelvételeiben a jegy-
bank 1999-től már csak ügynöki feladatokat lát el. Véleményezi az adósságkezelési stratégiát, a
finanszírozási terveket, részt vesz a nemzetközi hitelfelvételek előkészítésében, a tranzakciók le-
bonyolításában és a jogi dokumentációk elkészítésében, továbbá az állam megbízásából végre-

5.

AZ EGYSÉGES TARTALÉKKEZELÉSI
ÉS BANKÁRI SZERVEZET LÉTREHOZÁSA

hajtja az adósság kezeléséhez kapcsolódó nemzetközi fedezeti ügyleteket. Múltbeli szerepéből adódóan a jegybank szintén ügynökként jár el az állam nemzetközi követeléseinek behajtásában. Emellett az államháztartási körbe tartozó kincstári alanyok részére a jegybank bankári tevékenysége devizaforgalmi szolgáltatásokat nyújt.

6. A PÉNZÜGYI KÖZVETÍTŐ RENDSZER
STABILITÁSÁÉRT VISELT FELELŐSÉG

A monetáris politika elsősorban a bankokon keresztül érvényesül, ezért a jegybanknak – hasonlóan a modern külföldi társintézményekhez – örködnie kell a pénzügyi közvetítő rendszer stabilitása, szabályos és zökkenőmentes működése felett, szükség esetén pedig a végső hitelezői szerepkört is be kell töltenie. E feladatát az MNB a pénzügyi közvetítő rendszert szabályozó, illetve felügyelő hatóságokkal együttműködve végzi. A jegybank és a felügyelet között kialakult és mára letisztult munkamegosztásban az MNB a pénzügyi közvetítő rendszer egészének kiegyensúlyozott működését figyeli, míg a felügyelet az egyes bankok (pénzügyi közvetítők) prudenciális szabálykövetését, kockázatát ellenőrzi. A jegybank – az egyes hitelintézetek tevékenységének továbbra is szükséges szintű ellenőrzése, figyelemmel követése és elemzése mellett – mindinkább a pénzügyi közvetítő rendszer egészét vizsgálja, elemzi, különös tekintettel a rendszerkockázatot rejtő, a pénzügyi stabilitást veszélyeztető tényezőkre.

A bankrendszer, illetve a monetáris eszköztár és környezet fejlődésével párhuzamosan átalakult az MNB szerepe a bankok finanszírozásában, rövid távú likviditásának biztosításában. A kétszintű bankrendszer kialakítása után a refinanszírozást az MNB meghatározott hitelkeretek bankok közti, alapvetően normatív leosztásával oldotta meg, majd ezt a csatornát fokozatosan visszaszorította, s 1993-tól az aktív repó (állampapír-fedezet melletti finanszírozás) és a devizawap lett a rövid távú likviditás biztosításának eszköze. Az új árfolyamrezsim bevezetését követően megváltozott monetáris környezetben az igénybe vehető repókeretet a jegybank a bankok mérlegfőösszegéhez igazította, míg a magasabb kamatozású keretkiegészítő repót korlátlanul hozzáférhetővé tette. Ez az eszközrendszer már megfelel a nemzetközi gyakorlatban általánosan alkalmazottnak.

A kilencvenes évek elején és közepén – a reálgazdasági helyzet rosszabbodásával is összefüggésben – a bankok működésében tapasztalható problémák, a kialakult csőd- és csőd közeli helyzetek ráirányították a figyelmet a gyors és pontos információk elérhetőségének fontosságára. A pénzügyi közvetítő rendszer stabilitásáért felelős jegybank törekedett arra, hogy az egyes bankokról is minél jobb információs bázissal rendelkezzen. Ennek érdekében alakította ki a referenci rendszert 1995 második felében, melynek munkáját szolgálta az egyes bankok tevékenységének értékelését segítő, standardizált elemzési keretek és mutatószámrendszerek létrehozása 1996-ban. Ugyancsak az egyes bankok helyzetének megítélését segíti az a bankminősítési rendszer, mely különböző mérőszámok és szubjektív elemek felhasználásával értékeli a bankok teljesítményét. Ma már a bankminősítéstől függ, hogy a jegybank milyen refinanszírozási gyakorlatot folytat az egyes bankok esetében.

A kialakított információs bázis, illetve a helyszíni ellenőrzések segítségével a jegybank folyamatosan követi az egyes hitelintézetek tevékenységét, és a saját hatáskörében tett intézkedéseken túl mindenkor felhívta az illetékes kormányzati szerv figyelmét, ha egy-egy bank működésében komoly problémákat látott vagy beavatkozást tartott szükségesnek. Az MNB 1996–1998 között bár többször is jelezte a kormánynak, hogy a Postabank esetében jelentős tőkevesztéssel

14 kell szembenézni, a jegybanknak – ismerve és elfogadva a kormány elkötelezettségét a bank életben tartását, feltőkésítését illetően – 1997-ben végső hitelezőként be kellett avatkoznia a rendkívüli mértékű betétkivonás kiváltotta likviditási válság kezelésére. Részben a Postabank megrohanásakor felmerült problémákból és az akkor szerzett tapasztalatokból okulva, az MNB működési körében egységesen szabályozta az ilyen esetekben szükségessé váló teendőket.

A jegybank, amint figyelmét az egyes bankok vizsgálatáról a pénzügyi közvetítő rendszer egészének elemzésére fordíthatta, úgy terjesztette ki átfogó elemző és értékelő tevékenységét a befektetési szolgáltatókra, a biztosítóintézetekre, a nyugdíjpénztárakra és a befektetési alapkezelőkre is. A 2000 szeptemberében először megjelent *Jelentés a pénzügyi stabilitásról* című kiadvány már bemutatja a nem banki pénzügyi közvetítők tevékenységét is. A bankokról készített elemzések ugyanakkor egyre inkább „konszolidált szemléletűek”, vagyis figyelembe veszik az egyes bankok helyzetét, kockázatait a csoportjukba tartozó nem banki pénzügyi közvetítők pozícióinak felmérésével.

Az MNB a pénzügyi stabilitásért viselt felelőssége okán mind a mai napig meghatározó szerepet tölt be a pénzügyi közvetítő rendszert érintő jogszabály-előkészítésben és rendeletalkotásban, mely elsődlegesen a Pénzügyminisztérium hatáskörébe tartozik.

A jegybank az 1995 elején már néhány hónapja működő bankközi zsrórendszer biztonságának megőrzése mellett célul tűzte ki, hogy a bankok ügyfelei számára is érzékelhető előnyökkel javítsa a bankközi fizetési rendszer hatékonyságát. Ezért alakította ki a szabványos, papíralapú pénzforgalmi bizonylatokat és az egységes számlaszámrendszert, amely alapot adott – az 1996-ban elfogadott pénzforgalmi stratégiai terv keretében – új fizetési módokat (csoportos átutalás és beszedési megbízás) bevezetésére. A pénzforgalmi szolgáltatások igénybevétele egyszerűbbé, a bankok ügyfelei számára átláthatóbbá vált, az új fizetési lehetőségek jó megoldásnak bizonyultak a nagy tömegű, de kis összegű fizetések iránti igények kielégítésére. Annak érdekében, hogy a jegybank által a bankok részére nyújtott – 1995-ben jellemzően papíralapú – számlavezetési szolgáltatás is megfeleljen a vele szemben támasztott igényeknek, illetve a növekvő, nagyértékű átutalási forgalom lebonyolítása ne ütközzék likviditási és technikai jellegű korlátokba, az MNB 1996-ban egy valós idejű elszámolási rendszer bevezetése mellett döntött.

A VIBER (Valós Idejű Bruttó Elszámolási Rendszer) előkészítése és megvalósítása viszonylag hosszú időt igényelt, de a csaknem hároméves időszak alatt elvégzett munka nemzetközi összehasonlításban is kiállja a próbát, hiszen világszínvonalú mind a pénzügyi kockázatok kezelése, mind műszaki szempontból, továbbá csatlakoztatható az Európai Unió elszámolási rendszeréhez (TARGET). A VIBER mellett, hogy a bankközi fizetési forgalom biztonságát és a bankok hatékony likviditáskezelését elsőrendűen támogatja, lehetővé teszi a tárgynapi átutalásokat a bankok ügyfelei között is, az értékpapír-műveletekből származó tartozások azonnali kiegyenlítését, a pozíciókat befolyásoló összes bankművelet hatásainak áttekintését.

Az elmúlt öt évben a magyar bankkártyapiacot is a változás jellemezte. Bár a bankközi elszámolásokkal ellentétben a kilencvenes évek közepéig a kártyaelszámolások területén nem sikerült egységes rendszert létrehozni, a piac folyamatosan fejlődött. A bankok által kialakított kártyaengedélyezési és -feldolgozási rendszerek feldolgozták, és továbbították a 2000-re mintegy négy és félmillió bankkártyával végzett műveleteket. A kártyák számának növekedése azonban

7.
A PÉNZFORGALMI RENDSZER
FEJLESZTÉSE

nemcsak társadalmi szintű költségmegtakarítást eredményezett, hanem élesen felvetette a fogyasztóvédelem kérdését is. A jegybank a pénzforgalmi szolgáltatások iránti bizalom megőrzése, illetve erősítése érdekében készítette elő azt az 1999-es kormányrendeletet, mely a kártyabirtokosok védelmét – a lehetőségek által megszabott kereteken belül – biztosítja.

Az MNB 1995-re kész tervet dolgozott ki – a közel ötven éve lényegében változatlan technikai szinten előállított és kibocsátott – bankjegyek és érmék cseréjére, sőt az új sorozat érméinek kibocsátását már meg is kezdte. Az új bankjegy- és érmesorozat kialakítása mellett határozni kellett az MNB gyártókapacitásainak korszerűsítéséről is. A jegybank már 1992 folyamán előterjesztést nyújtott be a kormánynak a szükséges beruházásokról, illetve más változatok várható költségeiről. A kormány még ekkor – elsősorban nemzetbiztonsági szempontok figyelembevételével – a bankjegypapírgyártás és a bankjegynyomtatás hazai megvalósítása mellett döntött, bár a gazdaságossági számítások a bankjegyek importját támasztották alá. Korszerűsíteni kellett tehát mind a Magyar Pénzverőt, mind a Diósgyőri Papírgyárat és Pénzjegynyomdát.

1997-ig a forgalomban lévő bankjegyek nem rendelkeztek a nemzetközi gyakorlatban alkalmazott védelmi elemekkel az elavult, több évtizedes technológia miatt. Az új bankjegysorozat a rekonstrukció után korszerű alapanyagból, fejlett nyomdatechnikai eljárással készült, és megfelelő védelmet biztosít az egyre gyorsabb ütemben fejlődő hamisítási eljárásokkal szemben. Az új sorozat kibocsátása 1997-ben kezdődött meg, először a három új címlet, a 10 000, 2000 és 200 forintos jelent meg a pénzforgalomban. Az értékben jelentősen megnőtt készpénzforgalom igényéhez az új címletszerkezet jobban illeszkedett. A legnagyobb és legkisebb bankjegycímlet napi átlagkeresethez mért aránya igazodott a legtöbb országban alkalmazott mértékhez. A készpénzfizetéseknel 1999 októberétől kizárólag az új bankjegysorozat hat (2001. február elsejétől hét) és az érmesorozat hét címlete használható.

A jegybank elnöke 1995-ben szükségesnek látta a Pénzjegynyomda rekonstrukciójának újbóli áttekintését. 1995 májusában – a költségek hozzávetőlegesen kétmilliárd forintos csökkentése érdekében – döntés született arról, hogy a Pénzjegynyomda rekonstrukcióját a meglévő telephelyen kell elvégezni. Az átépítés végrehajtása 1996 januárjában kezdődhetett meg. A bankjegyek gyártására alkalmas berendezések felszerelése 1997 elején befejeződött, és tavasszal a gyártás elindult.

A korszerű bankjegyyártás feltételeit csaknem 9 milliárd forintos beruházás révén teremtette meg a jegybank, amely így megőrizte a honi bankjegyyártás tradícióját, igaz, a bankjegyek előállítási költsége – nemzetközi összehasonlításban – magasnak tekinthető.

Az elmúlt öt évben a bankjegy- és érmezsere, valamint a készpénzforgalomban végbement változások hatására az MNB készpénzforgalmazása is érdemi változásokon ment keresztül. Az üzletszerűen végzett pénzfeldolgozási tevékenység – mint kiegészítő pénzügyi szolgáltatás – 1997-től törvényileg szabályozott keretek között folyik. 1998 őszén bevezetésre került a készpénzkezelési és -váltási díj, ez a lépés elsősorban a készpénzforgalom költségeinek megtérítését szolgálta. Az MNB 1998-ban átfogóan szabályozta a számlára történő készpénz be- és kifizetések feltételeit. A sikeres változtatások nyomán a jegybank hozzáfogott a nagybani készpénzforgalom kialakításához. Ennek keretében – a világ számos jegybankjához hasonlóan – olyan változásokat kíván megvalósítani, melyek a készpénzforgalmazás költségeit jegybanki és nemzetgazdasági szinten egyaránt csökkentik. Így az 1999-ben elfogadott középtávú emissziós stratégia

16 célkitűzéseivel összhangban, előkészíti a jegybanki érmekészletek egy részének jegybankon kívülre helyezését.

A vizsgált hat esztendőben az MNB több évtizedes lemaradását pótolta, amidőn információs rendszerét korszerűsítette. Ez a fejlesztés a bankon belül több terület együttműködését tette szükségessé, a pénzforgalom szervezésétől a bankári egységen át a számítástechnikáig.

A banki informatikai tevékenység reformját 1995 és 2000 között az MNB2000 program fogta össze. Erre egyébként multhatatlanul nagy szükség volt, hiszen a bank könyvelési-számviteli rendszerét 1995-ben egy elavult, amortizálódott „Honeywell 66” számítóközpont működtette közel 20 éves technológia alkalmazásával. Üzemben tartása egyre nehezebbé és kockázatosabbá vált. Helyébe teljesen új rendszert kellett ültetni.

Az említett VIBER mellett a bank új informatikai rendszert vezetett be a főkönyvi könyvelési, a gazdálkodási, a humánpolitikai és a vezetői számviteli funkciók ellátására (SAP R/3). Ilyen rendszert használ négy európai jegybank – köztük az Európai Központi Bank –, valamint több száz pénzüintézet. Ezzel párhuzamosan korszerűsítette a számlarendet, s folyamatosan a változó magyar, valamint a nemzetközi követelményekhez igazította a számviteli politikát és módszertant.

Az ügyfélszámlák vezetését és az ehhez kapcsolódó elszámolási, kiegyenlítési funkciók ellátását szintén új rendszer szolgálja. Ilyen rendszer működik több magyar és száznál több külföldi pénzüintézetben, valamint a brit jegybankban. Bevezetésével párhuzamosan a jegybank összehangolta a részletező könyvelést az új számviteli renddel, egyszerűsítette az ügyviteli eljárásokat, megszüntette a bankon belüli klíringelszámolást, s egy rendszerbe integrálta a forint-, a deviza-, valamint a munkabérszámlák vezetését. Alkalmazkodott a csoportos átutalások és beszedések új rendszeréhez.

Az MNB olyan új üzletkötői rendszert vezetett be, melyet sok, vezető nemzetközi pénzüintézet és a svéd jegybank is használ. Ezzel, illetve ezzel párhuzamosan biztosította a különböző adatszolgáltatóktól származó információk digitális betáplálását, s egyidejű, szerkesztett megjelenítését az üzletkötők munkaállomásain; a tartozások és követelések pillanatnyi piaci értékének, adott időszak nyereségének/veszteségének megállapítását, a limitek kihasználtságának azonnali és valóságos kimutatását.

A jegybank stabilizálta a külföldről beérkező és külföldre irányuló fizetések rendszerének működését, és összekapcsolta az új ügyfélszámla-vezető rendszerrel. Vonalkapcsolatot létesített a Budapesti Értéktőzsdével, az értékpapír-műveletek belföldi (KELER) és külföldi (Euroclear) elszámolóházaival. A kiegyenlítésben áttért az euródevizára, valamint az egységes és konvertibilis forint-fizetőeszköz alkalmazására. Az összes árfolyamot egységesen, új szoftverrel határozza meg. Az eredményeket naponta publikálja a múltbeli (archív) adatokkal együtt.

A monetáris politika támogatására, a pénzüintézetekkel kapcsolatos jegybanki feladatok ellátására a bank több adatfeldolgozó rendszert fejlesztett ki. Ennek eredményeként az MNB statisztikai adatszolgáltatása (például a fizetési mérleg, a bankok fedezeti kimutatása) gyorsabbá és pontosabbá vált.

A MNB munkatársai egymással és a külvilággal elektronikus úton is leveleznek, igénybe vehetik az internetszolgáltatásokat. A kialakított levelezőrendszer az időszak végére a belső kom-

8.
AZ INFORMÁCIÓS RENDSZER
KORSZERŰSÍTÉSE

munikáció mindennapos eszközévé vált, s jelentősen hozzájárult az információcsere és a csoportmunka hatékonyságának növeléséhez. A jegybankban új műszaki és rendszerintegrációs infrastruktúra jött létre.

9. ÚJ KOMMUNIKÁCIÓS GYAKORLAT
A DÖNTÉSEK HÁTTERÉNEK
MEGVILÁGÍTÁSÁRA, A KÖZGAZDASÁGI,
A KUTATÁSI ÉS A STATISZTIKAI MUNKA
BEMUTATÁSÁRA

A magyar jegybanknak, hasonlóan a fejlett piacgazdaságok társintézményeihez, meg kell értetnie stratégiáját, céljait a külvilággal. Vissza kellett szereznie és megőriznie hitelességét, s eleget kellett tennie – megközelítve a nemzetközi normákat, majd elérve, sőt alkalmanként meghaladva e kötelezettségeket – a statisztikai adatszolgáltatásnak és más jellegű, a pénzügyi átláthatóságot szolgáló elvárásoknak. Mivel a jegybank alapvető feladata a nemzeti fizetőeszköz vásárlóerejének védelme, s alapvető feladata az infláció fenntartható ütemű csökkentése, ezért a legnagyobb külső figyelem éppen e tevékenységre irányul. Az érdeklődést publikációk, előadások, nyilatkozatok és közlemények sora elégíti ki. Az elmúlt hat évben megduplázódott a kiadványok száma.

A tavaszi éves közgyűlését követően teszi közzé az MNB az *Éves jelentést*. Megküldi beszámolóját az Országgyűlésnek, amelyet a képviselők plenáris ülésen megvitatnak. Az illetékes bizottságok rendszeresen meghallgatják a jegybank vezetőit. A bank minden évben, késő ősszel hozza nyilvánosságra a monetáris politikai irányelveket, amely dokumentum a következő esztendő legfontosabb várható fejleményeit taglalja. Negyedévente készül el a *Jelentés az infláció alakulásáról*, mely a makrogazdasági és monetáris folyamatok összefüggéseit elemzi. A Jelentés a pénzügyi stabilitásról című tanulmány nagy nemzetközi visszhangot keltett, hiszen a fejlett piacgazdaságok jegybankjai közül is csak néhány állít össze olyan elemzést, amely értékeli a pénzügyi rendszert esetlegesen fenyegető veszélyeket, felméri azok súlyát, s bemutatja a stabilitás megőrzéséhez szükséges eszközöket. A jegybank szakemberei az *MNB Füzetekben* (magyarul és angolul) és a Műhelytanulmányokban is megjelentetik kutatási eredményeiket. Ezek a publikációk ma már gyakori referenciaként jelennek a magyar és a külföldi szakirodalomban. A kiadványok listáját gazdagította a Magyar Nemzeti Bankot bemutató füzet, az euróról, a monetáris politikáról, az inflációról szóló közérthető, a szakirányú oktatást is segítő tanulmány.

Követve a kor megváltozott kommunikációs igényeit, az MNB 1998 tavaszán létrehozta internetes honlapját. Ez a kommunikációs eszköz egészen rövid idő alatt a legfontosabb tájékoztatási csatornává vált, hiszen minden érdemi információ megtalálható benne. A statisztikai közlemények – magyar és angol nyelven – hat hónappal előre, naptár szerint jelennek meg, órára és percre pontosan. A jegybank vezetői így a stratégiai kérdésekre összpontosíthatják megszólalásaikat, sajtónyilatkozataikat, interjúikat, illetve a szakújságírókkal tartott háttérbeszélgetéseket.

E fejlődést egyebek mellett az tette lehetővé, hogy szervezetileg egységessé vált a statisztikai tevékenység, szabályozott lett az adatgyűjtés folyamata, s az információs megújulás következtében sokkal gyorsabb és megbízhatóbb az adatfeldolgozás. A publikálás módja és tartalma is átalakult. A korábbi esetleges közléseket az adatok feldolgozását gyorsan követő hét sajtóközlemény,¹ továbbá a hosszabb követési idejű *Havi jelentés* váltotta fel. A sajtóközlemények közlési időpontja – fokozatosan közeledve a vonatkozási időszakhoz – mára megfelel a fejlett országok

¹ A nemzetgazdaság fizetési mérlegének alakulása – előzetes és végleges adatokkal; a háztartások nettó pénzügyi megtakarításai; a vállalkozói, lakossági és bankközi forintkamatok; a jegybank mérlege; a bankrendszer összevont mérlege és a monetáris aggregátumok; az értékpapír-állományok tulajdonosi szektorok szerinti megoszlása.

18 gyakorlatának. A legutóbbi fejlesztés eredményeképp a jegybanki statisztikák hosszú időszori ugyancsak az MNB honlapjára kerültek.

A bank munkatársai részt vesznek az 1999-ben megalakult pénzügyi konzultatív fórum munkájában, amely az MNB és a nagybankok eszmecseréjének ad keretet. A kutatási tevékenység színvonalának emelése nyomán a jegybank bekapcsolódhatott a társintézmények közgazdasági eredményeit és az akadémiai elemzéseket egyaránt felölelő nemzetközi tudományos életbe. Ma már az MNB számos munkatársa meghívott előadó hazai és külföldi szakmai konferenciákon.

A rendszerváltás első éveiben és azt megelőzően az MNB legfontosabb nemzetközi feladata a gazdaság külső forrásszükségletének biztosítása és a megfelelő tartalékképzés volt. A kilencvenes évek elejéig a hitelek nagy részét a jegybank vette fel. Az elmúlt hat évben azonban lényeges eltolódás ment végbe az MNB nemzetközi tevékenységében. A finanszírozást mindinkább felváltotta az ország nemzetközi integrációjának előmozdítása. Az MNB szerepe az együttműködési tapasztalatokból adódó tanácsadás lett, a hiteleket ugyanis a kincstár létrehozása és az adósságcseré végrehajtása óta az állam veszi fel. E folyamatban az MNB minden területe nemzetközivé vált, vagyis megszűnt a korábbi elhatárolása hazai és külföldi ügyek között. Minden szakmai egység feladatai végrehajtásához begyűjti és elemzi a nemzetközi tapasztalatokat, szervezi kapcsolatait.

Az 1995-ben bevezetett stabilizációs program támogatására 1996 márciusában a Nemzetközi Valutaalappal kötött megállapodás és a nemzetközi pénzügyi intézményekkel folytatott együttműködés fokozatosan javította az ország tőkepiaci megítélését. Az utolsó IMF-megállapodás sikeres teljesítése után, az adósságkezelés keretében, a Nemzetközi Valutaalaptól felvett hiteleket törlesztette az ország. Az IMF 1999-től a forintot felhasználja és továbbhitelezi programjai keretében a többi tagállamnak. A szerkezeti reformok nemzetközi elismeréseképpen Magyarország 1996 elején csatlakozhatott a fejlett ipari országokat tömörítő Gazdasági Együttműködési és Fejlesztési Szervezethez, az OECD-hez. A kedvezővé váló belső és külső feltételek lehetővé tették egyrészt az adósságállomány szerkezetének folyamatos javítását, másrészt az adósságkezelés szervezeti rendszerének átalakítását.

Az OECD-tagsághoz vezető folyamatban az MNB fontos szerepet játszott. A csatlakozási követelmények ugyanis jelentős részben azokra a területekre terjedtek ki (devizasabályozás, pénzügyi rendszer működése, makrogazdasági stabilizáció), amelyek az MNB illetékességi körébe is tartoztak. Részből az OECD-tagsághoz kapcsolódik az új devizatörvény és az annak hatályba lépése óta végbement további devizaliberalizáció. A tagság elnyerése egyúttal jelezte a nemzetközi tőkepiacoknak, hogy a magyar gazdaság jellemzői megfelelnek a legfejlettebb országokéinak. Ez növelte a magyar gazdaság iránti befektetői bizalmat, s hozzájárult az adósságmegújítás költségeinek csökkenéséhez és a külföldi tőkebeáramlás növekedéséhez. Az OECD-csatlakozás óta eltelt időszakban az MNB szakértői bekapcsolódtak a magyar jegybank szempontjából fontos OECD-testületek munkájába. Közreműködtek a magyar gazdaságpolitikát, a pénzügyi rendszert, a devizasabályozást elemző OECD-anyagok elkészítésében, és aktívan részt vettek a más tagországok hasonló szektorait vizsgáló tanulmányok megvitatásában.

10.

FELKÉSZÜLÉS AZ EU-TAGSÁGRA

1998-ban megkezdődtek a csatlakozási tárgyalások az Európai Unióval. Az MNB kezdettől kulcsfontosságú szerepet játszik néhány tárgyalási fejezetben (Gazdasági és Monetáris Unió, tőkemozgások, pénzügyi szolgáltatások). Egyrészt hozzájárult a magyar álláspont kialakításához, másrészt a tárgyalócsoporthoz közvetlenül is képviseli azt.

Az említett fejezetek esetében a csatlakozási követelmények teljesítése nyomán változáson megy keresztül az MNB és a hazai pénzügyi rendszer egészének szabályozási-intézményi környezete. A jogszabályok esetében ez egyebek mellett a jegybanktörvény, a devizatörvény az egyéb pénzügyi törvények harmonizálását követeli meg. Az MNB-nek az elkövetkező időszakban fel kell készülnie az euró magyarországi bevezetésére. Az EU-tagsággal egyidőben az ország még nem csatlakozik a monetáris unióhoz, ám az MNB már a belépést követően részese lesz a Központi Bankok Európai Rendszerének (KBER), a forint pedig az árfolyam-mechanizmusnak (ERM-II). A magyar gazdaságpolitika alakításában szorosan együtt kell majd működni az EU felelős intézményeivel, közöttük a frankfurti székhelyű Európai Központi Bankkal (EKB). Az MNB az elmúlt években széles körű intézményes és munkakapcsolatot alakított ki az EKB-val, illetve a KBER (azon belül az eurórendszer) nemzeti jegybankjaival.

Függelék

FŐBB GAZDASÁGI MUTATÓK

	1991	1992	1993	1994	1995	1996	1997	1998	1999	2000 előrejelzés
	<i>Előző év=100</i>									
GDP-volumenindex	88,1	96,9	99,4	102,9	101,5	101,3	104,6	104,9	104,4 ^{a)}	105–105,5
Fogyasztói árindex (dec.)	132,2	121,6	121,1	121,2	128,3	119,8	118,4	110,3	111,2	110,1
Fogyasztói árindex (éves átlag)	135,0	123,0	122,5	118,8	128,2	123,6	118,3	114,3	110,0	109,8
Bruttó állóeszköz-felhalmozás, volumenindex	89,6	97,4	102,0	112,5	95,7	106,7	109,2	113,3	105,9 ^{a)}	
Ipari termelés, volumenindex	81,7	90,3	104,0	109,6	104,6	103,4	111,1	112,5	110,4	115
Export-volumenindex (1996-tól ipari vámszabadtterülettel)	95,1	101,0	86,9	116,6	108,4	112,9	129,9	122,1	115,9	118–120
Államháztartás egyenlege ^{b)} a GDP %-ában	-4,1	-5,0	-7,7	-9,6	-7,3	-4,5	-5,3	-4,9	-4,2	-3,5
Folyó fizetési mérleg egyenlege (millió USD)	270	320	-3450	-3910	-2460	-1680	-980	-2300	-2080	-1600–2000
Folyó fizetési mérleg egyenlege a GDP %-ában	0,8	0,9	-9,0	-9,4	-5,5	-3,7	-2,1	-4,9	-4,3	-3,6–4,2
Nettó külső adósságállomány (millió USD) ^{c)}	14 550	13 050	14 530	18 220	15 210	12 640	9740	9200	6870	5500–6000
Nettó külső adósságállomány a GDP %-ában	43,6	35,0	37,7	43,7	34,1	28,0	21,3	19,6	14,2	12–13
Adósságszolgálat ^{d)} az árudeviza- és szolgáltatásexport %-ában	29,6	28,1	34,4	42,5	35,9	33,2	26,0	18,6	16,4	11–13
Működőtőke-beáramlás (millió USD)	1459	1471	2339	1146	4453	2275	2173	2036	1944	1800–2000

a) Előzetes adatok.

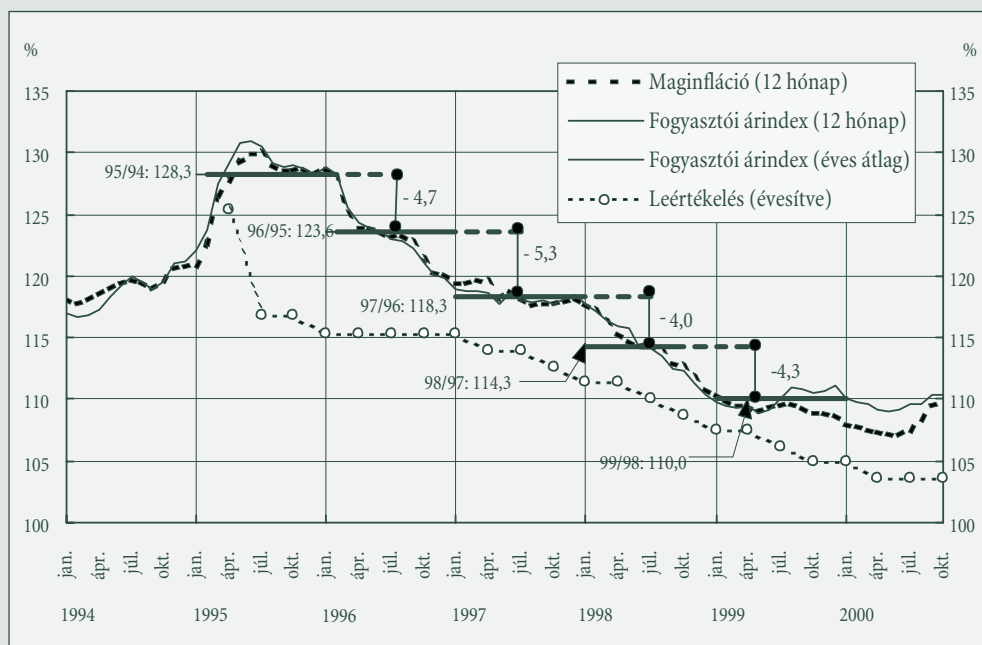
b) Eredményszemléletű kamatszámolással.

c) 1993-tól devizában fennálló adósság, tulajdonosi hitelek nélkül.

d) Fizetési mérleg alapon. Adósságszolgálat: közleplejratú hiteltörlesztés és nettó kamatkidás; devizában fennálló adósság, 1996-tól tulajdonosi hitelek nélkül.

Forrás: MNB

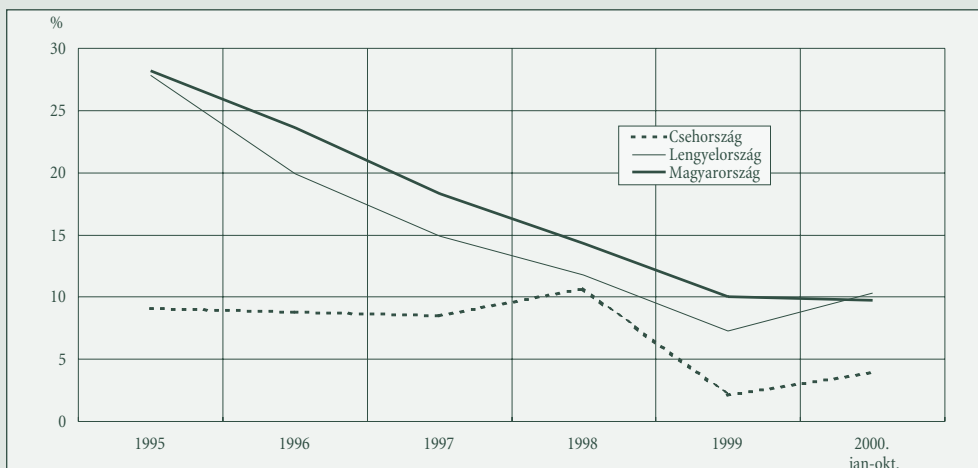
FOGYASZTÓI ÁRINDEXEK

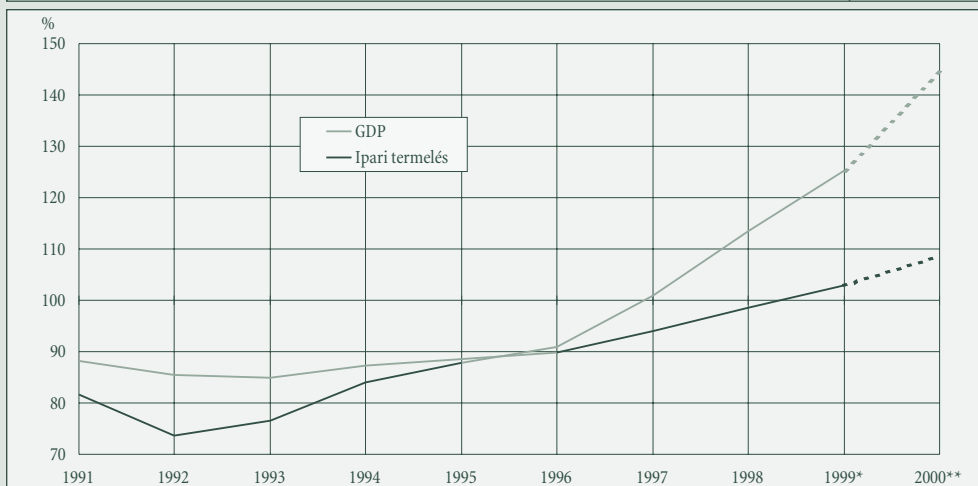
	1995	1996	1997	1998	1999	2000
Csehország	9,1	8,8	8,5	10,7	2,1	3,9
Lengyelország	27,8	19,9	14,9	11,8	7,3	10,3
Magyarország	28,2	23,6	18,3	14,3	10,0	9,7

Forrás: BIS Economic Indicators for Eastern Europe, 2000/9, KSH

A FOGYASZTÓI ÁRAK ALAKULÁSA
(éves átlag, %)

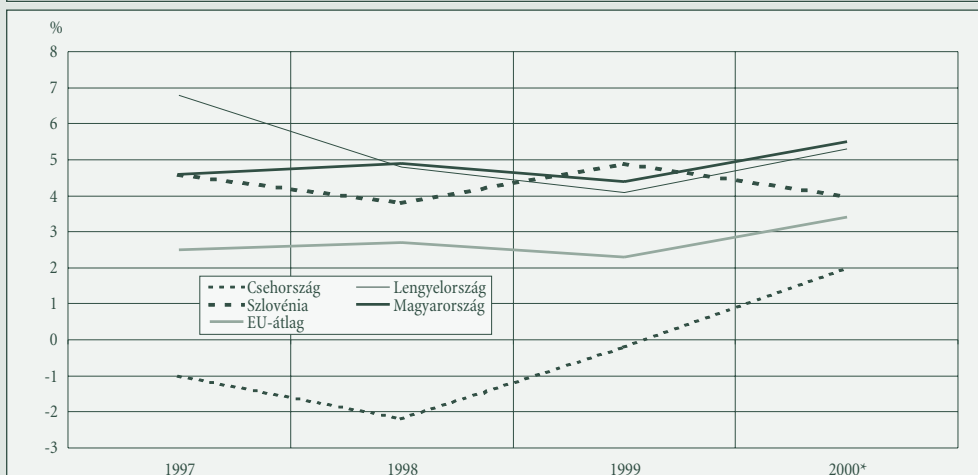

A FOGYASZTÓI ÁRAK ALAKULÁSA
(éves átlag)

A GDP ÉS AZ IPARI TERMELÉS
(volumenindex, 1990 = 100)

* Előzetes
** Előrejelzés
Forrás: KSH

A GDP ALAKULÁSA
(az előző évhez viszonyítva)

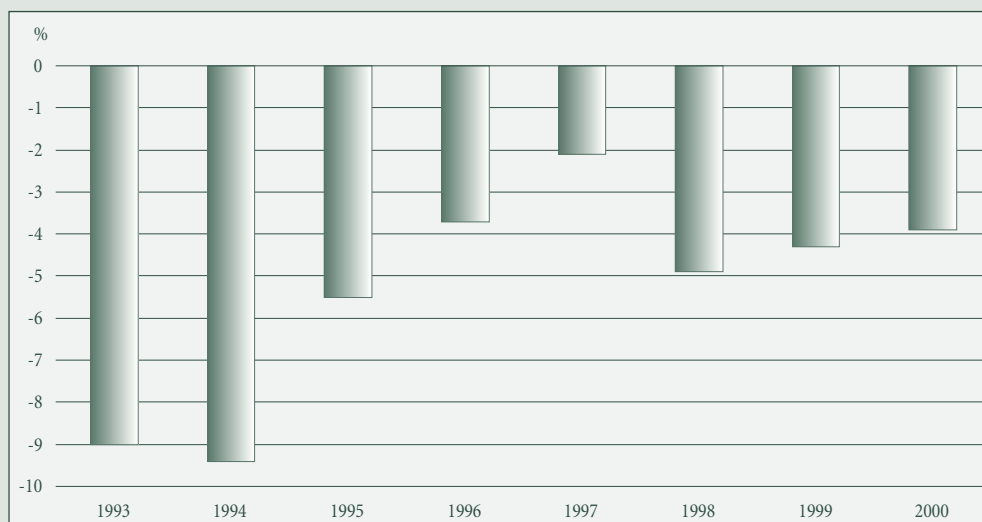
* Előzetes
Forrás: BIS Economic Indicators for Eastern Europe, 2000/9 KSH

A FOLYÓ FIZETÉSI MÉRLEG EGYENLEGE
A GDP SZÁZALÉKÁBAN

A FOLYÓ FIZETÉSI MÉRLEG
EGYENLEGE

Időszak	Milliárd USD	GDP %-ában
1993	-3,5	-9,0
1994	-3,9	-9,4
1995	-2,5	-5,5
1996	-1,7	-3,7
1997	-1,0	-2,1
1998	-2,3	-4,9
1999	-2,1	-4,3
2000*	-1,6-2,0	-3,6-4,2

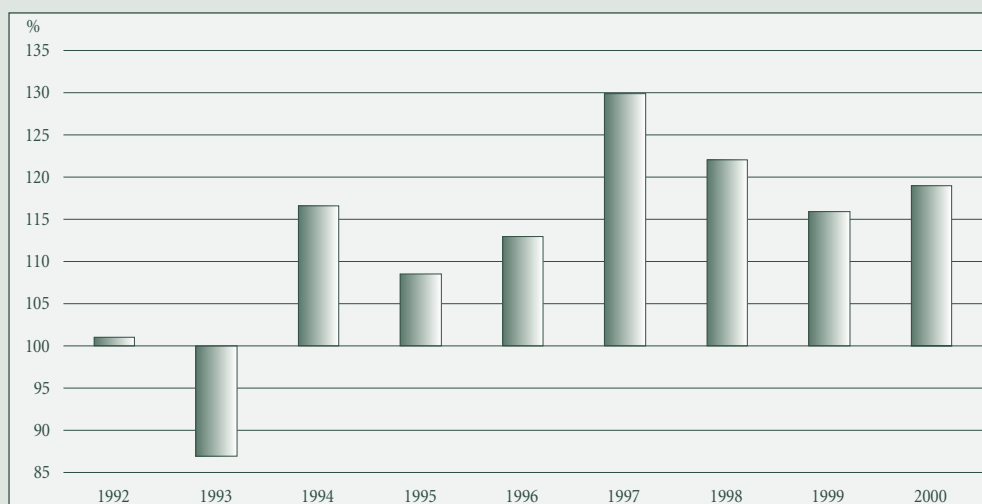
*Előrejelzés
Forrás: MNB

EXPORT-VOLUMENINDEXEK*
(előző év = 100)

Év	%
1992	101,0
1993	86,9
1994	116,6
1995	108,5
1996	112,9
1997	129,9
1998	122,1
1999	115,9
2000 előrejelzés	118-120

* 1995-ig vámstatisztikai adatok alapján, 1996-tól az ipari vámszabadterületekkel kiegészített vámstatisztikai adatok alapján.
Forrás: GM, KSH

ADÓSSÁGSZOLGÁLATI MUTATÓK

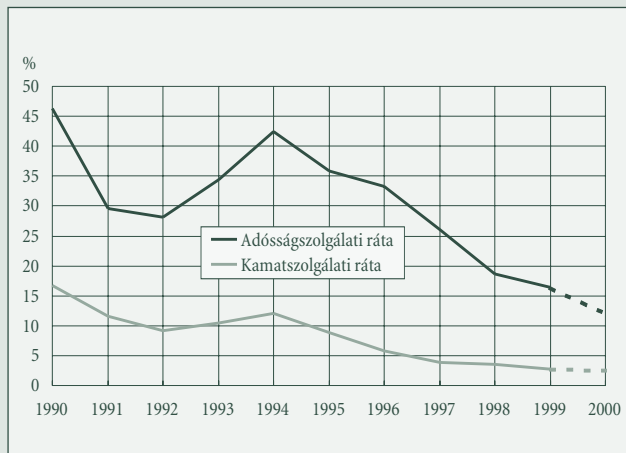
	1994 ^{a)}	1995	1996	1997	1998	1999	2000 előrejelzés
Nettó külső adósság ^{b)} a GDP százalékában	43,7	34,1	28,0	21,3	19,6	14,2	12-13
Nettó külső adósság ^{b)} a fizetési mérleg szerinti áru- és szolgáltatásexport %-ában	170,7	84,4	62,7	38,4	34,5	25,0	18-20
Adósságszolgálat ^{c)} a fizetési mérleg szerinti áru- és szolgáltatásexport %-ában	42,5	35,9	33,2	26,0	18,6	16,4	11-13
Nettó kamatkiadás a fizetési mérleg szerinti áru- és szolgáltatásexport %-ában	12,0	8,8	5,8	3,8	3,5	2,7	2,5
Nettó kamatkiadás (millió dollár)	1286	1589	1177	952	934	751	700

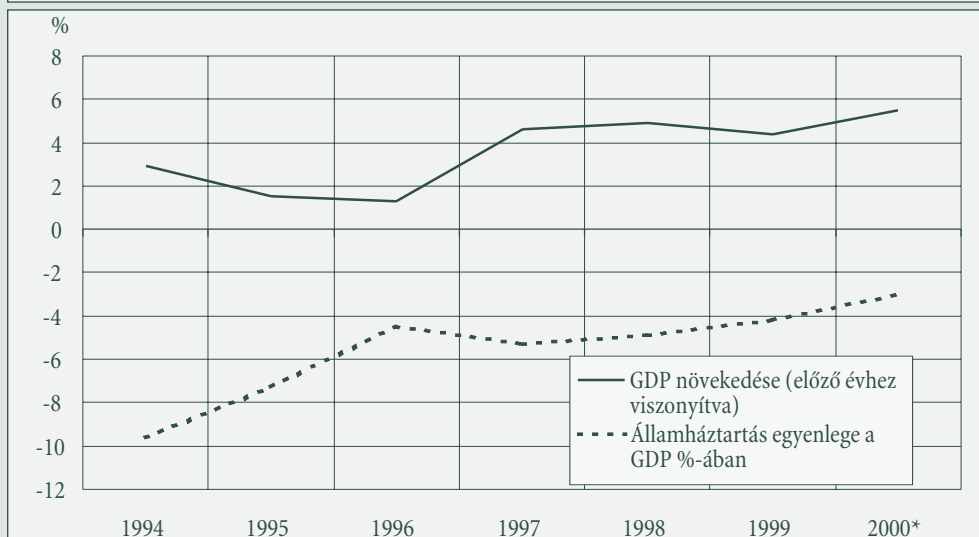
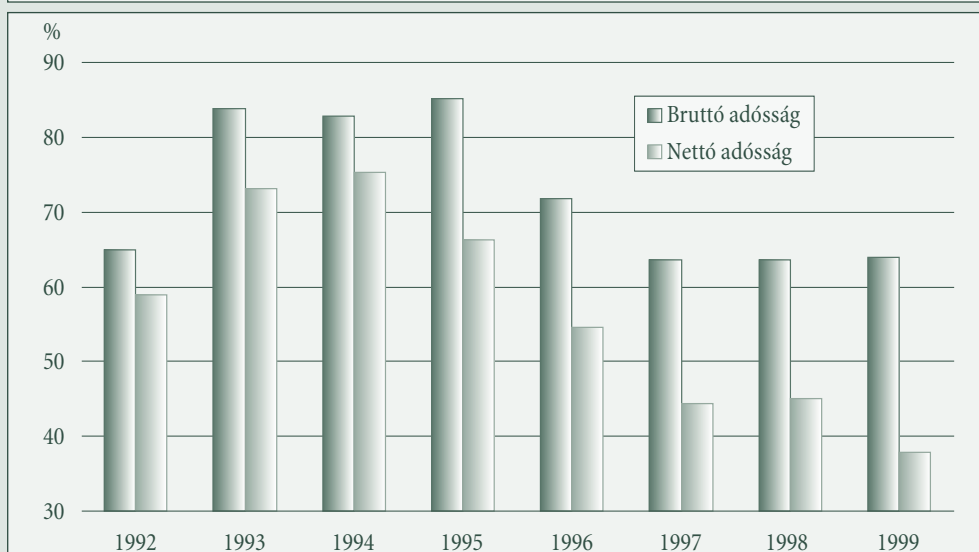
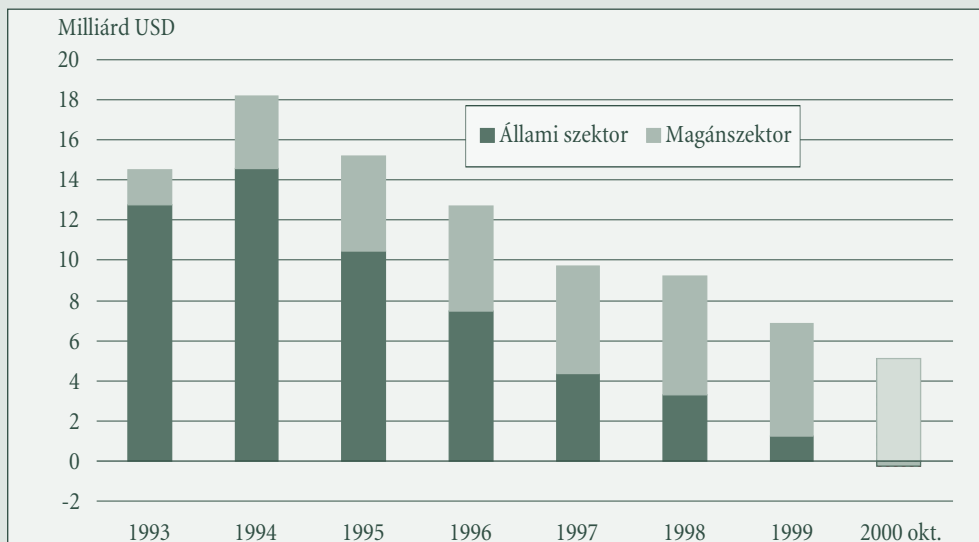
^{a)} Csak konvertibilis devizák.

^{b)} Devizában fennálló adósság, tulajdonosi hitelek nélkül.

^{c)} Előtörlesztés nélkül. Adósságszolgálat: a közleplejratú hitel törlesztés és a nettó kamatkiadás; devizában fennálló adósság, 1996-tól tulajdonosi hitelek nélkül.

Forrás: MNB

NETTÓ KÜLSŐ ADÓSSÁGÁLLOMÁNY* (devizában)

Időszak végén	Milliárd USD		
	Állami szektor (kormányzati szektor + MNB)	Magánszektor (kereskedelmi bankok + vállalkozói szektor)	Összesen
1993	12,8	1,7	14,5
1994	14,6	3,6	18,2
1995	10,4	4,8	15,2
1996	7,5	5,2	12,7
1997	4,4	5,4	9,7
1998	3,3	5,9	9,2
1999	1,2	5,6	6,9
2000 okt.	-0,2	5,1	4,9

* Tulajdonosi hitelek nélkül.
Megjegyzés: 1993–94-ben konvertibilis devizában.
Forrás: MNB

AZ ÁLLAMHÁZTARTÁS ÉS A JEGYBANK KONZOLIDÁLT ADÓSSÁGÁLLOMÁNYA (év végén, a GDP százalékában)

Év	Bruttó adósság (%)	Nettó adósság (%)
1992	65	59
1993	84	73
1994	83	75
1995	85	66
1996	72	55
1997	64	44
1998	64	45
1999	64	38

Forrás: MNB

A GDP NÖVEKEDÉSI ÜTEME ÉS AZ ÁLLAMHÁZTARTÁS EGYENLEGE A GDP SZÁZALÉKÁBAN

* Előrejelzés
Forrás: MNB, KSH

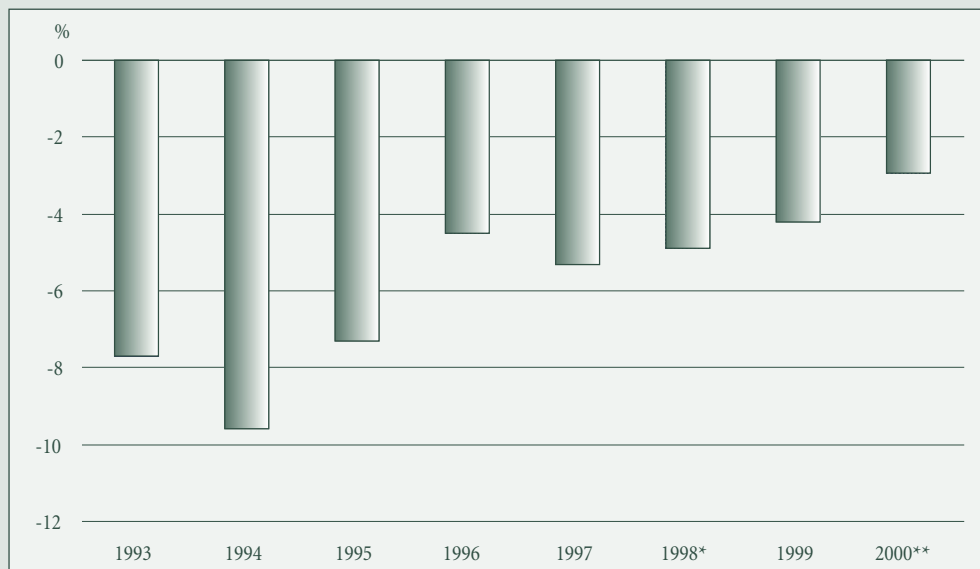
**AZ ÁLLAMHÁZTARTÁS
GFS EGYENLEGE A GDP
SZÁZALÉKÁBAN, PRIVATIZÁCIÓS
BEVÉTELEK NÉLKÜL**
(eredményszámléletű
kamatelszámolással, %)

1993	-7,7
1994	-9,6
1995	-7,3
1996	-4,5
1997	-5,3
1998*	-4,9
1999	-4,2
2000**	-3,5

*Postabank Rt. és az ÁPV Rt. támogatása kiadás nélkül.

**Előrejelzés

Forrás: MNB számítások alapján

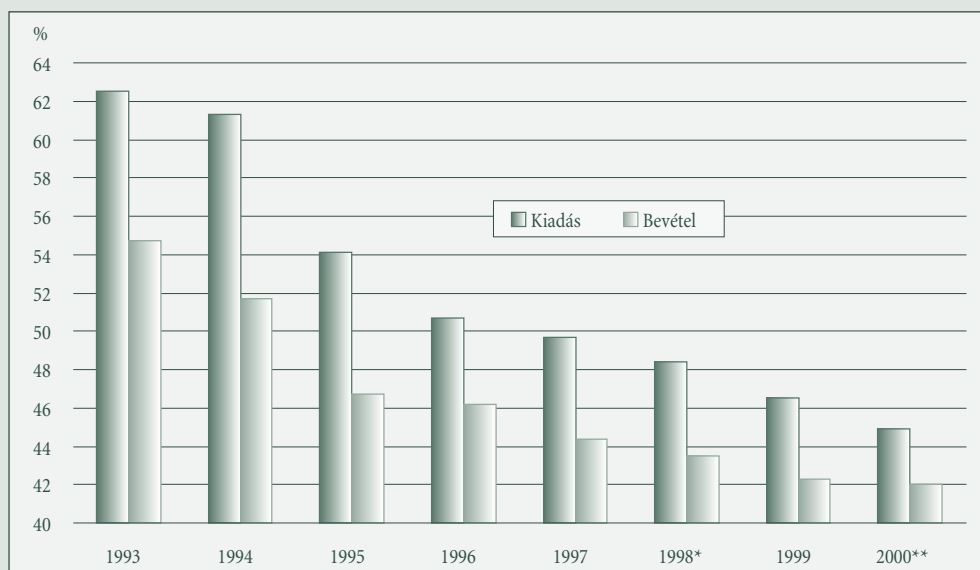
**AZ ÁLLAMHÁZTARTÁS KONSZOLIDÁLT
KIADÁSA ÉS BEVÉTELE
A GDP SZÁZALÉKÁBAN,
PRIVATIZÁCIÓS BEVÉTELEK NÉLKÜL**
(eredményszámléletű
kamatelszámolással, %)

	Kiadás	Bevétel
1993	62,5	54,8
1994	61,3	51,7
1995	54,1	46,8
1996	50,7	46,2
1997	49,7	44,4
1998*	48,4	43,5
1999	46,5	42,3
2000**	44,9	42,0

* Postabank Rt. és az ÁPV Rt. támogatása kiadás nélkül.

** Előrejelzés

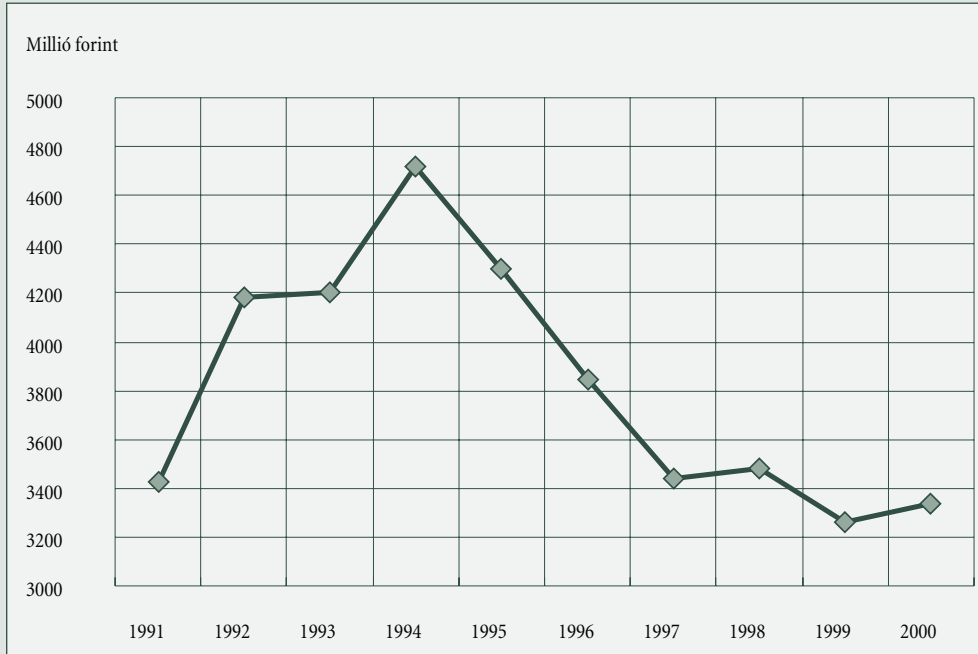
Forrás: MNB-számítások alapján

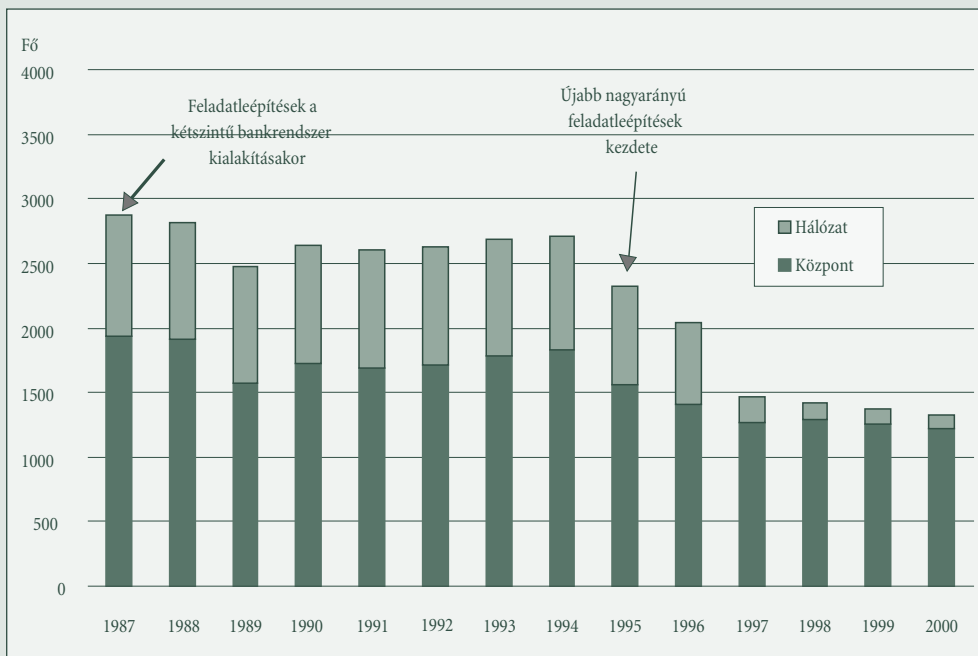
**A MAGYAR GAZDASÁG NEMZETKÖZI
MEGÍTÉLÉSÉNEK VÁLTOZÁSA**

	Japan Credit Rating Agency	Moody's	Standard & Poor's	Fitch-IBCA
1987	A-	-	-	-
1988	A-	-	-	-
1989	A-	Baa2	-	-
1990	A-	Ba1	-	-
1991	BBB+	Ba1	-	-
1992	BBB+	Ba1	BB	-
1993	BBB	Ba1	BB+	-
1994	BBB	Ba1	BB	-
1995	BBB	Ba1	BB+	-
1996	BBB+	Baa3	BBB-	BBB-
1997	BBB+	Baa3	BBB-	BBB
1998	BBB+	Baa2	BBB	BBB
1999	A-	Baa1	BBB	BBB+
2000	A-	A3	A-	A-

AZ MNB MŰKÖDÉSI KÖLTSÉGÉNEK ALAKULÁSA 1991–2000 KÖZÖTT (1991. évi áron)

AZ MNB LÉTSZÁMÁNAK ALAKULÁSA 1987–2000 KÖZÖTT

Év	Teljes munkaidőben foglalkoztatottak záróállománya		
	fő	központ	hálózat
1987	2874	1941	933
1988	2820	1909	911
1989	2478	1573	905
1990	2642	1726	916
1991	2609	1694	915
1992	2629	1710	919
1993	2688	1780	908
1994	2707	1827	880
1995	2318	1564	754
1996	2042	1409	633
1997	1468	1267	201
1998	1423	1296	127
1999	1372	1252	120
2000 (várható)	1329	1225	104

II. FEJEZET A változások jogi és szervezeti kerete

AZ ALAPVETŐ FELADATOK ÉS A JEGYBANKTÖRVÉNY [27] · A JEGYBANKI PROFILTISZTÍTÁS [28] · A SZERVEZET ÁTALAKÍTÁSA [30] · Irányító testületek, állandó bizottságok [30] · Az 1995. évi átszervezés [32] · A területi hálózat és a külföldi képviseltek [34] · A jelenlegi munkamegosztás [35] · A BELSŐ MŰKÖDÉS HATÉKONYSÁGÁNAK ÉS BIZTONSÁGÁNAK NÖVELESE [38] · A belső szabályozás és az ügyvitel korszerűsítése [39] · Az ellenőrzési rendszer felülvizsgálata [40] · A költséggazdálkodás megszigorítása és a költségérzékenység fokozása [41] · A bankbiztonság fejlesztése [41] · KAPCSOLATOK MÁSSZERVEKEL [42]

1. AZ ALAPVETŐ FELADATOK ÉS A JEGYBANKTÖRVÉNY

A Magyar Nemzeti Bank feladatait és státusát 1991. december 1-jéig az 1967. évi 36. számú törvényerejű rendelet szabályozta. Ennek alapján az MNB a Minisztertanács közvetlen felügyelete alatt működött, a központi banki tevékenységek mellett teljes körű kereskedelmi banki jogosítvánnyal rendelkezett, a központi költségvetés hitelezésére nézve nem voltak korlátozások.

A Magyar Nemzeti Bankról szóló 1991. évi LX. törvény (a továbbiakban: jegybanktörvény) 1991. december elsején lépett hatályba. Megalkotásának célja az volt, hogy kijelölje a monetáris irányítás helyét és szerepét a gazdaságpolitika alakításában és érvényre juttatásában, keretet adjon egy, a piacgazdaság közgazdasági törvényszerűségeire építő monetáris rendszernek, továbbá meghatározza a monetáris politikáért felelős jegybank jogi státusát.

A jegybanktörvény az MNB-t a Magyar Köztársaság jegybankjaként, a nemzetgazdaság központi bankjaként határozza meg. A jegybanki megjelölés elsősorban az MNB-nek azt a sajátosságát emeli ki, hogy kizárólagosan jogosult a törvényes fizetőeszköz kibocsátására. Az MNB alapvető feladata a nemzeti fizetőeszköz (a forint) belső és külső vásárlóerejének védelme, amelyet a monetáris politika által valósít meg, továbbá feladata a bankjegy- és érmekibocsátás, valamint az ország devizatartalékainak kezelése. A jegybanktörvény megteremtette az intézmény függetlenségét, vagyis jegybanki feladatainak végzésében a kormány nem utasíthatja, az MNB az Országgyűlésnek tartozik beszámolóval. Az MNB önállóan alakítja ki monetáris politikáját, amellyel támogatja a kormány gazdaságpolitikai programjának megvalósulását. A törvény egyben szabályozta a központi költségvetés jegybanki finanszírozását.

A monetáris politika elsősorban a bankokon keresztül érvényesül, ezért az MNB – más jegybankokhoz hasonlóan – folyamatosan figyelemmel kíséri a bankok és a szélesebb értelemben vett pénzügyi közvetítő rendszer működését. Az MNB alakítja ki az országos fizetési és elszámolási rendszert, valamint szabályozza a pénzforgalmat. A jegybank a hazai devizagazdálkodás központi szervezete is.

Minden évben több-kevesebb módosuláson esett keresztül a törvény, méghozzá azért, hogy az MNB a hazai környezet változásával és fejlődésével összhangban, fokozatosan igazodjon a fejlett piacgazdaságokban működő jegybanki modellhez. A módosítások célja az volt, hogy az MNB egyre inkább a klasszikus jegybanki feladatokra koncentrálhasson, a központi költségvetés finanszírozása a jegybankról fokozatosan a pénzpiacra terelődjék át, és az MNB-nek a központi költségvetéssel fennálló finanszírozási, jövedelemelszámolási kapcsolata áttekinthető és a folyamatokat valósan tükröző alapokra helyeződjön. Nagyobb terjedelmű, több témára kiterjedő módosítást az 1994. évi IV. törvény és az 1997. január 1-jén hatályba lépett 1996. évi CXXIX. törvény hajtott végre.

A fenti célrendszerhez igazodva, a módosítások nyomán fokozatosan szűkült és egyben átláthatóbbá vált a központi költségvetéssel korábban kialakult finanszírozási kapcsolat, végül pedig 2000. január elsejével teljes egészében megszűnt a központi költségvetés jegybanki finanszírozásának lehetősége. E mellett folyamatosan korszerűsödött az MNB jövedelemszabályozása, lépésről lépésre váltak le a jegybankról a nem jegybanki tevékenységek, új szabályok és követelmények jelentek meg az intézmény testületeire, tisztségviselőire és alkalmazottaira vonatkozóan.

A jegybanktörvény tervezett újabb módosítása alapvetően azon feltételek megteremtését fogja szolgálni, melyek szükségesek az EU-csatlakozáshoz, illetve az MNB beilleszkedéséhez a Központi Bankok Európai Rendszerébe.¹ A változások elsősorban arra irányulnak majd, hogy hangsúlyosabban jelenítsék meg a jegybanki függetlenséget és ennek garanciáit. Nincs szó tehát a jegybanktörvény alapkoncepciójának változásáról.

A piacgazdaság és a pénzügyi intézmények fejlődésével párhuzamosan az MNB-nek meg kellett szabadulnia a nem jegybanki teendőkötől, azon feladatoktól, amelyeket fejlett piaci viszonyok között nem a központi bank lát el. Tíz-tizenöt évvel ezelőtt az MNB nagyon sokirányú kereskedelmi banki és egyéb – különböző célból felvállalt –, nem elsősorban központi banki tevékenységet végzett.

Az MNB 1990-re megvált a legjellemzőbb kereskedelmi banki tevékenységektől. A jegybank 1987. január 1-jével átadta a kereskedelmi bankoknak a gazdálkodó szervezetek részére forintban vezetett számlákat, a gazdálkodó szervezetek hitelezését és betéteik gyűjtését, majd 1990. január 1-jével a nemzetközi fizetések lebonyolítását is. Ezt követően a bankok fokozatosan felhatalmazást kaptak pénzügyi szolgáltatások devizában való végzésére is. Továbbra is az MNB vezette azonban a költségvetési szervezetek, takarékszövetkezetek, biztosítóintézetek, értékpapír-forgalmazó cégek számláját, és bonyolította le ezek pénzforgalmát. Az MNB jegybanki hitellel finanszírozta a költségvetést, ügynöki szerepet vállalt a belföldi állampapírok kibocsátásában és forgalmazásában, továbbá alapvetően maga végezte a nemzetgazdaság egésze számára szükséges külföldi források bevonását (hitelfelvételeket és kötvénykibocsátásokat).

Az 1991. december 1-jén hatályba lépett jegybanktörvény egyrészt azt tiltotta meg, hogy az MNB forintban vezesse gazdálkodó szervezetek és magánszemélyek – ide nem értve az MNB alkalmazottait – bankszámláját, ezeknek hitelt nyújtson, illetőleg ezektől betétet fogadjon el. Azaz az MNB változatlanul jogosult maradt a törvényben nem tiltott forintbankműveletek és bármilyen banktevékenység devizában való ellátására. A törvény másrészt előírta a jegybank számára az alaptevékenységével nem összefüggő, belföldi gazdasági társaságokban való részesedés megszerzésének tilalmát – miközben a külföldi részesedéseket nem korlátozta –, illetve a meglévő belföldi részesedések elidegenítési kötelezettségét is. Az elidegenítésre törvényileg megszabott határidő eredetileg két év volt, amely később (ugyancsak törvényi szinten) 1995. december 31-ére módosult. Az MNB ugyanakkor már 1993 végére megvált a belföldi kereskedelmi bankokban lévő tulajdoni részesedésétől.

¹ A Központi Bankok Európai Rendszere (European System of Central Banks, ESCB) az Európai Központi Bankból és minden egyes EU-tagállam nemzeti központi bankjából áll.

2.

A JEGYBANKI PROFILTISZTÍTÁS

A jegybanktörvény 1994. évi módosítása – a korábbi általános jellegű felhatalmazással szaktíva – tételesen meghatározta azokat a kereskedelmi banki tevékenységeket, amelyeket az MNB végezhet. Ezek a következők: hatósági bankletétek kezelése, az állam által kibocsátott értékpapírral végzett műveletek, csekk, utazási csekk kibocsátása. Emellett a módosítás rendelkezett az MNB-nél számlát vezető ügyfelek körének szűkítéséről, és az MNB átadta a bankoknak a biztosítóintézetek és értékpapír-forgalmazók számlavezetését.

A bankközi zsrórendszer 1994. novemberi üzembe állítása folytán az MNB mentesült a bankok ügyféltételeinek naponkénti elszámolásával járó munkától. Addig ugyanis minden olyan vállalati átutalási megbízás, amely egy másik kereskedelmi banknál vezetett számla javára szólt, keresztülment az MNB elszámolási rendszerén. További feladatcsökkenést jelentett, hogy nem sokkal ezt követően megszűnt az ún. integrált takarékszövetkezetek² jegybanki számlavezetése is.

Az MNB elnöke – a vonatkozó törvényi előírások megjelenése előtt – 1995 tavaszán hirdette meg stratégiáját a külföldi kereskedelmi bankokban lévő jegybanki tulajdoni részesedések elszámolására. Ennek megfelelően a jegybank mindent megtett ennek érdekében, és 1997 végéig megvált a külföldi kereskedelmi bankokban lévő valamennyi tulajdoni részesedésétől, kivéve a CW Bankot, amely a végelszámolás sorsára jutott, miután az értékesítésére tett próbálkozások meghiúsultak. A bécsi bank 2000 novemberében visszaadta bankengedélyét.

A Magyar Államkincstár 1996. január 1-jei megalakulása két vonatkozásban is lényeges feladatcsökkenést hozott az MNB számára. Egyrészt a kincstári egységes számla létrejöttével megszűntek a költségvetési szervezetek és állami pénzalapok részére MNB-nél vezetett számlák. Másrészt megalakulásától kezdve a kincstár, illetve az Államadósság Kezelő Központ végezte az állampapírok kibocsátását, és gondoskodott a másodlagos forgalmazás lebonyolításáról, addig mindkét feladatot – megbízásból – az MNB látta el. Mivel az államkincstár területi hálózata csak 1997. január 1-jével jött létre, az MNB megyei igazgatóságain keresztül 1996. december végéig továbbra is számos szolgáltatást nyújtott a kincstárnak megbízás alapján.

A jegybanktörvény 1996. évi módosítása választotta világosan szét a monetáris és a fiskális funkciót, azért, hogy a központi költségvetés közvetlenül érzékelje a magyar állam külföldi adósságainak terheit, s ne csupán az MNB közvetítésével, annak több tényező hatását együttesen tükröző nyereségén/veszteségén keresztül. Ennek érdekében a költségvetés 1997 elején – törvényi felhatalmazás alapján – devizahitel-tartozássá alakította át egy jelentős részt az MNB-vel szemben forintban fennálló tartozásaiból. Az átalakítással teljes mértékben megszűnt az MNB-nél korábban felhalmozódott, nem kamatozó, lejárat nélküli államadósság, valamint az átalakítás időpontjában nullára csökkent a jegybank nettó devizapozíciója, azaz a devizában fennálló követeléseinek és kötelezettségeinek forintban kifejezett összege azonossá vált.

A monetáris és a fiskális politika világos szétválasztása nyomán az állam külföldi hiteleinek felvétele és külföldi kötvénykibocsátása 1997. január 1-jétől kezdve átkerült a kincstárhoz, illetve az Államadósság Kezelő Központhoz. Az MNB ettől kezdve állandó megbízotti szerepet kapott, majd 1999. január 1-jétől már csak eseti megbízás alapján jár el a külső források bevonásához kapcsolódó teendőkben.

² A takarékszövetkezetek túlnyomó többsége integrációba tömörült, az integráció központi bankja a Takarékbank. A takarékszövetkezetek az integrációs szerződésben vállalták, hogy egyeztetett üzletpolitikát és eljárási rendet alakítanak ki, összehangolják tevékenységüket, termékeik és technikáik fejlesztését.

A jegybanktörvény 1996. évi módosítása nyomán megszűnt az MNB nemesfém-gazdálkodással kapcsolatos feladatköre és az a gondoskodási kötelezettsége is, hogy a nemzetközi fizetési forgalom lebonyolításához megfelelő mennyiségű külföldi fizetőeszköz álljon rendelkezésre. Szintén e módosítás vonta meg az MNB-nek a bankok napi likviditási tartalékának szabályozására vonatkozó hatáskörét, mivel a feladatot a Pénzügyi Szervezetek Állami Felügyeletének jogelődje vette át.

A jegybankörvény 2000. év végi módosításával befejeződött a központi költségvetés jegybanki hitelezésének visszaszorítása. A törvénymódosítás ugyanis megszüntette a központi költségvetés jegybanki hitelezésének azt az egyetlen eszközét, amire addig még szükség esetén lehetőség lett volna (likviditási hitelnyújtás). (A költségvetés egyébként az elmúlt években nem vette igénybe ezt a hitelt.) E módosítás megszüntette az MNB engedélyezési hatáskörét a készpénz-helyettesítő fizetési eszközök kibocsátása és az ezzel kapcsolatos szolgáltatás nyújtása terén.

A jegybank fokozatosan visszavonult abból a szerepéből is, hogy külföldi hosszú lejáratú forrásokat közvetített a bankokhoz, ideértve a hosszú lejáratú hitelezést a saját forrásaiból is. Néhány konstrukció kivételével jelenleg sem köt új szerződést éven túli hitelek nyújtására a kereskedelmi bankokkal. Ebből következően a jegybank zömében a fennálló szerződések teljesítését és utógondozását végzi. Az MNB már nem vesz részt a tartósan állami tulajdonban lévő szakosított hitelintézetek (Eximbank Rt., Magyar Fejlesztési Bank Rt., Földhitel- és Jelzálogbank Rt.) stratégiájának véleményezésében. A készpénzfeldolgozás terheinek jelentős része pedig átkerült az MNB-től a kereskedelmi bankokhoz, illetve a pénzzállító szervezetekhez és a Magyar Postához.

Az MNB szempontjából jelentős változást hozott magával a devizahatósági feladatkör (engedélyezési és ellenőrzési jogkör) szűkülése. Az európai uniós csatlakozás feltételeként – a gazdaság fejlődése okán előrehaladó devizaliberalizációs folyamattal párhuzamosan – biztosítani kell a tőke minden korlátozástól mentes szabad áramlását, így a devizahatósági feladatok tovább fognak csökkenni.

Az európai uniós előírásokkal összefüggésben az MNB-nek további funkciótól is meg kell válnia közeljövőben. Az EU-normák tiltják ugyanis, hogy a jegybankok kedvezményes kamatozású refinanszírozást biztosítsanak, mert ez gyakorlatilag a központi költségvetés helyetti preferencianyújtást jelent. Ennek megfelelően az MNB-nek gondoskodnia kell arról, hogy kedvezményes kamatozású refinanszírozási állományát, illetve ilyen jellegű hitelnyújtási tevékenységét egy hitelintézethez telepítse át. Jelenleg folynak a tárgyalások a Magyar Fejlesztési Bank Rt.-vel.

A profiltisztulási folyamat mentén az MNB korszerűsítette szervezetét, működési szerkezetét az új feladatokhoz alakította. Az elmúlt tíz évben az irányító testületek feladatai érdemben nem változtak, viszont a döntések jobb előkészítésére új szakmai bizottságok alakultak.

Az MNB alapvető működési, illetve gazdálkodási feltételeinek tekintetében a legfőbb döntéshozó szerv a közgyűlés, amelynek jogkörét – tekintettel arra, hogy a jegybank 100%-os állami tulajdonban van – az állam képviselője, a pénzügyminiszter gyakorolja, aki 1997 óta bizonyos kérdésekben a közgyűlés összehívása helyett alapítói határozatot hozhat.

3.

A SZERVEZET ÁTALAKÍTÁSA

Irányító testületek, állandó bizottságok

A monetáris politika legfőbb irányító szerve a jegybanktanács, amely határoz a jegybank éves monetáris politikai irányelveiről, árfolyam-politikával kapcsolatos álláspontjáról, a monetáris politika eszköztárának jelentősebb változtatásáról. A jegybanktanács a jegybank elnökeiből, alelnökeiből és az alelnökök számát egyvel meghaladó számú külső tagból áll. A jegybanktanács legalább öt tag jelenléte esetén határozatképes. A külső tagok kinevezési rendjén a jegybanktv. 1996-ban módosított, s azóta a jegybank elnöke véleményezheti a miniszterelnöknek a köztársasági elnök elé terjesztendő személyi javaslatát.

Az igazgatóság szerepe és feladata a jegybanktv. hatálybalépését követően szintén nem változott: vagyis az elnök tanácsadó és döntéselőkészítő testülete.

A felügyelőbizottság az MNB ellenőrző szerve, amelynek elnökét és három tagját az Országgyűlés választja meg, további két tagja pedig a pénzügyminiszter képviselője, illetve az általa megbízott szakértő. A felügyelőbizottság évente beszámol az Országgyűlésnek az elvégzett munkáról. Az eddigi három felügyelőbizottság története az útkereséstől a rendezett, pontos munkaterv alapján, önálló titkársággal végzett ellenőrző tevékenységig ível. Az 1993 nyarán megválasztott, a következő választásokig működő testület után 1995 áprilisáig nem volt felügyelőbizottsága a jegybanknak. Az ezután megválasztott második felügyelőbizottság részletes munkaterv alapján, rendszeresen ülésezve tevékenykedett, és működése – az időközben módosított jegybanktv. alapján – már a következő választások után, az Országgyűlés által 1998 decemberében megválasztott új felügyelőbizottság felállításáig tartott. A harmadik, jelenleg is működő felügyelőbizottság havonta ülésezve, önálló titkársággal végzi ellenőrző tevékenységét, amelyet szakértőként egy másik könyvvizsgáló cég és az MNB szervezetén belül függetlenített belső ellenőrzés is támogat.

Az elnök és az alelnökök szerepe és feladata nem változott, de a jegybanktv. 1996. évi módosítása óta az alelnökök kinevezésére vonatkozó személyi javaslatot az MNB elnöke teszi meg, amelyet – egyetértése esetén – a miniszterelnök terjeszt elő a köztársasági elnöknek. (1996 előtt a jegybank elnökének semmilyen szerepe nem volt az alelnökök kinevezését illetően.) A kinevezési javaslatnak tartalmaznia kell a kinevezendő alelnök feladatkörét is. Szintén az 1996. évi módosítást követően az alelnökök korábbi 3 évre szóló megbízatása 6 évre változott.

Az MNB-n belüli állandó bizottságok a döntések jobb előkészítését és megalapozását szolgálják. Az állandó bizottságok az 1990-es évek elején jelentek meg az MNB életében, és kaptak egyre nagyobb jelentőséget. Az idők során egyrészt a szerepük változott meg, mivel a kezdeti, igény szerinti véleménycserétől és tájékozódástól az 1990-es évek közepére a döntéselőkészítésig jutottak el. Másrészt a bank egyre több területére (így a monetáris politikát követően például a nemzetközi tartalékok és a külső adósságállomány kezelésére, valamint az informatikai fejlesztések és az éves beruházási terv összehangolására) terjedtek ki. A bank ezért 1995-ben átfogó jelleggel áttekintette tevékenységüket. A jobb, biztonságosabb döntéselőkészítés céljából megerősítette a szakmai és a funkcionális bizottságokat, és néhány új bizottság létrehozatala mellett teljes körűen szabályozta azok működését.

Az MNB-ben jelenleg több szakmai és funkcionális bizottság működik. A szakmai bizottságok közül a monetáris bizottság feladata a monetáris helyzet rendszeres heti áttekintése és a nem jegybanktanácsai hatáskörbe tartozó operatív pénzpolitikai döntések kialakítása. A bank-szakmai bizottság a hitelintézetekkel, hitelintézeti rendszerrel kapcsolatos MNB-döntések, -intézkedések, -állásfoglalások kialakításában nyújt segítséget. Az általa rendszeresen tárgyalt

témák köre a közelmúltban kibővült a fizetési és értékpapír-elszámolási rendszerekkel kapcsolatos jegybanki feladatokkal is. Az eszköz- és forrásbizottság (ALCO) irányítja és hangolja össze a tartalék- és adósságállomány kezelését. Az integrációs bizottság az EU-integrációs ügyekben történő tapasztalatcserén túlmenően, a döntéselőkészítést támogatja azokban a csatlakozással összefüggő kérdésekben, amelyekben jegybanki álláspont kialakítása szükséges.

A funkcionális bizottságok közül a beruházási és költséggazdálkodási bizottság az MNB beruházási és fejlesztési stratégiájára vonatkozóan alakít ki állásfoglalást, illetve megtárgyalja a bank beruházásaival, fejlesztésével és működésével kapcsolatos terveket, és figyelemmel kíséri azok megvalósulását. Az MNB informatikai programját korábban irányító és felügyelő bizottság, a program koordinációs bizottság a közelmúltban alakult át, fő feladata a munkafolyamatok és az informatikai rendszer átfogó tervezése, valamint banki szintű összehangolása lett.

A szakmai bizottságokat az MNB elnöke, illetve alelnöke vezeti, míg a funkcionális bizottságokat az MNB elnöke vagy a területileg illetékes ügyvezető igazgató. A bizottságok rendszeres időközönként, többségében havonta üléseznek.

A jegybank belső szervezete folyamatosan igazodott a feladatkörök változásához. Az 1990-es évtized elejére már kialakultak és rövidebb-hosszabb ideje működtek a mai értelemben vett legfőbb jegybanki funkciókat ellátó főosztályok és az alapszolgáltatásokhoz legszorosabban kapcsolódó feladatokat végző szervezeti egységek. A főosztályok profilja ugyanakkor meglehetősen vegyes volt. Sok átfedéssel számos olyan feladatot is elláttak, amely egyre inkább a múlt örökségéként létezett.

Az 1995. évi átszervezés

A devizaterület (ideértve a külföldi adósságállomány és a nemzetközi tartalékok kezelését, a külső forrásbevonást és a devizahatósági teendők ellátását) igen nagy súlyt képviselt. Az új, vagy a növekvő jelentőségű feladatok nyomán számos, új szervezeti egység jött létre az 1990-es évek első felében (például a Statisztikai, a Nemzetközi gazdasági szervezetek, a Bankellenőrzési, a Bankbiztonsági főosztály, illetve az Intézményfejlesztési önálló osztály).

Az átfogó szervezatkorszerűsítés előkészítése 1995 elején indult meg. Ennek előfutáraként a Nemzetközi Valutaalap szakértői tekintették át a bank szervezetét, és tettek javaslatokat a továbbfejlesztés irányára. Az MNB szakértői maguk is tanulmányozták az élenjáró külföldi jegybankok szervezeti struktúráit, és ezzel, valamint az MNB-re adaptált értékeléssel formálták a bankvezetés döntéshozatalát.

1995 tavaszán az MNB meghatározta a megerősítendő, a megtartandó és a leépítendő funkciókat. Ez egyrészt a korábbiakban már tárgyalt jegybanki profiltisztítás folytatásához szolgált alapul. Másrészt a bank – a feladatokra vonatkozóan közösen megállapított jövőkép alapján – alakította ki az MNB új szervezetét. A szervezet-korszerűsítési döntés 1995 közepén született meg, aminek keretében az MNB vezetői orvosolták a fentiekben jelzett szervezési és irányítási hiányosságokat is. A figyelem középpontjában az állt, hogy a bank a feladatokat egyértelműen egy-egy szervezeti egységhez rendelje, újra rendezze a belső munkamegosztást, megszabadítsa a főosztályokat az alapprofíljukhoz nem tartozó tevékenységektől, és egy szervezeti egység feladatkörébe utalja az összetartozó tevékenységeket. Tehát a szervezeti struktúra átalakítását egyértelműen a feladatok változása és a feladatok bankon belüli megosztásának javítása határozta meg. Az új szervezeti struktúra kialakítását követően – 1995. nyár végén – került sor a főosztályonkénti feladatok részletes meghatározására.

A korszerű külföldi jegybankokkal és hazai bankokkal összehasonlítva az MNB létszáma túl magas volt, ami különösen egyes területeken volt kirívó. A létszámkeret megállapításánál a bankvezetés minden egyes szervezeti egységnél abból indult ki, hogy milyen az adott bankszerv által betöltendő funkció jelentősége. A bank törekedett a minél kevésbé fájdalmas végrehajtásra, és mindezeket a lépéseket gyorsan tette meg annak érdekében, hogy fenntartsa a folyamatos és zavartalan munkavégzést. Ezen intézkedések egyik eredményeként – a korábbi stagnálással szemben – a jegybank létszáma az elmúlt 6 évben 2700 főről 1300 főre, azaz 52%-kal csökkent, miközben a szakmai megerősödés jegyében új, képzett, fiatal gárdával bővült a munkatársak köre.

Az átszervezés során az az MNB kiemelt fontosságúnak tekintette a monetáris politika alakításának elvi kérdéseivel foglalkozó két főosztály (Közgazdasági és kutatási főosztály, Pénzpolitikai főosztály) megerősítését, valamint feladatkörük és együttműködésük világos körülhatárolását. A bankvezetés hasonló változtatásokat hajtott végre a bankrendszer működésének értékelésével és a bankok ellenőrzésével foglalkozó főosztályokon, a pénzforgalmi, az emissziós, a statisztikai és a nemzetközi együttműködési területeken.

Az MNB ekkor hozta létre a Szabályozási főosztályt, amelynek fő feladata a pénzügyi rendszert (hitelintézeti és értékpapírtörvényt, valamint ezek végrehajtási rendeleteit) érintő szabályozási munkák összefogása – a monetáris szabályozás kivételével –, valamint a pénzügyi szektort érintő engedélyezési teendők ellátása, beleértve a felügyelet engedélyezési hatáskörébe tartozó ügyeknél az MNB véleményezési, illetve egyetértési jogkörét is.

Ekkor alakult ki az egységes „bankári” terület. Ezzel a döntéssel a bankvezetés feloldotta a korábbi szervezeti elhatárolásokat, és összekapcsolta a forint- és devizaügyeket, ami egyaránt érintette a szerződéskötést, a lebonyolítást, az elszámolást. Az MNB két lépésben – 1998 és 2000 folyamán – alakította át e terület szervezeti rendjét. Az „üzletkötést” végző főosztályoktól függetlenül, külön szervezeti egységet hozott létre (Kockázatelemzési és -kezelési önálló osztály), amely teljes körűen végzi az MNB „bankári” tevékenysége során felmerülő hitel- és piaci kockázatok mérését, elemzését, kontrollálását és a devizatartalék-kezelés eredményességének kiértékelését. Ez objektívabb helyzetfelmérést és kontrolláltabb működést tesz lehetővé. A bank szervezetileg szétválasztotta az MNB döntési hatáskörébe tartozó monetáris politikai és tartalékkezelési ügyeket egyfelől a kincstári megbízás alapján külső forrásbevonás érdekében ellátott tevékenységektől, másfelől a régi³ jegybanki tevékenységek örökségének rendezésétől. Egy főosztályon koncentrálna a hitelfolyósítási, elszámolási, számlavezetési és egyéb lebonyolítási jellegű feladatokat.

Az 1995 közepén kialakított belső munkamegosztás alappillérei szilárdnak bizonyultak. A bank egészét (vagy legalábbis meghatározó részét) illetően mindössze egy feladatkör ellátását kellett pontosítani, a részterületeket illetően ugyanakkor több esetben volt szükség kisebb-nagyobb módosításra. Az EU-csatlakozási tárgyalások megkezdése előtt, 1998 elején az MNB tételesen számba vette azokat a feladatokat, amelyek várhatóan felmerülnek és a jegybankra hárulnak a tárgyalási folyamatból kezdődően az euróövezetbe való majdani bekapcsolódásra való felkészülésig tartó időszakban. A bankvezetés ezért megerősítette a Nemzetközi gazdasági szervezetek főosztályának szerepét a belső koordinációban, az MNB egészét átfogó tájékoztatásban

³ Zömében az 1990. évi devizadecentralizáció előtti időszakból származó ügyek.

és szervezésben, valamint az unióval kapcsolatos intézményi kérdések összefogásában. Alelnöki irányítás mellett ekkor hozta létre a már említett bankon belüli integrációs bizottságot. Az MNB vezetése úgy döntött, hogy a jegybankra háruló feladatok többsége nem választható el a normál alaptevékenységtől, ezért a téma szerint illetékes főosztályok hatáskörébe utalta az integrációval összefüggő szakmai feladatokat.

A bank 1996-ban egy személy irányítása alá fogta össze az MNB tulajdonában lévő, hazai érdekeltségekkel kapcsolatos feladatokat.

1998 folyamán a devizahatósági helyszíni ellenőrzés a Bankellenőrzési főosztályhoz került, amely a bankok esetében ezt a tevékenységet egyébként is végezte. Ezzel egyidejűleg megerősödött a Devizaengedélyezési és -ellenőrzési főosztály szerepe a devizaengedélyezésben és a devizahatósági, ún. helyszínen kívüli (adatszolgáltatáson alapuló) ellenőrzésben. Továbbá erre a főosztályra helyezte át a devizasabályozási feladatkört, ami az engedélyezési és ellenőrzési tapasztalatok közvetlenebb hasznosítását célozta. A feladatkör változása miatt a bankvezetés módosította a főosztály nevét (Devizaengedélyezési és -ellenőrzési főosztályról Devizasabályozási és -engedélyezési főosztályra).

Az 1990-es évtized elején az MNB, Pest megye kivételével, valamennyi megyeszékhelyen fenntartott igazgatóságot. Az igazgatóságok részt vettek a készpénzellátásban, a bankellenőrzésben, a devizahatósági teendők ellátásában, az adatgyűjtésben, a tájékoztatásban, a számlavezetésben, a refinanszírozásban, az állampapírok kibocsátásában, forgalmazásában stb. A jegybanki feladatok változása és a bankok egyre inkább centralizálódó üzleti tevékenysége miatt az MNB fokozatosan szűkítette a megyei igazgatóságok feladatkörét.

A bank az 1995. évi átszervezés során – kisebb létszámkorrekciótól eltekintve – érintetlenül hagyta a területi hálózatot, mert a nagyobb változtatásokat a Magyar Államkincstár területi hálózatának 1997. január 1-jei kiépítéséhez akarta kapcsolni.

A humánpolitikai megfontolásokon túlmenően ebben az évben a bankot, hogy vidéken is biztosítani kellett a kincstári ügyfelek kiszolgálását. Az MNB elvállalta, hogy megyei igazgatóságain keresztül – a Magyar Államkincstár megbízásából – 1996 végéig pénztárszolgálatot lát el a kincstár valamennyi ügyfele számára. (A helyi költségvetési szerveken kívül ez mindazokat a magánszemélyeket is érintette, akik állampapírt akartak venni, eladni vagy beváltani. Az ezzel együtt járó készpénzforgalom elszámolása természetesen a kincstári egységes számla terhére, illetve javára történt.)

Az MNB tehát 1996. december végéig fenntartotta a megyei igazgatóságokat, majd december 31-ével valamennyit megszüntette. A jegybank 1997. január 1-jei hatállyal hozta létre a területi igazgatóságokat, amelyek hatóköre továbbra is kiterjed az ország egész területére, de a régebbinél lényegesen szűkebb feladatkör ellátása mellett és földrajzilag sokkal koncentráltabb formában. A területi igazgatóságok feladatköre a készpénzellátást, a bank- és devizaellenőrzést, valamint minimális mértékben a statisztikai adatgyűjtést fedi le. Az MNB első lépésben nyolcban határozta meg az igazgatóságok számát, majd – tapasztalva az országos készpénzfeldolgozás és készpénzszállítás tovább fokozódó centralizációját – 1999. január 1-jei hatállyal négyre mérsékelte azt. A nyolc megyeszékhelyen megmaradt ugyanakkor a bank- és devizaellenőrzés oly módon, hogy az e tevékenységet végző osztályok integrálódtak a megmaradó négy területi igazgatóság szervezetébe. Tekintettel arra, hogy a területi igazgatóságok tevékenységében és

A területi hálózat és a külföldi képviseltek

költségeiben egyaránt a készpénzforgalom a meghatározó, ezért az igazgatóságok helyének kiválasztását mindvégig az emissziós szempontok vezérelték. Az MNB Debrecenben, Győrött, Kecskeméten és Székesfehérvárott tart fenn igazgatóságot, ezek alárendeltségében Miskolcon, Zalaegerszegen, Szegeden és Pécsen működtet bank- és devizaellenőrzési kirendeltséget.

A feladatok változásával ugyancsak jelentősen csökkent a jegybank külföldi jelenléte iránti igény, ezért költségkímélés céljából az MNB felülvizsgálta külföldi képviselőit is, az 1995–1998. évek közötti időszakban ötből négy képviselőt bezárt. (1995-ben a zürichi és a párizsi, 1996-ban a New York-i, 1998-ban pedig a frankfurti képviselőt szűnt meg.) Az egyetlen megmaradt képviselő Tokióban működik.

A jelenlegi munkamegosztás

A tisztulás és az átszervezés eredményeképpen mára kialakult a klasszikus jegybankokra jellemző munkamegosztás. A jegybanki alapfeladatok szempontjából a mai szerkezet az alábbiak szerint csoportosítható.

Monetáris politika

- *A Közgazdasági és kutatási főosztály* felelősségi köre a monetáris politikai stratégia megalapozása.
- *A Pénzpolitikai főosztály* fogja össze a monetáris politika elvi megalapozására és gyakorlati alakítására irányuló munkát.
- *Az egységes bankári terület* a monetáris politika gyakorlati megvalósításához kötődik, de ez a részleg végzi a nemzetközi tartalékok kezelését is.

A bankári tevékenység felépítése a következő:

- *A Kockázatelemzési és -kezelési önálló osztály* teljes körűen végzi a „bankári” tevékenységek során felmerülő hitel- és piaci kockázatok mérését, elemzését, kontrollálását és a devizatartalék-kezelés eredményességének kiértékelését.
- *A Pénz- és devizapiaci főosztály* pénz-, deviza- és tőkepiaci műveleteket⁴ végez egyrészt a monetáris politika végrehajtásaként, másrészt a külföldi adósságállomány terheinek mérséklése és a nemzetközi tartalékok kezelése érdekében.
- *A Nemzetközi tőkepiaci főosztály* feladatköre alapvetően az állam külföldi forrásbevonásainál a jegybankra háruló feladatok ellátására irányul. Ez egyebek mellett magában foglalja az éves adósságkezelési stratégia előkészítésében, véleményezésében, valamint a nemzetközi hitelfelvételek és kötvénykibocsátások előkészítésében, lebonyolításában való közreműködést, továbbá a nemzetközi hitelminősítő intézetekkel való kapcsolattartást.
- *A Speciális bankügyletek főosztálya* rendezi a korábban folytatott pénzügyi tevékenységek (zömében kereskedelemfinanszírozás) függő ügyeit. (Így örökölt feladatként kezeli, és lehetőség szerint behajtja az MNB kétesse vált külföldi követeléseit, valamint kezeli, és lehetőség szerint megszünteti az MNB által külföldre kiadott függő garanciákat.)

⁴ Különböző lejáratra, forintban vagy devizában hitelnyújtás vagy hitelfelvétel, magyar vagy külföldi állampapírok adásvétele, pénzüsszegek átváltása egyik devizanemből másikra, valamint az ún. származékos ügyletek. Partnerek: magyar és külföldi bankok, valamint más pénzügyi szereplők.

- A *Bankműveleti főosztály* pedig a „bankári” terület folyósítási, elszámolási, számlavezetési és egyéb lebonyolítási jellegű feladatait látja el. Ez a főosztály működteti a VIBER-t, és végzi a bankközi zsrírendszerben lebonyolódó pénzforgalom napi kiegyenlítését, a hitelintézetek MNB-ben vezetett számláinak jóváírásával vagy terhelésével.
- A *Statisztikai főosztály* a jegybank statisztikai szolgálatát látja el, és működteti az MNB információs rendszerét. Az adatgyűjtések megszervezésével és centralizálásával, valamint az adatok integrált feldolgozásával összeállítja a monetáris és fizetésimérleg-statisztikát, továbbá átveszi és feldolgozza a bank tevékenységéhez szükséges, de más szervek által gyűjtött és előállított adatokat.

Pénzügyi stabilitás

- A *Bankfőosztály* legfőbb feladata a hitelintézetek, illetve az egész hitelintézeti rendszer működésének, tevékenységének figyelemmel kísérése, rendszeres elemzése, valamint azon kockázatok értékelése, amelyek a bankrendszer egészében léphetnek fel.
- A *Bankellenőrzési főosztály* végzi az úgynevezett jegybanki⁵ és devizahatósági helyszíni ellenőrzést a jegybank ellenőrzési hatáskörébe tartozó szervezetek tevékenysége felett.
- A *Devizasabályozási és -engedélyezési főosztály* végzi a devizasabályozási munkát, valamint ellátja a devizahatósági engedélyezési és a devizahatósági nem helyszíni ellenőrzési feladatokat.
- A *Szabályozási főosztály* a pénz- és tőkepiaci közvetítő rendszert érintő szabályozási tevékenységet fogja össze, különös tekintettel a jegybanki szabályok kialakítására és a hasonló tárgyú, nem jegybanki szabályok véleményezésére és meghatározott engedélyezési teendőket is ellát.

A pénzforgalom szervezése

- A *Pénzforgalmi önálló osztály* feladata a jegybank pénz- és elszámolásforgalmi koncepciójának kialakítása, a pénz- és elszámolásforgalom fejlesztése, valamint a pénzforgalom szabályozása.
- Az *Emissziós főosztály* elsősorban a bankjegyek és érmék előállítását és forgalomba hozatalát végzi, a készpénz-feldolgozási, értékezelési, pénzbevonási és megsemmisítési feladatok irányítása, illetve részbeni ellátása mellett. A főosztály engedélyezési és ellenőrzési jogkört gyakorol az MNB-n kívüli készpénz-feldolgozási tevékenység tekintetében.

Nemzetközi kapcsolatok

- A *Nemzetközi gazdasági szervezetek főosztályának* feladatköre az Európai Unióval, az OECD-vel és a BIS-szel⁶ kapcsolatban a jegybanki teendőket is tartalmazza.
- A *Nemzetközi pénzügyi intézmények főosztálya* végzi, illetve szervezi Magyarország Nemzetközi Valutaalapban, Világbank-csoportban, EBRD-ben⁷ fennálló tagságával, valamint a köl-

⁵ A jegybanki ellenőrzés a jegybanki rendelkezésekben – az MNB-nek történő adatszolgáltatásra, a kötelező tartalék elhelyezésére, a pénzforgalomra stb. vonatkozóan – kiadott előírások betartásának ellenőrzésére irányul.

⁶ Nemzetközi Fizetések Bankja (Bank for International Settlements).

⁷ Európai Újjáépítési és Fejlesztési Bank (European Bank for Reconstruction and Development).

csönfelvételekkel kapcsolatban az MNB-re háruló feladatok ellátását. Ezen intézményeken túlmenően az EU fejlesztési bankjával, az Európai Beruházási Bankkal is kapcsolatot tart.

A funkcionális feladatokat ellátó szervezeti egységek

- A *Titkárság* az MNB általános igazgatásának központi szerve. Feladatkörébe tartozik egyebek mellett a jegybanktanács és az igazgatóság működésével kapcsolatos szervezési és egyéb titkársági feladatok ellátása; a Köztársasági Elnök és az Országgyűlés Hivatalával, valamint a kormányzati szervekkel való kapcsolattartás szervezése; továbbá – a szakfőosztályok szükség szerinti közreműködésével – az MNB ügyrendje,⁸ a belső, elnöki szintű utasítások kidolgozása; illetve az egységes iratkezelés kialakítása és fenntartása. A *bank szóvivőjével* együtt ugyancsak – a szakfőosztályok szükség szerinti közreműködésével – a Titkárság végzi a jegybank tájékoztatási feladatait is.
- Az *Elnöki titkárság* látja el a jegybank elnökének munkájával összefüggő adminisztratív és operatív teendőket, napi munkakapcsolatot tart fenn a felső vezetőkkel és a szervezeti egységekkel.
- Az *Ellenőrzési főosztály* a függetlenített belső ellenőrzés központi szerve. Alapvető feladata a jegybank tevékenységében rejlő kockázatok feltárása, e kockázatok kezelése céljából a banki rendszerekbe épített ellenőrzési mechanizmusok minősítése, illetve javaslattétel ezek javítására és fejlesztésére.
- A *Felügyelőbizottság titkársága* a testület munkájával összefüggő adminisztratív és operatív teendőket látja el, napi munkakapcsolatot tart az MNB vezetőivel és szakértőivel, valamint szervezi és koordinálja a felügyelőbizottság kapcsolattartását az Országgyűléssel és a Pénzügyminisztériummal.
- A *Humánpolitikai főosztály* a humánerőforrás tervezési, fejlesztési és gazdálkodási, valamint munkaügyi, továbbá jóléti feladatok ellátásának központi szerve. A főosztály feladata a jegybank működéséhez szükséges személyi feltételek biztosítása.
- A *Jogi főosztály* a jegybankra vonatkozó és az MNB által kezdeményezett jogszabályokat, jegybanki rendelkezéseket önti végső formába (szövegezés, szerkesztés), részt vesz a más szervek által megküldött jogszabálytervezetekkel kapcsolatos jegybanki vélemény kialakításában, ellátja az MNB jogi képviseletét a bíróságok és más hatóságok előtt, jogi tanácsokat ad a jegybank szervezeti egységei számára, és közreműködik az MNB által kötött szerződések előkészítésében.
- A *Kontrolling főosztály* alakítja ki az MNB számviteli politikáját és számviteli rendjét, valamint készíti el és elemzi a jegybank pénzügyi kimutatásait, továbbá kialakítja és működteti a pénzügyi tervezési rendszert és a banki számvitelen alapuló vezetői információs rendszert.
- A *Számviteli és pénzügyi főosztály* végzi az MNB könyvvezetését a jogszabályi előírások és a fentiekben említett számviteli politika, számviteli rend alapján, ellenőrzi a kiemelten kezelt devizaügyletek elszámolásának és számviteli értékelésének helyességét, ellátja továbbá a jegybank működésével összefüggő könyvelési, adóelszámolási feladatokat, teljesíti az ehhez kapcsolódó pénzügyi-fizetési forgalmat.

⁸ Az MNB ügyrendje részletesen tartalmazza az egyes vezetői szintek, vezetői testületek, állandó bizottságok és szervezeti egységek feladatait a főosztályokra vonatkozó közös szabályok megállapítása mellett.

38

- Az *Intézményfejlesztési önálló osztály* közreműködik a bank hosszú távú intézményfejlesztési koncepciójának elkészítésében, valamint javaslatokat, döntési alternatívákat dolgoz ki a rövid távra lebontott feladatok megoldására, illetve megszervezi és koordinálja azok – jóváhagyás utáni – végrehajtását.
- A *Számítástechnikai főosztály* feladata a számítástechnikai-informatikai rendszerek működtetése, a számítástechnikai eszközök beszerzési, javítási, karbantartási feladatainak elvégzése, illetve elvégeztetése, a számítástechnika alkalmazása terén a jegybanki szervezeti egységek támogatása, továbbá részvétel az informatikai projektek kidolgozásában és végrehajtásában.
- A *Bankbiztonsági főosztály* legfontosabb feladata az MNB vagyontárgyainak (értéktárak, pénztárak, épületek stb.) őrzése és védelme, a pénz- és értékszállítások védelmének megszervezése, végrehajtása, a biztonsággal összefüggő szabályozások elkészítése, a bank szervezeti egységeit, alkalmazottait érintő bankbiztonsági és tűzvédelmi előírások megtartásának ellenőrzése, a vagyonvédelmet érintő beruházások és beszerzések szakmai irányítása.
- A *Műszaki-ellátási főosztály* a jegybank működéséhez szükséges dologi feltételeket biztosítja az egyes speciális eszközök kivételével. Ennek keretében feladata – a központilag szükséges beszerzések végzése, a műszaki gyorsszolgálat működtetése mellett – a banképületek karbantartásával és hasznosításával kapcsolatos döntéselőkészítő anyagok kidolgozása, a tervezetés, a beruházás, a lebonyolítás végzése, illetve végeztetése és a kivitelezés megszervezése.

A nem jegybanki feladatok leépítése, az egyszerűbb és átláthatóbb szervezeti struktúra kialakítása önmagában is elősegíti a belső működés hatékonyságának, biztonságának növelését. E mellett az MNB számos más eszközt használt fel arra, hogy növelje működésének hatékonyságát és biztonságát.

A külső jogszabályi környezet, az MNB tevékenységének, üzleti feltételeinek változásai, a területi hálózat átszervezése, a nem jegybanki tevékenységek fokozatos leépítése, az informatikai rendszer folyamatos átalakulása, valamint fejlesztése igényelte a bankügyletek számviteli és egyéb folyamatainak újraszabályozását, hiányzó szabályozási elemek pótlását, továbbá az aktualitásukat veszítették megszüntetését. Az időszak kezdetén az elavult ügyviteli utasítások, illetve azok egymásra halmozott módosításából sok helyen nehezen volt követhető az érvényes szabályozás, ezért aktualizálni kellett a belső szabályokat, ami több száz utasítás fokozatos felülvizsgálatát, megújítását igényelte.

Kiemelkedő jelentőségűek az alábbiak:

- Az MNB jegybanki tevékenységével kapcsolatos belső szabályozás terén az emissziót érintően az értékkezelés, pénz- és értékkezelés feladatainak, a pénz- és értékszállítás rendjének, a bankjegyek, érmék feldolgozásának, valamint a nem forgalomképes bankjegyek, érmék megsemmisítési rendjének szabályozása, más területeket érintően pedig az MNB devizahatósági feladatainak, a jegybanki és a devizahatósági helyszíni ellenőrzés eljárási rendjének, a

4.

A BELSŐ MŰKÖDÉS
HATÉKONYSÁGÁNAK
ÉS BIZTONSÁGÁNAK NÖVELESE

*A belső szabályozás
és az ügyvitel korszerűsítése*

pénzüntézeteki jelentés és adatszolgáltatás ellenőrzésének, az egyes jegybanki hitelek elbírálása során alkalmazott cenzúraeljárás szabályozása vagy a hitelintézetek likviditási válságának kezelésével kapcsolatos jegybanki feladatok.

- Az MNB szervezetére, működésére vonatkozóan a döntéshozatal eljárási rendjéről, a döntési hatáskörökről (aláírások, kötelezettségvállalás és utalványozás rendjéről), a pénzügyi tervezés, az évközi gazdálkodás rendjéről vagy a sajtó tájékoztatásáról szóló szabályozás, valamint a titokvédelmi, a szociális és jóléti ellátási, a tűzvédelmi, a szervezeti-működési, az iratkezelési, a munkavédelmi, a számítástechnikai védelmi szabályzat.
- A jogszabályi környezet és az informatikai háttér változásával összhangban jelentős mértékben kibővült, teljes mértékben megújult a belső számviteli szabályozás. Első alkalommal került sor a számviteli politika írásba foglalására, a tárgykörbe tartozó szabályzatok teljes körű elkészítésére. Ezek a következők: az eszközök és források értékelési szabályzata, leltározási szabályzat, az eszközminősítés és céltartalék-képzés szabályai, főkönyvi számlarend és számlarendi magyarázat, bizonylati szabályzat, pénzügyi instrumentumok piaci értékének megállapítási rendje.

A legutóbbi időben kiadott belső szabályok, az egyes munkafolyamatok leírásán túl részletesen tartalmazzák a megfelelő döntési pontokhoz rendelt jogosítványokat is. Így pontosan körülhatárolható, hogy adott ügyben ki jogosult dönteni, és az adott személy mely összehatárok között, kinek az előterjesztése alapján hozhatja meg a döntéseket. 1996-ban a döntéshozatal rendjéről új szabályozás készült, ami a részben elavult és nem kellően részletezett döntési hatásköri lista helyébe lépett.

Az MNB az elmúlt években folyamatos deregulációt folytatott. A bankszerveknek időszakosan felül kellett vizsgálniuk a feladatkörükbe tartozó belső szabályokat, és rendelkezniük kellett azok hatályban tartásának szükségességéről. Ezáltal jelentős terjedelmű aktualitását veszített szabályozási rész került törlésre.

A hatályos belső szabályok és körlevelek közzététele, aktuális jegyzékének vezetése és naprakész elérésük biztosítása a Titkárság feladata a bankon belül. A Titkárság – a bank hivatalos lapjának, a Bankértesítőnek a megújításán túl – a szabályok jobb megismerhetősége érdekében azok jegyzékét, továbbá magukat az utasításokat is elhelyezte az MNB belső informatikai hálózatán, és naprakészen tartja azokat.

1999-ben új elnöki utasítás készült magára a belső szabályozás folyamatára, mely az utasítások elkészítésére, koordinációjára, jóváhagyására és megjelentetésére vonatkozó folyamatot szabványosította. 1997–1998 táján a bank eljutott arra a felismerésre, hogy bár a szabályozottsági szint a legtöbb területen már elérte a kívánatos, a szabályozások mégsem alkotnak tartalmi szempontból egységes rendszert, logikájuk, részletezettségük eltérő, egymáshoz történő illesztésük javítandó. Program indult ezért a jegybankban zajló „üzletesemények” számviteli, ügyviteli, információ-feldolgozási folyamatok felülvizsgálatára, racionalizálására, újraszabályozására. A projekt eredményeként elkészült az MNB „ügyletkatalógusa” és az az új módszertan, amellyel az ügyletek egységesen leírhatók, valamint az egységesítés kiindulópontjául szolgáló mintaszabályzat. Az igazgatóság 2000 márciusában fogadta el a bankári és emissziós terület bankügyletenkénti munkafolyamat-szabályozásának továbbfejlesztésére vonatkozó, egységes szemléletű koncepciót. Az ügyletkatalógusra támaszkodva az MNB 34 ügyletcsoport szabályozásának korszerűsítését kezdte meg, ami a tervek szerint 2001-ig befejeződik.

Az MNB-ben hosszú évek óta összetett rendszer működik az átlátható és ellenőrzött működés biztosítása érdekében. Így jutnak el az információk az állam nevében a tulajdonosi jogokat gyakorló pénzügyminiszterhez, az Országgyűléshez és a széles nyilvánossághoz.

Az MNB könyvvizsgálóját a közgyűlés, tehát az MNB esetében a pénzügyminiszter választja meg. A könyvvizsgáló cég az évközi és az év végi helyszíni könyvvizsgálat alapján nyilatkozik arról, hogy az éves beszámoló (a mérleg, a vagyon- és eredménykimutatás) a magyar számviteli előírásoknak megfelelő, megbízható, valós képet ad-e az MNB vagyoni, pénzügyi és jövedelmi helyzetéről. A könyvvizsgáló cég a könyvvizsgálati feladataihoz kapcsolódóan a működés ellenőrzöttségére vonatkozó ajánlásaival is aktívan segíti a bankvezetés munkáját.

A felügyelőbizottság elnökét és három tagját az Országgyűlés választja meg, további két tagja pedig a pénzügyminiszter képviselője, illetve az általa megbízott szakértő. A felügyelőbizottság – a szakterületek direkt beszámoltatása mellett – általa szerez részletes információkat a működésről, hogy feladatokat határoz meg a függetlenített belső ellenőrzési szervezet számára. (A felügyelőbizottság munkáját egy könyvvizsgáló cég is segíti, amelyik nem azonos a fentiekben bemutatott könyvvizsgáló céggel.) A felügyelőbizottság Országgyűlés által megválasztott valamelyik tagja részt vesz az igazgatóság ülésein.

A függetlenített belső ellenőrzési szervezet az Ellenőrzési főosztály, amely a felügyelőbizottságon kívül a bank vezetését is kiszolgálja a működés kockázatainak folyamatos értékelésével, erre vonatkozó, egyes munkafolyamatokhoz kapcsolódó, illetve általánosítható javaslatokkal.

Az elmúlt időszak kiemelt feladata volt a bank belső ellenőrzési rendszerének reformja. Ennek során az volt a cél, hogy a bank az intézményben működő ellenőrzési mechanizmusok fejlesztésével elfogadható mértékűre csökkentse a veszteségek kockázatát, és a munkafolyamatokban olyan ellenőrzési pontokat alakítson ki, amelyek hatékonyan kiszűrjék az esetlegesen előforduló hibákat. Ennek garanciáját az teremti meg, ha kellő rendszerességgel, független értékelés születik arról, hogy a különböző rendszerek mennyiben felelnek meg a követelményeknek.

Az ellenőrzés új koncepciójának megfogalmazásakor az igazgatóság 1996-ban célul tűzte ki a megelőző jelleg erősítését, a kockázatokat a középpontba állító, folyamatszemléletű megközelítés korszerű módszereinek kidolgozását, a banki területek arányos és szakszerű kezelését. A belső ellenőrzést végző szervezeti egység szabványosított szempontok szerint kockázatelemzésnek vetette alá az MNB összes tevékenységét, és azokat kategóriákba sorolta. Elsőként az 1998–2002-es időszakra vonatkozóan középtávú ellenőrzési terv készült, mely a legkockázatosabb területeket évente-kétévente, a legkevésbé kockázatosakat pedig ötévente ütemezte vizsgálni. A gördülő terv alapján minden évben átlagosan 40–50 tevékenység átvilágítására került, illetve kerül sor.

A vizsgálatok szakszerűségének, az ajánlások színvonalának, megalapozottságának javítása érdekében az Ellenőrzési főosztály olyan tudásbázist igyekezett létrehozni, mely alkalmassá teszi a belső ellenőrzést arra, hogy a bankban folyó tevékenységeket képes legyen átfogóan elemezni.

Az ellenőrzésekről készült jelentést az adott területet felügyelő vezetők és a bank elnöke megkapták, véleményezték, hasonlóan az MNB felügyelőbizottságához. Így a feltárt problémák és ajánlások megfelelő figyelmet kaptak, az ellenőrzés ténylegesen befolyásolta a működést. Ugyanezt a célt szolgálták az utóvizsgálatok is.

Az ellenőrzési rendszer felülvizsgálata

*A költséggazdálkodás
megszigorítása
és a költségérzékenység fokozása*

Az MNB jegybanki státusából adódóan speciális helyzetben van költséggazdálkodási rendszerének kialakításánál, ezért a külföldi jegybankokhoz hasonlóan önkorlátozási elvre épülő pénzügyi tervezési és költséggazdálkodási rendszert épített ki és követ, amely a költség-haszon elv lehetőség szerinti maximális alkalmazásával hivatott biztosítani a racionális gazdálkodás követelményeit. A rendszer fontosabb összetevői: az alapos többlépcsős tervezés és tervbíráló, a beruházási és költségkeretek szigorú meghatározása és betartatása. A rendszer kulcseleme az éves pénzügyi terv. Ezt – bizottsági részletes vitát követően – az igazgatóság megtárgyalja, és a bank elnöke hagyja jóvá. A költségvetés betartását év közben a számviteli terület, éves szinten pedig az MNB igazgatósága és felügyelőbizottsága ellenőrzi. (A rendszer alapelemeiben már az 1990-es évek első felében is létezett, de valóban integrált működése 1995 folyamán indult meg.)

A fenti rendszer megszilárdulásával egyre fontosabb kérdéssé vált a jegybankban a költség-hatékonyság növelése. Mind fontosabb lett, hogy a bank üzemeltetése során mi mennyibe kerül; egy adott feladat megoldására kínáló lehetséges alternatívák közül melyik az ésszerűbb és gazdaságosabb.

A szemlélet változása mellett a belső szabályozás is módosult, szigorodtak és áttekinthetőbbé váltak a kötelezettségvállalás, a keretgazdálkodás és utalványozás szabályai. Az MNB – működésének és üzemeltetési feltételeinek biztosítása céljából – versenyeztetéssel választja ki a szállítókat. Értékhatártól függően, a versenyeztetés (nyílt vagy meghívásos) pályáztatással, illetve három lehetséges szállítótól származó ajánlat összehasonlításával zajlik. A fentiekben jelzett szemléletváltozás és szabályozás átalakította a bank egész beruházási tevékenységét, ami sokkal takarékosabb és célirányosabb lett.

A nagyarányú profiltisztítás, a szervezatkorszerűsítés, a létszámcsökkentés, valamint a megszigorodott költséggazdálkodás és a fokozódó költségérzékenység együttesen érezteti hatását a működési költségek kedvező alakulásában. Az 1991–1994 közötti erőteljes reálnövekedés után az MNB működési költségei 1995–1997 között reálértelemben jelentősen csökkentek. A már megtisztított jegybanki tevékenységi kör és a már kellő szigorúsággal érvényesülő költséggazdálkodás alapján a működési költségek reálértelemben nem mutatnak további lényeges változást 1998 óta.

A bankbiztonság fejlesztése

Az MNB Igazgatósága 1996 februárjában tekintette át a bankbiztonság helyzetét, majd újjászervezte és korszerűsítette a bank előerős őrzésvédelmét, valamint kiépítette a mechanikai és elektronikai védelmi rendszereket, amelyek a megújuló, változó banki, állami és nemzetközi követelményekhez igazodva, folyamatosan bővülnek. Átalakult a biztonsági szolgálat működése, hatályba lépett a tevékenységét szabályozó új utasítás, módosult a szolgálatellátás rendje.

A fejlesztések keretében új és egységes beléptető rendszert vezetett be a jegybank, amely teljes körű, automatikus tűzjelző rendszert is telepített. A bank épületeiben 1995-től kezdődően folyamatosan épült ki egy, kifejezetten banki védelemre tervezett behatolásjelző rendszer.

A nagybani pénz- és értékszállítások technikai lebonyolítása páncélozott pénzszállító gépjárművekkel történik. A központi épületekben a pénzszállítmányok fogadására lövedékálló pénzátadó zsilipek létesültek. Külső szállítók 1996 óta csak önvédelmi fegyverek leadása után léphetnek be a bank épületeibe.

A jegybanktörvény részletesen szabályozza az MNB kapcsolatát más szervezetekkel. Az MNB az Országgyűlésnek beszámolási kötelezettséggel tartozik. A jegybank elnöke évente beszámol az Országgyűlésnek az MNB tevékenységéről, az éves monetáris politikai irányelveket bemutatja a képviselőknek. A központi bank kapcsolatot is fenntart az Országgyűléssel, illetve annak bizottságaival.

Az MNB részt vesz a kormány gazdaságpolitikai programjának kialakításában, véleményezi a kormányzati gazdaságpolitikával kapcsolatos döntéseket és jogszabályokat. Az MNB és a Pénzügyminisztérium egyeztetni egymással a monetáris politikai irányelvekre, illetőleg a költségvetési törvényjavaslatra vonatkozó elgondolásokat. A kormány az MNB-vel egyetértésben határozza meg az árfolyamok megállapításának, illetőleg befolyásolásának rendjét.

A monetáris és a fiskális, illetve a gazdaságpolitika összehangolásának kialakult rendszere a személyes képviselő és a tárcaközi egyeztetés. A kormány által kijelölt miniszter (a pénzügyminiszter) képviselője tanácskozási joggal jelen van a jegybanktanács és az igazgatóság ülésein, illetve az MNB elnökét általában meghívják a fontosabb gazdaságpolitikai kérdésekkel foglalkozó kormányülésekre, valamint állandó meghívottja a gazdasági kabinetnek is. A jegybank alelnöki szinten képviselteti magát a közigazgatási államtitkári értekezleten az MNB feladatait érintő napirendi pont tárgyalásánál.

Az MNB együttműködik a Pénzügyi Szervezetek Állami Felügyeletével. Ez egyrészt azt jelenti, hogy az MNB jogszabály által rendszeresített véleményezési, egyetértési joggal rendelkezik bizonyos engedélyek kiadásánál, illetőleg intézkedések alkalmazásánál. Másrészt a két szervezet egymás között rendszeresen kicseréli a pénzügyi szereplőkről és folyamatokról szerzett adatait, információit, koordinálja ellenőrzési programját, tájékoztatják egymást az ellenőrzésekről. Harmadrészt a bankok adatszolgáltatási terheinek mérséklése érdekében a jegybank és a felügyelet egymás között egyeztetni a tervezett hitelintézeti adatkéréseket.

Az MNB mind szervezesebben illeszkedik be a nemzetközi jegybanki közösségbe. A kapcsolatok iránya is átalakulóban van, egyre inkább megjelennek a kölcsönös információ- és tapasztalatcsere jelei mind a két-, mind a többoldalú együttműködésben. Nemcsak a fejlődő és az átalakuló országok, hanem a fejlett országok központi bankjai is érdeklődést mutatnak az MNB tapasztalatai iránt.

III. FEJEZET Az egyes jegybanki tevékenységek változása

A KÖZGAZDASÁGI ÉS KUTATÁSI TEVÉKENYSÉG [43] · A MONETÁRIS POLITIKA ALAKÍTÁSA [50] · ÜGYNÖKI SZEREP ÉS TARTALÉKKEZELÉS [53] · AZ MNB ÉS A PÉNZÜGYI KÖZVETÍTŐ RENDSZER [57] · DEVIZASZABÁLYOZÁS [66] · A FIZETÉSI RENDSZEREK FEJLŐDÉSE [71] · A JEGYBANK STATISZTIKAI INFORMÁCIÓS RENDSZERE [80] · NEMZETKÖZI TEVÉKENYSÉG [83] · SZÁMVITELI FUNKCIÓK, PÉNZÜGYI TERVEZÉS ÉS GAZDÁLKODÁS [85] · INFORMÁCIÓTECHNOLÓGIA ALKALMAZÁSA [92] · HUMÁNPOLITIKA [98] · BANKBIZTONSÁG [101] · INFRASTRUKTURÁLIS FELTÉTELEK [102] ·

1. A bank 1995. májusi átszervezésekor az egyik legfontosabb célkitűzésként fogalmazódott meg a stratégiai bázis létrehozása. Ennek érdekében a korábbi Közgazdasági főosztály és a Modellezési önálló osztály összevonásával létrehozott Közgazdasági és kutatási főosztály (KKF) feladatköre jelentősen átalakult, felelősségi köre kibővült.

A kilencvenes évek első felében a Közgazdasági főosztály csupán évente egyszer, az Éves jelentés elkészítésekor tekintette át a makrogazdasági fejlődés jellemzőit, s elsősorban szerkesztői munkát végzett, hiszen a beszámoló lényeges alkotóelemeinek egy részét (mint például a monetáris folyamatok értékelése) más főosztály dolgozta ki. Az új Közgazdasági és kutatási főosztály feladatkörének meghatározásakor az átfogó, egységes makrogazdasági szemlélet biztosítására és a szakmai színvonal emelésére helyeződött a hangsúly. A KKF feladatává vált, hogy a reálgazdasági, pénzügyi és monetáris folyamatokat – a kölcsönös összefüggéseket is figyelembe véve – elemezze, s erre építve konzisztens előrejelzéseket készítsen a monetáris politika keretétől szolgáló makrogazdasági feltételrendszerrel.

A stratégiai bázis kialakítása

Az MNB vezetése azt igényelte, hogy a korábban szórványosan készülő kutatási jellegű tanulmányok helyébe olyan kutatási tevékenység lépjen, amely egyfelől megalapozza a jegybanki politika irányvonalát, másrészt lehetővé teszi, hogy a jegybank körültekintő véleményt alakíthasson ki a gazdaságpolitikai egyeztetés során. A kutatások középpontjába a monetáris politikához, valamint az árfolyamrendszer választásához és működtetéséhez kapcsolódó témák kerültek, kiegészülve a kiegyensúlyozott makrogazdasági fejlődés és a külső, világgazdasági feltételek vizsgálatával. Kiemelt figyelmet kapott a feltevések empirikus tesztelése, jóllehet a kilencvenes évek elején a magyar gazdaságot érő külső és belső sokkok következtében az idősorok alapján készülő modellezés számos nehézségbe ütközött. A döntéshozatal igényei által meghatározott, alkalmazott jellegű kutatási tevékenységnek – a banki munkavégzés színvonalának emelésén kívül – hozzá kellett járulnia a hazai gazdasági problémák megoldásához, valamint ahhoz, hogy a bank szakemberei mielőbb bekapcsolódhassanak a fejlett központi bankok közgazdasági és kutatási eredményeit és az akadémiai kutatásokat is felölelő nemzetközi tudományos életbe.

Ennek megfelelően az elmúlt öt évben a feladatok két részre oszdtak. Egyrészt a monetáris politika stratégiai döntéseinek megalapozására, másrészt a publikációs tevékenység erősítésével a jegybank céljainak, stratégiájának és a monetáris döntéshozatalnak a külvilág (belföld és külföld) számára is hitelessé tételére. A monetáris politika akkor válik hitelessé, hatékonysága

44 akkor növekedhet, ha a piaci szereplők várakozásai kimutathatóan közelednek a gazdaságpolitika céljaihoz.

A KKF elmúlt hat évben végzett feladatai a következőképpen csoportosíthatók:

- A főosztály feladata lett, hogy a makrogazdasági és monetáris folyamatokról negyedévente készülő elemzéssel lássa el a bank felső szintű döntéshozó testületeit. Amikor már kialakult az elfogadott és átlátható módszertan, a negyedéves Jelentés az infláció alakulásáról című kiadványsorozat a nagyközönség számára is hozzáférhetővé tette ezeket az elemzéseket. A negyedéves elemzéseket a főosztály felhasználta az Éves jelentés elkészítésekor, s ebben az átfogó kiadványban külön figyelmet szentelt a főbb összefüggések követhetőségét elősegítő, tömör áttekintő fejezet kialakítására.
- A hitelesség megerősítése és a stratégia megalapozása szükségessé tette, hogy a monetáris politikai döntéshozatal minél inkább előrettekintő legyen. Ennek érdekében a gazdaságpolitikai összhang megteremtését szolgáló, lehetséges döntési alternatívák feltárása is a főosztály tevékenységének a homlokerébe került. Ezért negyedévenként a legfrissebb információk alapján felújított előrejelzések készültek a bank döntéshozó testületei számára. Az előrejelzéseket a bank nem hozta nyilvánosságra,¹ de rendszeresen felhasználta a makrogazdasági programok tárcaközi egyeztetésekor.
- A főosztály kiemelt szerepet kapott a kormányzati anyagok véleményezésében, nem csupán a feladatkörét elsődlegesen érintő témákban, hanem a bankon belüli vélemények összehangolásában is.
- A bank stratégiai döntéseinek megalapozása megkövetelte a kutatások fejlesztését. A kutatás – az átmeneti gazdaság és a bank öt évvel ezelőtti állapotát figyelembe véve – elsősorban alkalmazott kutatást jelentett, azaz a felmerülő gazdasági és monetáris politikai kérdések szempontjából hasznosnak vélt megközelítések átvételére támaszkodott, miközben a következtetéseknek az elméletek, módszerek és nemzetközi tapasztalatok széles körű áttekintésén, értékelésén és empirikus tesztelésén kellett alapulniuk.
- Az elemzések, az előrejelzések és a kutatói munka színvonalának az emelése egyaránt szükségessé tette a modellezési tevékenység fejlesztését és kiterjesztését a főosztályon folyó munkák széles körére. A modellezési munka a technikai ismereteken kívül mindenkor szakszerű mérlegelést igényelt, hiszen az adatok oldaláról az idősorok rövidsége, a megfelelő bontású adatbázisok hiánya, elvi oldalról pedig a gazdaság változó szerkezete és a gazdaság szereplőinek magatartásváltozása szabott korlátot az ökonometriai módszerek és modellek mechanikus alkalmazásának.

Az átszervezések követelményként fogalmazódott meg az is, hogy a szélesebb és komplexebb feladatkört a korábbinál hatékonyabban oldja meg a számottevően lecsökkentett létszámú² szakértő gárda. Az új kihívásokra nemzetközi mércével mérve is magas szintű megoldásokat kellett találni, s a döntéshozatal igényeihez jobban igazodó határidőkkel teljesíteni a feladatokat. Ennek eléréséhez szükség volt a főosztály szakmai színvonalának emelésére, így az új feladatok teljesítéséhez nem megfelelő képzettséggel rendelkező – s ezért távozó – munkatársak

¹ Hitelességi megfontolásokból egyrészt azért nem, mert a Jegybanktvény szerint a bank feladata a kormány gazdaság politikájának a támogatása, másrészt viszont az előrejelzések nyilvánosságra hozatala csak akkor járulhat hozzá a bank hitelességének erősítéséhez, ha azok megbízhatósága – a módszertani fejlesztések hatására – növekszik.

² A főosztály létszáma (az adminisztratív dolgozókat is beszámítva) 44 főre csökkent az átszervezés előtti 58 főről.

helyébe korszerűbb képzettségű közgazdászok kerültek, akik szakmai továbbképzéseken vettek részt.

A főosztályon belül négy osztály jött létre: a Makrogazdasági elemző, a Külgazdasági és fizetésimérleg-elemző, a Monetáris és államháztartási kutatások osztálya, valamint a Modellezési osztály. Az elemzés és előrejelzés megerősítését szolgálta egy kisebb elemző csoport áthelyezése a Statisztikai főosztályról a Makrogazdasági osztályra, a kutatásokat pedig a – korábban önálló – Modellezési osztálynak a főosztályhoz csatolása erősítette.

Elemzési és kutatási eredmények

A KKF munkájának elemzési és kutatási eredményeit belső előterjesztések, belföldi és külföldi konferenciákon elhangzott előadások, valamint a bank felső vezetése számára készített felkészítő anyagok sokasága tükrözi.

A hatékony makrogazdasági irányítás előfeltétele a monetáris és fiskális politika hatáskörének világos szétválasztása, a transzparencia növelése, ami egyszersmind lehetőséget teremt a politikák összehangolására is. A KKF szerepet vállalt azoknak a programoknak az elvi kidolgozásában, amelyek nyomán létrejött a Magyar Államkincstár és az Államadósság Kezelő Központ, s szétvált egymástól az államadósság menedzselése és a monetáris politika. A főosztály elemzései hozzájárultak az államadósság-kezelés fejlett piacgazdasági normáinak kialakításához, majd a monetáris és fiskális funkció szétválasztásának utolsó lépéséhez, az adósságcserehez is, amely 1996–1997 fordulóján valósult meg.

Az elemző tevékenység középpontjába – az „útkeresés” viszonylag hosszabb időszaka után – 1998 őszétől a magyar és angol nyelven megjelenő negyedéves Jelentés az infláció alakulásáról című kiadvány került. Az Éves jelentés is megújult tartalmában: ma a negyedéves és az éves jelentések gazdasági, pénzügyi és monetáris folyamatokat elemző részeinek szerkezete azonos. A negyedéves jelentés a dezinflációs folyamatot elemzi, a makrogazdasági folyamatok és az infláció alakulását a kölcsönhatások elemzésére támaszkodva értékeli. Ezt a megközelítést az indokolta, hogy a monetáris politika elsődleges célja az infláció csökkentése. A jelentés első része az inflációt úgy bontja összetevőkre, hogy nyomon követhető legyen az elmúlt öt évben érvényes árfolyamcél követő monetáris rendszer működésének hatékonysága. A jelentés további részeiben az inflációra ható keresleti, kínálati, külföldről importált és várározási tényezőket veszi sorra, kiemelt figyelmet fordítva a monetáris folyamatok és feltételek alakulására, bemutató a bank lépéseit és elemezve azok piaci hatásait. Ezáltal a korábbinál jóval szélesebb körben váltak ismertté a monetáris politika céljai, s ennek alapján értelmezhetőbbé és hatékonyabbá a jegybank intézkedései.

Negyedévente készül az átfogó helyzetértékelésen alapuló makrogazdasági előrejelzés a kibővített Monetáris bizottság részére. Ez a rendszeres előrejelzés szolgál alapul a Pénzpolitikai főosztály által készített monetáris programhoz. Ennek a bankon belüli anyagnak a fő célja az, hogy ráirányítsa a figyelmet a gazdasági-pénzügyi folyamatokban rejlő esetleges veszélypontokra, kritikus elemekre, és a problémák megoldását célzó javaslatokat is megfogalmazza a monetáris politikát érintően. Az előrejelzést mindvégig nehezítette a statisztikai forrásból elérhető adatok hiányossága, illetve a reálgazdaság egészét konzisztensen lefedő statisztikai háttérinformációk hiánya. Ezért e tevékenység során a szokásosnál több energiát igényelt a hiányzó adatok pótlását szolgáló szakértői becslés, az információk rendszerbe foglalása, miközben a gazdaság változó szerkezeti és magatartási jellemzői miatt az egyensúlyi összefüggések tel-

46

jesülésének vizsgálata is hosszadalmas iterációs vizsgálatot igényelt, ami egyben bizonyos statisztikai információk ellentmondásaira is felhívta a figyelmet. Az elemzések és előrejelzések megalapozottságát és megbízhatóságát emelendő, folyamatos módszertani újítás jellemezte az elmúlt öt évet. Ma már mindinkább alkalmazhatóak a modellek is.

A monetáris és árfolyamrendszer választásához kapcsolódó témák visszatérően megjelentek a közgazdasági és kutatási tevékenységben az elmúlt öt évben. A választható rendszerek elméleti áttekintése és alkalmazhatóságának vizsgálata, valamint a különböző rezsimek³ nemzetközi tapasztalatainak feldolgozása megalapozta a csúszo leértékelésre épülő, árfolyamcél követő monetáris rendszer hatékony működtetését. A makrogazdasági fejlemények, valamint a pénz- és tőkepiaci folyamatok alakulásának elemzésén kívül a nemzetközi tapasztalatok és a rezsímváltoztatás kockázatainak ismerete tette lehetővé azt, hogy a bank vezető testületei minden információval rendelkezzenek a csúszo leértékeléses árfolyamrendszer paramétereiről (ütem, valutakosár, sáv szélesség változtatása) hozandó döntéskor. Miután a fejlett országokhoz mért inflációs különbség jelentősen csökkent, és a havi csúszo leértékelés mértéke nullához közelít, továbbá figyelembe véve a gazdasági fejlődés eredményeit és perspektíváit, mára kulcskérdéssé vált a csúszo leértékeléses árfolyamrendszerből való sima kilépés lehetőségeinek feltárása. Erre vonatkozóan a KKF már a korábbiakban áttekintette a lehetséges „forgatókönyveket”, s a döntési helyzetekben javaslatokat dolgozott ki a választható változatokra, bemutatva azok előnyeit és hátrányait.

Az előre bejelentett csúszo leértékelés rendszerében az elmúlt öt évben az MNB a sterilizált intervenció politikáját folytatta. Ahhoz, hogy ez a politika ne vezessen a hozzá kapcsolódó többletköltségek elviselhetetlen mértékű felhalmozódásához, hanem – épp ellenkezőleg – erősítse az árfolyamrendszer, a monetáris politika hitelességét és ezáltal csökkentse az ország adóssága után fizetett kamatokban tükröződő kockázati prémiumot, szükség volt e politika részletes elméleti és empirikus vizsgálatára, amit a KKF ugyancsak egyik fő feladatának tekintett. A tőkebeáramlás összetételének vizsgálata, a pénzügyi válságok jellemzőinek és kezelésének feldolgozása, az e témakörökben született számos tanulmány ezt a célt szolgálta – tényekkel bizonyíthatóan hatékonyan.

Az infláció mérésében és alakulásának elemzésében elméleti és módszertani munkák sora segítette a tisztánlátást. A fogyasztói árindexek elméleti kérdései mellett sor került a csúszo árfolyamcél követő rendszerben történő dezinfláció elemzését segítő inflációfelbontás kialakítására, amely a tradable szektor árképzésében közvetlenül kimutatható árfolyamhorgonyhoz viszonyítva mutatta be a különböző non-tradable árak alakulását. A főosztály dolgozta ki a monetáris politikai döntéshozatal középpontjába állított maginflációs mutatót.

A versenyképesség alakulása mindvégig kulcselemnek számított a monetáris döntéshozatalban. Ez indokolta a különböző szemléletű reálárfolyam-mutatók nagy gondval és folyamatosan továbbfejlesztett számszerűsítését, majd a reálárfolyam alakulását befolyásoló tényezők részletes elemzését, modellezését.

Középtávon a magyar gazdasági fejlődés szempontjából meghatározó jelentőségű cél az Európai Unióhoz való csatlakozás, a monetáris politika szempontjából a konvergencia. A kezde-

³ Fix, csúszo leértékelésre alapozott és flexibilis árfolyamrezsimek, különböző közbülső célt követő monetáris rendszerek, valamint a kilencvenes évek második felében a kutatási és gyakorlati munkákban egyaránt előkelő helyet betöltő, inflációs célt követő rendszerek részletes elemzésére és alkalmazhatóságuk feltárására is sor került.

ti elemző munkák az ismertetést, a Gazdasági és Monetáris Unió elméleti hátterének, intézményi kereteinek és az érvényes szabályozásnak a bemutatását tűzték ki célul. Később már a csatlakozási folyamatban felmerülő kérdések kerültek a középpontba. Az EMU-csatlakozás monetáris és árfolyam-stratégiájának felvázolása és a konvergencia biztosításának különböző monetáris és fiskális feltételei, valamint a politikák összehangolása került a középpontba. Az e témában elkészült munkák csak a kezdetét jelentik a vizsgálódásnak.

A monetáris politikai döntések megalapozása

A monetáris elemzés eszköztárának fejlesztéséhez a KKF a monetáris elemzésben alkalmazott elvi keretek kialakításával és az elemzés alapjául szolgáló eszközök létrehozásával járult hozzá. E tekintetben a jegybankmérleg és a bankrendszer összevont mérlegéből származtatható információk rendszerbe foglalása jelentette az első lépést, s ennek keretében sor került a jól ismert elméleti összefüggések érvényesülésének újragondolására, tekintettel az árfolyamra alapozott monetáris rendszerből és a sterilizált intervenció politikájából adódó sajátosságokra.

A monetáris folyamatok elemzésének alapelemeinél (monetáris aggregátumok, tőkeáramlás összetevői) jelentkező definíciós problémák megoldása alapvető fontosságú volt.

A monetáris elemzés és döntéshozatal szempontjából mérföldkőnek számított a hozam-elemzés alapjául szolgáló zéró-kupon hozamgörbék becslése és a belőlük származtatható információk feltárása, azok beépítése a rendszeresen készülő elemzésekbe.

A monetáris transzmisszió vizsgálatok a sterilizált intervenció politikája és a gazdaság felzárkózó, átalakuló jellege miatti sajátosságok feltárása jelentette a legfontosabb kihívást. A munkát azonban még ma is csak korlátozottan lehet ökonometriai becslésekkel alátámasztani, tekintettel az idősorok rövidegére és az 1995. évi rezsimváltásra. A transzmissziós folyamat különböző lépcsőit (a nemzeti bank – állampapírpiac – kereskedelmi banki kamatok közötti transzmisszió), csatornáit (árfolyam-, kamat- és hitelcsatorna) és vetületeit (a pénzkereslet alakulása, a vállalati szektor finanszírozása, a megtakarítások alakulása stb.) elemző tanulmányok ezért többnyire a stilizált tények alapján vontak le következtetéseket. Számos fontos láncszem (például a beruházások) elemzésére pedig nem is került sor a megfelelő adatok hiánya miatt (például vállalati adatbázis). Mára azonban kellő információ áll rendelkezésre ahhoz, hogy a KKF megpróbálkozzék a csúszo árfolyamrendszer monetáris transzmissziójának kisméretű elméleti és empirikus modelljeinek kialakításával.

Az MNB az elmúlt öt év során azt képviselte: a monetáris politika hatékonyságának alapfeltétele, hogy a fiskális politika az árfolyamrezsim hiteles működtetését támogassa. Ezért szorgalmazta a monetáris és fiskális politika összehangolását, s ehhez rendszeresen több évet átfogó makrogazdasági egyensúlyi vizsgálatokat készített. Az elemzéshez először elő kellett állítani az államháztartás egészére vonatkozó konszolidált szemléletű és az átláthatóság követelményeit kielégítő, elméletileg megalapozott finanszírozási szükséglet és államadósság mutatóit. Ennek alapján készültek el a költségvetési kiigazítás, a költségvetés finanszírozási rendszerének átalakítását és az eladósodás megfékezését elemző tanulmányok a kilencvenes évek egészére vonatkozóan. Az infláció hatásának kiszűrésére (az operacionális szemléletű mutatók előállítására) nem csak az államháztartási hiány, hanem a beruházási-megtakarítási mérleg többi eleme (lakosság, külföld, vállalat) esetében is kísérletet tett a jegybank annak érdekében, hogy a makrogazdasági programok fenntarthatóságát középtávra kitekintve is vizsgálni lehessen. Jóllehet a gazdasági átalakulás miatt nem sikerült megbízható becslést előállítani a potenciális növekedés

és az output rés nagyságára, de ennek hiányában is többféle mutató kísérelte meg a ciklikusan kiigazított államháztartási pozíció és a költségvetés keresleti hatásának a becslését.

A főosztály munkatársai részt vettek a magyar nyugdíjrendszer átalakítását előkészítő bizottság munkájában, és tanulmány készült a nyugdíjrendszerben rejlő implicit adósság állományának becslése is.

Számos olyan elemzés és kutatás is készült, amelyek a monetáris politikát is érintő, de tágabb gazdaságpolitikai kérdéseket tárgyaltak, szem előtt tartva az átalakuló gazdaság speciális körülményeit és a jegybanki szempontokat. A munkaerő-piaci folyamatok jellemzőinek vizsgálata, a hosszú távú egyensúlyi pályák felvázolása, a működőtőke-beáramlás hatásvizsgálata, a lakáspiaci helyzet elemzése, a gazdasági konjunktúra előrejelző mutatói élénk visszhangot váltottak ki a belföldi gazdaságpolitikusok és kutatók körében és nemzetközi konferenciákon.

A folyamatban lévő kutatások fő vonalakban három kérdéskörre irányulnak. (1) Az Európai Unióhoz és a monetáris unióhoz való csatlakozás gazdasági és monetáris politikai vonatkozásai, (2) a monetáris politika hatásmechanizmusának feltárása, (3) a gazdasági fejlődés jellemzőinek megragadása különböző időtávra vonatkozó elméleti és empirikus, gazdaságpolitikai szimulációra és előrejelzésre alkalmas modellekkel. Úgy véljük, a folyamatban lévő projektek felsorolása adja a legáttekinthetőbb képet a KKF mai tevékenységéről.

A folyamatban lévő kutatások

- Az EMU-csatlakozás stratégiai kérdései
- A bérszintek konvergenciája a csatlakozó országokban
- Regionális különbségek és gazdaságpolitikai koordináció az EMU-ban : a csatlakozó országokat érintő következmények
- A strukturális deficit mérése
- A potenciális GDP becslése
- Optimális monetáris és fiskális politika a csatlakozást megelőzően
- Fogyasztás és megtakarítás a csatlakozási időszakban
- Az export és import előrejelzésének modelljei
- Működőtőke-befektetések – külföldi közvetlen befektetés
- A transzmissziós mechanizmus (általános egyensúlyi) modellezése különböző árfolyamrendszerekben
- Az árfolyamcsatorna (exchange rate pass-through) elemzése
- A kamattranzmisszió
- A lakosság megtakarítói-fogyasztói viselkedése
- A nem pénzügyi vállalkozások beruházói viselkedése
- Közepes méretű modell a gazdaságpolitika értékelése és elemzése céljából
- A csatlakozó országok bevonása a NIESR (National Institute for Economic and Social Research) NIGEM nevű nemzetközi modelljébe

Tekintettel arra, hogy a közgazdasági elemzés és a kutatás alapvető keretei mára megteremtődtek a KKF-en, a jövőt illetően néhány változtatás lehetősége és szükségessége rajzolódik ki. Az elemző és előrejelző tevékenységet mindinkább modellekkel is meg kell alapozni. Az elemzési és kutatási tevékenység határozottabb szétválasztására van szükség ahhoz, hogy a kutatói eredmények nemzetközi érdeklődésre is számot tartó színvonalúvá váljanak.

*Együttműködés bankon belül
és más intézményekkel*

A KKF, mint a bank stratégiai és módszertani fejlesztési bázisa, természetesen a monetáris politika vitelért felelős Pénzpolitikai főosztállyal áll a legsokrétűbb szakmai kapcsolatban. A KKF elemzéseivel, makrogazdasági előrejelzéseivel, elméleti kutatásaival, a monetáris politikai és árfolyam stratégia kidolgozásával alapot és háttérrel biztosít az operatív monetáris politikai döntések előkészítéséhez és a monetáris programozáshoz. Számos, a főosztályon kidolgozott elméleti és technikai innováció mára beépült az operatív monetáris elemzés mindennapi gyakorlatába. A többi főosztállyal projektorientáltabb a KKF együttműködése: a szokásosnak mondható munkamegosztás az, hogy a főosztály dolgozza fel egy adott kérdés elvi-elméleti háttérét, míg a szakfőosztályok az adaptáció feladatát végzik el.

Az elmúlt években szinte mindvégig foglalkozni kellett az MNB eredményének kérdéseivel, amelynek monetáris politikai vonatkozásait ugyancsak a főosztály vizsgálta, s a számítások tartalmát a Számviteli főosztállyal közösen határozta meg. Az adósság- és tartalékmenedzselés elvi kérdéseit illetően, majd az adósságcsereben a Pénz- és devizapolitikai főosztállyal is többszörös együttműködés alakult ki.

A főosztály véleményezi a gazdaságpolitikai témájú kormányzati előterjesztéseket, koordinálja az ezzel kapcsolatos jegybanki álláspont kialakítását. Különböző szakértői bizottságokban együttműködik a kormányzati intézményekkel, elsősorban a Pénzügyminisztériummal, a Gazdasági Minisztériummal, az ÁKK-val és a KSH-val.

A KKF-en készülő kutatásokkal 1995-ben indult útnak az MNB Füzetek sorozat, amely magyarul és angolul tartalmazza a nyilvánosságra hozható kutató és elemző munkákat. A megjelenést szakmai vita előzi meg, amelyen az adott terület bankon kívüli szakértői is részt vesznek. A főosztályt ezért a szakmai-kutatói viták egyik hazai központjának tekintik.

A főosztály több munkatársa is tanít a felsőoktatásban és a doktorandusz-képzés keretében. A Budapesti Közgazdaságtudományi Egyetemen, a Nemzetközi Bankárképzőben, a Közép-Európai Egyetemen és szakkollégiumokban tartanak előadásokat, vezetnek szemináriumot.

Nemzetközi kapcsolataink az elmúlt években egyre intenzívebbé váltak. A főosztály munkatársai rendszeresen részt vesznek az OECD, az IMF, a Világbank különböző bizottságainak munkájában, előadásokat tartanak a nemzetközi intézmények és a külföldi jegybankok által szervezett konferenciákon és szemináriumokon. Kutatási együttműködés indult több jegybankkal (Bank of England, OeNB) és kutatóintézettel (CEPR, CEPS, SUERF, ADETEF, PHARE ACE program). Nemzetközi szervezetekkel együttműködve az MNB is rendezett nemzetközi konferenciákat. Az IMF-el az infláció alakulásáról, az OECD-vel és az ÁKK-val közösen az államadósság menedzseléséről, a FONDAD-dal pedig a pénzügyi piacok globalizációjáról és annak feltörekvő piaci hatásairól. Számos nemzetközi szaktekintélyt látott vendégül a jegybank az elmúlt öt évben. Itt járt többek között: D. Begg (Birkbeck College), G. Calvo (University of Maryland), F. Canova (Universitat Pompeu Fabra), C. Favero (Università Bocconi), A. Hughes Hallett (University of Strathclyde), E. Hochreiter (Oesterreichische National Bank), L. Ph. Martin (Graduate Institute of International Studies), I. Mihov (INSEAD), R. Mishkin (Columbia University), P. Siklos (Wilfred Laurier University), A. Weber (University of Bonn), M. Wickens (University of York), Ch. Wyplosz (Graduate Institute of International Studies), S. Yeo (CEPR).

Az elmúlt években a főosztály több munkatársa is részt vett külföldi továbbképzéseken, tanfolyamokon. 1998-ban a főosztály egy PHARE ACE program résztvevőjeként nagyszabású okta-

tást szervezett a fiatal munkatársak számára, amelynek keretében neves külföldi professzorok és kutatók tartottak előadásokat. Az oktatás során – amely a monetáris politikai kutatómunka számára fontos területek szinte mindegyikét érintette – a legfrissebb tudományos eredményekről adtak átfogó képet.

A jegybanki politika elsődleges célja 1995-től az infláció fokozatos és fenntartható mérséklése. A stratégia szintjén ez az előre bejelentett, csúszó leértékeléses, szűksávós árfolyamrendszer 1995. márciusi bevezetését jelentette. Az előre bejelentett leértékelési ütem egyrészt megteremtette a monetáris politika hitelességét, másrészt kiszámíthatóbbá tette a gazdasági döntések jövőbeli hatását. Az említett két követelmény viszonylag szűk árfolyamsáv kialakítását engedte, de a $\pm 2,25\%$ szélességű sáv így is fontos szerepet töltött be, mivel elősegítette a devizapiac fejlődését, ugyanakkor megdrágította a rövid lejáratú spekulatív tőkebeáramlást. Az új árfolyamrendszer mindezek következtében úgy tette lehetővé a kiszámítható árfolyam-alakulást és az infláció mérséklődését, hogy eközben a gazdasági növekedés gyorsult, a külső egyensúly jelentősen javult, az ország elkerülte az adósságcspadát és a tőkepiacok is gyors fejlődésnek indultak.

A kamatpolitika mozgástera a csúszó leértékeléses árfolyamrendszerben viszonylag szűk és alapvetően három tényező befolyásolja: az árfolyam sávon belüli lehetséges elmozdulása, a leértékelési ütem csökkentésének mértéke és e csökkentés ütemezése. A jegybank mindvégig olyan kamatszint fenntartására törekedett, amely a várható inflációt figyelembe véve megfelelően magas reálkamatot biztosít. E kamatszint mellett a hazai fizetőeszköz árfolyama a sáv erős szélén vagy annak közelében volt, a devizapiaci intervenció pedig a lehetőségekhez képest alacsony maradt, más szóval a kamatszint nem ösztönözte a spekulatív tőkebeáramlást.

A monetáris politika számára nemcsak az árfolyamrendszer megváltoztatása jelentett kihívást, hanem a méretében és változatosságában folyamatosan fejlődő belső pénz- és tőkepiac is. Az időszak számtalan új instrumentum és piaci szegmens kifejlődését hozta magával. Mindez összefüggött a tőkekorlátozások fokozatos feloldásával, az ország nemzetközi kötelezettségvállalásaival is. Komoly fejlődésen mentek át a határidős piacok, a kamatpolitika számára egyre keményebb korlátot támasztanak a viszonylag szabad tőkeáramlást kihasználó, spekulatív jellegű devizaügyletek. A leglátványosabban az állampapírpiacon fejlődött: átláthatóvá vált, megnőtték a sorozatnagyságok, a másodpiac likviditása folyamatosan nőtt, és az egyre hosszabb lejáratú papírok kibocsátása révén a hozamgörbe mára már 10 éves futamidőig terjed.

A monetáris politikai döntések – kamat- és árfolyam-politikai lépések, az eszköztárat érintő változtatások – megalapozásához szükséges a számos forrásból folyamatosan érkező információ feldolgozása és elemzése, valamint a stratégiai és operatív döntési alternatívák felvázolása és értékelése.

Létrejött és működik az OMB-online elnevezésű vezetői információs rendszer, amely a Monetáris bizottság tagjait és a döntéshozatalban részt vevőket látja el friss információval. A negyedévente készülő monetáris program módszertanának kidolgozása és beépítése a rendszeres elemzési keretbe az elmúlt időszak egyik legfontosabb fejlesztése. A program a három belföldi jövedelemtulajdonosi szektor – a vállalatok, a háztartások, az államháztartás – és a kül-

2.

A MONETÁRIS POLITIKA ALAKÍTÁSA

Vezetői információs rendszer

föld pénz- és jövedelemfolyamatainak, finanszírozási képességének főbb tendenciáit írja le, valamint havi bontású előrejelzést ad a főbb makropénzügyi aggregátumokról, a jegybank mérlegéről és a bankrendszer összevont mérlegéről. A prognózis időhorizontja változó: minimum 8, maximum 17 hónap.

Szintén negyedévente készül a Jegybanktanács által tárgyalt. A monetáris politika időszerű kérdései című összefoglaló tanulmány, amely átfogóan elemzi a pénz- és tőkepiaci folyamatokat, a reálkamatok és a reálárfolyam szintjét, a monetáris transzmissziós mechanizmust. Mindezekből következtetéseket von le, szükség szerint javaslatokat fogalmaz meg a monetáris politikában, illetve az eszköztárban esedékes változtatásokat illetően.

Az eszköztár fejlesztése

Az elmúlt hat évben a monetáris politika eszköztára folyamatosan fejlődött. 1995 után fontos feladatnak bizonyult az eszköztár racionalizálása és normatívvá tétele, aminek legfontosabb eleme a különböző hosszú lejáratú és kedvezményes hitelkonstrukciók leépítése, megszüntetése volt. A pénzpiacok fejlődésével és a bankok közötti verseny erősödésével párhuzamosan az MNB azt az elvet tartotta szem előtt az eszköztár megváltoztatásánál, hogy a lehető legkevésbé avatkozzon be a piaci folyamatokba, és minél inkább a bankközi piacra hagyja a hozamok és a likviditás rövid távú alakítását. Ennek megfelelően a forintpiaci eszközöket az MNB a bankrendszer likviditásmenedzselési igényeihez igazította és egyszerűsítette.

Az új árfolyamrendszer bevezetését – és a stabilizációs gazdaságpolitika elindítását – követően már egy év elteltével megjelentek azok a jelek, amelyek az ország iránti befektetői bizalom számottevő erősödésére utaltak. Az ország legfontosabb gazdasági mutatóinak javulásával párhuzamosan erősödő tőkebeáramlás a sterilizált intervención keresztül a jegybankpénz-állomány jelentős növekedésére vezetett. Ez a jegybankot rövid idő leforgása alatt abba a helyzetbe hozta, hogy a hitel helyett betéti jellegű eszközökkel szabályozzon. Az átállás zökkenőmentes volt, a bankközi kamatok átmenetileg megnőtt változékonysága nem befolyásolta a hosszabb lejáratok hozamait, illetve a banki betéti és hitelkamatokat.

A jegybank sterilizációs eszközként először az 1 éves, majd a 3 hónapos MNB-kötvényt alkalmazta. A pénzpiac fejlődésével párhuzamosan a jegybank fokozatosan kivonult a hosszabb futamidőkből és irányadó kamatát először az 1 hónapos, majd a kéthetes lejáraton jegyezte. A futamidő rövidítése mellett a jegybank racionalizálta az eszköztárat is, a félreérthető kamatjelzések elkerülése érdekében egyre inkább csak a hozamgörbe egy pontján – az irányadó kamaton – avatkozott be a pénzpiaci folyamatokba.

Tovább finomította az eszköztárat a kötelezőtartalék-rendszer átlagolási periódusának 2 hétről 1 hónapra növelése, amely lehetővé tette, hogy a költségvetési pénzmozgások havi ciklusosságát a bankok likviditásmenedzsmentje hatékonyabban kezelhesse. Mivel az irányadó eszköz futamideje két hétre csökkent, a tartalékperiódus elején elhelyezett betétek még abban a periódusban lejárnak, ami azzal együtt, hogy naponta hozzáférhető a bankrendszer előző napi összesített tartalékpozíciója, jelentősen megkönnyíti a bankok likviditástervezését és -menedzselését. A jegybank az egynapos futamidőn az irányadó kamat körül szimmetrikus kamatfolyosót alakított ki. A kamatfolyosó a bankközi likviditási feszültségek levezetésének természetes eszköze, amely jelenlegi formájában azonos, visszafogott mértékben bünteti a felül- és alultartalékolást, és a bankközi pénzpiac igénybevételére ösztönöz. A ritka és előre nem látható

52 nagyobb pénzügyi zavarok a gyorstenderrel kezelhetők; ez az új eszköz az orosz válságot követő hónapokban sikerrel vizsgázott.

Említésre méltó, hogy az 1 napos lejáraton bevezetett kamatfolyosó, a kéthetes irányadó instrumentum és a 3 hónapos lejáratú MNB-kötvény együttese teljes mértékben megfelel az Európai Központi Bank által használt eszköztárnak.

Az eszköztár átalakításában most a kötelező tartalékráta-szabályozás átalakítása, a tartalék-kötelezettség fokozatos csökkentése van soron. Erre a lépésre hatékonysági és versenysemlegeségi szempontokból van szükség. A kötelező tartalékolás következtében az üzleti szektort számottevő jövedelemelvonás terheli. Bár az ebből fakadó költség látszólag a bankoknál jelentkezik, a bankok ezt továbbhárítják ügyfeleikre, akik számára a pénzügyi (hitel-betét) szolgáltatások ezzel drágábbak lesznek. A tartalékráta csökkentése az egyéb tényezők változatlansága mellett hozzájárulhat a betéti és hitelkamatok közötti különbség mérséklődéséhez. A módosítások egy része 2000. július 1-jén lépett életbe, a kötelező tartalékráta mértéke 11%-ra csökkent. 2001 elején egy lépésben a jegybank további 4 százalékponttal viszi lejjebb a kötelező tartalék rátáját, így a már meghirdetett lépésekkel együtt a kötelező tartalékráta összességében az 1995. évi 17%-os szintről 2001 közepére 6% körüli értékre mérséklődik. A tartalékrendszer módosítása tovább közelíti a hazai szabályozást az Európai Unió gyakorlatához. A jövőben a hazai bankok egyre inkább ki lesznek téve az uniós tagországok bankjai által támasztott versenynek, így fontos, hogy a szabályozási környezet eltérései miatt ne szenvedjenek versenyhátrányt a nemzetközi piacon.

A hatékony kommunikáció erősíti a jegybank hitelességét és javítja a monetáris transzmissziót, ezért az MNB munkájában is fontos, hogy megfelelő kommunikációs csatornák álljanak rendelkezésre a monetáris politika megismertetésére, s ezek révén párbeszédet folytathasson a gazdaság szereplőivel. A Magyar Nemzeti Bank – a jegybanktvénnyel összhangban – évente publikálja a monetáris politika keretfeltételeit felvázoló Monetáris politikai irányelveket. Az Irányelvek szerkesztési munkáját a Pénzpolitikai főosztály végzi. A kiadvány azt mutatja be, hogy az MNB miként él a reá ruházott felelősséggel, valamint hogy várhatóan milyen feltevések alapján és módon jár el a következő évben.

Hatékony kommunikáció

Az MNB 2000 nyarától kezdődően félévente publikálja a Jelentés a pénzügyi stabilitásról című elemzést. A kiadványban a jegybank áttekinti és értékeli a pénzügyi rendszert potenciálisan fenyegető veszélyeket, felméri azok súlyát, bemutatja a pénzügyi stabilitás megőrzéséhez és erősítéséhez szükséges eszközöket.

1999-ben létrejött az évi 3–4 alkalommal tanácskozó Pénzügyi Konzultatív Fórum, ahol a központi bank a piacvezetőnek számító hitelintézetekkel folytat eszmecsere, a szakmát leginkább foglalkoztató, aktuális témákról. A találkozók segítenek a felek gondolkodásának kölcsönös megismerésében: a jegybank értékes információkat szerez a pénzügyi mindennapi működéséről, technikai sajátosságairól, íratlan szabályairól, amit döntéseivel felhasználhat, míg a bankok első kézből ismerhetik meg a jegybanki szabályozás vezérlő elveit.

2000 nyarára készült el – elsősorban a jegybank partnerei és az oktatási intézmények számára, de a tágabb magyar közönségnek is – a *Monetáris politika Magyarországon* című áttekintő tanulmány, bemutatva a monetáris politika történetét, elvi kereteit, gyakorlati működtetését és

eszköztárát. Korábban ilyen – a pénzügyi szféra zsargonjában járatlan olvasók számára is érthető – átfogó munka nem jelent meg.

Szervezeti változások

A monetáris politika végrehajtását összefogó Pénzpolitikai főosztály létszáma és szervezeti felépítése lényegében változatlan volt az elmúlt öt évben. A létszám az időszak eleji 30–35 fővel szemben jelenleg 30. Ugyanakkor némi hangsúlyeltolódás ment végbe, ami tükrözte a monetáris tervezés és a rövid távú likviditás-előrejelzés fontosságának növekedését. Előbb létrejött az államháztartás likviditási hatásait mérő és előrejelző Államháztartási osztályt, majd a munkafolyamatok összefüggő jellege miatt ez összeolvadt a Monetáris tervezési osztállyal, melynek létszáma így nagyobb arányt képvisel a főosztályon belül.

3. ÜGYNÖKI SZEREP ÉS TARTALÉKKEZELÉS

A fiskális és monetáris funkciók szétválasztásának megfelelően a jegybank az állam számára ügynöki, szolgáltatói feladatokat végez. Az intézményi átalakítások az utóbbi hat évben mentek végbe, s több lépcsőben jártak szervezeti változásokkal a jegybankban.

A kincstár létrehozását követően a forintban végzett műveletekkel ellentétben a devizaforgalmi műveleteknél még nem oldódott meg az egységes kincstári rendszer felállítása, ezért a jegybanknak fel kellett készülnie arra, hogy az egyedi kincstári alanyok számára megbízásos devizaforgalmi műveleteket hajtson végre. E feladat magában foglalja a kincstári számlavezetettek körének teljes körű kiszolgálását a nemzetközi fizetések és okmányos műveletek területén. A kincstári alanyok számára végzett devizaforgalmi szolgáltatások biztosítják az állami intézmények nemzetközi beszerzéseinek, esetlegesen felmerülő bevételeinek és a nemzetközi programokban való részvételének bankári bonyolítását. Ezeket a szolgáltatásokat 2000 nyarától, több átszervezést követően, egységes szervezetben az MNB Bankműveleti főosztálya látja el.

Ugyancsak ügynöki feladatokat lát el a jegybank az állam nemzetközi hitelfelvételeinél 1999 óta, ami az adósságkezelési funkciók fokozatos átadásának egy újabb állomása. Az adósságcsere 1997. januári lebonyolítását követően a jegybank még két évig végezte saját nevében az állam tőkepiaci hitelfelvételeit, miközben az Államadósság Kezelő Központ (ÁKK) már önállóan látja el az átvett adósságállomány kezelését. Ezt a kétéves felkészülési időszakot követően 1999 januárjától a devizában denominált hitelek felvételét az állam már saját nevében végzi. Az adósságcserehez kapcsolódó megbízási szerződés értelmében a jegybank ettől kezdve ügynöki funkciókat lát el, ennek keretében véleményezi az adósságkezelési stratégiát, az ÁKK által a Kincstári Tanács elé terjesztett finanszírozási terveket, részt vesz a nemzetközi hitelfelvételek előkészítésében, a tranzakciók lebonyolításában és a jogi dokumentációk elkészítésében.

Az adósságkezeléshez kapcsolódóan 1997 januárjától a jegybank az ÁKK megbízásából saját nevében hajt végre fedezeti célú származékos (elsősorban swap-) műveleteket a nemzetközi pénzpiacokon, majd ezeket a műveleteket ellentétes irányban az ÁKK-val megköti. Ezáltal biztosítható, hogy az adósságkezelő az infrastruktúra kiépítésének költsége nélkül, valamint az MNB által több év alatt kialakított dokumentációs háttérre támaszkodva és a megszerzett nemzetközi limitek kihasználásával hozzáférjen a devizában fennálló adósság kezeléséhez nélkülözhetetlen piaci instrumentumokhoz.

A jegybank múltbeli szerepéből adódóan ugyancsak ügynöki szerepet lát el az állam nemzetközi követeléseinek behajtásában. Ebben a feladatkörben az MNB végzi ezeknek a követelések-

nek az elsődleges nyilvántartását, a számszaki egyeztetést az adósokkal, a követelések lebontásának bankári előkészítését és pénzügyi elszámolását. Emellett a jegybank képviselői szakértőként részt vesznek a követeléseket kezelő Tárcaközi Bizottság munkájában. A követelések behajtásában az 1995–2000 között eltelt időszakban több országgal szemben sikerült lezárni a fennálló nyitott ügyeket, egyeztetni a követeléseket, megegyezni a követelések törlesztéséről vagy lebontásáról. Néhány esetben be is fejeződött a követelések behajtása.

Az MNB a 90-es évek elején a magánszektor hosszú lejáratú forrásokkal való ellátatlanságának feloldása érdekében bevezette az ún. deviza-betétcserén alapuló konstrukciót, amelynek keretében a pénzügyi szektor hosszú lejáratú devizakölcsöneinek betétként történő elhelyezése ellenében az MNB-től hosszú lejáratú forintforráshoz jutott, ezáltal képessé vált az átalakuláshoz szükséges beruházások finanszírozására. Ugyanakkor a konstrukció árfolyam-biztosításként is szolgált, hiszen a betétcsere levette a bankszektor válláról az árfolyamkockázatot. A kilencvenes évek második felére megérett a helyzet a konstrukció megszüntetésére, mivel a bankrendszer forrás szerkezete kedvezőbb irányba tolódott el, és a pénzügyi piacok fejlődése lehetővé tette a bankok számára az árfolyamkockázat kezelését. Ezért a konstrukció 1998 áprilisában megszűnt, ettől kezdve az MNB csak a fennálló szerződések kifuttatását végzi.

Ugyancsak a kilencvenes évek második felére tehető az MNB kivonulása a világbanki programokból. A kilencvenes években a jegybank gazdaságpolitikai megfontolásból számos világbanki program finanszírozásában vett részt pénzügyi közvetítőként. Ezek közül több program sikeresen lezárult. Néhány folyamatban levő program kamatfeltételei a kilencvenes évek második felére kedvezőtlennek váltak, ezért 1998-ban döntés született több program lezárásáról és több mint 1,5 milliárd dollárnyi világbanki kölcsön előtörlesztéséről.

A jegybank a 90-es évek elején stratégiai döntést hozott arról, hogy az ország devizatartalékainak kezelését szakmailag nemzetközi színvonalon képzett belső portfóliókezelőkre bízta. A kilencvenes évek eleje az értékpapírtárca kiépítésének, az alapok megteremtésének időszaka volt. Értékpapír-műveleteket az MNB akkor már évek óta nem végzett, ezért szinte a nulláról indulva újra meg kellett nyitni az értékpapírszámlákat, megtanulni az üzletek lebonyolításának folyamatát, felvenni a kapcsolatot partnerekkel, kiképezni a munkatársakat, megismerni a termékeket és a piac működésének fő jellemzőit. Amíg 1991 végén 700 millió dollár nagyságú értékpapírtárcára egy fő tartalékkezelő jutott, addig 1993 végén közel hat milliárd dollárnyi portfóliót már 3 üzletkötő és 2 bonyolító kezelte. A megcélzott átlagos futamidő egy év körüli volt, amit részben a még hiányzó tapasztalatok, részben a még mindig nem megnyugtató adóssághelyzet indokolt. Az alapok megteremtésének folyamata 1993 közepén, az első (kísérleti) benchmark, azaz referenciaportfólió indulásával zárult le.

Az első, kísérleti benchmarkportfólió tapasztalatait kiértékelve 1994 közepétől mindhárom fő devizára (USD, DEM, JPY) benchmarkportfóliókat állapított meg az MNB, ezek pillanatnyi piaci áron történő kiértékelése azóta is minden hónap végén megtörténik, és ezzel a referenciaportfólióval szemben méri a jegybank a tartalékok kezelésének eredményességét. Innen számítva osztja a jegybank a tartalékokat befektetési és likviditási portfólióra. Az értékpapírtárca mérete az időszak eleji 6 milliárd dollárról mára 8,1 milliárd dollárra nőtt, ami az operatív devizatartalékok mintegy 80%-a. Ezzel párhuzamosan a jegybank folyamatosan fejlesztette a

A kereskedelmi banki tevékenység leállítására

Devizatartalék-kezelés: az alapok lerakásától a nemzetközi színvonal eléréséig

személyi és technikai feltételeket. A portfóliókezelők létszáma az időszakban 4–6 fő között mozgott. A bank nagy hangsúlyt fektetett arra, hogy a nemzetközi értékpapírokat kezelő munkatársai a lehető legmagasabb szintű, nemzetközileg is összevethető képzésben részesüljenek, amit mindvégig sikerült fenntartani. (Ezen osztály feladata még az adósságoldali közép- és hosszú lejáratú kamat- és devizaárfolyam-fedezeti műveletek végrehajtása az MNB és ÁKK javára, illetve a külső adósság másodpiacának ápolása.)

A technikai feltételek az üzletkötőterem átépítésével nemzetközi színvonalúvá váltak 1996–1997-ben. Az üzletkötők munkáját a Reuters, Telerate és Open Bloomberg információs és elemző rendszerek és a Kondor+ pozícióvezető és -kiértékelő rendszer segítik. A fő számlavezetőkkel on-line számítógépes kapcsolat épült ki, amelyen keresztül a számla helyzete, a bonyolítás folyamata percről percre követhető. Újabb fejlemény az internet fokozottabb használata, amely megkönnyíti a hozzáférést az üzleti partnerek által rendelkezésre bocsátott elemzési anyagokhoz.

A jegybankban a devizatartalék-kezelés döntési hatáskörei 1995-öt követően folyamatosan szabályozottá váltak, és ennek eredményeként jelenleg a nemzetközi gyakorlatot pontosan követő háromszintű döntési struktúra működik. Az egyes szintek és a hozzájuk kapcsolódó döntési-ellenőrzési jogkörök a következők:

- Az igazgatóság stratégiai jellegű döntéseket hoz a tartalékkezelési tevékenység kereteiről. Meghatározza a tartalékok kívánatos nagyságát és devizaösszetételét. Az igazgatóság a benchmarkportfóliók felállításával jelzi hozamelvárásait s kockázati preferenciáit az üzletkötői területnek. Az igazgatóság minden év elején áttekinti az előző év eredményeit, tapasztalatait, s dönt az adott évre érvényes devizatartalék-kezelési politikáról.
- Az ALCO, vagyis az eszköz-forrás bizottság – ügyrendjének megfelelően – 1995 óta gondoskodik arról, hogy az igazgatóság által lefektetett elvek a gyakorlatban megvalósuljanak. Figyelemmel kíséri a tartalék nagyságának alakulását, szükség esetén lépéseket tesz a kívánt nagyság elérésére. A devizapiaci fejlemények, tendenciák függvényében ő végzi a devizaszerkezet igazítását a benchmarkszerkezet körül a megadott sávban. Figyelemmel kíséri a befektetési portfóliókon elért hozamokat, szükség esetén dönt a befektetési és likviditási portfóliók arányának változtatásáról, a célduration módosításáról. Az üzletkötői terület közvetlenül az ALCO-nak jelenti valamennyi pozícióját. Az ALCO szabja meg az üzletkötői terület limitrendszerét is.
- Az üzletkötői terület végrehajtó, alapvetően taktikai döntéseket hozó részleg. Az igazgatóság által megszabott kereteken belül, az ALCO szoros ellenőrzése mellett végrehajtja a devizatartalék kezeléséhez szükséges deviza-, pénz- és tőkepiaci műveleteket. Munkája során összegyűjti, elemzi és feldolgozza a piaci folyamatokat, s ennek alapján konkrét üzleti javaslatokat terjeszt az ALCO elé.

A devizatartalék-kezelési terület kiépítése során a fejlett országok központi bankjai szolgáltak mintául. Az elmúlt 5–6 év eredményei alapján ma a Magyar Nemzeti Bankban működő rendszer fő elemeiben megegyezik ezen országok devizatartalék-kezelési gyakorlatával.

A független kockázatelemzési- és kezelési szervezet létrehozása

A Magyar Nemzeti Bank – elsősorban az árfolyamrendszer működtetéséből és a devizatartalék-kezelési tevékenységből adódóan – számos pénzügyi kockázati tényezőnek van kitéve. A jegybank az 1995-től bevezetett árfolyamrendszerben vállalt intervenciós kötelezettségének

megfelelően a devizapiacra forint ellenében folyamatosan devizát vásárolt, ebből adódóan 2000-re fokozatosan mintegy 5,5–6 milliárd euró összegű mérleg szerinti teljes deviza nyitott pozícióra tett szert, azaz mérlegben belüli és mérleg alatti devizaeszközeinek értéke ennyivel haladja meg mérlegben belüli és mérleg alatti devizakötelezettségeit. Mindeközben a bruttó devizatartalékok állománya 10 milliárd euró fölé emelkedett, ebből következően a kockázatkezelés jelentősége folyamatosan növekedett.

A pénzügyi kockázatok elemzésére, kezelésére és a (jegy)bankok eszközeivel és forrásaival való gazdálkodás teljesítményének mérésére a nemzetközi gyakorlatban mindenütt egy független, közvetlenül a felső vezetés alá rendelt szervezetet hoztak létre. Az MNB-ben ilyen független szervezeti egység korábban nem működött. Az 1995-ben elindított szervezeti változásokat követően a jegybank 1998. június 1-jén hozta létre a Kockázatelemzési és -kezelési önálló osztályt. Az új osztály kis létszámmal (3 fő), fiatal szakemberek bevonásával kezdte meg működését, igazgatói tag közvetlen felügyelete alatt. Az osztály feladatköre – a 2000 nyarán végrehajtott átszervezés után – kiegészült a hitelkockázatok kezelésének felelősségével, ezáltal az MNB-ben a pénzügyi kockázatok elemzése és kezelése egységes szervezetbe és irányítás alá tartozik.

A Kockázatelemzési és -kezelési önálló osztály feladatai a jegybanki működésből eredő kockázatok sajátosságainak figyelembevételével kerültek kialakításra. Ennek megfelelően a szervezeti egység felállításától kezdődően:

- a devizatartalékokat kezelő munkatársaktól és szervezeti egységtől független szervezeti egység értékeli a tartalékportfólió teljesítményét; emellett ellátja minden olyan tevékenység teljesítményének és hatékonyságának mérését, amely számottevően befolyásolja a jegybank devizában fennálló pozícióit;
- az üzletkötői területtől függetlenül végzi az igazgatóság által meghatározott kockázatvállalási limitek betartását, elvégzi a limitek adminisztrációját; méri a jegybank működéséből fakadó piaci kockázatok nagyságát;
- a KEO vette át az ALCO (eszköz-forrás bizottság) titkári teendőit, az ALCO elé terjesztett jelentések tartalmi és formai ellenőrzése, a rendszeres jelentések folyamatos fejlesztése és előállítása is feladatai közé tartozik;
- a KEO vette át a partnerkockázatok mérséklésére az MNB partnereivel kötött úgynevezett mark-to-market (azaz a partnerekkel szemben fennálló pozíciók folyamatos piaci kiértékelését biztosító) szerződések kezelését;
- a KEO fontos szerepet tölt be az ügyviteli folyamatok fejlesztésében a szabályozottság erősítésében, a működésből eredő kockázatok csökkentésében;

A KEO 1999–2000-ben átfogó belső rendszerfejlesztést hajtott végre, amely a jegybank jelenlegi informatikai infrastruktúrájára építve számottevően javította a kockázatkezelés hatékonyságát. A fejlesztés eredményeképpen a jegybankban lehetővé vált minden devizában fennálló pozíció (tehát minden mérlegben belüli és az alatti tétel) valós idejű nyomon követése, minden tranzakció egységes formátumban történő dokumentálása, a pozíciók napi szintű piaci értékelése, a különböző limitek valós idejű figyelése, az esetleges túllépések automatikus dokumentálása és számos teljesítményértékelési jelentés előállítása. Ezzel sikerült elérni, hogy az MNB kockázatkezelési tevékenysége összevethető legyen az élenjáró nemzetközi pénzügyi intézmények rendszereivel.

4. A Magyar Nemzeti Banknak alapvető feladatán – a nemzeti fizetőeszköz vásárlóerejének védelmén – túl fontos funkciója a pénzügyi közvetítő rendszer stabilitásának, szabályos és zökkenőmentes működésének biztosítása, szükség esetén a végső hitelezői (lender of last resort) szerepkör ellátása. Ebbe a tevékenységbe – az alig több mint tízéves múlta visszatekintő kétszintű bankrendszer fejlődése során – számos olyan feladat is beletartozott, amelynek ellátását hosszú távon az MNB nem tekinti jegybanki funkciónak, ugyanakkor a pénzügyi közvetítő rendszer fejlettségének adott szintjén szükséges volt a zavartalan működés elősegítéséhez.

A Nemzeti Bank a pénzügyi stabilitás biztosítására vonatkozó feladatát a pénzügyi közvetítőrendszert szabályozó (Pénzügyminisztérium), illetve felügyelőhatóságokkal együttműködve végzi. A jegybank és a felügyelet (BAF, ÁPTF, PSZÁF) közötti munkamegosztásban az MNB felelőssége a pénzügyi közvetítő rendszer egészének kiegyensúlyozott működése, míg a felügyelet feladata az egyedi bankok (pénzügyi közvetítők) prudenciális szabálykövetésének, kockázatának ellenőrzése. A két intézmény közötti feladatmegosztás a gyakorlatban – a felügyelet erősödésével – egyre inkább letisztult. A jegybank feladatainak súlypontja – az egyes hitelintézetek (pénzügyi közvetítők) tevékenységének továbbra is szükséges szintű ellenőrzése, figyelemmel kísérése és elemzése mellett – eltolódik a pénzügyi közvetítő rendszer egészének vizsgálata, elemzése irányába, különös tekintettel a rendszerkockázatot jelentő, a pénzügyi stabilitást potenciálisan veszélyeztető tényezőkre.

A végső hitelezői szerep

A bankrendszer, illetve a monetáris eszköztár és környezet fejlődésével párhuzamosan jelentősen megváltozott az MNB-nek a bankok finanszírozásában, rövid távú likviditásának biztosításában játszott szerepe. A kétszintű bankrendszer kialakításakor létrehozott, tevékenységükben néhány évig még korlátozott, tőke- és forráshiányos bankok szükségképpen rászorultak a refinanszírozási csatornákra. A rövid távú refinanszírozást az MNB kezdetben meghatározott hitelkeretek bankok közti, alapvetően normatív leosztásával biztosította. Ezek a folyamatos refinanszírozási csatornák fokozatosan leépítésre kerültek, 1993-tól az aktív repó és devizaswap lett a rövid távú likviditás biztosításának eszköze.

Az új árfolyamrezsim bevezetését követően megváltozott monetáris környezetben az igénybe vehető repókeretet a bankok mérlegfőösszegéhez igazodva, 1995 óta limitálja az MNB, míg a „büntető” kamatozású keretkiegészítő repó korlátlanul hozzáférhető. Ez az eszközrendszer már megfelel a nemzetközi gyakorlatnak. Az ugyancsak a rövid távú likviditáshiányt pótló váltó-visszontleszámítolási, illetve exportokmány-leszámítolási és faktoringtevékenységét formálisan 2001. január elsejétől szünteti meg a jegybank, de ezeket a konstrukciókat már hosszú idő óta alig használták a bankok.

A számottevő devizaforrással rendelkező bankok forintlikviditásának biztosítását segítették a különböző lejáratú devizabetét-cserék. Az éven belüli devizabetét-cserét 1993-ig, az éven túlit 1995-ig kínálta a jegybank, míg a projektfinanszírozási célú konstrukció 1995 és 1998 között állt a bankok rendelkezésére.

A 90-es évek elején a realgazdasági helyzet rosszabbodásával párhuzamosan a bankrendszerben is jelentkező problémák elkerülhetetlenné tették, hogy a likviditás normatív biztosításán túl az MNB végső hitelezőként az egy-egy banknál rövidebb-hosszabb ideig jelentkező likviditási nehézségek (válságok) kezelésében is szerepet vállaljon. Az 1992–1994-es konszolidációt segítő lépésként a jegybank támogatta, hogy a tőkehelyzet rendezésén túl a bankok likviditása is

helyreálljon, így a rászoruló bankok esetében 1995 során az indokolt mértékig megvásárolta a konszolidáció során adott hosszú lejáratú állampapírokat. Néhány kivételes esetben a jegybank a kötelező tartalékelhelyezési kötelezettség alóli felmentéssel is segítette a hitelintézetek likviditáskezelését.

A bankok működésében tapasztalható problémák, a kialakult csőd- és csőd közeli helyzetek ráirányították a figyelmet a bankokkal kapcsolatos gyors és pontos információk elérhetőségének fontosságára. A pénzügyi rendszer stabilitásáért felelős jegybank arra törekedett, hogy az egyedi bankok tekintetében is minél jobb információs bázissal rendelkezzen. Ennek érdekében hozta létre a Bankfőosztály keretein belül a referensi rendszert, mely jelenlegi struktúráját 1995 második felében nyerte el, amikor az éven túli refinanszírozással foglalkozó munkatársak átkerültek az üzleti területeket felügyelő Nemzetközi Tőkepiaci Főosztályra, az egyes bankok likviditási helyzetét nyomon követő osztályt pedig a bankellenőrzési területen addig működő jelzőszolgálati osztály áthelyezésével sikerült megerősíteni.

Az ilyen formán életre hívott referensi rendszer munkáját szolgálják az egyes bankok tevékenységének értékelését segítő standardizált elemzési keretek, mutatószámrendszerek („ügyfél file” rendszer) kialakítása, melyre 1996-ban került sor, s amelynek továbbfejlesztése folyamatos. Az egységes elemzési keretek lehetővé teszik, hogy a jegybanki felhasználók az egyes bankokra vonatkozóan megbízható, azonos tartalmú, gyorsan áttekinthető és értelmezhető információt, illetve értékelést kapjanak munkájukhoz.

Ugyancsak az egyes bankok helyzetének megítélését segíti az a Bankfőosztályon kialakított bankminősítési rendszer, mely statikus és dinamikus mérőszámok (CAEL) és szubjektív elemek felhasználásával értékeli a bankok teljesítményét. A bankminősítés kialakítását elsődlegesen az egyes hitelintézetek kockázati besorolása, a kockázatos bankok kiszűrésének igénye motiválta. A bankminősítés eredményéhez gyakorlati következmények járultak: ettől függ a jegybank egyes bankok irányába folytatott refinanszírozási gyakorlata (állampapír-fedezet melletti finanszírozás, a refinanszírozásból való kizárás) és a velük szemben fennálló követelésekhez kapcsolódó kockázati céltartalék képzése.

A kialakított információs bázis, illetve a helyszíni ellenőrzések segítségével a jegybank folyamatosan követi az egyes hitelintézetek tevékenységét, s saját hatáskörében tett intézkedéseken túl mindenkor felhívta az illetékes kormányzati szervezet figyelmét, ha egy-egy bank működésében komoly problémákat látott, vagy beavatkozást tartott szükségesnek.

A konszolidáció és a privatizáció során a bankok többségének helyzete megbízhatóan rendeződött, így az MNB likviditási hitelnyújtási tevékenysége háttérbe szorult. 1997-ben a Postabank esetében vált szükségessé a jegybanki beavatkozás, mely a végső hitelezői funkció gyakorlásának iskolapéldájaként tekinthető. A bank megrohanását követően – annak ellenére, hogy ebben az esetben a jegybank értékelése szerint nem pusztán átmeneti problémáról, hanem jelentős tőkevesztésről, szolvenciagondokról volt szó, mint azt 1996–1998 között számos alkalommal jelezte a kormánynak –, ismervé és elfogadva a kormány elkötelezettségét a bank életben tartását, feltőkésítését illetően, a rendkívüli mértékű betétkivonás következtében előálló likviditási válság kezelése érdekében az MNB konszolidációs állampapírokat és diszkontkincstárjegyeket vásárolt a banktól, és a normatív repókereten felül is rendelkezésére állt, valamint a Postabank korábban lekötött devizabetéteinek fedezete mellett likviditási hitelt is nyújtott. Ezt követően mentesítette a bankot a kötelezőtartalék-elhelyezés alól, kezdetben két hónapig a teljes kötele-

zetséget, majd újabb két hónapig a kötelezettség 50%-át érintően. A likviditási válságba került intézményekkel kapcsolatos teendők egységes szabályozásának igényét részben a Postabank megrohanásakor felmerült problémák és az akkor szerzett tapasztalatok vetették fel.

A pénzügyi forrásokból kiszoruló, válsághelyzetbe került hitelintézetek helyzetének normatív – és az államkasszát a lehető legkisebb mértékben terhelő – rendezése érdekében az MNB elnöki utasítással szabályozta a válsághelyzetben lévő intézményekkel kapcsolatos teendőket. Az 1998-ban megszületett elnöki utasítás meghatározza likviditási válság esetén a jegybank szükséges lépéseit, s kimondja, hogy tartósnak ítélt likviditási válságok megoldásában az MNB szerepvállalása kizárólag állami jóváhagyás mellett lehetséges. Ez az utasítás biztosítja, hogy a bankrendszer stabilitásának védelme érdekében szükséges végső hitelezői funkciót a jegybank szabályozott, transzparens módon gyakorolja.

A Reálbank likviditási válságának kezelésére már a fenti utasítás előírásainak megfelelően került sor. Elsőként a kötelező tartalék elhelyezése alól mentesítette a jegybank a bankot három hónapos időtartamra, majd a Reálbank MNB-nél elhelyezett pénzügyi betéteinek fedezete mellett likviditási hitelkeretet nyitott a hitelintézet számára.

Bár a jegybank végső hitelezői funkciójától élesen el kell választani, mégis itt érdemes megemlíteni az MNB-nek a fizetéseképtelenné váló pénzügyintézetek végelszámolásában, felszámolásában játszott szerepét. 1995-ben döntés született a Dunabank és az Iparbankház piacról való kivételéről, miután tőkéjüket elveszítették, és a privatizációjuk nem járt sikerrel. E bankoknál az MNB a tulajdonos Pénzügyminisztérium felkérésére és az általa meghatározott keretek között – a betétkifizetések és a működési költségek finanszírozásával, illetve államkötvények vásárlásával, valamint a kötelező tartalék elhelyezési kötelezettség alóli felmentéssel – részt vett a csendes kivétel pénzügyi lebonyolításában.

A bankok éven túli refinanszírozása

Mivel a kétszintű bankrendszer kialakításával egyidejűleg nem történt meg a központi bank fiskális és kvázi fiskális, illetve kereskedelmi banki funkcióinak következetes leválasztása, a bankrendszer hosszú távú forrásellátása, illetve az ilyen források közvetítése is az MNB feladata maradt.

A hosszú lejáratú refinanszírozási hitelek forrásukat tekintve három, jól elkülöníthető csoportba oszthatók: nemzetközi fejlesztési intézményektől származó hitelek, kétoldalú külföldi forrású hitelek és saját (MNB) forrású hitelek. (A hitelnyújtás és közvetítés közötti különbségtétel funkcionális szempontból voltaképpen nem lényeges, hiszen a tevékenység jellegét illetően másodlagos, hogy a kormányzati preferenciákat érvényesítő konstrukciók forrásait külföldi hitelfelvétel vagy az MNB teremtette.)

Az MNB 1983–1992 között 14 hitelkeret-megállapodást kötött a Világbankkal az energiahatékonyság elősegítése, az ipar szerkezetátalakításának és exportképességének növelése, a mezőgazdaság különböző területeinek fejlesztése, valamint a kereskedelemfejlesztés érdekében. 1991-ben pedig egy hitelkeret-megállapodást kötött az MNB az Európai Beruházási Bankkal, ipari, turisztikai, környezetvédelmi és energiaracionalizálási projektek finanszírozására.

A kétoldalú külföldi forrásból származó hitelek lényegében kétféle célt szolgáltak. Egyrészt szigorú kondíciók mellett támogatták a Magyarországon bejegyzett és a hitelt nyújtó ország vállalatainak résztulajdonában lévő cégek, illetve az adott ország exportjának a finanszírozását,

másrészt a külföldi ország gazdaságától függetlenül segítették a magyar gazdaság fejlesztését, a gazdaságpolitikai preferenciák megvalósítását.

A gazdaság szerkezetének átalakítására, fejlesztésére, a privatizáció elősegítésére irányuló kormányzati törekvéseket a fent említett külföldi hiteleken túl, saját forrásokkal is segítette az MNB. A preferált célok között az új magánvállalkozások létrejöttének a támogatása, valamint az állami vagyon privatizálásához, a csőd- és felszámolási eljárások során felszabadult vagyon eladásához szükséges források biztosítása szerepelt. A hitelkondíciók kialakítása során a jegybank következetesen azt az álláspontot képviselte, hogy a kölcsönöket nem kamatmentesen, saját erő megkövetelése mellett kell a végső hitelfelvevők rendelkezésére bocsátani, és az állami vagyon privatizálására nyújtott hiteleket az államadósság törlesztésére kell fordítani.

Az MNB refinanszírozási tevékenysége jól szabályozott keretek között folyik. A refinanszírozásba (állampapír-fedezettel vagy anélkül) bevonható bankok körét a bankminősítés határozza meg, míg egy-egy konkrét hitel folyósításáról cenzúraeljárás keretében történik döntés, az ügylet nagyságától függő döntési szinten. A cenzúraeljárás rendjét 1996-tól szabályozza elnöki utasítás, míg a refinanszírozásban való részvétel 1999-től kötődik formálisan is a bankminősítéshez, jóllehet az egyedi döntések meghozatalánál már 1997-től folyamatos a bankminősítés mint háttérinformáció használata.

A refinanszírozási hitelkonstrukciók többségének kialakítására a nyolcvanas évek végén és a kilencvenes évek első felében került sor, amikor a gazdálkodó szféra szereplői még nem voltak képesek a fejlesztéshez szükséges külső források bevonására, nem tudtak nagy számban megjeleni önállóan a nemzetközi hitelpiacokon. A jegybank, mint a nemzetközi hitelpiacokon bevezetett név, hitelképes adós, vállalta ezt a közvetítő szerepet. Az állomány akkoriban elérte a 220–240 milliárd forintot. Az utóbbi években az MNB már nem vett részt a felajánlott források közvetítésében, helyébe néhány esetben a Magyar Fejlesztési Bank lépett. A fennálló, hozzávetőleg 80 milliárd forintot kitevő refinanszírozási hitelállomány egyharmad része már csak utógon-dozást igényel, új hitelek nyújtására nincs lehetőség. A törlesztett hitelek visszaforgathatók, újra kihelyezhetőek, konstrukciónként más és más időpontig.

A nem jegybanki tevékenységek leépítésére tett lépések sorozatába illik az MNB azon törekvése, hogy a még fennálló hiteleket átadja az MFB-nek. Ezt a lépést a tiszta profilú központi bank kialakításának szándékán kívül az Európai Unió előírásai is indokoltá teszik. Az átadás részleteiről jelenleg is folynak a tárgyalások.

A pénzügyi rendszer stabilitásának megőrzése érdekében a kétszintű bankrendszer kialakulását követő időszakban a jegybank tevékenyen közreműködött a bankrendszert érintő kormányzati döntések előkészítésében, olykor meghozatalában. Az 1992–1994 között végrehajtott hitelbank- és adóskonzolidáció feltételrendszere kialakításában közvetlenül nem vett részt az MNB, ugyanakkor nagy súlyt fektetett a bankok által kötelezően készített konszolidációs programok érdemi bírálatára és végrehajtásának nyomon követésére. A kisbankok esetében – mérlegelve a későbbi privatizációs esélyeket – az állami feltőkésítésnél jobb megoldásnak tartotta a piacról való csendes kivezetést.

A konszolidációs folyamat befejeztével – a bankok szabályozottságának a javulása és az óvatos banki magatartás általánossá válása nyomán – megkezdődhetett az állami tulajdonú bankok privatizációja. Az esetek többségében a jegybank aktívan részt vett az ÁPV Rt. döntéselö-

A jegybank mint a kormány tanácsadója

készítési munkájában. Az MNB – a bankrendszer hosszú távú stabilitása érdekében – mind a tenderek kiírásakor, mind pedig az ajánlatok elbírálásakor arra törekedett, hogy az állami bankok tőkeerős, jó hírű stratégiai befektetők tulajdonába kerüljenek, akik a bankrendszer fejlődését elősegítő szellemi tőkét is biztosítani tudják.

A tartósan állami tulajdonban levő szakosított pénzügyintézetek (Eximbank, Magyar Fejlesztési Bank, Földhitel és Jelzálogbank) esetében – a szabályozáson túl – a feladatkörök és a hosszú távú stratégiák kialakítását véleményezte az MNB.

A fenti tevékenységek számos konfliktus forrásává váltak, főlegesen terhelve a kormány és a jegybank viszonyát. Az MNB nemegyszer került olyan helyzetbe, amikor az érdemi döntéseket befolyásolni nem tudta, de formális részvétele a kormányzati egyeztetésekben szakmai szempontból kétséges döntéseket hitelesített. Ezért a vizsgált időszak második felében – a tevékenységi kör tisztításával párhuzamosan – fokozatosan visszavonult az ilyen irányú szerepvállalásokból. (1997 végétől már nem vesz részt az Eximbank, illetve a Mehib döntéshozó testületeiben sem.) Az 1998-as kormányváltást követően ez irányú politikája találkozott a kormány elképzeléseivel.

Együttműködés a felügyelettel

Az áttekintett időszakban mind karakterisztikusabbá vált a Magyar Nemzeti Bank és a bankokat felügyelő szervezet (BAF, ÁPTF, PSZÁF) közötti felelősségmegosztás, tevékenység-szétválasztás. Ezzel egyidejűleg erősödött és formalizálódott a két intézmény közötti együttműködés, amit 1994 óta írásban lefektetett, évente megújított szerződések szabályoznak. A gyakorlatban az együttműködés az egyedi bankokkal és a bankrendszer egészével kapcsolatos információk és elemzések cseréjén túl kiterjed az ellenőrzési programok egyeztetésére, a zárótárgyalásokon való kölcsönös részvétellel, a jegyzőkönyvek átadására, az adatgyűjtési tevékenység összehangolására és a gyűjtött adatok cseréjére, illetve – mint arról már szó volt – a szabályozási és az engedélyezési tevékenységre.

A központi bank és a felügyelet között mind egyértelműbbé váló felelősség-megosztás megfelel azon fejlett országok gyakorlatának, melyekben a pénzügyintézetek felügyelete a jegybanktól elkülönült szervezetben működik. Ebben a rendszerben az MNB a pénzügyi közvetítő rendszer egészének stabilitásáért visel felelősséget. Így megváltozott az MNB „bankokkal kapcsolatos” tevékenységének fókusza: míg a 90-es évek közepén az egyes bankokat vagy banki csoportokat érintő problémák kezelése kötötte le az e célra allokkált erőforrások jelentős részét, addig az időszak végére az MNB – az egyes hitelintézetek tevékenységének továbbra is szükséges szintű figyelemmel kísérése és elemzése mellett – a pénzügyi közvetítő rendszer egészének vizsgálatára, elemzésére koncentrálni kezdte, különös tekintettel a rendszerkockázatot jelentő tényezőkre.

Az elmondottakon túl a pénz- és tőkepiacok fejlődése szükségessé és indokolttá tette, hogy átfogó elemző és értékelő tevékenységét a bankrendszer mellett a pénzügyi közvetítő rendszer más szegmenseire is – a befektetési szolgáltatókra, a biztosítóintézetekre, a nyugdíjpénztárakra, a befektetési alapkezelőkre és a pénzügyi szolgáltatókra – kiterjessze a jegybank. Az elemzési keretek, a szükséges adatbázis kialakítását követően a jövőben rendszeresen készülnek jelentések a pénzügyi közvetítésben mind nagyobb szerepet játszó nem banki intézményekről. A 2000 szeptemberében először megjelent „Jelentés a pénzügyi stabilitásról” c. kiadványnak már része volt e pénzügyi közvetítő tevékenységének a bemutatása. A bankokról készített elemzések ugyanakkor egyre inkább „konszolidált szemléletűek”, az egyes bankok helyzetének, kockázata-

62 inak felmérése a csoportjukba tartozó nem banki pénzügyi közvetítők pozícióinak figyelembevételével történik.

A jegybanki elemző munka a pénzügyi közvetítőrendszer elemeiről készített negyedéves elemzéseken túl esetenként kiterjedt a bankrendszerre vonatkozó hosszabb távú előrejelzések készítésére, a banki hatékonyság, versenyképesség vizsgálatára. E tevékenység eredményeit jól tükrözik az MNB e tárgyban megjelent rendszeres publikációi, így a félévente közreadott riport a bankrendszer fejlődéséről, a kétévente készülő stratégiai előrejelzések, melyeket kérdőíves felmérésekre alapoztunk, valamint az MNB füzetekben és műhelytanulmányokban megjelenő kutatási beszámolók.

A rendszer egészének biztonságáért viselt felelősség indokolta a jegybanki kiadványok körének bővítését. A jövőben rendszeresen megjelenő „Jelentés a pénzügyi stabilitásról” című kiadvány célja, hogy „...a Magyar Nemzeti Bank áttekintse és értékelje a pénzügyi rendszert potenciálisan fenyegető veszélyeket, felmérje azok súlyát, bemutassa a pénzügyi stabilitás megőrzéséhez és erősítéséhez szükséges eszközöket...”. Ilyen témájú kiadvány készítése a nemzetközi gyakorlatban is újdonságnak számít, mindössze néhány ország központi bankja (pl. Bank of England, Riksbank) ad ki stabilitási jelentést.

A jegybank 1998-ban indította el a bankrendszeri kockázatok nagyságának felmérésére, valamint a kockázatok kezelésére irányuló banki magatartás és a felhasznált eszközrendszer feltérképezésére irányuló vizsgálatokat. Egyedi adatkérésre alapozva értékelt a bankok, illetve a bankrendszer egészének kamat-, árfolyam-, csoport- és hitelkockázati kitettségét, valamint kockázatkezelését. Az adott kockázattípusra vonatkozó vizsgálatok befejeztével a kereskedelmi bankok visszajelzést kaptak a bankrendszer, illetve saját bankjuk kockázati kitettségéről, az egyes kockázatkezelési módszerek, technikák alkalmazásáról, elterjedtségéről; bankjuk relatív helyzetéről, esetleges hiányosságairól. E vizsgálatok a bankok megítélése szerint is hozzájárulnak az intézmények kockázatteljesítési és -kezelő képességének javulásához, ezen keresztül a rendszerkockázat mérséklődéséhez. A közelmúltban elindultak a bankok működési kockázatainak felmérését célzó munkák.

Az ázsiai és az orosz válságot követően a legfontosabb nemzetközi pénzügyi intézmények figyelmének központjába is a pénzügyi stabilitás fenntarthatósága került. A Világbank és az IMF „Financial Stability Assessment Program” címmel közös projektet indított, melynek célja a pénzügyi stabilitást jellemző mikro és makro indikátorrendszer kidolgozása, annak meghatározása, hogy melyek azok a mennyiségi és minőségi paraméterek, amelyek alapján egy ország pénzügyi rendszere stabilnak tekinthető. A program bevezető (pilot) részében Magyarország is részt vett. A vizsgálat egyértelműen pozitív eredménnyel zárult, megállapította, hogy Magyarország stabil pénzügyi rendszerrel rendelkezik, de kritikát fogalmazott meg a pénzügyi rendszer kockázatkezelési képességét illetően. Részen az FSAP-program nyomán a jegybank megkezdte azoknak a stresszteszt-számításoknak a kidolgozását, amelyek választ adnak arra, hogy a bankok által vállalt piaci és hitelkockázatok adott szintje mellett bizonyos feltételezett (szélsőséges, de lehetséges) változások hogyan hatnak a banki portfóliók értékére.

Az elemző munka nagymértékben támaszkodik a referenci rendszeren keresztül megszerezhető információkra. A bankreferensek maguk is aktív részesei az egyedi banki értékeléseken túlmutató kutatómunkának, mellettük azonban dolgoznak szakértők, akik kizárólag stratégiai kérdésekkel, rendszerszintű problémák értékelésével foglalkoznak. Mivel a terület tevékenység-

gének fokozatos átalakulásával ezekre az átfogó kérdésekre egyre nagyobb hangsúly helyeződik, az MNB-ben fokozatosan csoportosítottak át szakértőket az Összefoglaló osztály munkájának támogatására.

*Szabályozás,
jogszabály-előkészítés*

A pénzügyi közvetítés intézményrendszerének és környezeti feltételeinek megfelelő szabályozása alapvetően szükséges a közvetítőrendszer stabilitásának a biztosításához. Ezért az MNB mind a mai napig meghatározó szerepet tölt be – az elsődlegesen a Pénzügyminisztérium felelősségi körébe tartozó – a pénzügyi közvetítési rendszert érintő jogszabály- és rendeletalkotásban. Ezt a tevékenységet az MNB a jegybanktörvény alapján végzi, miszerint: „az MNB véleményezi a kormányzati gazdaságpolitikával kapcsolatos jogszabályokat”, illetve „feladatai ellátása során együttműködik a Pénzügyi Szervezetek Állami Felügyeletével”.

A felhatalmazás alapján az MNB számos – feladataival kapcsolatos, de a saját szabályozói hatáskörén kívüli – jogszabály előkészítésében működött közre szakértőként. Szabályozói tevékenységének legfontosabb alapelve a pénzügyi közvetítő rendszer rendszerkockázatainak felderítése és kiküszöbölése volt. Ezenkívül kiemelt figyelmet fordított az Európai Unióhoz való csatlakozás jogszabályi oldalról történő elősegítésére, a jogharmonizáció véghezvitelére. A jegybank minden tőle telhetőt megtett annak érdekében, hogy Magyarországon hatékony és versenyképes intézményi infrastruktúra fejlődjön ki. A gyakorlati munka során messzemenően figyelembe vette és érvényesítette a fogyasztóvédelem, a hazai pénzügyi intézmények és befektetési vállalkozások fejlesztésének, a nemzetközi szabványoknak megfelelő piac kialakításának, a világszínvonalú szolgáltatások nyújtásához szükséges pénzügyi háttérintézmények létrehozásának szempontjait.

Az 1995–2000 közötti időszakban az MNB részvételével készült jogszabályok közül kiemelkedik a pénzügyi törvényt módosító hitelintézeti törvény, valamint az új értékpapírtörvény, amely meghatározta a pénz- és tőkepiacok intézményi kereteit, a pénz- és tőkepiacra való belépés, illetve működés feltételeit és speciális szabályait.

A monetáris politikai szempontból is elsődlegesen fontos pénzügyi közvetítői kör, a hitelintézeti szektor szabályozási reformjának első lépése a szóban forgó időszakban az 1997-ben hatályba lépett hitelintézeti törvény volt. A korábban a befektetési szolgáltatásokban való közvetlen részvételtől eltiltott hitelintézetek univerzális banki tevékenységének lehetővé tétele jelentős fordulat volt, mivel megszüntette az európai pénzügyi intézményrendszer fejlődési vonalától való eltérést. Az új törvény megalkotására a gyakorlati tapasztalatok, a Bázeli Bankfelügyeleti Bizottság időközben elkészült ajánlásai és az EU ennek alapján álló pénzügyi szolgáltatási direktívái ismeretében került sor. Az új törvény intézményi, tevékenységi és prudenciális szabályai első lépésként minősíthetők a korszerű európai bankszabályozás kialakítása felé, melynek következő állomását a pénz- és tőkepiaci szabályozás 2000. évi reformja jelentette. Az 1997. évi hitelintézeti törvény (Hpt) ezenkívül elvi jelentőségű utat nyitott külföldi hitelintézetek magyarországi fiókalapítása előtt, szigorúbb tartalékolási és tevékenységi szabályokat vezetett be, igen nagy figyelmet fordított a hitelintézetek egyre szélesebb körű jogosítványokkal való felruházásával párhuzamosan a biztonságos működésüket elősegítő szabályozás kialakítására, így a tőkekövetelményekre és a megbízható tulajdonosi háttér megkövetelésére.

A szigorúbb szabályozási környezetet kívánatosnak tartó MNB-álláspontot elsősorban a banküzemnek azon sajátosságá vezérelte, hogy a hitelintézetek legnagyobbbrst más pénzével

dolgoznak, saját tőkéjüknek ezért elsődleges célja, hogy fedezetet nyújtson veszteségek esetére, amelyek valószínűsége egy kialakulóban lévő piacgazdaságban nagyobb, mint egy fejlett, megállapodott helyzetűben.

E szabályozási reformfolyamatban a rendszer biztonsága szempontjából kiemelendő volt a felügyeleti szabályozás kérdése. A pénzügyi intézményrendszer felügyeleti gyakorlatában az MNB következetesen képviselt elve a felügyeleti és a jegybanki tevékenység szigorú elválasztása. Az 1996. évi törvény mindazon tevékenységek engedélyezését kizárólagosan a felügyelet hatáskörébe utalta, amelynek speciális (pl. a devizahatósági funkcióból adódó) ok következtében nem volt célszerű az MNB-nél maradnia. A 2000-es módosítás tovább szűkíti ezt a kört. Az alapítási és a tevékenységi engedélyezéssel kapcsolatban ugyanakkor az MNB számos témában véleményező, tanácsadó szerepkört vállalt, azaz szakértelmét továbbra is rendelkezésre bocsátja. Egy hitelintézet piacról való kivezetésének igen nehéz és súlyos anyagi konzekvenciákkal járó eldöntésében ugyanakkor – egyértelműen megállapítható egyéni felelősség mellett – az MNB elnöke is részt vesz. A pénzügyi intézmények által devizában végezhető tevékenységek engedélyezésének jogát az MNB ugyancsak átadta a felügyeletnek, a tevékenységi szabályokat azonban – devizahatóságként és a devizaműveletek széles körében jártas gyakorló bankként – továbbra is maga alakítja ki.

Az MNB közreműködött a törvényhez kapcsolódó, kiegészítő jellegű rendeletek megalkotásában is. Egyfelől a magyar bankok a nemzetközi hitelkapcsolatokban való fokozódó részvétele, másfelől az ázsiai és orosz pénzügyi válság lehetőségének prognosztizálása alapján az MNB kezdeményezte az országgokkázati szabályozás bevezetését, amelynek nagy szerepe volt abban, hogy az ország hitelintézeteit a bekövetkező válság felkészülten érte.

Az 1999-ben indult pénz- és tőkepiaci szabályozási reform alapvető céljai közül az MNB az EU direktíváival való teljes összhang megteremtését, a piaci innovációk kezelésére alkalmas korszerű kockázatvállalási szabályok meghozatalát és implementálását tartotta elsődlegesnek.

Mindkét elvárásban közös elem volt a csoportszintű kockázatmérésre alkalmas konszolidált felügyeleti módszerek törvénybe építése, illetve az EU tőkemegfelelési direktíváinak teljes körű átvétele annak érdekében, hogy a magyar pénz- és tőkepiaci intézmények prudenciális szabályozása a nemzetközi standardoknak megfeleljen. E folyamaton belül fontos állomás a kereskedési könyvi szabályozás, azaz a piaci kockázatok kezeléséről szóló jogi szabályozás kialakítása. Az egyes uniós direktívák honosításában a bank szakértői tartalmi feldolgozással, a magyar jogszabályokkal való összehasonlítások elkészítésével és szakvélemények írásával vettek részt a Pénzügyminisztérium által szervezett munkabizottságok keretében. Az elmúlt két évben az MNB számos önálló elemzést, javaslatot készített, jelentős szakértői kapacitások felhasználásával a hazai szabályozási rendszer uniós normáknak való megfeleltetése érdekében (lásd: szövetkezeti hitelintézeti szektor korszerűsítése, csődjogi szabályozás alakítása, kockázatkezelési szabályok).

Az MNB a magyar befektetési szolgáltatók versenyképességének biztosítása, a gazdasági élet szereplőinek kifogástalan kiszolgálása érdekében alapvető fontosságúnak tartja a tőkepiac intézményeinek fejlesztését, ezért folyamatosan közreműködött létrehozásukban, működtetésükben és szabályozásukban. A magyar pénz- és tőkepiaci intézményi szerkezet kezdeti sajátossága volt a hitelintézeti és a befektetési szolgáltatások formai elválasztása, melyet a bankok oldaláról az 1997. évi reform épített le. Az 1996. évi értékpapírtörvény fektette le a befektetési szolgáltatá-

sok tartalmi előírásait és a befektetési vállalkozások, az értékpapír-elszámolóház és a tőzsdék alapvető (alapítási, tevékenységi, működési) szabályait.

Az értékpapírtörvény 1999-ben kezdődött és jelenleg is tartó módosításában az MNB a hitelintézeti törvény novellájánál képviselt elvek szerint fejtette ki véleményét. A cél az EU-normáknak való megfelelés, korszerű prudenciális szabályozás és befektetővédelem a rendszerkockázat minimalizálása érdekében, mindemellett a majdani egységes EU-piacon versenysemleges és hatékony szabályozói környezet kialakítása a hazai befektetési szolgáltatók számára. Az MNB jelentős szerepet vállalt az új törvény alapelveinek és részletszabályainak kidolgozásában.

E szabályozási reform fontos elemei többek között az értékpapírjogi liberalizáció, EU-konform tevékenységi és működési szabályok, illetve a rendszerkockázat szempontjából kiemelten kezelendő elszámolásforgalmi és az elszámolóházi tevékenységek biztonságos viteléről szóló szabályozás is.

Az univerzálódó pénzügyi piacokon, a dezintermediáció növekedésével a nem banki pénzügyi közvetítők szerepe megnő. Az MNB ezért kezdetektől fogva aktív szerepet játszik a nagy intézményi befektetők, a befektetési alapok és a nyugdíjpénztárak, biztosítók szabályozásának kialakításában és annak a szabályozási reform során történő átalakításában, illetőleg folyamatosan figyelemmel kísérve a tőkepiac működését, részt vesz a meglévő szabályok módosításában.

Az MNB részt vesz a pénz- és tőkepiaci szabályokhoz kapcsolódó egyéb jogszabályok előkészítő munkálataiban is (a hazai pénzmosási, versenyjogi szabályok mellett kiemelő a fogyasztóvédelem területe). Az MNB két fő célja a nem szakmabeli ügyfél számára is érthető, az őt döntési helyzetbe hozó információ biztosítása a tisztességtelen reklám tiltásával, valamint az ügyfelek pénzének lehető legnagyobb védelmét garantáló szükséghelyzeti eljárások kötelezővé tétele.

A Magyar Nemzeti Bank igyekszik kezdeményező szerepet betölteni a hazai pénz- és tőkepiaci szabályozások meghozatalakor. Ilyen jellegű szabályozási kihívások a következő időszakban többek között a határon átnyúló szolgáltatások szabályozása – melyek immár tevékenységi szabályozást igényelnek – az új hitelkockázat-kezelési eljárások és az univerzálódás további lehetséges irányainak kérdései.

Helyszíni ellenőrzés

Az 1992-ben bekövetkezett bankcsődök rávilágítottak a felügyeleti munka gyengeségeire, a helyszíni ellenőrzés hiányosságaira, a jegybank és a bankfelügyelet együttműködésének fontosságára. A jegybank szükségesnek látta egy olyan szervezeti egység létrehozását (Bankellenőrzési főosztály 1993. január 1-jétől), amelynek segítségével érvényt tud szerezni a törvényi és egyéb jogszabályi előírásoknak, MNB-rendelkezőknek, és szabálykövetésre készíteti a bankszektor szereplőit. A helyszíni ellenőrzés erősítését a likviditási válságok kezelésében játszott végső hitelezői szerep is indokolta tette.

Az ellenőrzések jogszabályi hátterét a hitelintézeti és a jegybanktörvény alkotják, amelyek meghatározzák a jegybanki ellenőrzés területeit és kompetenciáját. A helyszíni ellenőrzés kiterjed a devizajogszabályok, a pénzforgalmi rendelkezés, a jegybanki kötelezőtartalék-előírások betartására, a statisztikai adatszolgáltatás helyességére, a refinanszírozási hitelezési gyakorlat, valamint a pénzfeldolgozási és a pénzváltási tevékenység vizsgálatára.

A kezdeti időszakban a jegybanki hatáskörbe tartozó témákon kívül – felügyeleti megbízás alapján – az ellenőrzés a prudenciális kérdésekre is kiterjedt. 1994-től a jegybank és a felügyelet minden évben együttműködési megállapodás keretében hangolja össze az ellenőrzési tevékenységét. 1995-től a felügyelet nem ad megbízást prudenciális ellenőrzésre az MNB-nek, azt saját apparátusával, illetve könyvvizsgáló cégek bevonásával végzi.

Így az ellenőrzés a jegybank hatáskörébe tartozó tevékenységek vizsgálatára szorítkozik. Az ellenőrizendő intézmények köre a jegybanktörvény 1996. évi módosítását követően a befektetési szolgáltatókkal és az elszámolóházakkal bővült.

Az igazgatóság által elfogadott munkaterv szerint végzett jegybanki revízió az elmúlt időszakban lefedte az egész bankrendszert, a piacvezető brókercégeket, a legnagyobb pénzfeldolgozókat és nagy számban a vállalkozásokat is. A feladatok letisztulásával, az ellenőrzési tevékenység erőforrás-orientált tervezésével sikerült elérni, hogy a főosztály rugalmasan, a preferenciák változására gyorsan reagálva, alakítsa munkáját. Míg 1998 második felében, 1999 elején a devizahatósági korlátozások kikényszerítésére, különösen a rövid tőkemozgásokban a monetáris szempontból rendkívül érzékeny tőkebeáramlás megfelelő keretek között tartása kapott hangsúlyt, 1999-ben alapvetően a pénzforgalmi szereplőknek a dátumváltásra való felkészülését követtük nyomon. 2000-ben pedig újlag a tartalékelkerülő technikák kiszűrése volt legfontosabb feladatunk.

A feltárt hiányosságokat minden esetben intézkedés követi. Az MNB feladatokat ír elő az ellenőrzött intézménynek, melyeknek határidőre történő betartását figyelemmel kíséri. A kötelezőtartalék-előírások és a refinanszírozási szerződések megsértését az MNB normatív módon szankcionálja, míg más súlyos szabálysértések esetében felügyeleti bírság kiszabását kezdeményezi.

Az időszak elején a helyszíni ellenőrzés egy részét még a funkcionális főosztályok végezték, felügyelték, számos, egymástól elkülönült szervezeti egység foglalkozott ilyen irányú tevékenységgel. A szervezet átalakítását követően ma már egy helyen, a Bankellenőrzési főosztály keretében belül, illetve a főosztály szakmai irányítása mellett a területi igazgatóságokon zajlik ez a munka.

Az 1991. évi LX. törvény (a jegybanktörvény) a devizagazdálkodás központi szerveként a Magyar Nemzeti Bankot jelöli meg. A devizáról szóló, 1995. évi XCV. törvény 72. §-a alapján a pénzügyminiszter és a Magyar Nemzeti Bank elnöke együttesen alakítja a devizapolitika céljait és az azok megvalósítását szolgáló eszközrendszert, devizahatóságként e törvény a Magyar Nemzeti Bankot nevesíti.

A jogi keretek alapján az MNB a devizaműveletekkel kapcsolatosan szabályozó feladatokat lát el – jegybanki rendelkezés alkotó, a törvény és kormányrendelet tekintetében társelőterjesztő –, a törvény felhatalmazása alapján engedélyeket ad ki, illetve ellenőrzi a szabályok betartását.

A devizasabályozást 1996-ig – bár egyes előírások fokozatosan lazultak – a kötöttség jellemezte, a devizaműveletek többsége engedélyhez kötött volt, ez a tevékenység az MNB-n belül igen jelentős súlyt képviselt. A szabályokból néhány jellemzőt kiemelve: a belföldieknek a megszerzett devizát, valutát forintra kellett váltaniuk, és – bár időről időre emelkedett – korlátozott volt a magánszemélyek által utazási célra igénybe vehető valutakeret.

5.
DEVIZASZABÁLYOZÁS

Előzmények

A (tervszerű) devizagazdálkodást jellemző szigorú szabályok oldása az 1980-as évek végén kezdődött meg. A reformlépésekbe illeszkedően, összhangban a gazdaság diktálta racionalitással, a külföldiek magyarországi befektetéseiről szóló 1988. évi XXIV. törvény a külföldiek számára megnyugtató módon szabályozta az investíciós tevékenységet a befektetett tőke és annak hozama konvertibilis devizára való átválthatóságának deklarálásával.

A külkereskedelmi tevékenység végzése már nem kötődött engedélyhez, a devizához jutás korlátai (import, devizakeret) fokozatosan feloldásra kerültek. Míg eleinte a devizakereskedelem és a külföldi készpénzellátás a jegybanki feladatok közé tartozott, e kereskedelem természetesen az MNB által közölt árfolyamon folyt, a 90-es évek első felében fokozatosan szabadabbá vált a bankok számára a devizapiac.

A valutafizetés elterjedésének, illetve a fekete valutakereskedelem visszaszorításának érdekében 1991-től a pénzváltási tevékenység engedélyezése sokkal szabadabbá vált, az egyéni vállalkozók is folytathattak ilyen tevékenységet.

A 90-es évek első felében Magyarország aláírta a társulási szerződést az Európai Közösséggel, illetve jelezte belépési szándékát az OECD-be. Nyilvánvalóvá vált, hogy a devizasabályokat folyamatosan közelíteni kell a tagországok liberalizált szabályaihoz.

Az 1995. évi devizatörvény

A gazdaság stabilitását és a piacépítést szolgáló intézkedések sorába illeszkedett a devizasabályozás jelentős átalakítása.

Az 1996-ban megvalósult OECD-csatlakozást megelőző előkészítő munka kulcsterülete volt a devizaliberalizálásról – magyar részről az MNB szakemberei vezetésével – folytatott tárgyalás. A piaci viszonyok erősítése, a nemzetközi gazdasági szervezetekhez történő csatlakozás célja jelölte ki azt az irányt, amerre a devizasabályozás átalakítása haladt.

A PM és az MNB alapos előkészítés után alakította ki a 1995. évi XCV. törvény szövegjavaslatát.

A törvény a következő elveket tükrözi:

- A szabályozás a korábbi kötött devizagazdálkodás – sokszor ad hoc – részleges feloldásán alapuló előírásokhoz képest egyértelműen a tudatos liberalizálás tendenciáját tükrözte.
- A folyó műveletek gyakorlatilag korlátlanul liberalizálttá váltak.
- Óvatosabb a szabályozás a tőkeműveletek végzésében.
- Erősebbek a korlátozások a külföldre irányuló devizaműveletekben a belföldiek számára, liberálisabb szabályok a külföldi tőkebeáramlás elősegítésére.
- A szabályok célja mérsékelni a forint elleni spekulációs támadások veszélyét.
- A – főként a korábbi negatív reálkamatoknak és a magas inflációnak betudhatóan – jelentős összegű lakossági devizamegtakarításokat különleges garanciális szabályok védik.
- A hitelintézetek számára a banküzemi sajátosságok elismerése következtében több művelet megengedett, mint más devizabelföldieknek, ugyanakkor a külső devizaforrások külföldi kihelyezését érintő sajátos korlát érvényesül.
- A szabályok egy része prudenciális, illetve belső piacvédő elemeket is tartalmaz (pl. belföldi szolgáltatók igénybevételének kényszere).

Ez a kötött devizagazdálkodással gyökeresen szakító szabályozás bátor szakmai lépés volt, amennyiben a jegybank a PM-mel egyetértésben a törényen külső egyensúly problémájának

68 megoldását nem az adminisztratív kötöttségekben, hanem a piaci viszonyok ésszerű erősítésében látta.

A devizatörvény 1995-ben elfogadott változatának néhány fő eleme a következő.

Az áruk, szolgáltatások adásvétele kapcsán a forint konvertibilissé vált, szabadon átváltható konvertibilis devizára, illetve a külföldiek az így keletkezett forintbevételükért devizát vásárolhatnak. A magyar magánszemélyek is szabadon vásárolhatnak ilyen célokra külföldi fizetőeszközt, és átutalhatják azt külföldre. E körben lényegesen szabadabbá vált az utazáshoz vehető valuta kerete, a kártyahasználat esetén pedig már ettől az időponttól nem érvényesültek összegkorlátok. E törvény alapján a belföldiek jelentős szabadsággal vehettek részt külföldi közvetlen befektetésekből. A külföldiek számára a portfólióbefektetések körében a részvényvásárláson túl szabadabbá vált a forintban denominált, egy évnél hosszabb lejáratú kamatozó papírok megvétele, eladása.

Néhány további fontos szabály az 1995. évi XCV. törvényből:

- A belföldiek közötti, valamint a belföldiek és külföldiek közötti fizetési szabályok a forint szerepének erősítését célozzák.
- A könnyen megvalósítható forintspekuláció kivédésének egyik eszköze a külföldiek konvertibilis forintszámlája, amely a devizakülföldi szabadon végezhető folyó és tőkeműveletekből származó forintbevételeinek kamatozó elhelyezését teszi lehetővé, mivel az igazolatlan eredetű, illetve az egyszerű konverzióból származó forintot csak a nem kamatozó számlára helyezheti a külföldi.
- Továbbra is engedéllyel lehet devizabelföldinek külföldön forintszámlát nyitnia, forintműveletet végeznie.
- A vállalkozások és a szervezetek a korábbinál szélesebb körben rendelkezhetnek devizaszámlával, amelyek felhasználási lehetősége is bővül, ugyanakkor alapszabályként fennmarad a deviza, valuta hazahozatali kötelezettsége.
- A tőkeműveleteknél bejelentési kötelezettség mellett szabadabbá válik a belföldiek külföldön történő vállalkozásalapítása, részesedésszerzése, de az egyéb tőke kivétel engedélyköteles marad.
- A külföldiek hosszú távú tőkebehozatala nem esik devizális korlátozás alá, de rövid távú tőkebehozatalra csak devizahatósági engedéllyel van lehetőség, annak érdekében, hogy a pénzügyi befektetések ne lehessenek rövid távú spekuláció eszközei.
- A devizahatósági engedélyezési eljárásban a törvény a korlátozó szabály érvényesülése ellenében biztosítja a hatóság döntési jogát, vagyis az ügyfél javára való eltérést, mérlegelést teszi lehetővé.
- A liberalizációs intézkedések tartósan nem vonhatók vissza, a természetes személyek devizaszámlájukhoz való hozzáférése még átmenetileg sem korlátozható.
- A törvény jelzi az elkötelezettséget a további liberalizáció iránt, mivel felhatalmazza a kormányt további liberalizációs intézkedések megtételére.

Az 1996–1998. évek folyamán megvalósított liberalizációs lépések elsősorban a devizabelföldiek mozgásterét bővítették.

- Megszűnt az ún. turistakeret, vagyis korlátozás nélkül vásárolható külföldi utazásra valuta.

Újabb liberalizációs lépések

- Belföldiek számára – belföldi bróker kötelező igénybevételének előírása mellett – engedélymentessé váltak az OECD-tagországokban székhellyel rendelkező vállalkozások devizában kibocsátott részvényeibe és egy évnél hosszabb lejáratú kötvényeibe, ezen országok államkötvényeibe történő portfólióbefektetések.
- Minden devizabelföldi részére engedélymentessé vált az egy évnél hosszabb lejáratú devizahitel külföldről, külföldiektől való felvétele.
- Liberalizálttá vált továbbá az OECD-tagországbeli székhelyű vállalkozások forintban denominált részvényeinek és egy évnél hosszabb lejáratú kötvényeinek belföldön történő forgalomba hozatala, bevezetése, amennyiben a kibocsátó, illetve maga a papír jó szakmai minősítést kapott.

A devizahatósági feladatokat ellátó MNB engedélyezési politikája a törvény keretei közt mozogva először a folyamatok óvatos figyelésére épült, a nem liberalizált, engedélyköteles műveleteknél inkább a szigorú elbírálás volt a jellemző. Később a gazdaság külső egyensúlyának javulásával, a tőke nagyfokú beáramlásával összhangban több engedélyt adott ki a devizahatóság, ugyanakkor ezek az engedélyek gyakran időbeli és nagyságrendet behatároló korlátok között tették lehetővé a kért tranzakciót, tevékenységet. Ilyen óvatosság jellemezte például a devizában denominált befektetési jegyek belföldi forgalomba hozatalának engedélyezését vagy az egyes határidős műveletek végzésére megszabott kereteket.

A jegybanki magatartást az is jellemezte, hogy a szabadon végezhető műveletek kockázatának csökkentését szolgáló, engedélyköteles műveleteket engedélyezte, ez főként a nagy összegű devizával gazdálkodó társaságok és a befektetési szolgáltatók számára volt igen fontos.

Az új és változó szabályozás a devizaelőírások ellenőrzésének is új arculatot adott. Az engedélyhez kötött, de attól eltérően végzett tevékenység kiszűrése mellett jelentős szerepet kapott annak – bekért okmányokon alapuló és helyszíni – ellenőrzése, hogy a liberalizált műveleteket a jogszabályok betartásával végzik-e.

Az 1998-as nemzetközi pénzügyi válság hatásai

Az 1997–1998-as nemzetközi pénzügyi válságok hatására a befektetők, elsősorban a portfólióbefektetők magatartása elbizonytalanodott. A vételi szándék visszafogásával, eladással jelentek meg olyan országok piacán is, amelyek gazdasági teljesítménye egyébként megfelelő volt, így a válság többé-kevésbé ezeket is megfertőzte. Ez a válságsorozat Magyarországot is érintette, függetlenül attól, hogy a gazdaság fő mutatói kedvezően alakultak, hazánkat a fejlődő és még nem a felzárkózó országok közé sorolták a befektetők. A devizakülföldiek portfólióbefektetéseiben, különösen az állampapírok piacán számottevő elbizonytalanodás, kivonulás volt érezhető. Ez az MNB és a PM következetes árfolyam-politikai magatartása, a megfelelő jegybanki intervenció és kamatpolitika nyomán viszonylag hamar normalizálódott.

A válságok tapasztalatai a devizaliberalizáció ütemezésének átgondolására készítették a jegybankot. Az MNB a korlátozások teljes lebontását a forint stabilitásának szem előtt tartásával meghatározott, óvatos szakaszolással látta lehetségesnek. Az OECD-nél 1998-ra vállalt, további liberalizációs lépésekről – egyes külföldi befektetési alapok jegyeinek belföldi forgalomba hozatala, belföldiek éven túli devizahitel-nyújtása külföldieknek – egy éves késéssel, 1999-ben született döntés.

A válságjelenségek következtében a nemzetközi pénzügyi intézmények is óvatosabbá váltak – ezzel közvetve alátámasztva a magyar gyakorlatot – annak megítélésében, hogy az átmeneti

helyzetben lévő országoktól milyen sürgősséggel kérjék a spekulációs célra is alkalmas, rövid tőkemozgások felszabadítását.

A jegybank, a Pénzügyminisztériummal egyetértésben kialakított, álláspontja szerint a devizaműveletek teljes liberalizálása reális cél, előreláthatóan két lépcsőben érhető el. Első, a közeljövőben megvalósítható szakaszban számos, ma még létező korlátozás megszüntethető. Ezek olyan korlátok, amelyek lebontása ma már nem jelent számottevő monetáris kockázatot. E lépések elsősorban a belföldiek által végezhető devizaműveletekben növelik a mozgásteret, így például a belföldiek – természetes személyek és belföldi vállalkozások egyaránt – minden kötöttség nélkül vásárolhatnak valutát, devizát.

Azoknak a műveleteknek a korlátozása, amelyek a devizakülföldiek számára lehetővé teszik kis kockázatú, könnyen kivonható forintbefektetések megszerzését, akkor oldható fel, ha több feltétel teljesül. Közülük a fontosabbak: a befektetésekkel foglalkozó szakmai vállalkozásokra háruló kockázatok megfelelő kezelését jó és betartatható szabályok biztosítják; az árfolyamrezsim változása – a sáv szélesítése – indokoltá teszi a fedezeti műveletek szabadon történő végzését; továbbá a befektetői megítélés a szakmai közvélemény számára megismerhető EU-csatlakozási menetrenden alapul, ezzel megalapozza azt, hogy az országot egyértelműen a felzárkózó gazdaságok közé sorolják.

Az 1998. évi válságok utáni nagyobb óvatosság a devizahatósági engedélyezési tevékenységben is megmutatkozott, így arra is volt példa, hogy egy befektetési alap jegyeinek értékesítésére korábban határidővel adott engedély meghosszabbítására nem került sor. Az engedélyezés során általában elutasításra kerültek azok az engedélykérelmek, amelyek rövid lejáratú forintbefektetéseket tettek volna hozzáférhetővé külföldiek részére. Nem volt befogadókész a jegybank azokkal a kérelmekkel kapcsolatban sem, amelyekben olyan termékek forgalmazását szerették volna engedélyeztetni, amelyek valamilyen alapkonstrukció mögé – pl. a hozam meghatározásának alapjaként – engedélyköteles származékos ügyletet állítottak.

A változás a devizasabályok betartásának ellenőrzésében is tükröződött. A befektetői piac hullámzását követően az ellenőrzés fókuszába került a devizatörvény által engedélyhez kötött tőke műveletek engedély nélküli végzésének, a rövid forintpapírok és derivatívok külföldieknek történő eladásának kiszűrése a hitelintézeteknél és a brókereknél.

1995-ben a jogszabály-előkészítő feladatokat és a pénzügyintézetekkel kapcsolatos engedélyezési feladatokat a Devizasabályozási főosztály látta el. A nem pénzügyintézetekkel kapcsolatos devizahatósági engedélyezési, továbbá a helyszíni és helyszínen kívüli (okmányok vizsgálatán alapuló) ellenőrzési feladatokat a Devizaengedélyezési és -ellenőrzési főosztály végezte. 1995-től a Devizasabályozási főosztály egyre intenzívebben bekapcsolódott a hitelintézetek és a befektetési szolgáltatók új szabályozásának kidolgozásába, a főosztályi munka súlypontja áthelyeződött. 1995. szeptemberétől a főosztály neve ennek megfelelően Szabályozási főosztályra változott.

1998. augusztusában jelentős szervezeti változás történt: a Szabályozási főosztálytól a hitelintézetekkel kapcsolatos devizahatósági engedélyezés, valamint a devizasabályozás feladatai az ezt végző osztály dolgozóival együtt átkerültek a devizaterületre, a helyszíni ellenőrzési feladatokat viszont, ugyancsak a munkatársakkal együtt, a Bankellenőrzési főosztály vette át, s a főosztály neve Devizasabályozási és -engedélyezési főosztály lett.

A további nyitás keretei

A devizasabályozási, engedélyezési és ellenőrzési tevékenység szervezete

A folyó műveletekkel kapcsolatos engedélyezési, regisztrációs és ellenőrzési feladatokat az illetékességi területükön a jegybank helyi szervei végzik.

6. 1995 elején – igaz, csak néhány hónapja, de – már működött a kétszintű bankrendszer egyik alapvető infrastrukturális eleme, a bankközi zsrórendszer. A sajnálatos és jelentős késedelmet okozó koncepcionális tévelygések után végül is mind a jegybanki illetékességbe tartozó pénzügyi kockázatok kezelését, mind az üzleti banki számlavezető rendszereket megfelelően támogató, bankonként egy kapcsolódási ponttal rendelkező, bruttó elvű elszámolási rendszer valósult meg.

A FIZETÉSI RENDSZEREK FEJLŐDÉSE

Az előbb említett bankközi elszámolásokhoz hasonló, országosan egységes bankkártyarendszert viszont nem sikerült létrehozni a kilencvenes évek közepéig, s erre az esély is megghiúsult, hiszen a nagyobb bankok időközben kialakították saját kártyaengedélyezési és -feldolgozási rendszereiket.

1995-re már több mint egyéves múlttal rendelkezett a pénz- és tőkepiacok kiemelkedő jelentőségű infrastrukturális szolgáltatója, az MNB és a tőzsdék által alapított Központi Elszámolóház és Értéktár Rt. (KELER). Meglehetősen összetett tevékenysége a későbbi fejlesztések számára is kellő alapul szolgált.

Az MNB által a bankok részére nyújtott számlavezetési szolgáltatás 1995-ben – sajnos továbbra is papíralapú benyújtás mellett – a pénzügyi (bankári) forgalmat és a jegybankkal történő elszámolásokat, valamint a zsróforgalomban keletkező tartozások kiegyenlítését szolgáltatta. A KELER-rel – a tőzsdén kívüli értékpapírügyletek biztonságos elszámolása érdekében – napi egyszeri, kötegetelt adatcserét alakított ki az értékpapír- és a pénzáttalások összekapcsolása (DVP) céljából.

1995-re az MNB már kész koncepcióval rendelkezett – közel ötven éve lényegében változatlan technikai szinten előállított és kibocsátott – a bankjegyek és érmék cseréjére, sőt az új sorozat érméit már ki is bocsátotta. Érvényben lévő jegybanki és kormánydöntés volt az új bankjegyek hazai gyártásához szükséges beruházásokról, valamint az egyes címletek külső megjelenéséről és az azokon alkalmazott biztonsági elemekről is.

A jegybank a számlavezetettjei – mindenekelőtt a hitelintézetek és a költségvetési intézmények – által befizetett készpénzt ingyen vette át, és ellenőrizte valódiság és forgalomképesség szempontjából. Mindez a szintén díjmentes, nagy volumenű kifizetési forgalommal együtt jelentős beruházást és egyre növekvő folyó ráfordítást igényelt az MNB-től.

1995-ben az MNB 18 megyei igazgatóságán dolgozott az akkor még jelentős számú jegybanki alkalmazott egyharmada. Az igazgatóságok többek között számlavezetéssel, refinanszírozással, emissziós tevékenységgel, valuta- és értékpapír-forgalmazással, bank- és devizaellenőrzéssel, sőt még regionális közgazdasági elemzéssel is foglalkoztak. A megyeszékhelyenként közel félszáz fős, nagy értékű infrastrukturális háttérrel igénylő jelenlét csak jelentős anyagi tehervállás mellett volt fenntartható.

Pénz- és elszámolásforgalom

1995-től kezdődően az MNB fizetési rendszerekkel kapcsolatos politikája differenciáltabbá vált, a korábbinál több célt tűzött maga elé. Az MNB Igazgatósága két ízben, 1996-ban, majd 2000 ele-

jén jelölte ki a középtávú fejlesztési irányokat. Az 1996-os célok lényegében hiánytalanul teljesültek.

Mivel az 1995-re kialakított fizetésrendszer-architektúra a pénzügyi kockázatok ellen megfelelő védelmet nyújtott, a jegybank célja az elmúlt 5 évben az volt, hogy a növekvő fizetési forgalom mellett a rendszer biztonságának fenntarthatóságáról gondoskodjon. A biztonság erősítését szolgálták a jegybank azon törekvései, melyekkel a különböző pénzügyi eszközök cseréjét (pénz-értékpapír, deviza-deviza) is biztonságosabbá igyekezett tenni. A jegybank egy másik fontos célja volt, hogy javítsa a bankközi fizetési rendszerek hatékonyságát, valamint hogy a hatékonyságjavulás a bankok ügyfelei számára is érzékelhető előnyöket eredményezzen. Emellett az MNB a fizetési és elszámolási rendszerek EU-kompatibilis továbbfejlesztésére is törekedett.

1995-ben a jegybank fizetésrendszer-fejlesztési munkájának súlyponti területét a zsíróprojekt, már a rendszer tényleges bevezetést követő utolsó alprojektje, az ún. 3B (új bankszámlaszám, bizonylatbevezetési) projekt képezte, ami a szabványos papíralapú pénzforgalmi bizonylatok és egységes számlaszámrendszer bevezetésével hozzájárult ahhoz, hogy a pénzforgalmi szolgáltatások igénybevétele egyszerűsödjék, a bankok ügyfelei számára áttekinthetővé válják. A 3B projekt sikeresen végződött, az átállásra 1995. december 4-i fordulónappal került sor. A 3B projekt eredményeként a fizetési szolgáltatások igénybevétele egyszerűbbé vált, a zsírórendszer működésének megbízhatósága nagyságrenddel javult abban az értelemben, hogy a hibás (cél tévesztő és visszaküldött) átutalások aránya tizedére csökkent.

1996–1997-ben, a pénzforgalom fejlesztésére készült stratégiai terv alapján az MNB újabb fizetési módokat vezetett be. A nagy tömegű, de kis összegű fizetések iránti igény kiszolgálása céljából spontánul létrejövő, nem hatékony, kétoldalú elszámolási kapcsolatokkal szemben a csoportos átutalás és beszedés szabványosított, többoldalú, tehát hatékonyan bizonyuló választási lehetőséget teremtett. Ez a lépés egyrészt hozzájárult a lakossági piacon tevékenykedő bankok közötti versenyfeltételek javulásához, másrészt segítette a lakossági bankszámla-forgalom elmúlt években tapasztalható jelentős felfutását, ideértve azt is, hogy a közalkalmazottak, köztisztviselők bérének és fizetésének bankszámlára való folyósítására az átállás zökkenőmentesen – nem utolsó sorban a szabad bankválasztás elvét tiszteletben tartva – történjék meg. Az új fizetési módok bevezetése komoly feladatot jelentett mind a bankok, mind üzleti partnereik számára. A jegybank szokatlanul nagy, szinte minden bank szakembereit magába foglaló projektszervezetet hozott létre, amelyik sikeresen oldotta meg a feladatot. A projekt 1996 szeptemberében kezdődött meg, és tizenhárom hónap elteltével a fizetési módok bevezetésével zárult le.

Az 1996-os terv másik fontos célkitűzése a valós idejű bruttó elszámolási rendszer bevezetése volt. A VIBER (Valós Idejű Bruttó Elszámolási Rendszer) projekt előkészítése hosszú időt igényelt (1997-ben a funkcionális követelmény meghatározása készült el, továbbá megszületett a döntés a rendszer megvalósításáról, majd 1998-ban a részletes rendszerterv kidolgozására és a szállító – pályázat útján történő – kiválasztására került sor), a megvalósítás azonban kevesebb mint egy évet vett igénybe, a VIBER a kitűzött határidőben 1999. szeptember 3-án kezdte meg működését.

A VIBER a bankoknak nyújtott jegybanki számlavezetési szolgáltatás továbbfejlesztéseként is felfogható. A VIBER a bankok napközbeni likviditáskezelését sokoldalúan támogatja (átutalá-

sok ütemezése, azonnali jóváírási értesítő, napközbeni limitkérés, lekérdezések, sorátrendezés), így azok a jövőben fizetési kötelezettségeiknek még akkor is zökkenőmentesen képesek lesznek eleget tenni, ha szabad likviditásuk a jelenlegi szint töredékére csökken, ugyanakkor fizetési kötelezettségeik összege megnövekszik. Ez a fizetési rendszer világszínvonalú megoldást jelent mind pénzügyi kockázatkezelési, mind műszaki szempontból. A VIBER, amellet, hogy a bankközi fizetési forgalom biztonságát és a bankok hatékony likviditáskezelését elsőrendűen támogatja, lehetővé teszi a bankok ügyfelei közötti tárgynapi átutalásokat is. Ezzel a rendszer előnyei széles körben érzékelhetővé válnak, a VIBER általában csökkenteni képes a pénzpiaci, valamint a reálgazdasági tranzakciók kockázatát és költségét. Például az értékpapír-befektetők által viselt brókerkockázat futamideje 1 nappal csökken, illetve megfordítva, a brókerek által felvállalt partnerrizikó időtartama is lényegesen lerövidül.

A KELER a VIBER-fejlesztéssel összehangoltan alakította ki valós idejű, bruttó elven működő pénz- és értékpapír-számlavezetési rendszereit (a pénzámlavezető rendszer tartja nyilván a befektetési szolgáltatók KELER-nél tartott egyenlegeit). Ez a körülmény – már a VIBER indulásakor – lehetőséget adott arra, hogy a két rendszer összekapcsolásával a tőzsdén kívüli értékpapírügyletek elszámolása biztonságosabbá váljon. A tőzsdén kívüli (OTC) ügyleteknek mind a pénz-, mind az értékpapíroldalán valós idejű bruttó elvű DVP (szállítás-fizetés-ellenében) megoldás érvényesül függetlenül attól, hogy a pénzámla az MNB-ben vagy a KELER rendszerében található, míg a tőzsdei ügyletek esetében pénzámlán valós idejű bruttó, értékpapíroldalon nettó elszámolás valósul meg. A KELER másik fontos, VIBER-hez kapcsolódó fejlesztése a VIBER tagbankjai által értékpapír-fedezet mellett igénybe vehető, napközbeni jegybanki likviditás fedezeti oldalának kezelése.

A KELER egyéb fejlesztéseit elsősorban a piaci igények diktálják. A jegybank, mint a KELER legnagyobb tulajdonosa – a társaság vezetésével együtt – arra törekedett, hogy a fejlesztések során a biztonság és a hatékonyság szempontjai kellő súllyal érvényesüljenek. Az MNB ennek megfelelően fogadta el 1996-ban a KELER középtávú stratégiáját, és támogatta a célok teljesítését szolgáló informatikai program megvalósítását. E program részeként került, illetve kerül sor a KELER-ben őrzött értékpapírok túlnyomó részének dematerializálására, illetve immobilizálására, a tőzsdei részvénytőzsdén elszámolás ciklusának 2 nappal történő rövidítésére, a határidős elszámolások körében a többszintű klíringtagság bevezetésére, az értékpapír-kölcsönzés kiterjesztésére, a különböző piacokon elhelyezett fedezetek egységes kezelésére stb.

A pénzforgalmi szolgáltatások színvonalának javítása érdekében nemcsak a zsrórendszer fejlesztését ösztönözte az MNB, de az egyes bankok fejlesztéseit is nyomon követte, és a reális lehetőségek határain belül, 1997-ben szigorú határidőket írt elő a fizetési megbízások teljesítésére. A teljesítési határidők újabb szigorítására 1999-ben került sor, illetve külön határidőket alakítottak ki a VIBER-en keresztül teljesített fizetésekkel kapcsolatos egyes feladatok elvégzésére is. A jegybanki rendelkezésben szereplő teljesítési határidők minimumkövetelmények, betartásuk az érintett bankok számára kötelező. A VIBER esetében a jegybank szándékolta nem szabott meg szorosabb teljesítési határidőt, mint amit előírt (átutaló számlájának tárgynapi terhelése, jogosult számlájának tárgynapi jóváírása és tárgynapi diszponibilitás), mert a normális működés során egyébként teljesíthető néhány órás teljesítés betartását a mai technikai adottságok mellett nem lehet biztonsággal elvárni egy, egyébként könnyen előforduló kisebb üzemzavar esetében a bankok szükségszerűen megsértenék az előírásokat. Ezt felismerve 2000 nyarán

74 az MNB koordinálásával bankközi megállapodás jött létre a megbízások végrehajtásának – a bankok ügyfelei számára – irányadó határidőiről.

A devizatörvényhez kapcsolódó jegybanki szabályozás 1995-től a nemzetközi fizetések teljesítésének vonatkozásában is szigorú határidőket állapított meg a hazai hitelintézetek számára.

Az elmúlt években a bankkártyapiac jelentős ütemben fejlődött. A kártyák számának növekedése azonban nemcsak társadalmi szintű költségmegtakarítást, a bankokkal szembeni követelések feletti egyszerűbb rendelkezési lehetőséget jelentett, de élesen felvetette a fogyasztóvédelem kérdését is. 2000-ben például már közel négy és fél millió bankkártya volt forgalomban, használata tehát általánossá vált. A korábbi jogi helyzet lehetővé tette, hogy a bankok a kártyák elvesztése és ellopása esetén az esetlegesen felmerülő károkat a kártyabirtokosokra hárítsák át. Tekintettel arra, hogy a kártyarendszerek biztonságos kialakítása, a jogosulatlan kártyahasználat megakadályozása a kibocsátó bankok feladata, a kártyabirtokosok felelősségvállalása – a kártyabirtokos bizonyítható csalásának, illetve súlyosan gondatlan magatartásának esetét leszámítva – ésszerűen nem indokolható. Az MNB – mint a pénzforgalom szabályozásáért felelős hatóság – a pénzforgalmi szolgáltatások iránti bizalom megőrzése, illetve javítása érdekében készítette elő „az elektronikus fizetési eszközök kibocsátására és használatára vonatkozó egyes szabályokról” szóló 77/1999. (V. 28.) Korm. rendeletet, amely a kártyabirtokosok védelmét a lehetőségek által megszabott kereteken belül megoldja. A jogszabály az EU-jogharmonizációhoz is illeszkedik, az EU vonatkozó ajánlásának adaptációja a hazai viszonyokra.

Az elmúlt években jelentős változások történtek a jegybank emissziós tevékenységében. Az 1946-tól bevezetett bankjegyeket és érméket – a jelen kor követelményeinek megfelelő – új bankjegy- és érmesor váltotta fel. A készpénzforgalomban lezajló változások pedig a jegybank – készpénzforgalmazásban betöltött – szerepének újragondolását vetették fel.

Emissziós tevékenység

Az MNB emissziós tevékenységének fő célja a készpénzforgalom igényeinek biztonságos, maradéktalan kielégítése korszerű, jó minőségű, esztétikus bankjegyekkel és érmekkel.

E cél érdekében az MNB elnöksége még 1990 áprilisában döntött egy új bankjegy- és érmesor kibocsátásáról. A forgalmi érmék cseréje – melynek során egységes képi megjelenésű és anyagösszetételű érméket bocsátott ki a jegybank – 1993–1996 között megtörtént. Az új forgalmi érmesor fokozatosan átvette a régi típusú érmék forgalomban betöltött szerepét. A jegybank 1996–1999 között kivonta a forgalomból az 1 forintnál kisebb érmecímleteket, illetve a – lakosság által kevésbé befogadott – nagyméretű, sárgaréz-nikkel alapanyagú 100 forintos és az ezüst 200 forintos érmét is.

1997-ig a forgalomban lévő bankjegyek elavult, több évtizedes technológiával készültek, nem rendelkeztek a nemzetközi gyakorlatban alkalmazott védelmi elemekkel. Emiatt olyan új bankjegysorozat bevezetése vált szükségessé, amely korszerű alapanyagból, fejlett nyomdatechnikai eljárással készül, és megfelelő védelmet biztosít az egyre gyorsabb ütemben fejlődő hamisítási eljárásokkal szemben.

A kibocsátás 1997-ben kezdődött meg, először a három új címlet, a 10 000, 2000 és 200 forintos került forgalomba. Az értékben jelentősen megnőtt készpénzforgalom igényéhez az új címletstruktúra jobban illeszkedett. A legnagyobb és legkisebb bankjegycímlet napi átlagkeresethez mért aránya igazodott a legtöbb országban alkalmazott mértékhez.

1999 októberétől az új bankjegysorozat hat címlete továbbá az érmesorozat hét címlete használható a készpénzfizetéseknél. 2001. február 1-jétől a húszeszes bankjegy kibocsátásával a bankjegycímletek száma is hétre emelkedik.

Az érmecsere kapcsán szükségessé vált a Magyar Pénzverő Rt. rekonstrukciója, melynek eredményeként az érmegyártás nemzetközi összehasonlításban is magas színvonalúvá vált. A beruházás – mely kb. 1 milliárd forint ráfordítást jelentett a jegybank számára – 1997-ben fejeződött be.

Mivel a korszerű bankjegyek gyártásához Magyarországon nem állt rendelkezésre megfelelő technikai és technológiai háttér, a Diósgyőri Papírgyár és a Pénzjegynyomda csak rekonstrukciójukat követően felelhettek meg a korszerű minőségi követelményeknek.

A bankjegycsere előkészítésének keretében már 1991-ben gazdaságossági számítások készültek arra vonatkozóan, hogy az új bankjegyeket importálják-e, vagy azok kivitelezése hazai gyártásban valósuljon meg. A gazdaságossági szempontok miatt a jegybank elnöke a bankjegyek importját támogatta.

Az MNB 1992-ben előterjesztést készített a kormány számára, melyben felvázolta az új, korszerű bankjegyek előállításának lehetséges módozatait, illetve az egyes variációk költségvetését.

A kormány – annak ellenére, hogy az import alacsonyabb ráfordítást jelentett volna – nemzetbiztonsági szempontok miatt a bankjegypapírgyártás és a bankjegynyomtatás hazai beruházás révén történő megvalósítása mellett döntött.

Ezt követően 1995-ben a jegybank elnöke szükségesnek látta a Pénzjegynyomda rekonstrukciójának újbóli áttekintését. 1995. májusban – a költségek kb. 2 milliárd forintos csökkentése érdekében – döntés született arról, hogy a Pénzjegynyomda rekonstrukcióját a meglévő telephelyen kell elvégezni. Az átépítés 1996 januárjában kezdődhetett meg. A berendezések felszerelése 1997 elején befejeződött, és a bankjegygyártás tavasszal igen feszített ütemben elindult.

A korszerű bankjegygyártás feltételeit csaknem 9 milliárd forintos beruházás révén sikerült megteremteni, megőrizve ezzel a honi bankjegygyártás tradícióját. Ugyanakkor a hazai bankjegyek előállítási költsége – nemzetközi összehasonlításban – magasnak tekinthető.

1995–2000 között a bankjegy- és érmecsere, továbbá a készpénzforgalomban végbement változások, illetve az időközben megszületett szabályozások együttes hatásaként az MNB készpénzforgalmazását jelentős változások jellemezték, melyeknek még korántsem értünk a végére.

- A 90-es évek közepére a hitelintézetek nagy része felhagyott a készpénzszállítással és -feldolgozással kapcsolatos tevékenységével, ezeket pénzszállító és pénzfeldolgozó cégek vették át. 1997-től az üzletszerűen végzett készpénz-feldolgozási tevékenység – mint kiegészítő pénzügyi szolgáltatás – törvényileg szabályozott keretek között folyik. Így a pénzfeldolgozással hivatásszerűen foglalkozók jelentős részére kiterjed a jegybank „figyelme”, szabályozói, engedélyezői és ellenőrzői szerepben egyaránt.

Jelenleg MNB-engedéllyel 8 cég végez üzletszerűen pénzfeldolgozást.

A pénzfeldolgozási tevékenység ilyen módon történő felügyeletével lehetőség nyílt a jegybank számára, hogy a pénzfeldolgozásban betöltött közvetlen szerepvállalását anélkül mérsékelje, hogy engedményekre kényszerüljön a bankjegyek valódiságának és forgalomképességének szigorú követelményéből.

- Többek között annak érdekében, hogy a készpénzforgalom költségeit – hasonlóan a nem készpénzes forgalomhoz – a szolgáltatást igénybe vevők fizessék meg, a jegybank 1998. október 1-jétől készpénzkezelési és -váltási díjakat vezetett be.
Ez a hitelintézeteket készpénzellátásuk átszervezésére, ésszerűsítésére, a szállítások optimalizálására ösztönözte. A hitelintézetek megkezdték a forint-készpénzkereskedelmi rendszer kialakítását, amelynek lényege, hogy készpénzfeleslegük egy részét nem közvetlenül a jegybank pénztáraiba fizetik be, illetve igényeiket nem csak az MNB-től történő készpénzfelvétellel biztosítják, hanem egymás közötti készpénzkereskedelmet folytatnak.
Mindezek következtében 1999-től – a mérsékeltbb közvetlen szerepvállalásnak megfelelően – a jegybanki be- és kifizetési forgalom jelentősen (több mint 20%-kal) csökkent. Jelenleg egy bankjegy évente átlagosan másfélszer fordul meg a jegybankban, ahol megtörténik a valódiság és forgalomképesség jegybanki szintű vizsgálata.
- 1998-ban az MNB átfogóan szabályozta a számlára történő készpénz be- és kifizetések feltételeit. Ez lehetőséget teremtett arra, hogy a jegybank megkezdje a „nagybani” készpénzforgalmazás feltételeinek kialakítását, az egységcsomagban (zsákban és/vagy ládában) történő bankjegyforgalmazást.

A kincstár 1997. január 1-jei létrejöttével és elindulásával az MNB hálózatának feladatkör-változása annyira felgyorsult, hogy azt a szervezet fokozatos alakításával már nem lehetett követni. A jegybanktörvényből kiindulva ki kellett jelölni, melyek az MNB hálózatának elengedhetetlen feladatai, milyen felépítés felel meg legjobban a szakmailag indokolt feladatrendszernek.

Az új elrendezés szerint az addigi 18 megyei igazgatóság helyett 8 területi igazgatóságot alakítottak ki. A területi igazgatóságok tevékenységi körét az átszervezést követően az emissziós tevékenység, valamint a bank- és devizaellenőrzés, illetve engedélyezés feladatai alkották. A költségvetési szervek számlavezetését és az állampapír-forgalmazást kisbefektetők részére a Magyar Államkincstár vette át. A többi, korábban helyben ellátott feladatot központosították vagy megszüntették.

1996. december végéig a társszervezetek, elsősorban a kincstár és az MNB közös erőfeszítéseket téve végrehajtotta az átszervezést, amely így az eredetileg tervezett egy-másfél év helyett háromnegyed év alatt lezajlott. A 10 megszűnő megyei igazgatóság létesítményeit, valamint a működéshez szükséges jelentős mennyiségű ingó vagyont az MNB könyv szerinti értéken térítésmentesen átadta a kincstárnak. A 8 megmaradó igazgatóság épületében a helyi kincstári fiók szerződés keretében, költségtérítés ellenében bérelte a számára szükséges irodai területet. A készpénzes műveletek ellátására az MNB és a kincstár megbízásos pénztárszolgálati szerződéseket kötöttek. Eszerint a 8 területi igazgatóság a kincstár részére pénztárszolgálatot adott mind a költségvetési szervek (kincstári alanyok), mind az állampapír-befektetők számára.

Az MNB Igazgatósága 1998 nyarán áttekintette a területi hálózat 1997. január 1-jei fordulónappal végrehajtott átszervezése óta eltelt időszak tapasztalatait. Megállapította, hogy az MNB emissziós tevékenységében, valamint az azt befolyásoló tényezőkben bekövetkezett és az előrejelzett változások egyaránt a szervezeti felépítés kiigazítását indokolják.

A forgalomban lévő készpénz értéke a területi igazgatóságok első átszervezését követő években is folyamatosan nőtt. Ezzel egyidejűleg az MNB által bonyolított pénztári be- és kifizetések

Területi hálózat

értéke is emelkedett, ami a budapesti főpénztári forgalom dinamikus növekedése és a területi hálózat forgalmának fokozatos csökkenése eredményeként alakult ki. Sőt a területi hálózat központi forgalomhoz mért arányának csökkenése még az első átszervezés előtt megkezdődött (1997-ben a hálózat aránya az MNB készpénzforgalmán belül mintegy a fele volt az 1994. évinek), majd az azt követő két évben tovább folytatódott, és 1998-ban 20%-ra mérséklődött. A pénztári forgalom – egyre nagyobb mértékű – Budapestre koncentrálódásának elsődleges oka, hogy a hitelintézetek pénzfeldolgozással az erre szakosodott pénzszállító szervezeteket bízták meg, melyek a fővárosban építették ki pénzfeldolgozó telephelyeiket. A pénzszállítók a vidéken begyűjtött készpénzt előfeldolgozás céljából Budapestre szállítják, a befizetések a budapesti főpénztárban csapódnak le.

A várakozásoknak megfelelően az 1998. október 1-jén bevezetett készpénzkezelési és -váltási díj jelentősen csökkentette az MNB-nél bonyolódó készpénzforgalmat. A megindult folyamatok alapján megállapítható volt, hogy a magyar gazdaság szereplőinek – a hitelintézeteken, a Magyar Postán és a Magyar Államkincstáron keresztül – megfelelő minőségű készpénzzel történő ellátása maradéktalanul biztosítható kevesebb helyen való rendelkezésre állással is. Ennek megfelelően az MNB Igazgatósága – elsősorban emissziós szakmai szempontok alapján – úgy döntött, hogy 1998. december 31-ével megszűnik a Miskolci, a Szegedi, a Pécsi és a Zalaegerszegi Területi Igazgatóság. Ugyanakkor a hálózati bankszervek bankellenőrzési és devizahatósági tevékenységében nem történt változás. Az egyes megszűnt területi igazgatóságok székhelyén – a legközelebbi területi igazgatósághoz tartozó osztályként – jegybanki kirendeltségek működnek.

1999. január 1-jétől az MNB pénztárszolgálattal a budapesti főpénztár mellett a Debreceni, a Győri, a Kecskeméti és a Székesfehérvári Területi Igazgatóságokon rendelkezésre áll. A megszűnt területi igazgatóságok székhelyén a Magyar Államkincstár kialakította és 1998. december 1-jén elindította saját pénztárszolgálatát.

Az MNB és a kincstár elnöke keretmegállapodásban rögzítette a feladatok, a vagyon és a személyi állomány átadásának/átvételének feltételeit. A kirendeltségeken dolgozók elhelyezésére alkalmas ingatlanrészek az MNB tulajdonában maradtak, a fennmaradó rész tulajdonjogáról az MNB – térítésmentes átadással – 1999. január 1-jén lemondott a magyar állam javára. Ettől kezdve az épületek üzemeltetője a – többségi tulajdonos – kincstár. Az ingatlan használatával kapcsolatos jogokat és kötelezettségeket a területi igazgatóság és a kincstári fiók együttműködési megállapodásban rögzítette.

Az MNB a megszűnő négy területi igazgatóságon feleslegessé vált, a pénztárszolgálat zavartalan kialakításához szükséges tárgyi eszközöket térítésmentesen a kincstár helyi fiókjának rendelkezésére bocsátotta, és 1998. november 30-án könyveiből kivezette. Az MNB és a kincstár között 1998 októberében a pénz- és értékezelési tevékenységhez kapcsolódó, megfelelő tapasztalatokkal rendelkező személyi állomány átadásáról/átvételéről megállapodás jött létre.

A pénzügyminiszter a változás mindkét ütemében tájékoztatást kapott a területi hálózat átszervezéséről, s az MNB és a kincstár között létrejött keretmegállapodást jóváhagyta. Az MNB Felügyelőbizottsága, az Országgyűlés gazdasági, valamint költségvetési és pénzügyi bizottságai számára is külön tájékoztató anyagok készültek.

Napjainkra Magyarországon kiépültek a nemzetközi összehasonlításban is korszerű fizetési rendszer elemei. A jegybank mind a zsró-, mind a VIBER-rendszerek megtervezése, kialakítása és működtetése során fokozottan szem előtt tartotta a kockázat-költség-hatékonyság összefüggéseket. Az átutalási rendszerek fejlesztésével összhangban kialakított szabályozás hozzájárult olyan új fizetési módok bevezetéséhez, amelyek lehetőséget biztosítottak a pénzforgalom szereplőinek arra, hogy mind a nagy tömegű, kis összegű, mind a ritkábban előforduló, de nagyobb értéket képviselő tranzakcióikat korszerű és hatékony szolgáltatásokon keresztül bonyolíthassák le.

2000-re a forintban vezetett vállalkozói és lakossági bankszámlák száma meghaladta a 6 milliót, amely az 1995-ös adat háromszorosa. A bankközi fizetési forgalom élénkülését bizonyítja a bankközi elszámolásforgalom tételszámainak dinamikus növekedése is, amely az elmúlt fél évtized során megnégyszereződött.

A számlák számának, illetve az elszámolásforgalom adatainak ugrásszerű növekedése mellett említést érdemel a számlákhoz kapcsolódó bankkártyapiac régiókban egyedülálló teljesítménye is. A bankkártyák száma 1995-ben 700 ezer, míg 2000 végén közel 4 és fél millió volt. A kártyákkal lebonyolított forgalom 2000 végére ennél is jelentősebb ütemben növekedett, és meghaladta a közel 2000 milliárd forintot. A kártyahasználat terjedésének elengedhetetlen feltétele volt az elfogadói hálózat is, ahol szintén rendkívül gyors fejlődés volt tapasztalható, hiszen 1995-höz képest az országban üzembe helyezett ATM-berendezések száma 2000 végére négyeszeresére, a kereskedelmi forgalomban üzemelő POS berendezések száma közel hatszorosára emelkedett. A jegybank egyik fontos, pénzforgalommal kapcsolatos feladata a fizetési eszközökbe vetett bizalom erősítése. Mint a fenti számokból is kiderül, az elmúlt időszakban ez sikeresen megvalósult, az egyre bővülő lehetőségekkel az ügyfelek feszebb határidők és részletesebb teljesítési szabályok mellett élhettek.

Ugyanakkor hangsúlyozni kell, hogy a jegybank fizetési rendszerekkel kapcsolatos feladatai nem értek véget a fent említett lépések sikeres megvalósításával. Nemzetközi összehasonlításban megállapítható, hogy a jegybankok a fizetési rendszereket egyre inkább a pénzügyi stabilitás meghatározó elemének tekintik, mivel azok a pénzügyi válságok terjedésének közvetítő közegeivé válhatnak. Ennek megfelelően a központi bankok egyre aktívabban igyekeznek befolyásolni a fizetési rendszerek fejlesztését.

Az MNB azt tervezi, hogy a VIBER-tagok számára közvetlen monitorozási lehetőséget biztosít. Ez a rendszer tagjai számára azt teszi lehetővé, hogy pillanatnyi jegybanki számlapozíciójukat folyamatosan nyomon kövessék – a fizetési megbízásokat ide nem értve (ezeket ugyanis a S.W.I.F.T. hálózaton továbbítják) – különböző utasításokat adjanak. A VIBER üzemidejét középtávon a jelenlegi 6 órától 11 órára tervezi az MNB meghosszabbítani, ami előnyös lesz a már ma is hosszú nyitva tartású tőkepiacok számára – javítani fogja azok likviditását – és a devizaügyletek teljesítési kockázatának csökkentése szempontjából is. Ha a bankközi devizapiacra megkötött devizaügyletek forintoldalának teljesítésére rendelkezésre álló határidő meghosszabbodik, az lehetőséget teremt a forintfizetés devizafizetéssel való szinkronizálására, illetve összekapcsolására is.

Az MNB tehát figyelmet fordít a devizaügyletek során felmerülő teljesítési kockázatra is. Ez az ún. Herstatt-kockázat potenciálisan igen súlyos következményekkel járhat a pénzügyi rendszer egészét tekintve. A világ devizapiacain naponta hatalmas, több ezer milliárd dolláros forgal-

mat bonyolítanak le, melynek teljes összege érintett a kockázattal. Az MNB 2000 őszén – együttműködve a PSZÁF-al – felmérte, hogy a devizapiacra aktív bankok napjainkban miként kezelik a devizaügyleteik teljesítéséhez kapcsolódó kockázatokat. A felmérés eredményeit és a bankoktól elvárt intézkedések nyilvánosságra hozatalát tervezi.

A készpénz nélküli fizetések fejlődését a bankközi elszámolásforgalom éves forgalmának GDP-hez viszonyított arányával lehet szemléltetni. 2000-ben az elszámolási rendszerek által teljesített tranzakciók értéke hétszerese volt a bruttó hazai terméknek, miközben a GDP is látványosan nőtt.

Ha ugyanezzel a GDP-adattal vetjük össze a forgalomban lévő készpénz mennyiségre vonatkozó számokat, akkor megállapítható, hogy itt a készpénz nélküli fizetéseknél tapasztalt folyamatokkal éppen ellentétes tendenciákkal találkozunk. A készpénz/GDP arány 14%-ról – a 90-es évek elejétől fokozatosan – 2000-re 8%-ra csökkent.⁴ Ezzel párhuzamosan kimutatható a forgalomban lévő készpénz értékének jelentős növekedése is, amely az utóbbi öt évben több mint kétszeresére – 440 milliárd forintról 2000 végére 960 milliárd forintra – nőtt.

1997-ig a forgalomban lévő készpénz értékének éves növekedési üteme lényegesen elmaradt a folyó áras GDP növekedésétől. Ez elsősorban a magas nominális kamatokkal, ebből adódóan a készpénz tartás költségével, továbbá a lakossági fogyasztás volumenének csökkenésével és a magasabb pénzügyi megtakarítási hajlandósággal magyarázható. E folyamatban a készpénzkímélő eszközök térnyerése is szerepet játszott.

1998-ban a forgalomban lévő készpénz növekedési üteme szinte megegyezett a folyó áras GDP emelkedésével, 1999-ben pedig jóval meghaladta azt.⁵ A változás az infláció mérséklődésével, ebből következően a nominális kamatok csökkenésével, illetve a fogyasztás és a megtakarítás terén tapasztalt – az előző időszakhoz viszonyítva – ellentétes irányú folyamatokkal indokolható.

A bankjegy- és érmecsere eredményeképpen a forgalom dinamikusan növekvő készpénzigényének kielégítése a forgalomban lévő bankjegyek és érmék csökkenő mennyisége mellett történt. Miközben a bankjegyek értéke az elmúlt öt évben több mint kétszeresére nőtt, a bankjegyek darabszáma 35%-kal csökkent, hasonlóan az érmékhez, amelyek értéke 126%-kal emelkedett, míg mennyiségük 58%-kal mérséklődött. A címletösszetétel optimalizálása következtében több milliárd forint megtakarítást ért el a jegybank. A bankjegy- és érmebevonások során 2000. év végéig keletkezett, 7,6 milliárd forint elszámolt bevonási nyereség az államadósságot csökkentette. Az 1998. októberében bevezetett készpénzkezelési és -váltási tevékenységből keletkező díjbevételek 2000. végére összesen elérte az 1 milliárd forintot.

Mint ahogyan a készpénz nélküli fizetési forgalom területén a korszerű pénzforgalmi rendszerek kialakítása és – részben – működtetése sem jelentette a jegybank aktív szerepvállalásának befejezését, úgy a megváltozott készpénzpiaci feltételek szerinti rendelkezésre állás kialakítása sem jelenti az MNB emissziós feladatainak szűkülését. A jövőben az MNB a „nagybani” készpénzforgalom kialakításával, illetve a készpénzforgalmazásban betöltött szerepének mérséklésével – a világ számos jegybankjához hasonlóan – olyan változásokat kíván megvalósítani, amelyek a készpénzforgalmazás költségeit jegybanki és nemzetgazdasági szinten egyaránt csökkentik.

⁴ Az Európai Unió országainak többségében ez az arány – elsősorban a magasabb GDP miatt – 3–7% között mozog.

⁵ Ez a megállapítás akkor is igaz, ha a dátumváltás kapcsán jelentkező többlettartalékolást figyelmen kívül hagyjuk.

Ennek keretében az 1999-ben elfogadott középtávú emissziós stratégia célkitűzéseivel összhangban elkezdődött a jegybanki érmekészletek egy részének jegybankon kívülre történő kihe-lyezésének előkészítése. A hitelintézetekhez, pénzfeldolgozó cégekhez – meghatározott feltéte-lek mellett – kerülő jegybanki érmekészlet várhatóan mérsékli a jegybanki érmeforgalmat, ezáltal az érmezállítások gyakoriságát, csökkenti a jegybankban feldolgozandó érmemennyi-séget.

A jegybanki hálózat első és második átszervezésének tapasztalatai is igazolták az előzetesen kialakított elvek helyességét. Jelentős megtakarításokat jelentett az új feladatok mentén létrejött szervezet alacsonyabb működési és bérköltségigénye, illetve a megszűnt területi igazgatóságok épületei (különösképpen értéktárainak) jegybanki igényű felújításához elengedhetetlen – közel 1 milliárd forintot kitevő – költségeinek elmaradása. Emellett a Magyar Államkincstárnak könyv szerinti értéken és díjmentesen átadott vagyon értéke elérte az 1,2 milliárd forintot. A megtakarításokon túlmenően az új rendszer nemcsak a költséghatékonyság elveinek felelt meg, hanem illeszkedett a jegybank ügyfeleinek elképzeléseibe is. A kereskedelmi bankok készpénzgazdálkodásában partner pénzzállító és -feldolgozó szervezetek számára a változás, a jegybanki rendelkezésre állás szűkítése nem jelentett olyan tényezőt, amelynek esetleges kedvezőtlen hatását munkaszervezéssel ne tudták volna kiküszöbölni. Az MNB a szervezeti átalakítással csupán a készpénzpiaci szereplők magatartásának tendenciózus megváltozását követte. A hálózat szerepe a bankellenőrzés és a devizahatósági feladatok tekintetében nem változott, mint ahogy a rendelkezésre állás sem. Az azóta eltelt időben, a piaci folyamatokra reagálva, a készpénzpiac szereplői között megjelentek a nagyobb, tőkeerősebb cégek, tovább fokozva a ko-rábban megindult koncentrációt.

A területi igazgatóságokon – a két ütemben megvalósult átszervezést követően – kialakult az a szervezeti struktúra, amely középtávon alkalmas a hálózatra háruló feladatok megfelelő szak-mai színvonalú ellátásához. Az ilyen módon létrejött hálózati rendszer – a jelenlegi szervezetet meghagyó kisebb kiigazítással – alkalmas arra is, hogy a tovább liberalizálódó devizasabályok-ból fakadó, illetve a mindenkori bankellenőrzési stratégia által kijelölt feladatoknak eleget te-gyen.

A statisztikai feladatok 1994 előtt szétszórtnak, a bank különböző szervezeti egységeinél voltak találhatóak. A különböző szakterületek (számvitel, pénzpolitika, emisszió stb.) alkalmazott módszereik és adataik összehangolása nélkül végezték statisztikai feladatukat. Az 1994 áprilisá-ban létrehozott statisztikai szervezet a legalapvetőbb statisztikai feladatokon kívül még előrejel-zéssel is foglalkozott.

A statisztikai rendszer ma is végzett feladatai az 1995. évi átszervezéskor alakultak ki. Alapfel-adat lett a monetáris és a fizetésimérleg-statisztika összeállítása, adatgyűjtéseinek megszervezé-se és folyamatos korszerűsítése, a bank tevékenységéhez szükséges, de más szervezetek által elő-állított adatok összegyűjtése, a módszertan kialakítása és karbantartása, az adatok elérhető adatbankba szervezése és közzététele.

A szervezet létrehozásakor megfogalmazott célt, hogy a jegybanki funkciókhoz kapcsolódó valamennyi statisztikai feladatot – egységes szabványnak megfelelően – a jegybank egyetlen

7.

A JEGYBANK STATISZTIKAI
INFORMÁCIÓS RENDSZERE*Adatgyűjtés és -feldolgozás*

szervezete végezzé, gyakorlatilag sikerült teljesíteni. A korábban több terület által gyűjtött jelentéseket ma már döntően egységes formában és rendszerben a Statisztikai főosztály kéri be. Évről évre újabb és újabb adatgyűjtések kerültek át az egyes főosztályoktól a Statisztikai főosztályra, miközben a többszöri felülvizsgálat eredményeként a korábban elrendelt jelentések száma jelentősen csökkent, és az ezek közti esetleges átfedéseket, következetlenségeket is sikerült mérsékelni. A banknak a statisztikai szolgálat más szervei által gyűjtött adatok iránti igényét is ez a szervezet elégíti ki, alapvetően az Országos Statisztikai Adatgyűjtési Programban meghatározott adatátvételek formájában.

Az adatgyűjtések folyamata szabályozottá vált, és jelentősen ésszerűsödött. Az újonnan kialakított statisztikai szabvány szerinti kérdőívek, adatszolgáltatónként vagy téma (pl. a fizetési mérleg) szerint kötetekbe rendezve, a tárgyidőszakot negyed évvel megelőzően jutnak el a jelentő intézményekhez. (A folyamatosan karbantartott adatgyűjtési rendszer jelentései az interneten is elérhetők.) A hitelintézeti jelentések csaknem mindegyike elektronikus formában érkezik be. A ma is legfontosabb információs bázist képező bankok terhelésének csökkentése érdekében közös jelentés került kialakításra a PSZÁF-fal (Felügyeleti mérleg).

Az ellenőrizhetőség bázisán kialakított és a gyakorlatban is alkalmazott szankcionálási politikának köszönhetően a bankok jelentési fegyelme javult. E változást segítette, hogy adatszolgáltatások részletes kitöltési utasítással kerülnek a bankokhoz, amelyek bármikor konzultálhatnak a jegybankkal. Az adatszolgáltatókkal való jó kapcsolat érdekében a feldolgozott adatokat tartalmazó publikációkat visszajuttatjuk nekik, továbbá éves, egyszeri értékelés formájában adunk visszajelzést előző évi teljesítményükről.

Az adatfeldolgozás a vizsgált időszakban teljesen átalakult. Az üzembe állított feldolgozó programoknak köszönhetően az adatok megjelenési ideje lerövidült, megbízhatóságuk (részben a számítástechnikai eszközök által biztosított ellenőrzések kihasználásával) megnőtt. Az egyik legjelentősebb fejlesztés a makrogazdasági szempontból különösen jelentős fizetésimérleg-statisztikában ment végbe, ahol az egyetlen adatbázisba kerülő egyedi jelentések feldolgozása minden korábbinál gyorsabb és pontosabb adatokat eredményezett.

A publikálás módja és tartalma is átalakult. A korábbi esetleges közléseket az adatok feldolgozását gyorsan követő hét sajtóközlemény (A nemzetgazdaság fizetési mérlegének alakulása – előzetes és végleges adatokkal; A háztartások nettó pénzügyi megtakarításai; A vállalkozói, lakossági és bankközi forintkamatok; A jegybank mérlege; A bankrendszer összevont mérlege és a monetáris aggregátumok; Az értékpapír-állományok tulajdonosi szektorok szerinti megoszlása), továbbá a hosszabb követési idejű Havi jelentés váltotta fel. Valamennyi publikáció előre bejelentett közlési naptár szerint jelenik meg, magyar és angol nyelven az interneten is. A sajtóközlemények közlési időpontja – fokozatosan közeledve a vonatkozó időszakhoz – mára megfelel a fejlett országok gyakorlatának. Ez évi fejlesztés eredményeképp a jegybanki statisztikák hosszú idősorai ugyancsak az MNB honlapjára kerültek.

Komolyabb módszertani váltás esetén az összehasonlíthatóság érdekében hosszabb időre visszavezetve, az új módszertan leírásával együtt közöljük adatainkat. (A fizetésimérleg-statisztika – például – 2000 márciusában 1990-ig visszavezetve közölte a fizetési mérleget és a hozzá kapcsolódó állományi adatokat.)

A banki belső elemzéseket hosszú idősoros adatok hálózatra tételével és belső tájékoztatók készítésével támogatja a statisztika. (Jelenleg hét tájékoztató készül rendszeresen, pl. a fogyaszt-

tói árakról és a maginflációról, az ingatlanfejlesztési hitelek alakulásáról, a közvetlen tőkebefektetések ország- és ágazati bontásáról.) 2001-től a belső tájékoztatók is előre bejelentett publikációs naptár szerint, a belső hálózaton lesznek elérhetők. Az egyedi vagy más okból nem közölhető adatok és feldolgozások a főosztály által működtetett adatbázisban állnak a munkatársak rendelkezésére. (A következő generációs statisztikai adatbázis jelenleg fejlesztés alatt áll.)

A statisztikai szervezet nemzetközi kötelezettségei folyamatosan bővülnek. Míg korábban a Nemzetközi Valutaalap és a Világbank, jelenleg az Eurostat és az Európai Központi Bank által támasztott igények teljesítése köt le jelentős erőforrásokat.

Az évről évre végzett módszertani fejlesztések eredményeként a ma alkalmazott kategóriák, csoportosítások egy-két kivételtől eltekintve megfelelnek a nemzetközi szabványoknak és gyakorlatnak, jól szolgálják a hazai döntéshozatalt. Folyamatosan halad a különböző jelentésekben alkalmazott fogalmak egységesítése.

Az egyik legjelentősebb fejlesztés a háztartások nettó pénzügyi megtakarításainak mérési módszerében ment végbe, ahol a megfigyelt eszközök körétől az inflációsűrés módjáig változott a módszer. Jelentős lépésnek tekinthető az idősorok elemzésében egyre kiterjedtebben alkalmazott szezonális kiigazítás módszere is.

Az MNB maradéktalanul teljesítette az IMF különleges adatközlési szabványának (SDDS) megfelelően vállalt kötelezettségét. Ezzel formálisan is teljessé vált, hogy a nemzetközi szervezetek részére történő adatszolgáltatása ma már a nemzetközi standardoknak megfelelően történik.

A közölt adatok minősége a feldolgozás gépesítésének és az újszerű (esetenként ügyletek szintjére kiterjedő) ellenőrzéseknek köszönhetően jelentősen javult. A fizetésimérleg-statisztikában a korábban nagy statisztikai hiba az elfogadható mértékre szorult vissza a különböző jelentések adattartalmának ütköztetésével, valószínűségi vizsgálatok beépítésével.

A megfigyelt és publikált információk köre megnövekedett. Új statisztikaként az értékpapírok tulajdonosi megoszlását leíró adatgyűjtés és -közlés került kialakításra. A nemzetközi tendenciának megfelelően a korábbi alapvetően banki adatgyűjtések mellett egyre több közvetlen vállalati adatgyűjtést végez a statisztikai szervezet. Az MNB számára megkülönböztetett jelentőségű működőtőke kérdőíves vállalati megfigyelése 2000-től került a feladatok közé. (A kialakított vállalati jelentések begyűjtése, a vállalatokkal való kapcsolattartás rendkívül erőforrásigényes, a szükséges létszámot eddig a gépesítésből felszabaduló állomány biztosította.)

A szervezet 1994 áprilisában 10 osztályhoz rendelt 122 fős kerettel alakult meg. Az 1995. évi átszervezés során a 10 osztályos szerkezet változott, s a főosztály ma is az akkor kialakított 4 osztályos formában működik (Fizetésimérleg-, Monetáris statisztikai, Összefoglaló-, és Informatikai osztály).

A létszámkeret az új szervezetben nagyon jelentősen csökkent, és érdemben azóta sem változott. (1–2 fős korrekcióra csak jelentős feladatátcsoportosítás alkalmával került sor.) A jelenlegi engedélyezett létszám 83 fő. A folyamatos és számottevő feladatbővülés ellenére változatlan létszám egyre inkább korláttá válik. A főosztály közel felélte a gépesítéssel nyert tartalékát.

Módszertani fejlesztések

Szervezeti felépítés

Számottevő változás, hogy a munkafolyamat gépesítésével a középfokú végzettségűek helyett felsőfokú végzettségűeket alkalmazunk.

8. NEMZETKÖZI TEVÉKENYSÉG A rendszerváltozás első éveiben – és azt megelőzően – nemzetközi téren a fő feladat a magyar gazdaság külső forrásszükségletének biztosítása és a megfelelő tartalékképzés volt. A forrásbevonás alapvetően két módon lehetséges: a nemzetközi tőkepiacok, illetve a nemzetközi pénzügyi intézmények révén.

A 80-as és 90-es években a nemzetközi pénzügyi intézmények igen jelentős szerepet játszottak a külső forrásbevonásban a fizetésimérleg-javító hitelek nyújtásával, projektfinanszírozással és a privatizációval összefüggő tőkebevonásban. Magyarországon a Nemzetközi Valuta Alap (IMF), a Világbank, a Világbank-csoporthoz tartozó Nemzetközi Pénzügyi Társaság (IFC), az Európai Újjáépítési és Fejlesztési Bank (EBRD), valamint az Európai Beruházási Bank (EIB) kapott komolyabb szerepet a finanszírozásban.

Az MNB feladatai egyrészt abból adódnak, hogy az egyes intézményekhez való csatlakozásunkkor a törvényhozók az MNB-t jelölték ki a pénzügyi kapcsolattartásra, másrészt – a 90-es évek elejéig – a hitelek nagy részét szintén jegybank vette fel. Mindezen túlmenően a Nemzetközi Valuta Alapban a Magyarországot képviselő kormányzó az MNB elnöke, a Világbankban és az EBRD-ben a hazánkat képviselő helyettes kormányzó a jegybank alelnöke.

A nemzetközi pénzügyi intézmények hitelezési tevékenysége, pénzügyi helyzetünk folyamatos megfigyelése és értékelése nagyban elősegítette a tőkepiaci források bevonását is. A 90-es évek közepétől erőteljesen javult a nemzetközi hitelminősítő intézmények által adott értékelés, ezáltal kedvezőbbekké váltak a piaci hitelek kamatfeltételei. A nemzetközi tapasztalatok szerint minél kiegyensúlyozottabb és fejlettebb a gazdaság, annál nagyobb a magántőke szerepe, és csökkenhet a nemzetközi pénzügyi intézmények jelentősége a finanszírozásban.

1995 és 2000 között lényeges eltolódás következett be az MNB nemzetközi tevékenységében: a hangsúly a finanszírozási feladatokról átkerült a nemzetközi és különösen az európai integrációba való bekapcsolódásra.

A nemzetközi forrásbevonás feltételeit tovább javította az 1995-ös stabilizációs program támogatására 1996 márciusában megkötött IMF-megállapodás, valamint a szintén ez évben megvalósult csatlakozásunk az OECD-hez.

A kedvező belső és külső feltételek lehetővé tették az adósságállomány szerkezetének folyamatos javítását, az Államadósság Kezelő Központ (ÁKK) létrejöttével pedig az adósságkezelés szervezeti rendszerének átalakítását.

Az adósságállomány struktúrájának átalakítása érintette a nemzetközi fejlesztési intézményektől felvett hiteleket is: az európai intézmények (EIB, EBRD) egyre inkább előtérbe kerültek a Világbank-csoporttal szemben. Az állam és a gazdálkodó szervezetek egyre aktívabb hitelfelvételére azt eredményezte, hogy az MNB szerepe – a tőkepiaci forrásbevonáshoz hasonlóan – a nemzetközi fejlesztési intézményekkel összefüggésben is egyre inkább az együttműködési tapasztalatokra támaszkodó tanácsadás felé tolódott el.

Az MNB rendszeresen figyelemmel kísérte az új konstrukciókat, és az elvégzett költségösszehasonlítások alapján a régebbi, kedvezőtlenebb feltételű világbanki hiteleket 1996–2000

84 között részben átalakította, részben előtörlesztette. A Világbanknál és az EBRD-nél belátható időn belül sor kerülhet hitelfelvevői státuszunk fokozatos megszüntetésére.

A legutóbbi IMF-megállapodás sikeres teljesítése után a szervezettől felvett hitelek is törlesztette az ország. A forint az IMF által igénybe vehető pénznemek közé került. A jövőben a nemzetközi pénzügyi intézményekben egyre inkább a gazdasági konzultációs kötelezettségek teljesítése lesz elsődleges feladatunk.

A magyar gazdaság világgazdasági és nemzetközi pénzügyi integrációjának elősegítése és megvalósítása – mely a kormányzati prioritások között is szerepel – elengedhetlenné tette a magyar tagságot a nemzetközi, különösen az európai integráció intézményeiben .

OECD-tagságunk elnyerésében az MNB fontos szerepet játszott, mivel a csatlakozási követelmények jelentős részben azokat a területeket érintették (devizasabályozás, pénzügyi rendszer működése, makrogazdasági stabilizáció), melyek részben vagy egészben a jegybank illetékességi körébe tartoznak. Az új devizatörvény és az 1996 óta végbement további devizaliberalizáció, a hazai makrogazdasági folyamatokat és reformlépéseket átfogó elemzését és értékelését tartalmazó országtanulmányok rendszeres megjelentetése mutatják tagságunk eredményeit. Emellett a nemzetközi tőkepiacokon is világossá vált, hogy a magyar gazdaság makrogazdasági és strukturális jellemzői megfelelnek a legfejlettebb országokéinak. Ez növelte a magyar gazdaság iránti befektetői bizalmat, ami a finanszírozási költségek csökkenéséhez és a külföldi tőkebeáramlás növekedéséhez vezetett. Az 1996 óta eltelt időszakban az MNB szakértői fontos OECD-testületek munkájába kapcsolódtak be. Közreműködtek a pénzügyi piacokkal, a makrogazdasági és gazdaságpolitikai kérdésekkel, valamint a tőkeáramlással és nemzetközi befektetésekkel foglalkozó bizottságok és munkacsoportjaik részére készülő, a magyar gazdaságpolitikát, pénzügyi rendszert, a devizasabályozást elemző OECD-tanulmányok elkészítésében. Az OECD-tagságból eredő kötelezettségek – amelyek elsősorban a devizaliberalizációt és a pénzügyi rendszer szabályozását érintik – teljesítéséről szóló tájékoztatók elkészítésében az MNB mind az illetékes OECD-testületben, mind a hazai tennivalókban – stratégiakészítés, jogszabályalkotás és -előkészítés – kiemelkedő szerepet játszik.

OECD-csatlakozás

Az Európai Unióval 1998-ban kezdődtek meg a csatlakozási tárgyalások. Az MNB-nek néhány tárgyalási fejezetben kezdettől fogva kulcsszerepe van (Gazdasági és Monetáris Unió, tőkeközgások, pénzügyi szolgáltatások): hozzájárult az adott témában a magyar álláspont kialakításához, s közvetlenül is képviseli a magyar pozíciót az Állandó Tárgyaló Delegációban és a fejezeti tárgyalócsoportokban. Ezzel párhuzamosan közreműködik a hazánk csatlakozási stratégiáját alapvetően meghatározó, átfogó kormányzati dokumentumok egyes részeinek elkészítésében, továbbá bekapcsolódott a hazai és a brüsszeli hatóságok által közösen vagy az utóbbiak által önállóan készített jelentések, anyagok – mint pl. a Joint Assessment és a Regular Report – elkészítésébe.

Európai integráció

Bár az EU-tagság elnyerése nem eredményezi egyben a monetáris unióhoz való csatlakozást, az MNB számára mégis az elsőrendű feladatok közé tartozik a felkészülés az euró magyarországi bevezetésére. A belépést követően ugyanis a magyar jegybank részese lesz a Központi Bankok Európai Rendszerének, s a forint várhatóan tagja lesz az árfolyam-mechanizmusnak is. A monetáris és árfolyam-politika – és általában a gazdaságpolitika – alakításában elengedhetlenné

válí az egyeztetés az EU illetékes intézményeivel, különösen a frankfurti székhelyű Európai Központi Bankkal. Az MNB az elmúlt években széles körű és intézményes munkakapcsolatot alakított ki már az EKB elődjével, az Európai Monetáris Intézettel is, 1998-tól az EKB-val és a Központi Bankok Európai Rendszerének tagjegybankjaival.

9. SZÁMVITELI FUNKCIÓK, PÉNZÜGYI
TERVEZÉS ÉS GAZDÁLKODÁS

Az MNB számviteli nyilvántartásaiban rögzített gazdasági események kétféleképpen lehetnek: kapcsolódhatnak közvetlenül a jegybanki funkciókhoz vagy pedig az intézmény működtetéséhez. Ennek megfelelően a számviteli nyilvántartások vezetése, valamint az azokból nyerhető információk feldolgozása is kettős célt szolgál. Egyrészt a jegybankra jellemző mérlegképezések a monetáris statisztika „alapanyagát” képezik, s feldolgozásuk támogatja a makrogazdasági elemzéseket, a monetáris politikai döntéshozók számára, másrészt a jegybank, mint sajátos gazdálkodó szervezet irányításának, ellenőrzésének és felügyeletének is nélkülözhetetlen bázisa a számviteli nyilvántartás és az arra épülő beszámolási rendszer. A jogszabályok által előírt beszámolási kötelezettség teljesítésén túl a számviteli és pénzügyi szakterület feladata a belső gazdálkodási szabályok kialakítása, a fejlesztési és a működési költségekre irányuló pénzügyi tervezés és a tervek megvalósulásának nyomon követése, elemzése is.

Az értékelési elvek sajátosságai

Az MNB számviteli politikáját, a beszámoló készítésének szabályait, mint minden más gazdasági társaság esetében, elsődlegesen a fennálló jogszabályi környezet határozza meg. A számviteli törvény előírásainak alkalmazásán túl az MNB számára kötelező normákat határoz meg a jegybanktörvény és az MNB beszámoló-készítési és könyvvizsgálói sajátosságairól szóló kormányrendelet is. A magyar számviteli előírásoknak megfelelő éves beszámolóknak az MNB esetében e három jogszabály együttese ad keretet. Az MNB által készített éves beszámolókat független könyvvizsgálói vélemény támasztja alá, melyben a Közgyűlés által választott könyvvizsgáló cég az évközi és az év végi helyszíni könyvvizsgálat alapján nyilatkozik arról, hogy az éves beszámoló a magyar számviteli előírásoknak megfelelő, megbízható, valós képet ad-e az MNB vagyoni, pénzügyi és jövedelmi helyzetéről.

A számvitelről szóló 1991. évi XVIII. törvény és az ezzel egyidejűleg hatályba lépő, a Magyar Nemzeti Bank éves beszámoló-készítési és könyvvizsgálói sajátosságairól szóló 180/1991. (XII.30) Korm. rendelet szabta meg a bank éves beszámolójának tartalmát, strukturáját és a közzétételi kötelezettséget. Az értékelési elvek terén fennálló legfőbb sajátosságokat a jegybanktörvény szabályozta. Ezek közül a leglényegesebb az volt, hogy az MNB a mérlegében szereplő devizaeszközök és -források aktuális árfolyamon történő átértékelési különbözetét, azaz a forint árfolyamváltozásából származó veszteséget közvetlenül az államadósság terhére, a nyereséget pedig annak javára számolta el. E sajátos elszámolási szabály közgazdasági alapját az adta, hogy az MNB a magyar állam nevében felvett hiteleket forintban csatornázták tovább a gazdaság számára, a kétszintű bankrendszer kialakulása előtt közvetlenül az állami vállalatoknak, azt követően pedig közvetve a bankokon keresztül, valamint a központi költségvetésnek. A 90-es éveket megelőzően a forintkamatok szintje nem tartalmazott kompenzációt a forint várható leértékelődéséből származó veszteség fedezetére, ezért a devizahitelek forintosítása nemcsak az árfolyamkockázatot, hanem gyakorlatilag a veszteség átvállalását jelentette.

Ebben a rendszerben az ország külföldi eladósodását tükröző devizatartozások az MNB mérlegében jelentősen meghaladták a devizában fennálló követeléseket, így a forint leértékelődésekor a devizakövetelések forintban kifejezett értéke kisebb mértékben növekedett, mint a devizatartozások forintban kifejezett értéke. A mérlegben megjelenő tartozástöbblet olyan nettó árfolyamvesztést jelentett, mely eredete szerint egyértelműen kapcsolódott az államadósághoz. Az ezzel összhangban lévő elszámolási szabály ezért úgy rendelkezett, hogy azzal nem az MNB eredményét kell csökkenteni, hanem közvetlenül államadósságként kell azt elszámolni a mérleg eszközoldalán speciális, nem kamatozó és lejárat nélküli központi költségvetéssel szembeni követésként. A forint folyamatos leértékelődése nyomán automatikusan nőtt ennek az ún. „nullás” államadósságnak az összege és részaránya az MNB követelései között. A nem kamatozó eszközökhöz kapcsolódó bevételkiesést idővel egyre kevésbé tudta ellensúlyozni a kamatmentes források (elsősorban a forgalomban lévő készpénz) állománynövekedése. Az MNB számviteli eredményének csökkenését eredményezte az ország nettó devizaadósságának makrogazdasági szempontból egyértelműen kedvezőnek ítéltető csökkenése is, hiszen ennek nyomán a jegybank forrásain belül csökkent az alacsonyabb nominális kamatozású devizaforrások aránya. A 90-es évek közepére olyan mérlegszerkezet alakult ki, melynek nyomán a devizaadósság csökkenése esetén a költségvetésnek már a tárgyévi veszteség ellensúlyozásáról is gondoskodnia kellett. (1996-ban az MNB az éves költségvetési törvény alapján 58,1 milliárd forinttámogatást számolt el rendkívüli bevételként.)

A magyar számviteli előírásoknak megfelelő állami mérleg struktúrája nem elégítette ki a felhasználók igényeit, ezért a bank, elsősorban a közgyűlés számára, kialakította az elemzési szempontoknak jobban megfelelő részvénytársasági mérleget és az arra épülő beszámolót. Az állami mérleg, a részvénytársasági mérleg és a nemzetközi mérleg, valamint a rájuk épülő beszámolók egyaránt a számviteli területen készültek, a monetáris statisztika céljára készülő MNB-hitelmérleget pedig a statisztikai terület állította elő. Mindegyik mérlegre, illetve beszámoló típusra jellemző volt az, hogy a főkönyvi kivonat alapján készítették el, alapvetően kézzel, majd táblázatkezelő programok segítségével.

A Magyar Nemzeti Bank főkönyvi kimutatásait egy meglehetősen régi, de a korábbi időszakban megbízhatóan működő számítástechnikai rendszer állította elő. A főkönyvi könyvelés a kor szellemének megfelelően monodevizásként működött, azaz a főkönyvi számlák vezetése csak forintban történt, a devizás tételek devizatartalma csak az analitikus rendszerben volt megállapítható. A devizaanalitika is ugyanabban a számítástechnikai környezetben működött, bár a főkönyvi rendszertől mereven elhatárolva. A devizaárfolyamok használatának terén a rendszer jelentős korlátokkal rendelkezett, nem volt naprakész, csak a hó végét követően, jelentős időbeli késéssel lehetett előállítani a kimutatásokat az ún. mérleghelyesbítő tételek kézi könyvelése után. A mérleghelyesbítő tételek egyik fő oka az volt, hogy a devizaanalitikus rendszerben nem lehetett értéknaponként könyvelni, azaz a tétel a rögzítés időpontjával módosította az egyenleget, s nem arra az időpontra vonatkoztatva, amikor a gazdasági esemény ténylegesen történt. A tárgyhónapot követő hónapban rögzített, de a tárgyhónapot érintő tételt mérleghelyesbítő tétellel kellett a tárgyhónapra „átvinni” főkönyvi szinten.

Az MNB korábbi szervezeti struktúrájának megfelelően az analitikus könyvelés ún. fiókrendszerben működött, a több szervezeti egységet érintő ügyletek könyvelése ütközőszámlák és a pénzforgalmi rendszer közbeiktatásával bonyolódott.

Külön kisegítő rendszer működött a tárgyi eszközök nyilvántartására, melynek összesített adatait havonta kézi könyveléssel rögzítették egy közbülső rendszerbe, mely a megadott adatformátumnak megfelelően mágneslemezen biztosította az adatokat a főkönyvi rendszer számára.

A 90-es évek elejére már egyértelművé vált, hogy a több mint húsz éve kifejlesztett rendszer nem felel meg a korszerű követelményeknek, üzemeltetése is egyre nehezebb, költségesebb, az üzembiztonsága a legnagyobb törődés mellett is rohamosan csökken. A 90-es évek közepére már szinte katasztrófahelyzet alakult ki, még a rendszert futtató számítógép fizikai valóját illetően is. Elodázhatatlanná vált a rendszer cseréje, különös tekintettel arra, hogy az 1992-ben vásárolt, a kiválasztásnál a főkönyvi könyvelési rendszer kiváltására is alkalmasnak tűnő új szoftver bevezetési kísérlete nem hozta meg a kívánt eredményt, láthatóvá vált, hogy az nem felel meg azoknak az elvárásoknak, melyek egy korszerű főkönyvi rendszerrel szemben támaszthatók.

Éves pénzügyi terv

A külföldi jegybankokhoz hasonlóan az MNB státuszából adódóan speciális helyzetben van költséggazdálkodási rendszerének kialakításánál is annyiban, hogy beruházási vagy működési költség tartalmú kifizetéseinek sem érvényesül likviditási korlát, azok pénzteremtéssel finanszírozhatók. Ezért olyan önkorlátozási elvre épülő pénzügyi tervezési és költséggazdálkodási rendszert épített ki, mely a többszintű tervezés és tervbírálat, szigorú beruházási és költségkeretek jóváhagyása és betartatása útján próbálta érvényre juttatni a racionális gazdálkodás követelményeit.

Az 1995-re kialakult belső gazdálkodási rendszer kulcseleme az éves pénzügyi terv, melyet az igazgatóság hagy jóvá. A terv bankszervek és költségnevek szintjére lebontott kereteket tartalmaz, az évközi rugalmasságot külön beruházási és működési költségteralék biztosítja. Pénzügyi kötelezettséget vállalni csak a már biztosított keret megléte esetén lehet. A költségvetés betartását év közben a számviteli terület, éves szinten pedig az igazgatóság és a Magyar Nemzeti Bank Felügyelőbizottsága ellenőrzi. Az összbanksi szintű éves fejlesztési keret felső korlátjára belső szabályt alakított ki a bank, mellyel biztosította, hogy a tárgyi eszközök, immateriális javak, valamint a befektetések nettó értéke ne haladhassa meg a bank saját tőkéjének szintjét. A konkrét beruházási döntések előkészítésének követelményeiről még nem léteztek írott szabályok, azok közvetlenül bekerülhettek az éves tervbe, s annak részeként fogadta el az igazgatóság, vagy pedig év közben a tartalék terhére hagyta jóvá a keretet a felhatalmazott döntéshozó. A döntések tartalmi előkészítése gyakran hiányos volt, nem terjedt ki az adott cél megvalósításának alternatív, olcsóbb lehetőségeinek vizsgálatára. A működési költségek tervezésénél költség-helyi szinten is alapvetően a báziselv érvényesült, a feladatokhoz rendelt költségelemzésnek nem voltak hagyományai. Ebből adódóan a jegybanki feladatok közötti átrendeződésekhez, arányeltolódásokhoz a költségstruktúra nem tudott rugalmasan alkalmazkodni.

A beszerzéseknél nem volt jellemző a versenyeztetés, a pályázati kiírások alkalmazása. A takarékos gazdálkodás követelménye a döntéshozatalnál még nem került előtérbe.

A számviteli területet érintő változások

Az MNB számviteli politikáját meghatározó jogszabályi környezet az elmúlt hat év során jelentős átalakulásokat ment keresztül azzal párhuzamosan, hogy a jegybank feladatai is változtak, egyre inkább megközelítve a fejlett piacgazdaságok modelljét.

A Magyar Államkincstár megalakulása elsődlegesen a jegybank bankszámla-vezetési tevékenységét, valamint a területi hálózatát érintette. A tevékenységek átadásához 2,5 milliárd forint értékű és igen jelentős tételszámú vagyónátadás is kapcsolódott, melynek számviteli előkészítése és lebonyolítása rendkívüli feladatot jelentett a szakterület számára. Másrészt a kincstár megalakulásához kapcsolódó, elsősorban a területi hálózat méretét és funkcióit érintő intézményfejlesztési döntések fontos kiindulópontját képezhették a számviteli feldolgozási rendszer olyan átalakításának, mely a korábbi decentralizált, fiókszintű számlavezetés helyett a központosított, integrált számlavezetést célozta meg. A kincstári számlavezetés mellett második lépésben a lakossági állampapír-forgalmazás is lekerült az MNB feladatainak listájáról, ami ugyancsak hozzájárult a jegybanki profiltisztítás folyamatához.

Az időszak legjelentősebb számvitel-politikai változásait a devizaadósság-kezelés rendszerének átalakításához kapcsolódó, 1997 elején végrehajtott adósságcsere által megváltoztatott MNB-mérlegszerkezet tette lehetővé. A nemzetközi normákhoz való közelítés, a monetáris és fiskális funkciók szétválasztásának igénye szükségessé tette azt, hogy a magyar állam külföldi adósságainak terheit a költségvetés közvetlenül is érzékelje, s ne csupán az MNB közvetítésével, annak több tényező hatását együttesen tükröző nyereségén/veszteségén keresztül. Ennek érdekében törvényi felhatalmazás alapján a költségvetés az MNB-vel szemben forintban fennálló tartozásainak meghatározott részét devizahitel-tartozássá alakította át az MNB 1996 végén fennálló nettó devizatartozásával azonos összegben. Az átalakítással teljes mértékben megszűnt a korábban felhalmozódott nem kamatozó, lejárat nélküli államadósság, valamint az átalakítás időpontjában nullára csökkent a jegybank nettó devizapozíciója, azaz a devizában fennálló követeléseinek és kötelezettségeinek forintban kifejezett összege azonossá vált. A későbbiekben az árfolyampálya tartása érdekében végrehajtott devizapiaci intervenciók nyomán, valamint annak köszönhetően, hogy az új rendszerben a külföldi hiteleket már nem az MNB veszi fel, a korábbival ellentétes irányú devizapozíció alakult ki, az MNB devizakövetelései egyre nagyobb mértékben meghaladták a devizatartozások összegét.

Az adósságcsere lehetővé tette az áttérést a devizaárfolyam-változás elszámolásának olyan rendszerére, mely a nemzetközi számviteli elvekkel is összhangba hozható. Fontos azonban megjegyezni, hogy a devizaárfolyam-változás hatásának elszámolásában nincs egységes nemzetközi gyakorlat, a nemzetközi számviteli szabvány által előírt elszámolási módszert jellemzően éppen a külföldi jegybankok nem fogadják el a maguk számára követendőként. Ennek oka, hogy a jegybankok mérlegében jelentős nagyságrendű az árfolyamváltozás hatásának kitett nyitott devizapozíció (a devizatartalék-kezelés funkciójából eredően a devizakövetelések jellemzően meghaladják a jegybankok devizatartozásait), így a devizatételek belföldi pénznemben történő átértékelése jelentős mértékű, és időben változó nyereség- vagy veszteségtartalmú különbözetet eredményez. A nyitott devizapozíció lezárására nincs lehetőség, ezért az értékelési időszakok végén jelentkező árfolyamnyereségek, illetve -veszteségek a hagyományos értelemben véve semmiképpen sem tekinthetők realizáltaknak. Míg a nemzetközi számviteli szabvány (IAS) a piaci értékelés (mark to market) elvén a realizációtól függetlenül az eredményben történő elszámolást írja elő, a jegybankok az óvatosság elvére helyezik a nagyobb hangsúlyt, melynek megfelelően a nem realizált, azaz potenciális nyereség az eredményben nem számolható el, ugyanakkor a potenciális veszteséget meg kell az eredményben jeleníteni. E megközelítésből az

következik, hogy az árfolyam-különbözeten belül elkülönítendő a realizált és nem realizált rész, ami sem elvi alapon, sem pedig a gyakorlati megvalósítás szempontjából nem könnyű feladat.

A Pénzügyminisztérium szakértőivel együttműködve, a jegybanktörvény és a kormányrendelet többszöri módosításával 1997-től olyan kompromisszumot kerestünk e kétféle számviteli megközelítés között, mely a makrogazdasági helyzetből fakadó közgazdasági ésszerűséget sem hagyja figyelmen kívül. Az óvatosság elvének érvényesítése ugyanis a még magas infláció és nominális belföldi kamatszint időszakában indokolatlanul felnyújtja a monetáris politikai szempontból szükséges sterilizáció költségvetési terheit azért, hogy a sterilizációs eszközök kamatban megjelenő költségei teljes mértékben megjelenjenek az MNB eredményében, a forint leértékelődéséből fakadó, a devizatartalékokon tendenciájában is megjelenő árfolyamnyereség pedig mint nem realizált eredmény nem kerülne be az eredménybe. Másfelől a nemzetközi számviteli szabványok szerinti megközelítés sem vezetett kielégítő eredményre, hiszen ebben az esetben az időszakon belüli árfolyam-ingadozás csillapítatlanul jelenik meg az MNB eredményében, s azon keresztül a költségvetésre is kiszámíthatatlan hatást gyakorol.

Az áttekintett időszakban az árfolyamnyereségek és -veszteségek elszámolásának tekintetében több módosítás is történt. Az Európai Központi Bankok Rendszerében előírt, csatlakozásunk után számunkra is kötelezővé váló szabályok bevezetése ezen a területen csak fokozatosan, hosszabb átmeneti időszakot figyelembe véve indokolt, ezért a hosszú távon is működtethető jogszabályi keret kialakítása még további módosításokat igényel nemcsak a jegybanki, hanem az államháztartási számvitelben is.

Korszerűsödött ugyanakkor az MNB éves beszámolójának tartalma, szerkezete annak érdekében, hogy a felhasználók igényeit a korábbinál magasabb szinten elégítse ki. Megszűnt az állami és a részvénytársasági mérleg és beszámoló kettőssége, a beszámolóképzítés jegybanki sajátosságait meghatározó kormányrendelet 1997. évi újjáfogalmazásával jelentős mértékben nőtt a számviteli politika átláthatósága.

A főkönyvi rendszer cseréje

Az MNB 1995-ben határozta el a főkönyvi rendszer cseréjét egy korszerű, minden igényt kielégítő rendszerrel, melyet pályázat útján választott ki. Már az első megfogalmazás során nyilvánvalóvá vált, hogy olyan rendszerre van szükség, mely a tételeket a nyilvántartási deviza (HUF) mellett a tranzakciós pénznemben is kimutatja, alkalmas arra, hogy a jogszabályi követelményeknek megfelelően a devizában kimutatott eszközöket és forrásokat naponta át tudja értékelni a napi árfolyamon, legyen alkalmas arra, hogy az igényeknek megfelelő riportokat el tudja készíteni, és mindezt gyorsabban, kevesebb élőmunka-ráfordítással. Az indulás során az első és legfontosabb cél az volt, hogy funkcionális bővítés nélkül a korábbi rendszer főkönyvi része váljék lecserélhetővé. E követelménynek már az éles induláskor, 1997 nyarán sikerült eleget tenni egy olyan főkönyvi rendszerrel, mely a követelményeknek megfelelt, annak ellenére, hogy a deviza- analitikus rendszer ebben az időpontban még mindig a korábbi rendszerben maradt. Ezt úgy sikerült megvalósítani, hogy a devizában keletkezett és lebonyolított tételek könyvelése az új rendszerben – mely már multidevizás rendszer – tranzakciós pénznemben történik, a forintosítást és a napi átértékelést már ez a rendszer végzi.

A megfelelően specifikált riportokat a rendszer terjedelmétől függően azonnal vagy háttérben futtatva biztosítja. Ezek a riportok a kötelező adatszolgáltatáson túlmenően az elemzési munkát is segítik, alkalmasak a jövedelmezőség követésére, idősorok kialakítására.

Az MNB életében egyre fontosabb kérdéssé vált a költséghatékonyság növelése, egyre inkább lényeges kérdés lett az, hogy a bank üzemeltetése során mi mennyibe kerül. Fontos lett tudni, hogy egy adott feladat megoldására kínálkozó lehetséges alternatívák közül melyik ésszerűbb, gazdaságosabb. Ezért már az új rendszer bevezetése során megvalósult a kontrolling rendszer informatikai támogatásának első üteme, melynek segítségével követhetőbbé vált a tervezés, a tényadatok rögzítésével pedig láthatóvá válik, hogy mire mennyit költ a jegybank.

Az elsődlegesen számviteli feladatok ellátására kiválasztott integrált vállalatirányítási rendszer bevezetése egyúttal lehetőséget adott arra is, hogy a hagyományos pénzügyi feladatokat – szállítók, vevők nyilvántartása, számlázás – is e rendszer támogatásával oldja meg a bank.

Már a bevezetés pillanatában szerepelt a tervek között a rendszer későbbi bővítése, úgy hogy az integrált adatbázis előnyeit kihasználva újabb feladatokat is e rendszeren belül lehessen megoldani. Tekintettel arra, hogy a korábban használt személyzeti-bérszámfejtési program szállítója bejelentette, hogy a rendszerének támogatását megszünteti, az MNB 1998-ban bevezette az integrált rendszer humánpolitikai modulját is. Miután kiderült, hogy a bank által használt tárgyi eszköz nyilvántartására használt rendszer nem felel meg arra, hogy 2000. január 1-je után a dátumot megfelelően kezelje, e területen is az új rendszer megfelelő moduljának bevezetése kínálta a leggazdaságosabb megoldást.

Ma a havi zárlati tételek rögzítését követően azonnal hozzáférhetővé válik az adott időszak mérleg- és eredménykimutatás, valamint a különböző elemzési célú riportok halmaza is. Viszonylag tág keretek között bővíthető az adatszolgáltatás gyakorisága, terjedelme, a rendszer képes alkalmazkodni az igények változásához.

Az új informatikai rendszerek bevezetésével párhuzamosan sor került az ellenőrzési pontok újragondolására, a feldolgozási folyamat kockázataival arányos folyamatba épített ellenőrzési módszerek kidolgozására és működtetésére, mely szervezeti módosításokkal is járt. A hatékonyabb hibafelismerés érdekében a devizaanalitikus rendszer és a devizafőkönyvi rendszer konzisztenciájának ellenőrzési unciója 1998-ban a Devizaszámviteli osztály megalakulásával az üzleti (ügyfélszámla-vezetési) területről visszakerült a Számviteli és pénzügyi főosztályra.

Pályáztatás eredményeként 1997-ben a közgyűlés 5 éves időszakra új könyvvizsgálót választott, aki a könyvvizsgálati feladatokhoz kapcsolódóan belső ellenőrzési ajánlásaival aktívan segíti a vezetés munkáját. Az új könyvvizsgáló és a számviteli terület az időszak elején hibákat tárt fel a korábbi évek számviteli gyakorlatában, melyek kijavítása a tárgyidőszaki beszámolókat, s ezen keresztül az MNB és a központi költségvetés pénzügyi kapcsolatait is érintette. Annak érdekében, hogy a jövőben hasonló problémák ne fordulhassanak elő, az 1997. év végi leltár alapján a számviteli terület a főkönyvi egyenlegek teljes körű, részletes tartalmi felülvizsgálatát is elvégezte 1998 folyamán. Megtörtént a számviteli politika írásba foglalása, valamint a számlarendi magyarázat teljes körű elkészítése. A szakterületen lezajlott fejlődést szervezeti változás is támogatta: 1997. év végén a Számviteli- és pénzügyi főosztálytól különvált a Kontrolling főosztály, mely a számvitel-szabályozási és -szervezési, a mérlegelemzési, valamint a belső gazdálkodáshoz kapcsoló kontrollingfunkciók megerősítésével járt. A szervezeti változásokat követően a számviteli területet alkotó két főosztály együttes létszáma jelenleg 62 fő, mely a Számviteli- és pénzügyi főosztály 1995. év eleji létszámának mindössze 40%-a.

A kontrollingfunkciók erősítése

Az időszak fontos feladatai között szerepelt a kontrollingfunkciók erősítése, a pénzügyi tervezési és gazdálkodási rendszer továbbfejlesztése. A döntés-előkészítési folyamat hatékonyságának növelése céljából szakmai bizottságok jöttek létre, megtörtént a belső gazdálkodási szabályok írásba foglalása.

1995-ben megalakult a Beruházási Bizottság, amely 1997-től Beruházási és Költségtervezési Bizottság néven, szélesebb, az üzemeltetési költségekre is kiterjedő feladatkörrel folytatja tevékenységét, készíti elő az éves és az indikatív, hosszabb távú terveket igazgatósági döntésre. Az informatikai beruházások tekintetében az MNB2000 program megfelelő szervezeti egységei képeztek további előszűrőt a döntéselőkészítés folyamatában.

A számviteli munkát támogató informatikai rendszer kontrollingmodulja biztosítja a gazdálkodás pontosabb nyomon követését, a tervezési folyamat gyorsítását, továbbá a költségeknek a tényleges igénybe vevőkre való áterhelését is lehetővé teszi. Ez segítséget nyújtott a bankban végrehajtott szervezeti változások (területi igazgatóságok és külföldi képviselvek számának csökkentése, üzleti terület racionalizálása) körültekintő előkészítésére és a megtakarítások folyamatos nyomon követésére.

A belső szabályok a gazdálkodási folyamatok változásával együtt módosultak, szigorodtak és áttekinthetőbbé váltak a kötelezettségvállalás, a keretgazdálkodás és utalványozás szabályai. A közbeszerzési törvényt mintaként véve általánossá vált a pályáztatás, illetve többes árajánlatkérés a beszerzéseknél. Technikai-közgazdasági előkészítő elemzések után, normák kidolgozásával egyszerűsödött és áttekinthetőbbé vált a tervezési módszertan.

Mindezek az intézkedések, illetve az ennek nyomán megvalósuló hatékonyabb költséggazdálkodás eredményeként az MNB működési költségei reálértelemben jelentős mértékben csökkentek. Az 1991. évi változatlan árakon számítva 1992 és 1994 között évi átlagban 11,6%-os költségnövekedés következett be, míg ezzel szemben 1995 és 1999 között átlagosan évi 7%-os költségcsökkenés valósult meg.

Stratégiai célok

Az MNB számviteli területe a továbbiakban is együttműködik a Pénzügyminisztériummal az MNB számviteli szabályait és a jegybank költségvetési kapcsolatait érintő jogszabályok módosításainak előkészítésében. Az Európai Unió államháztartás-statisztikai előírásaihoz való közelítés 2002-től az MNB és a költségvetés közötti pénzügyi kapcsolatok újabb átrendezését teszi indokolttá, mely egyúttal lehetőséget ad arra, hogy az MNB számviteli politikája a devizaárfolyamváltozás hatásának elszámolása tekintetében tovább közelítsen az Európai Monetáris Unió tagjai számára kötelező szabályokhoz. A két intézmény a tervezett módosítások főbb elemeit már egyeztetette, a jogszabályi szintű megfogalmazás a közeljövő feladata.

Az új számviteli törvény 2001. január 1-jei hatálybalépése is módosításokat követel a számviteli rendszerben, és szükségessé teszi a kapcsolódó kormányrendelet, valamint a belső számviteli szabályok felülvizsgálatát.

Az MNB2000 informatikai program lezárásával a fejlesztések súlypontja a banküzemi funkciókról átterül a jegybanki fő funkciók informatikai támogatására. A banküzem területén a jövőben a már meglévő rendszerek informatikai értelemben vett szinten tartása, a mindenkor hatályos jogszabályoknak megfelelő működés fenntartása a megoldandó feladat. A bank által prioritizált fejlesztések mellett megmaradó erőforrásokat a teljes banküzemi folyamatot támoga-

92 tó rendszerek integrációjára, konszolidációjára kell fordítani, ide értve a rendszer elemei számának csökkentését és a bonyolult rendszerkapcsolatok egyszerűsítését is.

1995-ben a bank informatikai infrastruktúrája több gyártótól származó, egymástól jelentősen eltérő összetevőkből állt. Legfőbb elemét, amely a számviteli nyilvántartásokat működtette, és 1978 óta üzemelt, öt évvel ezelőtt elavult műszaki színvonal és üzemkésztség jellemezte.

A főkönyvi rendszer az akkori megközelítésnek megfelelően egydevizás volt – a bank a szintetikus számlákat kizárólag forintban vezette. A devizaműveletek és devizaállományok idegen pénznemben jegyzett információit csak a részletező könyvelésből lehetett megállapítani. Bár a könyvelés ideje már akkor is eltért attól az időponttól, amelyre a műveletek vonatkoztak, a keletkezési és a vonatkozási időt (az „értéknapot”) a bank számviteli rendszerében nem lehetett megkülönböztetni.

A hazai és az idegen valuták közötti határvonal mentén külön rendszer szolgált a részletező számlák forintban, illetve devizában történő vezetésére. Az elektronikus üzleti könyvek nemcsak egymástól, hanem a bejegyzéseiket szintetizáló főkönyvtől is elkülönültek.

A műveletek információit a bank nem azonnal, hanem az adatokat papírbizonylatokon összegyűjtve, kötegekben dolgozta fel. Az eredmények sem képernyőn, hanem papírra kinyomtatva jelentek meg. A nagyszámú jelentés osztályozásához, továbbításának előkészítéséhez 8 iratkezelő munkatársra volt szükség.

Az infláció jelentősen megnövelte a nyilvántartott összegadatokat. A 10 milliárd forintot elérő vagy meghaladó értékeket az elavult rendszer már nem tudta tárolni, így a könyvelés helyességéről sem lehetett önműködően, a számvitelben szokásos pontossággal meggyőződni. A 999 milliárdnál nagyobb eredményadatokat csak nagy nehézségek árán lehetett megjeleníteni. A többféle szemléletű, illetve szerkezetű beszámolók többségét nem lehetett a rendszerrel elkészíteni, így összeállításuk további jelentős kézi munkát igényelt.

A rendszer üzemeltetése idővel egyre nehezebbé és kockázatosabbá vált, s miután a számítógéppont is működésképtelen lett, a számviteli nyilvántartásokat működtető rendszer felváltását nem lehetett tovább halasztani.

A devizatartalékok kezelésével összefüggő pénz- és devizapiaci műveletek tervezését és lebonyolítását középkategóriájú számítógépeken futó alkalmazások támogatták.

Öt évvel ezelőtt az MNB budapesti központjának és 18 megyei igazgatóságának számítógépes hálózata közel 50 kiszolgálóval és 1000 munkaállomással működött. A központban a számítógépes munkahelyek száma nem érte el az 500-at, jóllehet a bank alkalmazottainak száma ekkor még meghaladta a háromezretet. A munkaállomások kis befogadóképességűek, a jelenlegiekénél sokkal lassúbbak voltak, és kis háttértárolóval rendelkeztek.

1995-ben még számos, a 80-as években gyártott – nem személyi kategóriájú – számítógép is működött a bankban.

A heterogén infrastruktúrán sok, egymással együttműködni alig-alig képes rendszer és alkalmazás üzemelt, melyek programozásához a bank sokfajta fejlesztőeszközt használt. A zárt adatfeldolgozási szigetekre információs monopóliumok épültek, és az infrastruktúra elemeit műszakilag sem lehetett egymáshoz illeszteni.

10.

INFORMÁCIÓTECHNOLÓGIA
ALKALMAZÁSA

Az örökölt helyzet

1995-ben a bank vezetése átfogó intézményfejlesztési és informatikai fejlesztési programot indított el egy alapos, külső szakértők bevonásával készült elemzés nyomán.

Stratégiai alkalmazói rendszerek

Az átfogó intézményfejlesztési és informatikai fejlesztési program keretén belül a bank új stratégiai alkalmazói rendszereket vezetett be a tartalékgazdálkodás, a részletező és a szintetikus könyvelés, a statisztikai adatfeldolgozás és az általános irodai tevékenységek területén. Ezzel párhuzamosan leállította a régi gépeket és programokat, s ezzel alapvetően átalakította a működést.

A korábbi, nagyszámítógépre alapozott architektúrát egy ügyfélszolgáltató típusú, kis és személyi számítógépekből álló infrastruktúra váltotta fel. A számítások zömét a kiszolgáltató számítógépekben lévő közel 50 processzor végzi. A jelenleg alkalmazott 1300 személyi számítógép műveletvégző képessége külön-külön is meghaladja a korábbi számítóközpontét.

Míg a feldolgozott adatok mennyisége 1995-ben nem érte el a 20 milliárd jelet, addig ugyanaz jelenleg 1000 milliárd jelle tehető, csak a kiszolgáltatókon tárolt adatokat figyelembe véve. A mennyiségi növekedés mértéke tehát hozzávetőlegesen ötvenszeres volt az elmúlt öt év alatt.

Az informatikai rendszerek száma is jelentősen nőtt, emellett a számítógépes programok is összetettebbekké váltak. A mintegy húsz nagy programcsomag mellett jelenleg több mint 300 kisebb, vásárolt szoftver működik.

Az informatikai szervezet működésében az infrastruktúra felügyelete, üzemeltetése, módosítása, az eszközhasználat támogatása, valamint az üzemzavarok megelőzése és elhárítása került előtérbe.

Az új számviteli rendszer a műveleteket azok eredeti pénznemében is nyilvántartja, s a bank eszközeit, valamint forrásait naponta átértékeli a jogszabályi előírásokkal összhangban. Az igényeknek megfelelő jelentéseket önműködően állítja elő. Controllingmoduljával folyamatosan nyomon követhető a bank gazdálkodása, bevételeinek és kiadásainak alakulása. A bank ugyanazzal a rendszerrel (integráltan) vezeti a személyzeti és humánpolitikai nyilvántartásokat, számfjejt a béreket, készíti el az adóbevallásokat s az ehhez hasonló számadásokat.

Az egységes részletező könyvelés ma már valamennyi bankszámla vezetésére kiterjed. A szervezetek (adatfeldolgozó egységek) közötti klíringelszámolás megszűnt. A valóságban nem létező, művi – kizárólag elszámolási célokat szolgáló – pénznemekben műveleteket, tartozásokat és követeléseket a bank már nem tart nyilván.

A valuta- és devizakonverziók elszámolása pozíciós számlákon zajlik, ami lehetővé teszi a devizahelyzet és az árfolyammozgások miatti eredményváltozás azonnali nyomon követését.

A műveletek könyvelése a nyilvántartásukra kijelölt számlákon történik, késsedelem nélkül. Az ügyletadatok függő és technikai számlák közötti többszörös átvezetése megszűnt. Az üzleti partnerek közvetlenül válthatják át devizáikat forintra, így az elszámolásokat sokkal gyorsabban és egyszerűbben lehet lebonyolítani. Az új rendszerre való áttéréssel egyidejűleg a fillér váltópénzt kiveztették az üzleti könyvekből. Már az új rendszerek működését érintő jelentős feladat volt az elszámolásokban az euró bevezetése.

1996. január 1-jén létrejött a Magyar Államkincstár, részben a bank szervezeti és technikai bázisán, mellyel a területi igazgatóságok száma és szerepe is jelentősen megváltozott. A bank az új intézmény működésének támogatására 18 db kiszolgáltató számítógépet, kb. 300 munkaállomást és több mint 30 nagy teljesítményű nyomtatót adott át. Ezenkívül, a kincstár működését

⁹⁴ egyéb különleges szolgáltatásokkal is segítette, illetve segíti: közvetlen jóváírás kincstári ügyfél javára a bankközi elszámoló rendszeren keresztül; bizonyos műveletek körében a devizaforgalom nettósítása devizanemenként; az importfizetés adatainak továbbítása mágneses adathordozón az ügyfélszámlák terhelésének elősegítése érdekében; a kincstár bankjaként, fizetési kötelezettségeinek számontartása.

A kincstár megalakulásával a belföldi állampapírok kibocsátása és nagybani forgalmazása, illetve a devizatartalékok és adósságok kezelése is ugyanazon szervezet hatáskörébe került. A tevékenységek de jure átadását követően még egy évig a jegybank működtette a forgalmazást segítő technikai apparátust. A bankban maradt tevékenységek kiszolgálására 1995-ben átmeneti programrendszert fejlesztettünk ki, amelynek munkáját később az új üzletkötői rendszer vette át.

A Reuters és a Bloomberg adatszolgáltatásai nélkülözhetetlenek az üzletkötők, az elemzők, a kutatók, valamint a bank vezetőinek munkájában. Ezek figyelemmel kísérése korábban egy-egy képernyőnyi adat megjelenítésén alapult, ami semmilyen kapcsolatban nem volt az információk további feldolgozásával. Ezt az információk digitális áramoltatása váltotta fel, ami lehetővé teszi a különböző típusú, más és más szolgáltatóktól származó információk egyidejű és szerkesztett megjelenítését, valamint továbbítását más számítógépes rendszerekbe (pl. az üzletkötői rendszerbe, táblázatkezelőkbe stb.). A működés alapelve és technológiája egyfajta világszabvánnyá vált, így annak egyes elemei (adatbefogadás, visszanyerés, adatbevitel a szolgáltatók világhálózataiba) bizonyos korlátok között szabadon cserélhetők a bank követelményeinek és az újonnan kifejlesztett informatikai eszközök technikai jellemzőinek megfelelően. További előrelépést jelentett az adatok visszanyerésében az internetes, illetve intranetes technológia alkalmazása. Az új üzletkötői rendszer lehetővé teszi az összes igényelt pénzügyi eszköz alkalmazását, rugalmas export-import funkciókkal rendelkezik, így adatbázisa jól kihasználható. A kézi adatbevitel csaknem teljesen visszaszorult (egyfajta adatot csak egyszer kell rögzíteni, továbbításuk a feldolgozó rendszerekbe automatikus).

A rendszer fejlett kockázatkezelési és értékelési, illetve limitkezelési funkciókkal rendelkezik. Az árfolyam- és kamatadatokat valós időben képes fogadni. Ennek alapján azonnal, illetve folyamatosan képes kimutatni a tartozások és követelések pillanatnyi piaci értékét, egy adott időszakra vonatkozó nyereséget és veszteséget, s a korlátok betartását. Ezeket a szolgáltatásokat fokozatosan vezette be a bank. A 2000. évben minőségi javulást eredményezett a kockázatkezelési rendszerben elkezdődött napi kiértékelés, az eredménykimutatás, illetve jelentősen kibővült a limitek köre – mindez belső fejlesztés eredményeként.

A kulcsfontosságú pénzügyi szervezetekkel (a tőzsdével, a bel- és külföldi értékpapír-klíringközpontokkal) létesített vonalkapcsolat a megbízások azonnali továbbítását és teljesítésük folyamatos nyomon követését teszi lehetővé. Az MNB által kibocsátott értékpapírok, majd később a különböző eszközök aukciós értékelésének támogatására olyan programrendszert fejlesztettek ki informatikusaink, amely a döntések után a jóváhagyott tranzakciókat az üzleti rendszerbe továbbítja.

Korábban az árfolyamok megállapításával a bank több területe is foglalkozott. Jelenleg az összes deviza árat az üzleti terület jegyzi megfelelő hálózati számítógépes program támogatásával. Az adatközlés is korszerűsödött. A napi adatok széles körű nyilvánosságra hozatala mellett, az archív devizaárfolyamok a bankon belül és kívül egyaránt elérhetők.

Új üzletkötői programok

Az MNB-hez beérkező csekkek feldolgozására az előregedett számítógépen futó rendszert hálózatos, új program váltotta ki, ami megfelelően illeszkedik az új könyvelési rendszerhez.

A nemzetközi fizetés és az ahhoz kapcsolódó tevékenységek ellátását szolgáló rendszerek működése stabilizálódott, mely a kincstár megbízásából végzett devizaműveletek lebonyolítását is szolgálja.

1998-tól új rendszer üzemel a megkötött üzletek adatait megerősítő, küldött és kapott visszaigazolási üzenetek egyeztetésére, amely lehetővé teszi az esetleges tévedések kiszűrését és a hibák időben történő helyesbítését.

Valós idejű elszámolások

A kincstár megalakulása nyomán a területi igazgatóságokkal újszerű kapcsolat alakult ki. Az új pénztári-kézpénzművelési rendszer lehetővé tette a valós idejű, központosított könyvelésre való áttérést, kézpénzfelvétel esetén az azonnali és automatikus fedezetvizsgálatot – végső soron a műveletek lebonyolításának egyszerűsítését, gyorsítását.

Megfelelő módosítással a bankszámlavezető-rendszer képessé vált a csoportos átutalások és beszedések elektronikus végrehajtására, a bankközi elszámolóközponttal való együttműködésre.

Az 1999 szeptemberében bevezetett Valós Idejű Bruttó Elszámolási Rendszer (VIBER) lehetővé teszi a bankközi – 2000 júniusától a banki ügyfelek által kezdeményezett – fizetési megbízások néhány másodpercen belüli, végleges és visszavonhatatlan teljesítését. A megbízások átvétele a közvetítő (S.W.I.F.T.) hálózatról, fedezetük ellenőrzése, teljesítésük, a fedezetlen megbízások sorba állítása és további kezelése teljesen önműködően történik. A rendszer emellett technikai lehetőséget biztosít az európai jegybankok nemzetközi klíringrendszeréhez (a TARGET-hez) való csatlakozásra. Jelenleg tíz jegybank használ ezzel azonos típusú rendszert a nagy összegű fizetési megbízások azonnali kiegyenlítésére, köztük az Európai Központi Bank, a luxemburgi, az ír, a horvát, a szlovén központi bank. A VIBER bevezetése azt is lehetővé tette, hogy a kötvényügyletek elszámolásában az ország áttérjen a „szállítás fizetés ellenében” elv, illetve eljárás alkalmazására, ami jelentősen csökkentette az ilyen ügyletekkel egyébként együtt járó pénzügyi kockázatokat. (Az értékpapír-műveletek klíringközpontja csak azután írja jóvá a megvásárolt kötvényeket a vevő számláján, miután az MNB-től értesítést kap a vételár visszavonhatatlan kiegyenlítéséről.)

Az elmúlt öt évben megtörtént az elavult statisztikai rendszerek korszerűsítése is, melynek nyomán a legnagyobb, részben elektronikusan érkező adatszolgáltatások ellenőrzése pontosabbá és gyorsabbá vált. Ez elsősorban a nagy érdeklődésre számot tartó fizetési mérleg esetében járt jelentős eredménnyel, amely pontosabb tartalommal, 5 nappal hamarabb jelenik meg. Az adatok közzététele a bankon belül a belső hálózaton történik: az idősorok jelenleg is hozzáférhetőek, de folyamatban van egy központi statisztikai adatbázis kialakítása is, ahol strukturált, leíró adatok segítségével lehet a keresett információt elérni. Az internet kínálta lehetőségeket az adatok, tájékoztatók közzétételén túl a hitelintézetekkel való kapcsolattartásra is felhasználjuk az adatgyűjtések megjelentetésével.

Belső valós idejű rendszerünk a különféle helyeken, más és más formátumban rendelkezésre álló információk elérését, visszakeresését támogatja. Ez a hozzá kapcsolódó adatbázisokkal együtt az elemzőket, a döntéshozókat és a döntéshozókat kiszolgáló vezetői információs rendszer alapját képezi.

A felsorolt informatikai alkalmazások nem működhetnének egységes elvekre épülő, az egész bankot és a külvilágot is összekapcsoló korszerű hálózat, informatikai infrastruktúra nélkül. Az informatikai hálózat munkaállomásainak száma jelenleg 1300, a tényleges felhasználók száma 1100, a többi munkaállomás különleges rendszergép, illetve fejlesztői munkahely. Egy ekkora hálózat működtetése és fejlesztése a korábbiakhoz képest merőben új szemléletű kiszolgálási stratégiát és szervezetet tett szükségessé.

A felépített infrastruktúra lehetőséget ad arra, hogy a bank szervezeti egységeinek, munkatársainak informatikai jellegű igényeit a korábbinál gyorsabban, teljes körűen lehessen felmérni és automatizált folyamat segítségével teljesíteni úgy, hogy az igények kielégítését szolgáló megoldások szabványosan illeszthetők legyenek az informatikai architektúrához. A rendelkezésre álló eszközökkel lehetséges, hogy a problémák legnagyobb részét helyszíni kiszállás nélkül, távoli hozzáféréssel hárítsák el a segélyszolgálat munkatársai.

Az amortizálódott informatikai eszközök cseréje tervszerűen és folyamatosan történik.

Az informatikai hálózat fejlesztésének eredményeként 1100 felhasználó minőségi kiszolgálása biztosított. A hálózat központi elemeinek átbocsátó képessége háromszorosára nőtt. A központi elemek háttere biztosított, azaz egy elem meghibásodása esetén annak feladatait a hálózat működő részei képesek átvenni. Jelenleg folyik az egymástól függetlenül üzemeltethető hálózatrészek kialakítása, annak érdekében, hogy az üzemeltetési környezet teljesen elválasztható legyen a fejlesztési és tesztelési környezettől, fokozva ezzel a véletlen és a szándékos károk elleni védekezési képességünket.

A hálózati kiszolgálók rendelkezésre állása 99,9% volt, ami azt jelenti, hogy az üzemkiesés évi átlagban nem haladta meg a kilenc órát.

Az 1300 munkaállomás döntő többsége a legkorszerűbbek közé tartozik.

Az adminisztrációs feladatok támogatására, a minél hatékonyabb munkavégzést lehetővé tevő üzemi környezet kialakítására, a rendszerek működésének folyamatos nyomon követésére korszerű rendszerfelügyeleti eszköz áll rendelkezésre.

A műszaki-technikai infrastruktúra korszerűsítése önmagában is – az új eszközök alkalmazása miatt – jelentős üzembiztonságot erősítő lépés volt. Az új környezet lehetővé tette korszerű biztonságtechnikai eszközök és módszerek bevezetését, új felügyeleti eszközök, szabályzatok, korlátozott funkcionalitású munkahelyek alkalmazását. A felhasználók jogainak korlátozása a munkaállomásokon csökkenti a valószínűségét annak, hogy a környezetbe nem illeszkedő, bizonytalanul működő, esetenként károkat okozó elemek kerüljenek a bank informatikai rendszerébe. Központi, többszintű, a gyakorlatban bevált rendszer biztosítja a személyi használatú és a kiszolgáló számítógépek vírusvédelmét. Vírus észlelése esetén azonnali riasztás és beavatkozás történik. A védőháló kiterjed a levelező rendszerre is. A korábbi nehézkes, kézi frissítés helyébe automatizált, ellenőrzött szoftverterítés lépett.

A stratégiai rendszereinket működtető kiszolgálók biztonsági opcióval működnek, ami a felhasználók jogosultsági korlátjainak szűkítését, a rendszerhez való hozzáférés szorosabb megkövetését teszi lehetővé. A rendszerekhez való hozzáférési jogosultság folyamatos figyelemmel kísérése a felügyeleti rendszerbe illesztett biztonsági szoftverek segítségével történik.

Az elmúlt években kialakultak az informatikai biztonság kezelésének szervezeti keretei is. A bank informatikai biztonsági politikáját elnöki utasítás rögzíti. Az infrastruktúra-fejlesztési

Korszerű informatikai hálózat

Informatikai biztonság

döntéseknél az informatikai biztonság szempontjai kiemelt fontosságot kapnak. A digitális aláírás, hitelesítés és azonosítás bevezetésére technikailag készen állunk.

Az informatikai rendszer üzembiztos működését segíti a kiszolgáló számítógépek egyes elemeinek megkettőzése, az adatok és programok mindennapos mentése és az adathordozók távoli őrzése.

Külső független ellenőrök véleménye szerint informatikai biztonságunk európai színvonalú.

Az irodai munka támogatása

Az új műszaki-technikai infrastruktúra lehetővé teszi az általános irodai célra használt alkalmazások egységesítését és folyamatos korszerűsítését.

Az elektronikus levelezési rendszer bevezetésére 1995 folyamán került sor. Minden felhasználó rendelkezik elektronikus postaládával és a belső ügyintézés is jelentős mértékben támaszkodik az elektronikus eszközökre. Lehetséges a határidőnaplók összehangolása, az elektronikus könyvtárak, hirdetőtáblák közös használata. Míg 1995-ben a munkaállomások döntően az egyéni munkát támogatták, napjainkra a közös munka és a hálózati erőforrások közös használata a jellemző, ami jelentősen hozzájárul az információcseréhez és a csoportmunka hatékonyságának növeléséhez. Tovább lépés ezen a területen az elektronikus iktatás bevezetése és az elektronikus aláírás alkalmazása lehet.

Az MNB saját hálózatának biztonsági okokból jelenleg még nincs közvetlen összeköttetése az internettel, csupán az elektronikus levelezés lehetséges a bank dolgozóinak munkaállomásairól. Az internet használatára jelenleg a hálózattól független, egyedi munkaállomások szolgálnak.

Rendszerfejlesztés

A fejlesztési feladatok megoldása 1995 előtt elsősorban belső erőforrások alkalmazásával történt. A különböző fejlesztési munkálatok általában egymástól függetlenül, nem szabványos módon zajlottak. Az 1995-ben elindított fejlesztési program egyik alapelve, ezzel szemben, az elsősorban kész programcsomagok vásárlása és alkalmazása külső erőforrások bevonásával.

A 2000. évi dátumváltás

Az 1998–1999. évek fontos feladata volt a felkészülés a 2000. évi dátumváltásra. Minden eszköz, rendszer és alkalmazás vizsgálat tárgya lett: működésük az 1999–2000–2001-es évváltások valamint a különleges napok (1999. szeptember 9., 2000. február 29.) előfordulásakor az üzemivel megegyező környezetben.

A teszteléseknél az adott szoftvert vagy hardvert gyártó, forgalmazó cég ajánlásait figyelembe véve a teljes informatikai rendszer átvizsgálásra került, majd megtörtént a nem megfelelő elemek cseréje vagy kijavítása.

A próbák végrehajtása során az együttműködés számos formája megvalósult a világ és az ország különböző szervezeteivel, Y2K irányító központokkal, valamint a Miniszterelnöki Hivatal Évszámkezelési Kormánybiztosával, titkárságával. Folyamatos volt az információcsera a probléma megoldását segítő olyan nemzetközi és hazai csoportokkal, mint a Global 2000, az Y2K Council és a Global 2000 Magyarország. A hazai bankrendszer zökkenőmentes átállását segítő rendeletek (pl. a rendkívüli bankszünnapokról szóló) kialakításában, a bankközi elszámoló rendszer integrációs tesztjeinek kidolgozásában, végrehajtásában és értékelésében is döntő irányító-koordináló szerepet játszott a bank.

A korábbi években bevezetett új rendszereknek is köszönhetően a felkészülés sikeresnek mondható, s az évváltás során az MNB rendszereiben nem következett be hiba.

1995-ben létrejött az informatikai fejlesztéseket irányító és végrehajtó mátrixtípusú szervezet. Az informatikai fejlesztésekkel kapcsolatos döntések az erre felhatalmazott program-, illetve operatív koordinációs bizottságok hatáskörébe kerültek, a fejlesztéseket pedig projektek keretei között történtek. Az informatikai eszközök működtetése, üzemeltetése a Számítástechnikai főosztály fő feladatává vált.

A főosztály szervezeti felépítése 1995-ben még az MNB korábbi szerkezetét tükrözte. A jelenlegi struktúra elvszerű, a nemzetközi ajánlásokat is figyelembe vevő átszervezéssel infrastruktúra-üzemeltetési, alkalmazás-üzemeltetési, fejlesztési és szolgáltatási területekre oszlik, s a feladatok eszerint csoportosulnak az egyes szervezeti egységekhez. A főosztály létszáma radikálisan (40%-kal) csökkent.

Az új szervezeti felépítés és működésmód kialakítása során az egyik legfontosabb célkitűzés az informatikai szolgáltatások színvonalának emelése volt. A segélyszolgálat megerősítésével csökkent a hardver- és szoftvereszközök működésével kapcsolatos hibák és fennakadások száma, a javítások időigénye, s javult a problémaelhárítás hatékonysága. A bankszakmai területek munkájának támogatására rendszergazda-, illetve komponens felügyelőcsoportok alakultak.

A felhasználói igények nyilvántartására, elemzésére az igénykezelési csoportot, míg az egyre összetettebb és növekvő számú alkotóelemből álló informatikai infrastruktúra térképének kezelésére, a verziók és licenck nyilvántartására, a változtatások egymásra és az egész rendszerre gyakorolt hatásának elemzésére az architektúrakezelő csoport szolgál.

Az 1990–1995 közötti időszakban a centralizáltan működő Számítástechnikai főosztály mellett – a hálózatos technika és architektúra adta lehetőségeket kihasználva – kisebb alkalmazás-fejlesztői csoportok jöttek létre a felhasználó szervezeteknél is. E csoportok munkáját 1995–2000 között a fejlesztési program keretében hangoltuk össze, s napjainkra kialakult a centralizáltan szervezett architektúra- és infrastruktúra-menedzsment. A helyben megoldandó (egy adott szervezet munkáját támogató) feladatok összehangolása és kezelése biztosított.

Tovább kell fejleszteni azt a már létező, részben vezetői információs rendszerként is funkcionáló alkalmazást, amely egyszerű, gyors, biztonságos hozzáférést biztosít azokhoz a pénzügyi, statisztikai információkhoz, hírekhez, amelyekre az elemzésekhez, kutatáshoz, a szabályozáshoz és a döntések előkészítéséhez szükség van.

Fejleszteni kívánjuk a bankminősítő tevékenységet támogató információs rendszert.

Megújításra vár az egy évtizede működő nemzetközi fizetési rendszer. Kiváltásának előkészítése folyamatban van.

A következő évekre tervezett feladat a biztonsági háttérközpont kialakítása úgy, hogy normális működési körülmények között kapacitásának kihasználása biztosítva legyen, többek között fejlesztési célokra.

Szervezeti változások

Feladatok

A bank átalakítása a humánpolitikai szervezetet sem kerülte el. Az 1995. évi átszervezés még csak a Személyzeti- és munkaügyi főosztály, valamint a Szociális és jóléti önálló osztály összevonásával járt, megteremtve az egységes szemléletű és irányítású munka lehetőségét. Ezt követően alakult ki a Humánpolitikai főosztály három területet átfogó szervezete:

11.
HUMÁNPOLITIKA

- a humánerőforrás-gazdálkodás, amely az alkalmazottak minden ügyével személyekre szabottan foglalkozik (pályáztatás, alkalmazás, előléptetés, bérmegállapítás, premizálás, oktatás, üdültetés, segélyezés, munkaviszony megszüntetése stb.);
- a humánerőforrás-tervezéshez a létszám- és bérgazdálkodás, a béren felüli juttatások, szociális és jóléti célú ráfordítások tervezése tartozik, valamint a bank egészénél figyelemmel kíséri a megszabott keretek betartását;
- a harmadik egység a munkaügyi, illetmény-számfejtési és a társadalombiztosításhoz kapcsolódó feladatokat látja el.

A foglalkozás-egészségügyi szolgálat kivált a bank szervezetéből és önálló kft.-ként működik. A főosztály minden területén korszerű informatikai rendszer (SAP) működik, így lehetővé vált a bankszervekre háruló adminisztrációs terhek csökkentése, a helyi bérszámfejtés átvétele a területi igazgatóságoktól.

A szervezet átalakítása, a funkciók átrendezése és az informatikai rendszer korszerűsítése eredményeként az 1995. évi 66 fős létszám 34 főre csökkent.

A humánerőforrás-gazdálkodás új megközelítésének lényege, hogy a bank céljainak eléréséhez szükséges munkaerő megtartása a teljes humánpolitikai eszköztár egységes szemléletű használatával valósul meg. Ennek érdekében jött létre a humánmenedzseri rendszer, amely maximális támogatást képes nyújtani az egyes területek vezetőinek. A három menedzser a hozzájuk tartozó területek dolgozóinak a munkához kapcsolódó valamennyi problémájával foglalkozik.

Oktatás és képzés

A toborzási és kiválasztási rendszer megújulásának lényegi eleme annak az elvnek az érvényre juttatása, miszerint munkatárs felvételére, külső pályázati kiírásra általában akkor kerül sor, ha a bankon belül az adott munkakör ellátására nem akad alkalmas ember. Az alkalmazottak életútjának folyamatos figyelemmel kísérése ugyanis megteremti annak lehetőségét, hogy a legképzettebbek, legjobb teljesítményt nyújtók munkahelyük átszervezése esetén megfelelő, másik beosztást kapjanak bankon belül. Többek között ennek eredményeképpen a szemléletében alapvetően megújult felső vezetés közel fele a bankból került ki, és a kívülről érkezettek tekintélyes része szintén rendelkezik hosszabb-rövidebb jegybanki múlttal.

Kialakult az egyes munkakörök betöltésének követelményrendszere, mely egyben az oktatási és képzési rendszer alapjául is szolgál. Ez utóbbi keretében nagy hangsúlyt kap a szakirányú felsőfokú, posztgraduális és PhD-képzés. A tanulmányok támogatásának fő célja, hogy a bank belső utánpótlást biztosítson minden munkakör betöltéséhez, valamint feladatát magas színvonalon – akár tudományos szinten – legyen képes ellátni. A hazai és külföldi szakmai továbbképzések szintén az említett szempontok alapján szerveződnek, jórészt a Nemzetközi Bankárképző Központ Rt. keretében, de nem utolsósorban a külföldi jegybankokkal közvetlenül, vagy a bázeli székhelyű Nemzetközi Fizetések Bankja révén kiépített kapcsolatokon keresztül.

A képzési rendszer gerincét a belső szervezésű tanfolyamok adják. A nyelvi oktatásban – mellyel a bank elő kívánja segíteni, hogy a szükséges nyelvismeretet minden arra kötelezett alkalmazott 2001 végéig megszerezze – több mint 400 munkatárs vett, illetve vesz részt. A tanfolyamokra – alacsonyabb részvétellel – később is szükség lesz a nyelvtudás fejlesztése, karbantartása érdekében. A belső szervezésű informatikai tanfolyamokon alkalmazói szintű ismeretek elsajátítására és a bevezetés előtt álló új programok megismerésére van mód.

A magas szintű szakmai ismeretek mellett a bank vezetőivel szemben követelménnyé vált a vezetéstudományi ismeretek alkalmazása is, 1998-ban megkezdődött a felsőszintű vezetők képzése, mely a középvezetőkkel folytatódik.

Rendszeressé vált a pályakezdők felkészítése a banki munkára. A tanfolyamokon a bank felsőszintű vezetői tájékoztatják a fiatalokat az irányításuk alá tartozó terület feladatairól. A csoportépítő foglalkozások elősegítik a kapcsolatok megteremtését, a generációk integrációját, az együttműködési készség fejlesztését.

A bank munkadíjazási rendszerével, a differenciált bérezéssel a tárgyalta időszakban sikerült elérni, hogy az összetett feladatok ellátásához szükséges képzett munkaerő rendelkezésre álljon. Az MNB dolgozóinak keresete fix és változó részből áll, az előbbi – az alapbér és a pótlékok – a teljes kereset 65–70%-át teszi ki. A változó rész az alapbér arányában meghatározott prémium és jutalom. Prémiumban a vezetők és – 1997-től – a felsőfokú iskolai végzettséggel rendelkező ügyintézők részesülnek. A nem premizált kör 13. és 14. havi jutalmat, valamint – konkrét teljesítményének megítélése alapján – átlagosan másfél havi alapbérnek megfelelő jutalmat kap.

A Magyar Nemzeti Bank szigorúan kötött bértömeg-gazdálkodás keretében dönthet bérintézkedéseiről. Bérköltségéről a tulajdonosi jogokat gyakorló pénzügyminiszter, a kormány álláspontja, illetőleg az Országos Munkaügyi Tanács (1999-ig Érdekegyeztető Tanács) ajánlása figyelembevételével, az igazgatóság véleménye alapján a bank elnöke dönt. A gazdálkodási lehetőségek a jelzett időszakban korlátozottak voltak: a jóváhagyott bérköltség 6 év alatt 126%-kal emelkedett a fogyasztói árszínvonal 160%-os növekedése mellett.

Bérköltségek

1995-től alapvető változások következtek be a Magyar Nemzeti Bank létszámában és struktúrájában. Ez számottevő, technikai jellegű bér-, illetve keresetszínvonal-növekedést eredményezett anélkül, hogy az MNB-ben maradó dolgozók személyi díjazása emelkedett volna. A jegybank alkalmazottainak valós átlagkereset-növekedése elmaradt a hitelintézetek körében megvalósulttól, de a szigorú létszám-gazdálkodás és a céltudatos béripolitika révén sikerült tartani a nemzetgazdasági átlagot. Mindazonáltal az átlagkereset növekedése 1997-ig alacsonyabb volt a fogyasztói árszínvonal növekedésénél, a bank dolgozóinak reálbére csökkent.

A bank bérintézkedései az utóbbi években főként arra irányultak, hogy tevékenységének színvonala a megváltozott struktúrában is emelkedjen, tovább javuljon a képzettségi összetétel. Ezért kiemelt szempont volt a felsőfokú iskolai végzettséggel rendelkezők bérarányainak javítása. Ennek megfelelően a pályakezdők felvételi bérszintje az inflációt meghaladó mértékben emelkedett: 1995-ben a felsőfokú végzettségű, legalacsonyabb besorolású kategóriában – munkatársi beosztás – az alapbér mintegy 92%-át tette ki a legmagasabb besorolású középfokú végzettségű – főelőadó – kategória alapbérének. Ez az arány 2000-re több mint 135%-ra módosult. A rendelkezésre álló bérezési lehetőségek keretében azonban a számottevő differenciálás sem tudta megakadályozni a felsőfokú végzettségűek fluktuációjának emelkedését, miközben a középfokú végzettséggel rendelkezők körében a reálkereset csökkent.

A szociális és jóléti ellátás területén 1995 után koncepcióváltás következett be: a megélhetést a munkából származó jövedelemnek, a bérnek kell biztosítania. Megszűntek a gyermekintézmények, a korábbi, mindenki számára egységesen megállapított üdülési támogatás helyébe a rászorultakat kedvezményező rendszer lépett. A szociális ellátási rendszer homlokterében

Szociális és jóléti ellátás

- az egészségügyi ellátás, ezen belül is egyre nagyobb mértékben a megelőző jellegű szűrések,
- az egészséges életmód kialakítását elősegítő sportolási és üdülési lehetőségek biztosítása (az üdülők számának csökkenése mellett) és
- a rászorultak – elsősorban a nyugdíjasok – anyagi támogatása áll.

A szociális és jóléti ráfordítások összege abszolút értékben mérséklődött, az egy főre jutó kiadások pedig mindössze 46%-kal növekedtek, reálértékben csaknem 30%-kal csökkenve.

Az említett ellátásokat az alkalmazottak anyagi biztonságát erősítő élet- és balesetbiztosítási rendszer egészíti ki, az MNB Nyugdíjpénztára segítségével pedig lehetőség van aktív korban megteremteni a nyugdíjas évek anyagi biztonságát.

12. Az MNB Igazgatósága 1996 februárjában jóváhagyta a bank biztonsági koncepcióját. A központi épületek, a területi igazgatóságok és kirendeltségek esetében több tízezer m² alapterületű objektum védelmének magas szintű kialakítása volt a cél. Ennek keretében újjászerveződött és korszerűsödött a bank előerős őrzés-védelme, valamint kiépültek a mechanikai és elektronikai védelmi rendszerek, amelyek a megújuló, változó banki, állami és nemzetközi követelményekhez igazodva folyamatosan bővülnek, korszerűsödnek.

Új beléptető rendszer Az egységes beléptető rendszer iránti igény már 1995-ben megfogalmazódott. 1996-ban megkezdődött egy korszerű beléptető rendszer több lépcsőben zajló telepítése. A korábbi belépőkártyákat biztonságos, mágnescsíkos személyazonosító kártyák váltották fel. A mágnescsíkos olvasókkal ellátott beléptető rendszer 1997 végén tovább korszerűsödött. Az új rendszer – a főbejáratokon zajló forgalom ellenőrzése mellett – a korábbinál több, zárt terület bejáratánál is működik. A banki dolgozók részére minőségi változást eredményezett az új „proximity”-kártyaolvasók üzembiztos működése, egyszerűbbé, kényelmesebbé és gyorsabbá vált a kártyaazonosítás folyamata, ezzel együtt az ellenőrző pontokon történő áthaladás is.

Tűz-, katasztrófa- és terrorfenyegetés elleni védelem Jelentős változás következett be a tűzvédelmi helyzetben is. Az 1996 óta eltelt időszakban a központi épületekben szinte teljes körűen megvalósult az egységes, az épületek valamennyi helyiségére kiterjedő, automatikus tűzjelző rendszer telepítése. A Hold utca 7. számú épület számítástechnikai géptermeiben és a Pénz- és Devizapiaci főosztályon a legújabb, EU-követelményeknek megfelelő oltóanyag alapuló rendszer lépett üzembe.

A tűzjelző rendszerek telepítése mellett további fejlesztések, korszerűsítések mentek végbe, egyebek mellett speciális világító eszközök felszerelése, amelyek vész helyzetben, teljes sötétség esetén is elégséges fényt biztosítanak a meneküléshez. Jelenleg kiépítés alatt áll az információs és evakuációs hangosító rendszer.

Objektum- és vagyonvédelem A bank épületeiben 1995-től kezdődően folyamatosan épült ki egy, speciálisan banki védelemre tervezett behatolásjelző rendszer. 1997-ben az új őrzésvédelmi központ kiépítésénél a jövőbeni igényeket, illetve az intelligens felügyeleti központ megteremtésének lehetőségét vették figyelembe. Az egymástól távol elhelyezkedő objektumok védelmi rendszereinek kiválasztásánál fontos szempont volt, hogy a későbbiekben azok összekapcsolhatóak legyenek egy

közös felügyeleti rendszerrel, ami 1998-ban valósult meg. A behatolásjelző rendszerek teljes körű felületvédelmet és – a kiemelten fontos helyiségekben – térvédelmet is biztosítanak.

A nagybani pénz- és értékszállítások technikai lebonyolítása páncélozott pénzszállító gépjárművekkel történik. Többfordulós pályázat után két új páncélozott pénz- és értékszállító gépjárművet gyártattunk a Német Szövetségi Köztársaságban, amelyek védettségi szintje megfelel az európai normáknak.

A központi épületekben a pénzszállítványok fogadására lövedékálló pénzátadó zsilipek létesültek. Külső szállítók 1996 óta csak önvédelmi fegyvereik leadása után léphetnek be a bank épületeibe.

A technikai fejlesztések mellett kiemelten fontos az élőerős őrzésvédelem helyzete, illetve szerepe. Ezért átalakult a biztonsági szolgálat működése, hatályba lépett a tevékenységét szabályozó új utasítás, módosult a szolgálatellátás rendje. A vezetők nagy súlyt helyeznek a szolgálatot ellátók kulturált megjelenésére, viselkedésére, a bank többi dolgozójával szembeni segítőkészségre. A biztonsági szolgálat elhelyezésére és tevékenységének irányítására 1997-ben megépült az új őrzésvédelmi központ, amely korszerű technikai felszereltségével biztosítja a bank vagyónvédelmi rendszereinek folyamatos felügyeletét.

A katasztrófák elleni védekezés irányításáról, szervezéséről és a veszélyes anyagokkal kapcsolatos súlyos balesetek elleni védekezésről szóló törvény rendelkezései alapján – figyelembe véve a bankszervek javaslatait – megkezdődött a bank új polgári védelmi szervezetének kialakítása.

A bank infrastrukturális feltételeinek átfogó felmérése a 90-es évek első felében megtörtént. Az elkészült szakvélemények alapján középtávú korszerűsítési tervek készültek, s ezek megvalósítása során:

- korszerűsödött az elektromos hálózat, ezáltal biztonságosabbá vált a számítógépek üzemeltetése is (szünetmentes áramellátás, túlfeszültség elleni védelem);
- a két központi épületben befejeződött a víz- és csatornahálózat felújítása és a szociális helyiségek kialakítása;
- a központi fűtési hálózatok felújítása keretében megkezdődött az alap- és felszállóvezetékek egységes kialakítása;
- kiépült a központi hűtési rendszer;
- a központban üzemelő 27 felvonó és 2 körforgó felújítása – egy kivétellel – megtörtént;
- új létesítményként 1995-ben megépült a Soroksári úti raktárbázis és gépkocsitelep.

A felújítási munkák a bank főépületére koncentráltak. Az épület teljes belső rekonstrukciója során a műemléki helyreállítással egyidejűleg a korszerű (strukturált) számítógépes munkavégzéshez szükséges kábelhálózat épült ki; az érvényes szabványoknak megfelelő elektromos hálózat és központi hűtőrendszer jött létre. Korszerűsödött a dealing-room és környezete, a földszinten a folyó műveleti lakossági és vállalati osztályok, valamint az ügyféltér. Új őrzésvédelmi központ készült, az emissziós területen a bankjegyfeldolgozó gépek telepítésének feltételei teremtdtek meg. A pénzátadó helyiségek, pénzszállító útvonalak, trezorelőtér, forgalmi érték-

13.

INFRASTRUKTURÁLIS FELTÉTELEK

tár, Érmemúzeum, valamint a szakkönyvtár könyvraktári része (3000 polcfolyóméter), egyidejűleg előterében a büfé átalakítása és felújítása is befejeződött.

A Hold utcai épületben (Postatakarékpénztár) 1999-ben a IV. emelet, 2000-ben az I. és III. emelet teljes körű rekonstrukciója valósult meg.

A Hold u. 7. számú épületben az emissziós területen két új pénztáradó zsilip és új pénztárhelyek készülnek.

A központi épületekben folyó helyreállítási, felújítási, rekonstrukciós munkák során a funkcionális igényeknek és a műemléki hatósági előírásoknak is megfelelő, korszerű munkahelyek létesültek. A közös terek, lépcsőházak, közlekedők burkolatainak, felületeinek, mennyezeteinek, nyílászáróinak, ólomüveg ablakainak, valamint az udvari homlokzatoknak a felújításával az épületek eredeti állapotának helyreállítása is folytatódott.

Az épületek korszerűsítésével egyidejűleg a működési-üzemeltetési költségeket csökkentő műszaki fejlesztések közül kiemelkedő jelentőségű:

- épületfelügyeleti rendszer telepítése;
- korszerű nyílászárók beépítése;
- az energiatakarékos világítás kiterjesztése;
- a távközlési berendezések és hálózatok korszerűsítése.

1996 végén tíz, 1999-ben további négy megyei igazgatósági ingatlan átadásával (a Magyar Államkincstár részére), a Szabadság tér 10–11. sz. alatti ingatlanokban lévő lakások bérleti jogának kivásárlásával, a jóléti ingatlanok értékesítésével (Nyíregyháza, Kőszeg, Igal, Dunakeszi, Szolnok), valamint a Bankjóléti Kft. részére történő átadásával (Orfű, Kisköre) jelentősen csökkent a fenntartandó ingatlanok állománya.

A fejlesztési tevékenység a közeljövőben a Hold u. 4. számú épületre koncentrálódik. Komplet felújítás keretében megújul(hat) a II. emelet, a földszint és a főpénztár.

A főépületben tervezett fejlesztések:

- a pénztárterem átalakítása (a szakkönyvtár olvasószolgálati, kutatási, gyűjteményi területének kialakítása)
- az épület külső környezetének – a Szabadság téri mélygarázs építését követő – közlekedési és esztétikai rendezése
- a letéti trezor felújítása
- az Érme- és Bankmúzeum bővítésének előkészítése
- a fűtési hálózatok energiatakarékos szabályozása
- a háromszintes trezor teljes felújítása.

IV. FEJEZET Az MNB belföldi és külföldi tulajdonosi érdekeltségei

ELŐZMÉNY [105] · *AZ MNB TULAJDONOSI RÉSZESÉDÉSEINEK HELYZETE 1995–2000 KÖZÖTT* [106] · *Pénzjegynyomda Rt.* [108] · *Magyar Pénzverő Rt.* [109] · *MNB Értékesítési Rt.* [110] · *Központi Elszámolóház és Értéktár (KELER) Rt.* [111] · *Giro Elszámolásforgalmi Rt.* [111] · *Budapesti Értéktőzsde* [112] · *MNB Bankjóléti Kft.* [113] · *BSS Kft.* [114] · *Nemzetközi Bankárképző Rt.* [114]

1. **ELŐZMÉNY** A Magyar Nemzeti Bank a tevékenységével összefüggő gazdasági társaságokban részesedéssel rendelkezik, a jegybanktörvény megalkotása előtt pedig – feladatainak végrehajtása, illetőleg e feladatok elősegítése érdekében – szintén rendelkezett különböző külföldi és belföldi tulajdonosi érdekeltségekkel.

A kétszintű bankrendszer kialakulása előtt, a rendszer jellegéből fakadóan a Magyar Nemzeti Banknak egy sor klasszikus kereskedelmi banki funkciót is el kellett látnia. Az MNB devizamonopóliumával jellemezhető korban értelemszerűen más pénzintézet nem vagy csak igen korlátozott mértékben folytathatott külföldön kereskedelmi banki műveletet. Éppen ezért az MNB külföldi banki érdekeltségeinek fő feladata a külkereskedelmi kapcsolatok fejlesztése és az ország adósságkezelésének támogatása volt.

Alapvető változást a kétszintű bankrendszer 1987-es bevezetése, illetve a rendszerváltozás jelentett. Ezek teremtették meg előfeltételét a hazai kereskedelmi bankrendszer kialakulásának, s egy, a piacgazdaság követelményeinek megfelelő, korszerű jegybanktörvény létrehozásának. Megindulhatott a kereskedelmi banki funkciók fokozatos átadása a hazai bankszektornak, természetesen csak abban az ütemben, amelyben az képes volt annak átvételére.

Az 1991. évi jegybanktörvény hatálybalépésekor az MNB-nek a Citibank, Budapest és a Unicbank, Budapest kereskedelmi banknak minősülő, belföldi gazdasági társaságban, valamint a Central Wechsel- und Creditbank, Bécs (CWAG); a Hungarian International Bank, London (HIB); a Deutsche-Ungarische Bank, Frankfurt (DU Bank); a Central-European International Bank, Budapest (CIB) külföldi, illetve off-shore kereskedelmi bankban volt tulajdonosi részesedése.

A 90-es évek első felében az alábbi tényezők indokolták az MNB kereskedelmi banki érdekeltségeinek működését.

- Bár a kétszintű bankrendszer 1987-ben indult, csak 1989-ben kezdődött meg az MNB devizamonopóliumának lebontása. A liberalizálás először a külkereskedelmi forgalom finanszírozásával kapcsolatos műveleteket érintette. Az átállást követő egy-két évben, a fejlett ipari országokkal folytatott külkereskedelmi és tőkeműveleti kapcsolatok intenzívebbé válásának idején célszerűnek látszott az e téren komoly tapasztalattal rendelkező külföldi érdekeltségek működtetésének fenntartása.
- A hazai bankközi devizapiac indításának előfeltételei 1992 közepére értek be. A belföldi devizapiac fejlődésének elősegítése, a likviditás növelése, a hazai vállalati ügyfelek igényeinek hatékonyabb kiszolgálása érdekében az MNB engedélyezte a nemzetközi piacokon már gyakorlatot szerzett bankok (HIB, CWAG, DU Bank) részvételét a forintműveletekben.

- Az 1990-es évek elején az ország devizatartalékai igen alacsony szinten álltak, a külső forrásbevonás még drága és bizonytalan volt, s folyamatosan kísértett az adósságválság kiújulásának veszélye. Az MNB tulajdonában levő külföldi kereskedelmi bankok a jegybank segítségére lehettek mind a rövid távú forrásbevonásban, mind az adósság másodpiacának ápolásában.
- A belföldi pénzügyintézetek esetén a részvétel célja a külföldi tőkebeáramlás segítése, a hazai bankrendszer fejlesztése volt, ami egybeesett az MNB alapvető céljaival. Az MNB minden esetben csak kisebbségi részt vállalt. A részvételt ezenkívül több esetben a partnerek is igényelték, mivel számukra az MNB egyfajta garanciaként szolgált a befektetés komolyságát és biztonságát illetően. Az MNB szerepvállalása már akkor is deklaráltan átmeneti célú volt.

Általában tehát 1991–1993 között a külkereskedelmi és tőkekapcsolatok fejlesztése, a hazai pénzügyi piacok fejlődésének elősegítése és az adósságkezeléshez való hozzájárulás indokolták az MNB kereskedelmi banki érdekeltségeinek működtetését.

A jegybanktörvény írta elő először, hogy az MNB belföldi gazdasági társaságban részesedést nem szerezhet, illetőleg a már meglévő részesedéseit 1993 végéig elidegeníteni, illetve megszüntetni köteles. A szabályozás e tilalom és kötelezettség alól az MNB-nek kivételt is engedett a pénzügyintézetek közötti országos elszámolásforgalom lebonyolítására létrehozott pénzügyintézetben, valamint a tevékenységével összefüggő gazdasági társaságban való részesedésre. Ekkor még a jegybanktörvény az MNB külföldi, illetve off-shore kereskedelmi banki tulajdonosi részesedésére vonatkozóan nem rendelkezett.

Az MNB 1993 végéig a belföldi kereskedelmi banki tulajdonosi érdekeltségeit értékesítette.

A jegybanktörvény 1994. évi módosítása az MNB külföldi kereskedelmi banki részesedéseit, valamint az off-shore státusú, CIB-ben fennálló részesedését nem érintette. Egyéb tulajdonosi részesedéseinek elidegenítésére szabott határidejét 1995 végéig hosszabbította meg azzal, hogy a már említettek kivül lehetővé tette az MNB részvételét az értékpapír- és tőzsdéügyletek elszámolására, illetőleg az értékpapírok tárolására, kezelésére és nyilvántartására, valamint az 1991. decembere után a hitelintézeti, elszámolás-forgalmi, illetőleg a tőkepiaci infrastruktúra fejlesztése érdekében a pénzügyintézetek, a posta, az értéktőzsde részvételével létrehozott gazdasági társaságban.

Az MNB az 1990-es években követett alapvető stratégiája a jegybankidegen – ezen belül is a jellemzően kereskedelmi banki – funkcióktól való megszabadulás, a fejlett piacgazdaságra jellemző, klasszikus jegybanki funkciók erősítése. Ez a folyamat az 1995 tavaszán kinevezett jegybankelnök hivatalba lépésével kapott új lendületet.

Ebben az időszakban a múltból örökölt kereskedelmi banki érdekeltségek működtetésének legfőbb (sőt gyakorlatilag egyetlen) célja az eladási, vagy adott esetben végelszámolási folyamat üzleti szempontból leghatékonyabb lezárása. A már korábban felsorolt négy devizakülföldi pénzügyintézet helyzete eltérő volt, különböző eredményességgel működtek, ennek megfelelően mind a négy különböző kezelési stratégiát igényelt. A cél azonban mind a négy esetben meg-

2.

AZ MNB TULAJDONOSI
RÉSZESÉDESEINEK HELYZETE 1995–2000
KÖZÖTT

egyezett. A jegybanknak – jogszabályi előírás nélkül is – következetesen követett politikája volt ezen pénzügyintézetekben levő tulajdoni részének elidegenítése.

Ezt igazolja, hogy az MNB már az 1995. évi rendes közgyűlésén bejelentette: megszünteti érdekeltségét a HIB, a DU Bank és a CWAG pénzügyintézetekben. A bejelentést tettek követték. A HIB kivezetése a piacról már 1995 ősztől megkezdődött, és 1997-ben sikeresen lezárult. A DU Bank végelszámolását néhány eladási próbálkozás után az MNB 1996 tavaszán jelentette be, és 1997 nyarára fejezte be. 1997 végére az MNB CIB-ben levő részesedése is értékesítésre került. A CWAG esetében az eladás előkészítése során jelentkező és a folyamatosan végzett vizsgálatok során egyre mélyebben feltárt problémák, hiányosságok lassították, majd végül meghiúsították az elidegenítés folyamatát.

Az említett kereskedelmi bankoktól 1992–1997 között az MNB közel 46 millió USD osztalékot kapott, és a kereskedelmi bankok értékesítéséből 200 millió dollárt meghaladó, nettó árbevétele keletkezett.

A tulajdonosi érdekeltségek jogi szabályozása szempontjából lényeges változást – jóval az új tulajdonosi stratégia meghirdetését és megvalósításának kezdetét követően – a jegybanktörvény 1996. évi módosítása hozta, amely előírta – konkrét határidő megjelölése nélkül, ennek meghatározását az MNB közgyűlésére bízva – az elidegenítési kötelezettséget a devizajogszabályok alkalmazásában devizakülföldinek tekintendő gazdasági társaságban fennálló MNB-részesedésre (a BIS-ben fennálló részesedés kivételével).

Napjainkra az MNB-nek már nincs egyetlen kereskedelmi banki érdekeltsége sem, miután – a végelszámolás alatt álló CW Bank 2000. novemberi közgyűlési döntésének helyt adva – az osztrák hatóságok visszavették a CW bankengedélyét. Annak ellenére, hogy sajnos még a hazai banktörténetben sem a legsúlyosabb veszteség (várhatóan 85–90 milliárd forint) keletkezett a CW Bankban, ezt a bankot vizsgálta a legtöbb külső szakértő, e hitelintézetnek piacról való kivezetése kapta a legnagyobb nyilvánosságot. Éppen ezért a közvélemény előtt is ismert, hogy az 1998 közepével záruló mintegy kétéves veszteség-feltárási folyamatot követően, a CW-nél portfólióromlás miatt már nem keletkezett újabb veszteség, sőt az 1999. október 1-jével indult nyílt végelszámolás során minden reális várakozást meghaladó megtérülést sikerült elérni.

A 90-es évek közepétől az MNB minden lényeges stratégiai döntésnél egyeztetett a mindenkori pénzügyminiszterrel, sőt számos alkalommal a kormányfővel is. A jegybank számos dokumentumban – részletesen többek között az 1999. üzleti évről szóló jelentésben – számolt be a közvéleménynek a CW helyzetéről és a megtett intézkedésekről. Az Országgyűlés, valamint a magyar állam, mint az MNB tulajdonosa, képviselőiből álló felügyelőbizottság évek hosszú során, havi gyakorisággal foglalkozott a bécsi székhelyű bank tevékenységével.

A CW Bank – részvénytársaságként – több mint egy évtizedes történetének feldolgozására 1999. szeptember végén az Országgyűlés gazdasági bizottsága tényfeltárási albizottságot állított fel, melynek tevékenysége kiterjedt az MNB többi kereskedelmi banki érdekeltségének vizsgálatára is. Az MNB az albizottság munkáját valamennyi igényelt dokumentum átadásával és a feltett kérdések megválaszolásával – az albizottság által is elismert módon – támogatta. Az albizottság a hivatalos jelentésének elfogadásával, 2000 végén befejezte tényfeltárási vizsgálatát. Az Országgyűlés gazdasági bizottsága még 2000 decemberében az albizottság konszenzusos jelentését megvitatta, és egyhangúlag elfogadta. Az Országgyűlés plenáris ülése várhatóan

2001 februárjában, a vizsgálati jelentés elfogadására irányuló országgyűlési határozat megszavazásával pontot tesz a parlamenti vizsgálat végére is.

A jegybank tulajdonában levő, egyéb belföldi befektetések 1995-ben a következők voltak:

- a bank emissziós tevékenységéhez kapcsolódó társaságok, a Pénzjegynyomda Rt., a Magyar Pénzverő Rt. és a WIMNB Rt. (jelenleg MNB Érmekereskedelmi Rt.). E társaságok – bár alapszabályuk más tevékenységi köröket is meghatároz – lényegében az MNB által kibocsátott bankjegyek és érmék gyártását, illetőleg emlékérmék értékesítését végzik;
- a pénz- és tőkepiaci infrastruktúra fontos elemeit képező társaságok, a GIRO Rt. és a KELER Rt., valamint a Budapesti Értéktőzsde, amely sui generis intézményként működik alapítása óta;
- olyan különböző szolgáltatásokat nyújtó társaságok, amelyek alapvetően korábbi jegybanki tevékenység kiszervezésével jöttek létre. MNB Bankjóléti Kft., Bank System and Services Kft., Nemzetközi Bankárképző Rt.
- Az MNB Igazgatósága először 1995-ben foglalkozott átfogóan a fent említett befektetéseivel, majd ezt követően rendszeressé vált a bank vezetésének és az MNB Felügyelőbizottságának tájékoztatása.

1995 óta az elvégzett vizsgálatok, értékelések alapján a bank vezetése több döntést hozott az MNB részesedéseit, a társaságok beruházásait stb. illetően, melyek alapján az egyes társaságokban fennálló részesedését elidegenítette, másokban növelte tulajdoni hányadát. Az elmúlt öt évben a jegybank könyveiben a befektetések összes értéke 6,7 milliárd Ft-ról 10,5 milliárd Ft-ra emelkedett, miközben egy társaságban szerzett részesedését eladta. Ugyanez az érték a társaságok jegyzett tőkéjében levő részesedést figyelembe véve 12,8 milliárd Ft, míg a saját vagyon alapján 8,8 milliárdos növekedés mellett 16,7 milliárd Ft a jegybanki befektetések értéke.

A bank által kapott osztalékok meghaladták a 2,2 milliárd Ft-ot, amely összeg végső soron az államháztartást gyarapította.

A társaság – a kizárólagos tulajdonában levő Diósgyőri Papírgyár Rt.-vel (DIPA) – a jegybank legmagasabb értékű belföldi befektetése. A PJ Rt. 1993-ban tőkeemelés révén került az MNB többségi tulajdonába azzal az elgondolással, hogy a 90-es évek elején elhatározott bankjeggyártás komplex rekonstrukciója megvalósuljon. A rekonstrukció a nyomdai technológia megújítása mellett magában foglalta a papírgyártás modernizálását is, ezért a jegybank által megvalósított tőkeemelés fedezetet nyújtott a DIPA Rt. 1994. évi megvásárlására is. Noha a rekonstrukció már 1993-ban megkezdődött, a végső döntés 1995. májusban született, mikor az MNB Igazgatósága úgy határozott, hogy költségtakarékossági okokból a korábban elfogadott zöldmezős beruházás helyett a nyomda régi telephelyét korszerűsítsék.

A két társaság 1995 végén előirányzott teljes rekonstrukciós kerete mintegy 4 milliárdos megtakarítást előirányozva, 8,8 milliárd Ft-ban került elfogadásra, melyből 7,7 milliárd Ft-ot az MNB biztosított folyamatos tőkeemeléseken keresztül, míg a fennmaradó részt a PJ Rt. finanszírozta, elsősorban kamatbevételeiből.

Az MNB 1997-ben megszerezte a Pénzjegynyomda Rt. kizárólagos tulajdonjogát, a bankjeggyártás teljes technológiai rekonstrukciójának befejezésével egyidőben. A társaság jegyzett tőkéje az 1995. évi 5,6 milliárdról 8,9 milliárd forintra nőtt a fejlesztési ráfordítások miatt, mely összeg a Diósgyőri Papírgyár Rt. (DIPA Rt.) korszerűsítését is tartalmazta. Az MNB összesen

Pénzjegynyomda Rt.

4,1 milliárdot fordított a PJ Rt.-re az elmúlt öt évben, ideértve az ÁPV Rt.-től történő tulajdon-szerzést is, miközben mintegy 800 millió Ft osztalékban részesült a társaságtól.

A társaság profiljába három fő termékcsoporthoz tartozik: a bankjeggyártás mellett a kiemelt okmányok (útlevél, személyi igazolvány) és az egyéb nyomdaipari termékek (zárjegy, adójegy, bélyeg, orvosi vény, étkezési utalvány stb.) előállítását végzi a nyomda.

A PJ Rt. árbevétele 1,6 milliárdról 45 milliárdra nőtt a tárgyalt időszakban, ami kizárólag a bankjegycsere következménye. A beruházás megvalósítása létrehozta a korszerű, biztonsági bankjegyek gyártásának műszaki alapjait, és a rekonstrukció révén az MNB teljesíteni tudta emissziós kötelezettségét, de csak a termelési költségek jelentős emelkedésének elismerése mellett, ami az átlagos bankjeggyár 2,5–3-szoros emelkedésével járt. A költségnövekedés két legfontosabb kiváltó oka a beruházások miatt többszörösre emelkedett értékcsökkenés, valamint a hazai gyártású biztonsági papír ára volt. Mindezek ellentétéleként természetesen nagyságrendekkel korszerűsödtek az előállított bankjegyek, biztonságuk, hamisítás elleni védettségük európai színvonalúvá vált.

A PJ Rt. évek óta erőfeszítéseket tesz a rendelkezésre álló kapacitások jobb kihasználására. Ennek hatására az egyéb termékek piacán a Pénzjegynyomda Rt. részesedése az 1996. évi visszaesés óta folyamatosan növekedett. A társaság minden közbeszerzési pályázaton részt vett, amelynek teljesítéséhez alkalmas háttérrel vagy megfelelő kooperációs partnerrel rendelkezett, de reálértékben így is messze elmaradt korábbi – 1996. előtti – teljesítményétől.

Az MNB több alkalommal tárgyalta a társaság követendő stratégiáját. Kiindulópontként elfogadta, hogy a PJ Rt. jelenlegi formájában hosszabb távon nem tud fennmaradni, mert az EU-hoz való csatlakozás függvényében várhatóan megszűnik a belföldi bankjeggyártás lehetősége.

Az igazgatóság úgy határozott, amennyiben lehetséges, le kell választani a PJ Rt.-ről a nem bankjeggyártási profilt, és belátható időn belül önálló termelőegységként értékesíteni, illetve, ha erre nincs lehetőség, szinten kell tartani, de erre kizárólag e tevékenység jövedelmének egy részét fordíthatja a társaság. A társaság vagyonának felét kitevő DIPA Rt.-re vonatkozóan az igazgatóság úgy döntött, hogy a tulajdonosi viszony hosszabb távon történő fenntartása nem indokolt.

Magyar Pénzverő Rt.

A társaságot – a korábbi Állami Pénzverő egy részéből – 1992-ben alapította az Állami Vagyonkezelő Rt. és az MNB a forgalmi pénzermék és emlékermék gyártására.

A társaság alapítását követően intenzív beruházási tevékenységbe kezdett, hogy létrehozza a korszerű érmegyártás műszaki alapját. A rekonstrukció révén vadonatúj, mintegy évi 400 millió darab előállítására képes termelőkapacitás alakult ki. A beruházásra felhasznált összeg elérte a 800 millió Ft-ot, melynek forrásául az alaptőke, valamint a tulajdonosok által a társaságnál hagyott eredménytartalék szolgált, miközben tekintélyes osztalékot is fizetett a vállalat. A műszaki-technológiai rekonstrukció 1995-ben gyakorlatilag befejeződött, és Közép-Európa egyik legkorszerűbb pénzverdéje jött létre.

A társaság a Pénzjegynyomda Rt.-vel egyidőben, 1997 szeptemberében vált az MNB kizárólagos tulajdonú érdekeltiségévé. A részvények megvásárlásához a jegybanknak 120 millió Ft-tal meg kellett emelnie a társaság alaptőkéjét, amely így 505 millióra nőtt.

Az Rt. gazdálkodása minden évben megfelelt a tulajdonosi elvárásoknak, a közgyűléseken elfogadott éves üzleti tervet minden fontos paraméterében teljesítette. Árbevétele az érmecsere mennyiségi igényének megfelelően alakult; az 1995. évi 2,5 milliárd Ft-os forgalom után 1999-ig évente mintegy 1,5 milliárdos bevételt ért el, majd 900 milliót realizált. Adózott eredménye az öt év alatt elérte az 1,3 milliárdot, melyből közel 1,1 milliárdot kifizetett osztalékként. Felhalmozott vagyona az induló 780 millióról 1 milliárd fölé emelkedett.

Az MNB forgalmi pénz és emlékérme megrendeléseinek időben eleget tett, magas szinten biztosította az érmecsere technikai hátterét, miközben a nemzetközi piacon is egyre ismertebbé vált a társaság. Az export 1999-ig folyamatosan növekedett, lehetővé téve a kapacitások jobb kihasználását.

A társaság viszonylag alacsony létszámmal működik, csak a közvetlen termeléssel és műszaki irányítással foglalkozó dolgozók állnak a cég alkalmazásában. A teljes számviteli, pénzügyi, ügyviteli, karbantartó tevékenységet már alapításkor kiszervezték.

1997-ben a jegybank az árakat átlagosan 20%-kal csökkentette, jelentősen mérsékelve ezzel az emissziós ráfordításokat.

A társaság jövőjére vonatkozó – nemrégiben elfogadott – stratégia kialakításakor figyelembe kellett venni, hogy az emissziós megrendelések volumene és struktúrája, a Pénzverő szempontjából kedvezőtlenül alakul a következő pár évben. Az export jövedelmezősége olyan csekély, hogy a forgalmi érték előállításra költségeire gyakorlatilag nincs hatása. Egyelőre nem tudni, hogy az EMU-hoz való csatlakozás után fennmarad-e a belföldi forgalmi pénzgyártás. Ám az EU gyakorlata és a gyártóberendezések alapján elvi lehetősége lenne a Pénzverőnek az eurógyártásra, ezért bank úgy döntött, hogy a társaság működőképességét fenntartja a csatlakozásig. Miután a társaság saját vagyona jelentősen meghaladja a jegyzett tőkét, az MNB azt a megoldást választotta, hogy az átvételi árakban csak a termelési költségek emelkedésének egy részét ismeri el. Ily módon az emissziós ráfordítások egy részét – folyó veszteség formájában – a társaság tartalékvagyonra fedezi, ami nem érinti a jegybank mérlegét.

Az MNB által kibocsátott emlékermék forgalmazását végzi az 1990-ben 100 millió Ft alaptőkével, vegyes vállalati formában, WIMNB Rt. néven alapított társaság. Tevékenységi körébe a jegybank által kibocsátott, törvényes fizetési eszköznek minősülő nemesfém és nem nemesfém érmék bel- és külföldi értékesítése tartozik. Az alapító okiratot szindikátusi szerződés egészítette ki, amely egyoldalú előnyöket biztosított a társaság részére a szállító MNB-vel szemben. A szindikátusi szerződés megszüntetésére tett jegybanki kísérletek eredménytelenek maradtak, s azt csak a külföldi tulajdoni rész kivásárlása révén lehetett megvalósítani, ami 1996-ban történt meg.

A társaság belföldön elsősorban viszonteladók részére végez értékesítést, míg külföldön egy, a nyugat-európai piac kb. 60–70%-át kézben tartó német cég a legjelentősebb üzleti partnere. A társaság üzleti lehetőségei viszonylag korlátozottak; keresleti oldalról a behatárolt szűk belföldi, illetve a konjunktúraérzékeny külföldi piac, míg a kínálat részéről a jegybank emlékérme-kibocsátási politikája határozza meg mozgásterét.

Árbevétele 170 és 280 millió Ft között alakult, amit végig eredményes gazdálkodás kísért. Osztalékként 140 millió Ft-ot utalt át az MNB-nek, míg 54 milliót eredménytartalékba helyezett,

MNB Érmekereskedelmi Rt.

hogy az MNB kivezethesse könyveiből az Rt. külföldi tulajdonostól történt megvásárlása miatt képzett céltartalékot.

Központi Elszámolóház és Értéktár (KELER) Rt.

A társaságot 1993. októberben alapította zártkörűen az MNB, a Budapesti Értéktőzsde és a Budapesti Árutőzsde. Az alapítás célja olyan szervezet létrehozása volt, amely alkalmas a nagy tömegű, szabványosított, gyors és biztonságos értéktári és elszámolási szolgáltatások végzésére. A jegybanknak elsőrendű érdeke fűződött a pénzügyi rendszer stabil működéséhez és a tőkepiac fejlődéséhez, mivel a két tőzsde nem rendelkezett elegendő pénzeszközzel a szervezet létrehozására, tulajdonosként részt vett a társaság alapításában.

A társaság által felhalmozott eredménytartalekből a tulajdonosok több lépcsőben 4,5 milliárd Ft-ra emelték a részvénytőke alapításkori félmilliárdos értékét.

A társaság működése az alapítás óta rendkívül eredményes volt mind a szolgáltatások nyújtása és fejlesztése, mind a gazdálkodás tekintetében.

A KELER Rt., mint központi értéktár és elszámolóház, komplex szolgáltatást nyújt a pénzintézetek és az értékpapír-forgalmazók részére. Végzi a központi értéktári funkciókat, vezeti az értékpapírszámlákat. A KELER jogosult kizárólag az összes dematerializált értékpapír nyilvántartására. Vezeti a tőzsdeforgalmi számlákat, működteti az állampapírok OTC elszámolási rendszerét.

Kiemelt szerepet kapott a kockázatkezelés fejlesztése. A társaság az első tőzsdeválság óta folyamatosan fejleszti garanciarendszerét. Az intézkedések keretében szigorodtak a garanciális követelmények, melyeknek köszönhetően a társaság nem szenvedett ügyfél miatt veszteséget.

A társaság az alapítói szándékok szerint fennállása óta nem fizetett osztalékot, ami lehetővé tette a folyamatos fejlesztéseket, melyek közül a legfontosabb az integrált informatikai rendszer és a VIBER bevezetése volt.

A társaság alapítása óta nyereségesen gazdálkodik. Az 1995 óta eltelt időszakban közel 6,5 milliárd Ft-os eredményt realizált, melynek köszönhetően saját vagyona megközelíti a 8,5 milliárd Ft-ot.

Az MNB 1998-ban áttekintette a KELER működését és úgy határozott, miután jelenleg a jegybank tényleges felügyeleti funkcióval nem rendelkezik, kezdeményezni kell a társaság szindikátusi szerződésének, vagy ha szükséges, alapszabályának módosítását, hogy a jegybanki érdekek megfelelően érvényesülhessenek a társaság működése során. A határozat végrehajtásának eredményeként a szindikátusi szerződésből kimaradt a tőzsdéket szabályozási kérdésekben megillető vétőjog, valamint a MNB jogosulttá vált további egy főt delegálni a társaság igazgatóságába.

Giro Elszámolásforgalmi Rt.

Az elektronikus bankközi elszámolásokat végző Giro Rt. ötödik, tényleges üzleti évét zárta le 1999-ban. Tulajdonosainak száma jelenleg 35, a részvénytőke értéke pedig az eredménytartalekből két lépcsőben végrehajtott tőkeemelés követően 2496 millió Ft, melyből az MNB részesedése 14,6%.

A magyar készpénz nélküli fizetési forgalom a többszintű bankrendszer létrehozását követően mind az ügyfelek, mind a pénzintézetek, mind a MNB részére nehezen áttekinthetővé vált. Ezt a helyzetet felismerve alakította meg 12 bank és az MNB 1988 végén a Giro

Elszámolásforgalmi Rt.-t, amely a fizetési rendszer többszöri áttervezése után 1994. november 18-án kezdte meg a pénzforgalmi szolgáltatás nyújtását.

Az elszámolásforgalmi rendszer nemzetközi szintű kockázatkezeléssel rendelkezik, a fedezetvizsgálat kizárja az elszámolási kockázatot, a tartalékolt műszaki és biztonsági megoldások révén pedig tartalmazza azokat az elemeket, amelyek elengedhetetlenül szükségesek a megbízható folyamatos üzemeltetéshez, a váratlan események kezelésére.

Az elszámolható fizetési megbízások köre 1997 októberében bővült első ízben, amikor a csoportos fizetési módok elszámolására is lehetőség nyílt. A csoportos átutalások elsősorban a bér és bérjellegű fizetéseket, míg a csoportos beszedési megbízások a rendszeres díjfizetéseket (biztosítási díj, közüzemi díjak stb.) szolgálják. Ma már a teljes forgalomból külön-külön is 15%-ban részesednek.

Az elszámolásforgalom jelenlegi rendszere számos előnnyel jár. Lehetővé vált a szabványoknak köszönhetően, hogy a fizetési megbízások benyújtása a bank-ügyfél kapcsolatban mindinkább elektronikus formában történjék. Az egységes pénzforgalmi jelzőszámrendszer bevezetésével a nem teljesíthető megbízások, a hibás könyvelések száma töredékévé vált a korábbiaknak. Végül, de nem utolsósorban a rendszer felépítése és a pénzüintézetek kapcsolódásának módja lehetővé tette, hogy minden fizetési megbízás a benyújtást követő napon jóváírásra kerülhessen a kedvezményezett számláján.

A Giro Rt. által működtetett bankközi elszámolási rendszerhez csatlakozó klíringtagok száma 55-re emelkedett 1999-ben. Az elszámolás-forgalomban valamennyi tranzakció a meghatározott határidőn belül teljesült. A társaság a hagyományosan növekedő tételek és forgalom mellett is megtartotta működési biztonságát. Az elszámolt tételek mennyisége meghaladta a 75 milliót, míg értékük 36 500 milliárd Ft volt. A csoportos beszedésekkel és átutalásokkal együtt az elszámolt tételek mennyisége meghaladta a 103 milliót, értéke 37 214 millió forint volt.

A társaság az elszámolási rendszer folyamatos fejlesztése és biztonságának fokozása mellett kiemelkedően gazdálkodott. Pénzügyi és vagyoni helyzete szilárd, hiszen 6 milliárd Ft-os vagyonából a fejlesztések ellenére még mindig mintegy 3 milliárd Ft szabad pénzeszközzel rendelkezik, miközben tulajdonosainak 1995 óta 2,9 milliárd Ft osztalékot fizetett ki. Az MNB részesedése több mint 400 millió Ft volt.

A jegybank tényleges tulajdoni hányadát meghaladó mértékben vesz részt a társaság operatív irányításában (igazgatóság), illetőleg felügyelőbizottságában, ami – elsősorban rövid távon a jegybank, valamint a Giro közvetlen kapcsolatára, az összehangolt fejlesztések megvalósítására tekintettel – járulékos előnyöket biztosít mind a jegybank, mind a társaság számára.

Az MNB a BÉT alapító tagjaként 1991 óta fenntartja tagsági viszonyát. A BÉT nem gazdasági társaságként, hanem sui generis szervezetként jött létre, amely nonprofit intézményként működve, kizárólag a tőzsdei rendszer fejlesztésére fordíthatja a működési költségek levonása után fennmaradó szabad pénzeszközeit.

Az MNB tagságát – melyet 30 millió Ft egyszeri belépési díj befizetése árán szerzett meg – két körülmény tette indokolttá az alapítás időszakában:

1. Az MNB aktívan részt vett a tőzsde működési feltételeinek kialakításában, alapvető szabályainak megalkotásában, a tőzsdei stratégia elkészítésében.

2. A jegybank, mint az állam megbízottja végezte az állampapírok kibocsátását, majd azok tőzsdére történt bevezetése után aktív kereskedést folytatott azokkal. Ahhoz, hogy a jegybank betöltse az állampapír-forgalmazói szerepkört, tőzsdetaggá kellett válnia, mert az akkori szabályozás szerint csak abban az esetben rendelkezett kereskedési jogosultsággal.

Figyelembe véve, hogy az MNB ügynöki szerepe megszűnt, valamint a kereskedési jog gyakorlásának már nem feltétele a tagság, az MNB Igazgatósága úgy határozott, értékesíteni kell a BÉT-ben meglévő tulajdoni részt, amelyről a BÉT rendkívüli közgyűlése úgy határozott, hogy a tőzsde mindenkori saját vagyonának 7,25%-a. A BÉT részvénytársasággá alakulása esetén összességében ez mintegy 300 millió Ft névértékű részvénytársaságot jelenthet.

MNB Bankjóléti Kft.

A társaság a tulajdonába apportált üdülők és a kezelésére bízott munkahelyi étterem, valamint büfék üzemeltetését végzi. A visegrádi üdülő 1993-ban elkezdett rekonstrukciója körüli visszásságok 1995. évi feltárása – amely a beruházás leállítását is eredményezte – hatására, az MNB a kft. ügyvezetését lecserélte, és a társaság tevékenységét szoros ellenőrzés alá vonta. A kft. számára új működési feltételeket teremtett az MNB szociális-jóléti rendszerének változása és a tulajdonos létszámának erőteljes csökkenése, ami a kft. szolgáltatásai iránti igény mérséklődésével járt.

A tulajdonos a kft. működését felülvizsgálva, a következő intézkedéseket írta elő az évről évre jelentkező veszteség csökkentésére:

- a létszám csökkentése,
- a tevékenységi kör szűkítése,
- a felesleges vagy veszteséggel működő vagyoni elemek hasznosítása.

A társaság a létszámát az 1995. évi 155 főről 1999-ra 57-re csökkentette. Az üdülői személyzet egy részét szezonálisan foglalkoztatja, és a központi állományt is majdnem a felére építette le. A visegrádi üdülő értékesítése 1997 végén történt meg. Ezzel párhuzamosan viszonylag sikerrel járt a felszabaduló üdülőhelyi kapacitások piaci értékesítése is. A nem az MNB-től származó bevétel az 1996-os 21 millióról 1999-re 50 millióra emelkedett. A tevékenységek közül a kft. megszüntette a gyermekintézmények működtetését, valamint a korábban folyamatos veszteséggel működő Nánási úti üdülőt a sportkör kezelésébe adta.

Az intézkedések hatása 1997-ben mutatkozott meg érzékelhetően, amikor a társaság előző éves 60 millió Ft-os vesztesége 0,5 millió Ft-ra csökkent. A rendkívüli tételekkel (visegrádi üdülő értékesítése, céltartalék felszabadítása) való helyesbítés és az MNB-től származó üdülési támogatás csökkenése figyelembevételével, a konszolidált veszteség 44 millió Ft-tal apadt.

1998 eleje óta a társaságot már nem terhelik a visegrádi beruházásból fakadó kötelezettségek. Ennek köszönhetően üzleti eredménye javult, és az MNB-vel konszolidált összes vesztesége csökkent. Ezen belül a működésből származó eredmény 25, illetve 21 millió Ft-tal emelkedett, amit az üdülőhelyek piaci értékesítésének növelése, a munkahelyi vendéglátás magasabb forgalma és a racionalizált költséggazdálkodás tett lehetővé. A bevételek emelkedését a költségek stagnálása kísérte. A kft. pénzügyi helyzete az ingatlanértékesítésből származó bevétel miatt megszilárdult, s a szabad pénzeszközökből származó bevétel is jelentős eredményjavulást okozott. (Az MNB a társaság törzstőkéjének szükséges rendezése miatt nem vonta el az összeget.)

1999-ben került sor a kft. törzstőkéjének csökkentésére. A tulajdonos 686,4 millió Ft-tal szállította le a korábbi vagyonvesztést figyelembe véve az alapítói vagyont, amely ezzel a lépéssel

114 602,2 millióra csökkent, kifejezve a társaság tényleges vagyoni helyzetét. A tőkeleszállítással egyúttal az MNB mérlegéből is kivezethető volt a korábbi veszteségek miatt képzett céltartalék összege.

A kft.-t 1991-ben alapította vegyesvállalati formában az MNB és az osztrák IEK Holding. Az alapítói vagyon 41,7 millió Ft volt, amit a tulajdonosok az első három üzleti év eredményének visszahagyásával 84,2 millió Ft-ra emeltek. A tulajdoni arányok változatlanok maradtak, az MNB 51%, az IEK 49% tulajdonnal rendelkezett.

BSS Kft.

A társaság létrehozása az MNB első outsourcing-jának tekinthető, hiszen a bank elektronikus ügyviteli, emissziós és sokszorosító gépeinek karbantartását végző jegybanki apparátus került a kft. állományába.

Az üzletpolitika azt az alapítói célkitűzést fogalmazta meg, hogy a társaság a bank- és irodatechnikai termékek piacán vezető szerepet töltsön be a pénzügyi szférában.

Az MNB úgy határozott, hogy értékesíti üzletrésztét, mert a kft. szolgáltatásainak igénybevételehez nem szükséges tulajdonosnak lenni az adott társaságban. Az egyébként folyamatosan romló üzleti mutatókkal és likviditási gondokkal küzdő társaság tulajdoni részének eladása 1998-ban történt meg, névértéken.

Az MNB az alapítás óta tulajdonosa a társaságnak. Részesedése 30,6 millió Ft, az alaptőke 13,1%-a.

Nemzetközi Bankárképző Rt.

Az intézmény ugyan társasági formában működik, de az alapítók nem befektetői, hanem humánpolitikai szándékok alapján csatlakoztak, és elsősorban saját szakemberképzésük céljára használták fel az oktatási központot.

Az oktatási piac megváltozásával – melyhez hozzátartozik a kereskedelmi bankok saját oktatási centrumainak kialakítása, az esetenként ingyenes vagy erősen támogatott képzési lehetőségek megjelenése és a piaci verseny kialakulása – a bankárképző stratégiát váltott. Előtérbe helyezte képezést nyújtó programjait, vizsgacentrumot alakított ki, oktatási szolgáltatásaiban nyitott az értékpapírpiacon és vállalati szektor felé, valamint tevékenységét diverzifikálva szakértői munkákat vállalt, könyvkiadást végzett, és beindította nyugdíjpénztári üzletágát.

A stratégiaváltás sikerét jelzi, hogy az új üzletpolitika kialakítása óta folyamatosan növekednek bevételei, és öt év alatt több mint megkétszerezte vagyonát.

A Magyar Nemzeti Bank kiadványai

1. *Éves jelentés* 1995, 1996, 1997, 1998, 1999
 RENDSZERESEN MEGJELENŐ
 KIADVÁNYOK (MAGYAR NYELVEN)
Havi jelentés 1995, 1996, 1997, 1998, 1999, 2000
Gyorsjelentés 1995–1996. október
Országgyűlési beszámoló 1996. május, 1997. április, 1998. április, 1999. május, 2000. május
Jelentés az infláció alakulásáról 1998. november, 1999. március, 1999. június, 1999. szeptember,
 1999. december, 2000. március, 2000. június, 2000. szeptember, 2000. december
Monetáris politikai irányelvek 1998, 1999
A magyar bankrendszer tevékenysége
 A magyar bankszektor tevékenysége 1998. első félév, 1998. évi
 A hitelintézeti rendszer tevékenysége 1999. első félév, 1999. évi, 2000. első félév
Jelentés a pénzügyi stabilitásról 2000. augusztus
2. *Műhelytanulmányok*
 NEM RENDSZERESEN MEGJELENŐ
 KIADVÁNYOK (MAGYAR NYELVEN)
- 1995 Az Európai Unió egységes pénzügyi piaca és az ahhoz való csatlakozás kérdései
 A takarékszövetkezeti szektor működése, tapasztalatai a szükségeszerű korszerűsítés
 tükrében
- 1996 A magyar bankrendszer konszolidációja és jelenlegi helyzete
- 1997 A hazai bankrendszer távlati fejlődésének kérdései
 Gazdasági és Monetáris Unió
- 1998 A bankfiók intézménye az Európai Unió szabályozásában
 Értékpapír-befektetés az Európai Unióban (befektetési tevékenység szabályozása, tőke-
 mérési előírások)
 Vállalkozások készpénztartási szokásai és házipénztárának állománya
- 1999 Csúszó árfolyamrendszerek. Elmélet és nemzetközi tapasztalatok
 A repópiacok áttekintése, magyarországi tapasztalatok és lehetőségek
 A fizetési rendszerek és a monetáris szabályozás
 Az Európai Központi Bank működési keretei
 A bankközi forintpiac Magyarországon
- MNB Füzetek*
- 1995 Simon András: Aggregált kereslet és kínálat, termelés és külkereskedelem a magyar
 gazdaságban, 1990–1994

- 116 Neményi Judit: A Magyar Nemzeti Bank devizaadósságán felhalmozódó árfolyamveszteség kérdései
Dr. Kun János: Seignorage és az államadósság terhei
- Simon András: Az infláció tényezői 1990–1995-ben 1996
Neményi Judit: A tőkebeáramlás, a makrogazdasági egyensúly és az eladósodási folyamat összefüggései a Magyar Nemzeti Bank eredményének alakulásával
Simon András: Sterilizáció, kamatpolitika, az államháztartás és a fizetési mérleg
Darvas Zsolt: Kamatkülönbség és árfolyam-várakozások
Vincze János–Zsoldos István: A fogyasztói árak struktúrája, szintje és alakulása Magyarországon 1991–1996-ban – ökonometriai vizsgálat a részletes fogyasztói árindex alapján
Csermely Ágnes: A vállalkozások banki finanszírozása Magyarországon, 1991–1994
Dr. Balassa Ákos: A vállalkozói szektor hosszú távú finanszírozásának helyzete és fejlődési irányai
- Csermely Ágnes: Az inflációs célkitűzés rendszere 1997
Vincze János: A stabilizáció hatása az árakra, és az árak és a termelés (értékesítés) közötti összefüggésekre
Barabás Gyula–Hamecz István: Tőkebeáramlás, sterilizáció és pénzmennyiség
Zsoldos István: A lakosság megtakarítási és portfólió döntései Magyarországon, 1980–96
Árvai Zsófia: A sterilizáció és tőkebeáramlás ökonometriai elemzése
Zsoldos István: A lakosság Divisia-pénz tartási viselkedése Magyarországon
- Árvai Zsófia–Vincze János: Valuták sebezhetősége: Pénzügyi válságok a '90-es években 1998
Csajbók Attila: Zéró-kupon hozamgörbe becslés jegybanki számszögből
Kovács Mihály András–Simon András: A reálárfolyam összetevői
P. Kiss Gábor: Az államháztartás szerepe Magyarországon
Barabás Gyula–Hamecz István–Neményi Judit: A költségvetés finanszírozási rendszerének átalakítása és az eladósodás megfékezése (Magyarország tapasztalatai a piacgazdaság átmeneti időszakában)
Jakab M. Zoltán–Szapáry György: A csúszó leértékelés tapasztalatai Magyarországon
Tóth István János–Vincze János: Magyar vállalatok árképzési gyakorlata
Kovács Mihály András: Mit mutatnak? (Különböző reálárfolyam-mutatók áttekintése és a magyar gazdaság ár- és költség-versenyképességének értékelése)
Darvas Zsolt: Moderált inflációk csökkentése (Összehasonlító vizsgálat a nyolcvanas–kilencvenes évek dezinflációit kísérő folyamatokról)
Árvai Zsófia: A piaci és kereskedelmi banki kamatok közötti transzmisszió 1992 és 1998 között
P. Kiss Gábor: A költségvetés tervezése és a fiskális átláthatóság aktuális problémái
Jakab M. Zoltán: A valutakosár megválasztásának szempontjai Magyarországon
- Tóth Áron: Kísérlet a hatékonyság empirikus elemzésére a magyar bankrendszerben 1999

Darvas Zsolt–Simon András: A növekedés makrogazdasági feltételei. Gazdaság-politikai alternatívák

Lieli Róbert: Idősormodelleken alapuló inflációs előrejelzések. Egyváltozós módszerek

Ferenczi Barnabás: A hazai munkaerőpiaci folyamatok jegybanki szemszögből. Stilizált tények

Jakab M. Zoltán–Kovács Mihály András: A reálárfolyam-ingadozások főbb meghatározói Magyarországon

Benczúr Péter: A magyar nyugdíjrendszerben rejlő implicit államadósság-állomány változásának becslése

Vígh-Mikle Szabolcs–Zsámboki Balázs: A bankrendszer mérlegének denominációs összetétele 1991–1998 között

Darvas Zsolt–Szapáry György: A nemzetközi pénzügyi válságok tovatérjedése különböző árfolyamrendszerekben

Oszlay András: Elméletek és tények a külföldi működőtőke-befektetésről

- 2000 Jakab M. Zoltán–Kovács Mihály András–Oszlay András: Hová tart a külkereskedelmi integráció? Becslések három kelet-közép-európai ország egyensúlyi külkereskedelmére
- Valkovszky Sándor: A magyar lakáspiac helyzete
- Jakab M. Zoltán–Kovács Mihály András–Lőrincz Szabolcs: Az export előrejelzése ökonometriai módszerekkel
- Ferenczi Barnabás–Valkovszky Sándor–Vincze János: Mire jó a fogyasztói-ár statisztika?
- Árvai Zsófia–Menczel Péter: A magyar háztartások megtakarításai 1995 és 2000 között

Egyéb publikációk:

Féléves jelentés, 1997. december

Mérsékelt infláció, 1998. Szerkesztette: Carlo Cottarelli– Szapáry György

A magyar bankrendszer 11 éve, 1998

Mi a VIBER? 1999

Infláció és gazdaságpolitika, 1999

Monetáris politika Magyarországon, 2000

3. *Annual Report* 1995, 1996, 1997, 1998, 1999

RENDSZERESEN MEGJELENŐ *Monthly Report* 1995, 1996, 1997, 1998, 1999, 2000

KIADVÁNYOK (ANGOL NYELVEN): *Recent Economic Developments* December 1995, February 1996, March 1999, May 1996, June 1996, September 1996, December 1996, February 1997, July 1997

Monetary Policy March 1998, December 1998

Quarterly Report on Inflation November 1998, March 1999, June 1999, September 1999, December 1999, March 2000, June 2000, September 2000, December 2000

Report on Financial Stability August 2000

Occasional Papers

4.
NEM RENDSZERESEN MEGJELENŐ
KIADVÁNYOK (ANGOL NYELVEN)

Dr. Eleonóra Fejes: Money Laundering Based
on Domestic and International Experience 1995

Dr. János Kun: Seignorage and Burdens of Government Debt 1996
Dr. Ákos Balassa: Restructuring and Recent Situation of the Hungarian Banking Sector

Dániel Szakály–Henrik Tóth: Repo Markets (Experiences and opportunities in Hungary) 1999
Flóra László: Payment Systems and Monetary Operations
Áron Gereben: The Interbank Money Market in Hungary

NBH Working Papers

András Simon: Aggregate Supply and Demand, Production and Foreign Trade 1995
in the Hungarian Economy 1990–1994
Judit Neményi: Issues of Foreign Exchange Losses of the National Bank of Hungary

András Simon: Inflation Factors from 1990–1995 1996
Judit Neményi: The Influence of Capital Flows, Macroeconomic Balance
and the Indebtedness on the Profits of the National Bank of Hungary
András Simon: Sterilisation, Interest Rate Policy, the Central Budget and the Balance
of Payments

Zsolt Darvas: Interest Rate Differentials and Exchange Rate Expectations
János Vincze–István Zsoldos: The Structure, Level and Development of Consumer Prices
in Hungary from 1991–1996 – Econometric Analysis Based on the Detailed Consumer Price
Index

Ágnes Csermely: Bank Financing of Enterprises in Hungary 1991–1994
Dr. Ákos Balassa: The Development of Long-term Financing of the Enterprise Sector

Ágnes Csermely: The Inflation Targeting Framework 1997
János Vincze: The Effects of Stabilisation on Prices and on Relations between Prices
and Production (Sales)

Gyula Barabás–István Hamecz: Capital Inflow, Sterilisation and the Quantity of Money
István Zsoldos: Savings and Portfolio Decisions of the Hungarian Households 1980–1996
Zsófia Árvai: An econometric analysis of capital inflows and sterilisation

Zsófia Árvai–János Vincze: The Vulnerability of Foreign Currency. Financial Crisis 1998
in the 1990s

Attila Csajbók: Zero-coupon yield curve estimation from a central bank perspective
Mihály András Kovács–András Simon: The components of the real exchange rate in Hungary

Gábor P. Kiss: The Role of General Government in Hungary
 Gyula Barabás–István Hamecz–Judit Neményi: Fiscal Consolidation, Public Debt Containment and Disinflation – Hungary’s Experience in Transition
 Zoltán M. Jakab–György Szapáry: The Experiences of Crawling Peg in Hungary
 János István Tóth–János Vincze: The Pricing Behaviour of Hungarian Firms
 András Mihály Kovács: The Information Content of Real Exchange Rate Indicators
 Zsolt Darvas: Moderate inflations: A Comparative Study
 Zsófia Árvai: Interest Rate Transmission Mechanism between Market and Commercial Bank Rates
 Gábor P. Kiss: Actual Issues of Fiscal Transparency and Budgeting
 Zoltán M. Jakab: Deriving an Optimal Currency Basket for Hungary

- 1999 Ágnes Csermely–János Vincze: Leverage and foreign ownership in Hungary
 Zsolt Darvas–András Simon: Capital Stock and Economic Development in Hungary
 Barnabás Ferenczi: Labour Market Developments in Hungary from a Central Bank Perspective Stylised Facts
 Zoltán M. Jakab–Mihály András Kovács: Determinants of Real-Exchange Rate Fluctuations in Hungary
 Attila Csajbók: Information in T-bill Auction Bid Distributions
 Péter Benczúr: Changes in the Implicit Debt Burden of the Hungarian Social Security System
 Zsolt Darvas–György Szapáry: Financial Contagion under Different Exchange Rate Regimes
- 2000 Zoltán M. Jakab–Mihály András Kovács–András Oszlay: How far has Trade Integration Advanced? An Analysis of Actual and Potential Trade of Three Central and Eastern European Countries
 Sándor Valkovszky–János Vincze: Estimates of and Problems with Core Inflation in Hungary
 Zoltán M. Jakab–Mihály András Kovács–Szabolcs Lőrincz: Forecasting Hungarian Export Volume
 Zsófia Árvai–János Vincze: Financial Crises in Transition Countries: Models and Facts
 György Szapáry: Maastricht and the Choice of Exchange Rate Regime in Transition Countries During the Run-Up to EMU
 András Simon–Zsolt Darvas: Potential Output and Foreign Trade in Small Open Economies